

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน
DEVELOPMENT OF LEARNING RESOURCES THROUGH ART
EDUCATION ACTIVITIES BY COMMUNITY BASED PARTICIPATION IN KUDEEJEEN
COMMUNITY AREA

สุปราณี ชมจุมจั่ง

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2566

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

สุปราณี ชมจุมจัง

ปริญญาานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

DEVELOPMENT OF LEARNING RESOURCES THROUGH ART
EDUCATION ACTIVITIES BY COMMUNITY BASED PARTICIPATION IN KUDEEJEEN
COMMUNITY AREA

SUPRANEE CHOMJUMJANG

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of DOCTOR OF EDUCATION
(Ed.D. (Arts Education))

Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

2023

Copyright of Srinakharinwirot University

ปรินญาณินพนธ์
 เรื่อง
 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฎีจีน
 ของ
 สุปราณี ชมจุมจัง

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
 ปรินญาณการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
 ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปรินญาณินพนธ์

<p>..... ที่ปรึกษาหลัก</p> <p>(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า)</p>	<p>..... ประธาน</p> <p>(รองศาสตราจารย์ ดร.พรประพิทร์ เผ่าสวัสดิ์)</p>
<p>..... ที่ปรึกษาร่วม</p> <p>(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อชิพัทธ์ วิจิตสถิตรัตน์)</p>	<p>..... กรรมการ</p> <p>(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระวีวรรณ วรรณวิไชย)</p>
	<p>..... กรรมการ</p> <p>(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยวดี มากพา)</p>

ชื่อเรื่อง	การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ต
ผู้วิจัย	สุปราณี ชมจุมจัง
ปริญญา	การศึกษาศาสตรบัณฑิต
ปีการศึกษา	2566
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อธิพัชร์ วิจิตสถิตรัตน์

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ต 2. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ต และ 3. เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาและทัศนคติต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ต การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ชุมชนฝั่งธนบุรี รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา 2) สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา และ 3) การใช้และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปะศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้นำชุมชนภูเก็ต จำนวน 15 คน และกลุ่มผู้นำกิจกรรมภายในชุมชนภูเก็ต จำนวน 30 คน ประกอบไปด้วย เยาวชน นักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและการศึกษาตามอัธยาศัย ครู นักศึกษาฝึกสอน จัดกิจกรรมการเรียนรู้รวม 5 กิจกรรม ระยะเวลา 30 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชุมชนต้นแบบ แบบสอบถามชุมชนภูเก็ต แบบประเมินผลการดำเนินงานการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา แบบประเมินผลตามแผนกิจกรรมศิลปะศึกษา และแบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ร้อยละ การวิเคราะห์เนื้อหา ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนภูเก็ตมีความต้องการพัฒนาชุมชนโดยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาผ่านกระบวนการถ่ายทอด เผยแพร่ ส่งต่อความรู้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป องค์ประกอบของรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการจัดการเรียนรู้ และ 5) การวัดและประเมินผล และรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา “PADIE Model” มีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนภูเก็ต (P = Participation) ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ (A=Analysis) ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา (D = Design) ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา (I = Implement) และ ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (E = Evaluation) ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า ประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ตในระดับมากที่สุด = 4.90 S.D. = 0.22 และประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ตในระดับมากที่สุด = 4.67 S.D. = 0.49

คำสำคัญ : PADIE model, ภูเก็ต, การมีส่วนร่วม

Title	DEVELOPMENT OF LEARNING RESOURCES THROUGH ART EDUCATION ACTIVITIES BY COMMUNITY BASED PARTICIPATION IN KUDEEJEEN COMMUNITY AREA
Author	SUPRANEE CHOMJUMJANG
Degree	DOCTOR OF EDUCATION
Academic Year	2023
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Chakapong Phatlakfa
Co Advisor	Assistant Professor Dr. Atipat Vijitsatitrat

The aims of this research are as follows: (1) to study the current conditions, problems, and needs for developing learning resources through art education activities with the participation of the Kudееjeen community; (2) to develop the format of art education activities with the participation of the Kudееjeen community; and (3) to study the results of using the art education activity format and the attitudes towards the development of learning resources through this format, emphasizing the participation of the Kudееjeen community. The research is divided into three phases: Phase 1: to study of the basic information about the area, the Thonburi side community, the learning resource development model, and the art education activity format. Phase 2: to create an art education activity format by analyzing and synthesizing the basic information. Phase 3: to implement and evaluate the art education activity model. The sample group was a group of 15 the Kudееjeen community leaders and a group of 30 the Kudееjeen community activity leaders, consisting of youth, students in non-formal and informal education, teachers, and trainees. The results of the study found that The Gijin community had the desire to develop the community through the form of arts education activities through the process of transferring, distributing, and passing on knowledge to ensure sustainability in the future. The components of the art education activity model included the following: (1) principles; (2) objectives; (3) content; (4) learning management process; and (5) measurement and evaluation. The art education model "PADIE Model" was developed with the following components: Step 1: participation by members of the Kudееjeen community (P = Participation). Step 2: Participation in analysis (A = Analysis). Step 3: Participation in designing art education activity formats (D = Design). Step 4: Participation in using the art education activity model (I = Implement). Step 5: Participation in evaluation (E = Evaluation). Evaluation of activities and satisfaction led to the creation of a plan for arts education activities according to the PADIE Model. An evaluation of the performance of the development of learning resources with the art education activities, emphasizing the participation of the Kudееjeen community, was at the highest level ($\bar{X} = 4.90$; S.D. = 0.22). The satisfaction of the project participants with the development of learning resources through the art education activities, emphasizing the participation of the Kudееjeen community, was also at the highest level ($\bar{X} = 4.67$; S.D. = 0.49).

Keyword : PADIE model, Kudееjeen community, Participation

กิตติกรรมประกาศ

ดุขุฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยผ่านการแนะนำ การใจใส่เป็นอย่างดีจากอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิทธิพัทธ์ วิจิตรสถิตรัตน์ และผู้เชี่ยวชาญที่ให้คำแนะนำที่ดีตลอดในการปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือ รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา พื้นที่ในการทำวิจัย ชุมชนภูฎีจิ้น และประสบการณ์ที่ดี และสำคัญจากคณะกรรมการรับผิดชอบหลักสูตรทุกท่าน คณะอาจารย์ทุกท่านที่อบรมสั่งสอนให้ความรู้ ทักษะ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของท่านอาจารย์ทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดา นายหนูจันท์ ชมจุมจ้ง นางบัวลา ชมจุมจ้ง รวมถึงญาติพี่น้อง มิตรสหาย พี่น้อง คนที่คอยให้กำลังใจช่วยเหลือทุกท่านจากใจจริง การศึกษาพัฒนาตนเองและการทำงานวิจัยครั้งนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งในความต้องการพลังใจพลังงานที่ดี ความรัก ความเมตตา กรุณา สนับสนุน และผลงานวิจัยชิ้นนี้ขอมอบให้แก่บิดา มารดาเป็นที่ตั้ง กราบขอบพระคุณในบุญคุณความรักความเมตตาไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้นำชุมชนภูฎีจิ้น กรรมการ ปราชญ์ชุมชน และสมาชิกทุกท่าน ในชุมชนภูฎีจิ้นที่สนับสนุนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเสมอมา และขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณตนเองที่รักตนเอง มุ่งมั่น แม้ว่าตลอดเวลาของการเดินทางในการเรียนรู้ของผู้วิจัยจะพบปัญหาอุปสรรคมากมาย แต่ยังมีแรงใจจากทุกท่านและครอบครัวเป็นที่ตั้งที่ดีเสมอทำให้ผ่านพ้นสิ่งสำคัญมาได้ ขอขอบคุณตนเองในวันนี้

สุปราณี ชมจุมจ้ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญรูปภาพ	ฏ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
วิธีดำเนินการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	11
กรอบแนวคิดในการวิจัย	13
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
1. แนวคิด หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน	15
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	73
3. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้.....	84
4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา.....	98
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	107

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	119
การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบ	123
การวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา	137
การวิจัยระยะที่ 3 การใช้และนำเสนอรูปแบบ	141
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	143
การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ชุมชนฝั่งธนบุรี รูปแบบการพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ประกอบไปด้วย	144
การวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยนำข้อมูลพื้นฐานจากการในระยะเวลาที่ 1 มา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ จัดทำแผนกิจกรรมศิลปศึกษา มีดังนี้	166
การวิจัยระยะที่ 3 การใช้และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา	182
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	195
สรุปผลการวิจัย.....	197
อภิปรายผล	203
ข้อจำกัดในการวิจัย.....	215
ข้อเสนอแนะ	215
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	216
บรรณานุกรม	217
ภาคผนวก.....	231
ประวัติผู้เขียน.....	317

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 แสดงรายการแหล่งวัฒนธรรมจำแนกตามประเภท	54
ตาราง 2 แสดงรายละเอียดผู้ครอบครอง/เจ้าของแหล่งเรียนรู้.....	54
ตาราง 3 การพิจารณาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ ด้านทรัพยากรทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ...	55
ตาราง 4 แสดงการพิจารณาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ในด้านอื่น ๆ	56
ตาราง 5 แสดงการวิเคราะห์การจำแนกประเภทแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	69
ตาราง 6 กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน	96
ตาราง 7 โครงสร้างของแบบสอบถามสำหรับชุมชน	125
ตาราง 8 โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	129
ตาราง 9 โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	131
ตาราง 10 การศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล	133
ตาราง 11 โครงสร้างแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เชี่ยวชาญ	135
ตาราง 12 รายละเอียดการสังเคราะห์ข้อมูล	138
ตาราง 13 การทดลองรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา	140
ตาราง 14 การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมของชุมชนต้นแบบ	161
ตาราง 15 การวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	163
ตาราง 16 การศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด DBAE (Discipline-Based Arts Education) ร่วมกับชุมชน	164
ตาราง 17 แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา.....	171
ตาราง 18 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยอธิบายเกี่ยวกับ ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ วิธีการเรียนรู้ การประเมินการเรียนรู้ ระยะเวลา ชิ้นงานและสถานที่	178

ตาราง 19 สรุปผลการประเมินชิ้นงานตามแผนกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรม
 ศิลปศึกษา “PADIE Model “ (n = 30) 189

ตาราง 20 สรุปประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา
 โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฎีจีน (n = 30) 190

ตาราง 21 แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ เรื่อง “การพัฒนาแหล่ง
 เรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฎีจีน” (n = 30)..... 192

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 แสดงลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทยกับการดำเนินชีวิตของคน	19
ภาพประกอบ 2 แผนที่เขตธนบุรี.....	31
ภาพประกอบ 3 แผนที่แขวงวัดกัลยาณ์.....	32
ภาพประกอบ 4 แผนที่แสดงพื้นที่ชุมชนกุฎีจีน	34
ภาพประกอบ 5 โครงการถนนเด็กเดินที่ชุมชนนางเลิ้ง กรุงเทพมหานคร	48
ภาพประกอบ 6 กิจกรรม Art in soi ของชุมชนกุฎีจีน	49
ภาพประกอบ 7 กิจกรรมพิพิธภัณฑ์เฉพาะกาล (กรณีศึกษาชุมชนหนองโพ)	50
ภาพประกอบ 8 กิจกรรมเรื่องราวของชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพ	51
ภาพประกอบ 9 ศิลปะบนนาข้าวกับงานเทศกาล Tanbo Art.....	53
ภาพประกอบ 10 การใช้ VR ไปกับการตามหาดอกไม้ในโลกเสมือนจริง	60
ภาพประกอบ 11 ตรอกศาลเจ้าโรงเกือก	62
ภาพประกอบ 12 ถนนคนเดินคลองโอ่งอ่าง Ong Ang Walking street.....	64
ภาพประกอบ 13 ขั้นตอนการวิจัยแบบ PAOR.....	80
ภาพประกอบ 14 วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis & Mc Taggart.....	81
ภาพประกอบ 15 วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Stringer	82
ภาพประกอบ 16 วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Coghlan & Brannick.....	83
ภาพประกอบ 17 Place-Based Education.....	92
ภาพประกอบ 18 Place – based Curriculum Design: Exceeding Standards though Local Investigation	94
ภาพประกอบ 19 บรรยากาศชุมชนกุฎีจีน พ.ศ. 2565	145
ภาพประกอบ 20 การลงพื้นที่สัมภาษณ์ประธานชุมชนกุฎีจีนและกลุ่มผู้นำชุมชน	147

ภาพประกอบ 21 แสดงการวิเคราะห์ สังเคราะห์ SWOT ของชุมชนภูเก็ต	157
ภาพประกอบ 22 (ร่าง) กระบวนการและขั้นตอนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ต	170
ภาพประกอบ 23 กระบวนการและขั้นตอนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ต	173
ภาพประกอบ 24 ภาพบรรยากาศกิจกรรมรอบรู้เรื่องชุมชนภูเก็ต (แผนที่ชุมชน)	183
ภาพประกอบ 25 ภาพ (ร่าง) วาดและออกแบบแผนที่ชุมชนภูเก็ต	184
ภาพประกอบ 26 ภาพใบงานรู้ออบศิลปะและวัฒนธรรม (แผนที่ชุมชนภูเก็ต)	186
ภาพประกอบ 27 ภาพสื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์)	186
ภาพประกอบ 28 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตราป้อม)	187
ภาพประกอบ 29 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลป์ภูเก็ต (พื้นที่กำแพง)	188
ภาพประกอบ 30 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนภูเก็ต	188
ภาพประกอบ 31 สรุปรายละเอียดขั้นตอน “PADIE Model”	194
ภาพประกอบ 32 กระบวนการของ PADIE Model	201

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชน รวมไปถึงสมาชิกทุกคนในชุมชน สังคม มีความรัก ความห่วงหา และภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง รวมทั้งการมีองค์ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ เป็นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในมิติทางสังคมทางวัฒนธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยการส่งเสริมการนำทุนที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ในด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สินค้าและบริการ บนฐานความรู้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ให้กับคนในสังคม การพัฒนาและเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ อันได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ศูนย์วัฒนธรรม และโรงละคร หรือแม้กระทั่งแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อสร้างการเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของชาติ สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ เผยแพร่ และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน (กระทรวงวัฒนธรรม, 2559) ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจรากฐานตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข ซึ่งนโยบายหลัก 12 ด้านที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ข้อที่ 7. การพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากรากฐาน โดยรัฐบาลให้ความสำคัญกับชุมชนในการนำความรู้และทรัพยากรในพื้นที่มาผลิตเป็นสินค้าและบริการ เพื่อเพิ่มศักยภาพของเศรษฐกิจรากฐานให้สามารถสร้างรายได้ กระจายรายได้สู่ชุมชน สนับสนุนสินค้าชุมชนและยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พัฒนาช่องทางตลาดเชื่อมโยงกับระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ และสร้างพลังสังคม พลังชุมชน รวมทั้งสร้างการเรียนรู้ ผูกอาชีพกลุ่มอิสระในการร่วมขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ โดยเชื่อมโยงกับเป้าหมายของ SDGs ดังนี้ เป้าหมายที่ 4 สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป้าหมาย 11 เรื่องของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย มีภูมิคุ้มกัน และยั่งยืน (สยาม อรุณศรีมรกต และยงยุทธ วัชรคุลย์, 2559) ดังนั้น การดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ในช่วง 5 ปีต่อจากนี้จะเป็นช่วงมุ่งเน้นการพัฒนามาตรฐานภูมิปัญญาที่เกิดจากการนำความรู้และ

ทักษะ การใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนาและการพัฒนานวัตกรรมนำมาใช้ในทุก ด้านของการพัฒนา การพัฒนามีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมโดยรอบและสอดคล้องกับเป้าหมาย ของการพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินการจัดกิจกรรม ต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักและการเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ (กิตติพร ใจบุญ และคณะ, 2544) จากกรอบแนวคิดในการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน โดย ผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาอันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังที่ สุไม บิล ไบ (2557) ศึกษาการจัดทำกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนโดยใช้ชุมชนเป็น ฐานหรือศูนย์กลางระหว่างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ต้องอาศัยความร่วมมือของผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบริบทของสภาพการณ์ชุมชน สอดคล้องกับ ประติมา ธิ์นบุญรัตน์ตระกูล (2562) กล่าวว่า การสร้างนวัตกรรมศิลปวัฒนธรรมชุมชนฐานเมืองทำให้ชุมชน เกิดการเข้มแข็งและเห็นคุณค่าในงานศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่พร้อมไปกับการพัฒนาสิ่งใหม่ที่เป็น นวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคมที่สร้างสรรค์ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559 ซึ่งรัฐบาลได้มีนโยบายเพื่อที่จะส่งเสริมทำนุบำรุงและ รักษาศิลปวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพของคนในชุมชนนั้น ๆ หลักการ ดังกล่าวก็ช่วยส่งเสริมความตระหนัก และเพิ่มคุณค่าให้แก่ภูมิปัญญาชาวบ้าน เชื่อมโยงกับแนวคิด ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันที่มองสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเป็นเชิงธุรกิจ ไม่เว้นแต่ทรัพยากร ศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่กับชุมชนมาช้านาน ในปัจจุบันแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ได้มีผู้นำมาใช้เพื่อพัฒนาและเพิ่มมูลค่าให้กับภูมิปัญญาในชุมชน เพื่อให้เกิด มูลค่าเพิ่มโดยเน้นการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าแบบยั่งยืน การเสริมสร้างทุนทางสังคม (ทุนมนุษย์ทุน สังคม ทุนทางวัฒนธรรม) พร้อมก้าวเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

ศิลปศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และการเห็นคุณค่า ตระหนักในศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากศิลปะเป็นพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ที่แสดงออกซึ่ง อารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อหรือความคิดของตน สื่อออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบ ของวัฒนธรรมในการตอบสนองความพึงพอใจ ให้ความรู้สึกเพลิดเพลิน และการแสดงซึ่งอารมณ์ สุนทรีย์ะ อีกทั้งเป็นตัวแทนของความหมายและระบบคุณค่าของสังคมวัฒนธรรมที่ได้สืบทอดต่อกันมา ดังนั้น ศิลปะจึงมิได้ถูกแยกออกจากบริบททางวัฒนธรรมและสังคมไม่สามารถคงอยู่ได้ด้วย ตนเองโดยปราศจากรากเหง้า (ชุตินา เวทการ, 2551) การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเป็นกระบวนการ

หนึ่งที่สำคัญที่สร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชน ก่อให้เกิดความรักและหวงแหนในศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะพัฒนาไปเป็นความคิดร่วมมือทำนุบำรุงรักษาตามลำดับ (กรมวิชาการ, 2540) ซึ่งช่วยสนับสนุนส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ การตระหนักและเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม ผ่านกิจกรรมศิลปะและกระบวนการเชื่อมโยงกับบริบทสังคม มีเจตคติที่ดีต่อศิลปะชุมชน นำไปสู่การเห็นคุณค่าในงานศิลปวัฒนธรรมของตนเองเป็นการบูรณาการเข้ากับการจัดการองค์ความรู้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ส่งเสริมความยั่งยืน (Sue, 2013)

จากการศึกษางานวิจัยด้านการจัดกิจกรรมศิลปะกับชุมชน และการศึกษาชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในด้านการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน ประกอบไปด้วย ชุมชนคลองบางหลวง (บ้านศิลปิน) ชุมชนคลองบางไผ่ไก่ (หัวโขน) ชุมชนวัดประยูรวงศาวาส (หมูกะดาศ) ชุมชนปากคลองตลาด ชุมชนสัมพันธ์วงศ์ ตลาดน้อย และชุมชนที่มีความใกล้เคียงในเรื่องของการจัดกิจกรรมที่บูรณาการศิลปะกับชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นการสร้างรายได้กับชุมชน คือ บริเวณชุมชนคลองโอ่งอ่าง ซึ่งรูปแบบการจัดกิจกรรมของชุมชนดังกล่าวมีแนวคิดและความน่าสนใจเป็นอย่างมาก มีเรื่องราวความเป็นมา ประวัติศาสตร์ ความสำคัญ ศิลปะและวัฒนธรรมที่โดดเด่น กระบวนการจัดการองค์ความรู้ด้านการจัดการความรู้ กระบวนการออกแบบ รูปแบบกิจกรรมและเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ชัดเจน ประกอบกับการสกัดความรู้จากการศึกษาวิธีการปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) ได้แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญในแนวทางการพัฒนา และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ศึกษาด้านสร้างองค์ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาในรูปแบบ Onsite และ Online

แนวคิดใช้สถานที่เป็นฐานเป็นแนวทางการสอนและการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อการเรียนรู้กับท้องถิ่น และลดอุปสรรคระหว่างสถานศึกษากับชุมชน การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Learning) หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” แนวคิด DBAE (Discipline-Based Arts Education) บูรณาการองค์ความรู้ทำให้เห็นกระบวนการและความสอดคล้องที่จะนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา โดยมีความสัมพันธ์กันเกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหา ปัจจัยนำเข้าไปที่ชัดเจนเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีขั้นตอนกระบวนการที่สามารถสร้างรูปแบบได้อย่างตรงจุด และยังสามารถปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี ซึ่งการนำแนวคิด DBAE (Discipline-Based Arts Education) มาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาพร้อมกับบูรณาการผสมผสานองค์ความรู้ด้านศิลปะศึกษาจะสามารถสร้างองค์ความรู้ให้กับผู้เข้าร่วมโครงการและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการ

เผยแพร่ อนุรักษ์คงอยู่ได้อย่างยั่งยืนโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชน Interactive กับสังคมผ่านรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเป็นตัวเชื่อมผสมผสานให้เกิดนวัตกรรมใหม่ที่ น่าสนใจ

ลักษณะของชุมชนกุฎีจีนในปัจจุบัน เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านศิลปะและ วัฒนธรรม อาทิเช่น แหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะ ภูมิปัญญา วัด โบสถ์ มัสยิด พื้นที่ประวัติศาสตร์ รวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ พื้นที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น เพื่อให้สามารถเข้าถึงและ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนได้นั้น จึงต้องสร้างความเข้าใจ ตระหนักรู้ และเห็นคุณค่าของทุนทาง วัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่ ซึ่งกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการ กระบวนการของชุมชน กุฎีจีนนั้น ต้องอาศัยองค์ความรู้ การถ่ายทอดด้วยเทคนิคหรือกิจกรรมที่มีความน่าสนใจและเข้าถึง ได้ง่าย ทันต่อสถานการณ์โลก ด้วยสื่อเทคโนโลยีหรือช่องทางออนไลน์ วิจิตยา เตรวงษ์ (2561) การมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชน ประชาชน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ของชุมชนและเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ศึกษา บันลือฤทธิ์ และจิราภรณ์ กาญจนสุพรรณ (2561) ชุมชนกุฎีจีนถือได้ว่าเป็นมาและเป็นชุมชนที่มีความหลากหลาย ทางด้านศิลปวัฒนธรรม เชื้อชาติ ซึ่งล้วนแต่เป็นสถานที่ที่มีความน่าสนใจ มีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่ เป็นทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ 1) พิพิธภัณฑสถานกุฎีจีน 2) บ้านขนมฝรั่งกุฎีจีน 3) บ้านขนมปังขิง 4) เรือนจันทนภาพ 5) วัดช่างตาครุฑ และ 6) ศาลเจ้าเกียงอันเกง โดยจุดศูนย์กลางของการเชื่อม แหล่งเรียนรู้ทั้งหมดของชุมชนกุฎีจีนไว้นั้นคือ ที่ทำการชุมชน มีหน้าที่ในการประสานความร่วมมือ การบริหารจัดการ รวมไปถึงการออกแบบกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมและสร้างความ ร่วมมือ ตระหนัก เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากคนในชุมชนเข้าใจ และ ตระหนักก็จะเกิดความร่วมมือในการผลักดันให้ชุมชนสามารถพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถ พัฒนาได้อย่างยั่งยืนเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่นับวันจะยิ่งมีความหลากหลายและ เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ยังพบว่าเครื่องมือในการกระตุ้นสมาชิก ในชุมชนให้เกิดความ รัก ตระหนักเห็นคุณค่า เข้าใจและหวงแหนมรดกวัฒนธรรมของตนเองนั้น คือกิจกรรมทางด้าน ศิลปศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางวัฒนธรรมของตนเอง นั้น จะต้องมีการออกแบบกิจกรรมหรือรูปแบบของการบริหารจัดการที่ชัดเจน (วิระพันธุ์ ชินวัตร, 2554)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของที่มาและปัญหา เพื่อเป็นการปลูกฝังให้คนในชุมชนมีความรัก ความหวงแหนและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ ทิวทางวัฒนธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการถ่ายทอด เผยแพร่ สืบทอด โดยเลือกชุมชนกุฎีจีนเนื่องจากเป็นบริเวณส่วนหนึ่งของแหล่งรวมศิลปะและวัฒนธรรม ความหลากหลาย ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานเป็นพื้นที่ชุมชนในเขตเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญของฝั่งธนบุรี ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนที่มีความพร้อมในเรื่องของการพัฒนาและต้องการสร้างโอกาสในการพัฒนาในส่วนต่าง ๆ แต่เนื่องจากขาดความรู้ องค์กรความรู้ กระบวนการจัดการรูปแบบกิจกรรม ศิลปะศึกษาที่เน้นกระบวนการสอน การถ่ายทอดที่เป็นพื้นฐานสิ่งสำคัญในการพัฒนาสร้างความตระหนัก เห็นคุณค่า ในปัจจุบันมีแนวคิด ทฤษฎี กระบวนการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนได้เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก การหยุดชะงักของการพัฒนาของชุมชนจากสถานการณ์โควิด- 19 อาจเกิดช่องว่างหรือเกิดผลกระทบในระยะยาว (กิตติพร ใจบุญ และคณะ, 2544) กล่าวว่าการเจริญเติบโตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้มีผู้คนส่วนใหญ่อาจจะไม่ได้ให้ความสำคัญ สำนึกรักในสิ่งที่มีอยู่ ดังนั้น จึงควรจะสำรวจไว้ซึ่งทิวทางวัฒนธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีอยู่ โดยใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาที่เป็นตัวเชื่อมให้สมาชิกภายในชุมชนร่วมกันสร้างความตระหนัก เห็นคุณค่าความภาคภูมิใจ และพัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้คงอยู่ สืบสานสืบทอด อนุรักษ์ ให้อยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

คำถามในการวิจัย

1. รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนมีกระบวนการเป็นอย่างไร
2. ผลของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นอย่างไร ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน
3. เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาและทัศนคติต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน และได้แผนกิจกรรมศิลปศึกษา ซึ่งรูปแบบนี้จะเป็นแนวทางการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมให้สมาชิกภายในชุมชนเกิดองค์ความรู้ เข้าใจ ชาบซึ้ง และตระหนักถึงคุณค่าทางของทุนทางศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชุมชน เกิดการพัฒนาไปเป็นพื้นฐานในการอนุรักษ์ ถ่ายทอด และเผยแพร่ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาสภาพการณ์พื้นที่ธนบุรี แขวงวัดกัลยาณ์ กรุงเทพมหานคร และบริบทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม ภูมิปัญญา

1.1 ข้อมูลพื้นฐานสภาพการณ์ของชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี มุ่งศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และพหุวัฒนธรรม

1.2 บริบทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตและมีความยั่งยืน

2. แนวทางการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยศึกษาเชิงกระบวนการตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ การจัดทำแผนกิจกรรม การดำเนินงานตามแผนและประเมิน สรุปผลการดำเนินงาน ซึ่งในกระบวนการต่าง ๆ อาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างภาคีเครือข่ายการพัฒนากับองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เพื่อหาข้อสรุปปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต่อไป

ขอบเขตด้านพื้นที่

1. การเลือกพื้นที่ที่มีปัญหา ความต้องการที่จะพัฒนาอย่างเร่งด่วน ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ที่ประสบปัญหาด้านความรู้ องค์ความรู้ความเข้าใจ กระบวนการจัดกิจกรรมทางด้านศิลปศึกษา เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เพื่อสร้างความตระหนัก และเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกุฎีจีน จากกรณีศึกษากลุ่มตัวอย่างชุมชนเขตธนบุรี ประกอบไปด้วย 7 แขวง มีชุมชนทั้งหมด 43 ชุมชน และเลือกศึกษาชุมชนในพื้นที่แขวงวัดกัลยาณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย 6 ชุมชน เลือกแบบเจาะจงเป็นชุมชนกุฎีจีน กรุงเทพมหานคร โดยมีเกณฑ์ดังนี้

- 1) เป็นแหล่งรวมประวัติศาสตร์ พหุทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา อาหาร ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
- 2) เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก
- 3) มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งในการพัฒนาและมีความพร้อมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปะ
- 4) มีทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนและมีความสนใจนำองค์ความรู้ทางด้านศิลปะมาเพื่อใช้สร้างความตระหนัก เห็นคุณค่าเพื่อความยั่งยืน

2. การเลือกพื้นที่เพื่อทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้จะมีการศึกษาชุมชนต้นแบบ (Best Practice) โดยกลุ่มผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และตัวแทนผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ร่วมศึกษาดูงานชุมชนที่เป็นต้นแบบในด้านกระบวนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน การถ่ายทอด และชุมชนที่เป็นต้นแบบในการจัดกิจกรรมศิลปะกับชุมชน ทั้งในเชิงท่องเที่ยวและการตลาดสร้างสรรค์ เพื่อเป็นแนวทางในการสกัดองค์ความรู้สู่การพัฒนาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฏาน

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับที่มา ปัญหา และความต้องการของชุมชน ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth-Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วยตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน หรือผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานเอกชน เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษา เพื่อสัมภาษณ์ สอบถามประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ความเป็นมาของการจัดการชุมชนในด้านต่าง ๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งภูมิปัญญาการดำรงชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นการจัดการองค์ความรู้ กระบวนการจัดกิจกรรมของชุมชน ซึ่งองค์ประกอบหลักที่มีบทบาทสำคัญ คือ ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และคนในชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ชุมชนฝั่งธนบุรี การมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ประกอบไปด้วย

1.1 การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนกุฎีจีน เขตพื้นที่ฝั่งธนบุรี

1.2.1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยใช้แบบสอบถามจากผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน เป็นต้น

1.2.2 การศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

1.2.2.1 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำหรือผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้

1.2.2.2 การวิจัยภาคสนามด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์

1.3 การศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน โดยกระบวนการร่วมกันศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ

การวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาและออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยนำข้อมูลพื้นฐานจากการในระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ จัดทำแผนรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

2.1 การวิเคราะห์โครงสร้าง เพื่อนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมและออกแบบกิจกรรม จะได้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา หลังจากนั้นจัดประชุมโฟกัสกลุ่ม (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่านและนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแก้ไขรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

2.2 ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา และเตรียมความพร้อมในการนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยระยะที่ 3 การใช้และนำเสนอรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

3.1 ใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

3.2 นำเสนอผลการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา และทัศนคติที่มีต่อรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

1. ประชากรและตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วย

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Selection) ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนกุฎีจีน และกรรมการ จำนวน 3 คน 2) ผู้นำหรือผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ทั้ง 6 แหล่งเรียนรู้ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรวม 12 คน เป็นการสนทนากลุ่มของผู้มีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องในพื้นที่รวม 15 คน ซึ่ง ผู้นำ กรรมการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานไม่น้อยกว่า 10 ปี

กลุ่มประชากร (Population) จำนวนประชากรของชุมชนกุฎีจีนมีจำนวน 969 คน ตัวอย่าง (Sample) จำนวน 30 คน เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. ผู้เชี่ยวชาญรับรองกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ทักษะประสบการณ์ในการดำเนินงานทางด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ของชุมชน มีผลงานและความชำนาญการ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ และมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 2 บทความ
- 2) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 2 บทความ
- 3) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 2 บทความ
- 4) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 2 บทความ
- 5) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ (ทัศนศิลป์) ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 2 บทความ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วย

ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีการรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียดในการวิจัย ดังนี้

1) แบบสอบถาม สำหรับชุมชน (User) เกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรม/โครงการที่เกิดขึ้นภายในชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน สภาพการณ์ ปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมถึงถึงความต้องการในเรื่องกิจกรรมหรือโครงการที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2) แบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) เกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรม การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure) โดยสร้างแนวคำถามแบบกว้าง ๆ เพื่อให้เป็นแนวคำถามไว้ล่วงหน้าซึ่งข้อคำถามต่าง ๆ สามารถยืดหยุ่นได้ ไม่กำหนดตายตัว เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึกที่จะเข้าถึงความจริงมากที่สุด มีทั้งคำถามปลายเปิดและคำถามปลายปิดเพื่อให้ได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาชุมชนต้นแบบ และชุมชนใกล้เคียง เพื่อนำมาใช้สร้างเครื่องมือและเป็นแบบนำสัมภาษณ์เพื่อไปสัมภาษณ์ผู้นำ และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 15 ท่าน และสัมภาษณ์ชุมชนต้นแบบด้านการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชน

2. แบบประเมินประสิทธิภาพการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฎิฉิน

แบบประเมินแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) แบบประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแนวคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์ เช่น อายุ อาชีพ การศึกษา

ตอนที่ 2 แบบประเมินผลการดำเนินการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจและความร่วมมือ ความชัดเจน และกระบวนการเรียนรู้ว่าผลของการดำเนินการประสบความสำเร็จในระดับใด

ตอนที่ 3 แบบประเมินความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจต่อกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนอยู่ในระดับใด

2) แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน เช่น อายุ อาชีพ การศึกษา

ตอนที่ 2 แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ในด้านการให้บริการ ด้านกระบวนการและขั้นตอนของกิจกรรม และด้านผลของการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจในระดับใด

3. กรอบการสังเกต การสังเกตในภาคสนาม ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดในการสังเกตในการเก็บข้อมูลดังนี้ 1) ฉากและบุคคล (Setting) เพื่อตอบคำถามว่า ใคร และที่ไหน 2) พฤติกรรม (Acts) เพื่อตอบคำถามว่าทำอะไรได้ 3) แบบแผนพฤติกรรม (Activities) เพื่อตอบคำถามว่าอย่างไร 4) ความสัมพันธ์ (Relationship) เพื่อตอบคำถามว่าใครกับใคร 5) การมีส่วนร่วม (Participation) เพื่อตอบคำถามว่าใครกับใครเหมือนเรื่องความสัมพันธ์ รวมถึงการตอบคำถามว่าใครบ้าง และ 6) ความหมาย (Meaning) เพื่อตอบคำถามว่าอย่างไรและทำไม ซึ่งมีรายละเอียดในการออกแบบบันทึกการสังเกต

นิยามศัพท์เฉพาะ

แหล่งเรียนรู้ชุมชนกุฎีจีน คือ พื้นที่ดำเนินกิจกรรมศิลปศึกษาที่เกิดจากความร่วมมือของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในชุมชน ได้แก่ 1) พิพิธภัณฑ์กุฎีจีน 2) บ้านขนมฝรั่งกุฎีจีน 3) บ้านขนมปังขิง 4) เรือนจันทนภาพ 5) วัดช่างตาครุฑ 6) ศาลเจ้าเกียงอันกง

รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา คือ ขั้นตอนกระบวนการตามรูปแบบ PADIE Model โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกุฎีจีน (P = Participation)

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ (A=Analysis)

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design)

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement)

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (E = Evaluation)

สามารถปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

ศิลปะกับชุมชน คือ ศิลปะที่นำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนกุฎีจีนผ่านขั้นตามรูปแบบ PADIE Model ได้แผนกิจกรรมศิลปศึกษา โดยใช้แนวคิด DBAE (Discipline-Based Arts Education) ในการบูรณาการองค์ความรู้ในแต่ละแผนกิจกรรม

กิจกรรมศิลปศึกษา คือ กิจกรรมที่ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม การใช้สถานที่เป็นฐาน และแนวคิด DBAE บูรณาการในแผนกิจกรรม ประกอบไปด้วย กิจกรรมการเรียนรู้ ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ รูปแบบการเรียนรู้ การประเมิน ระยะเวลา ชี้นำงาน และสถานที่เรียนรู้ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 รู้รอบศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภูเก็ต (แผนที่ภูเก็ต)

กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์)

กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตราบั้ง)

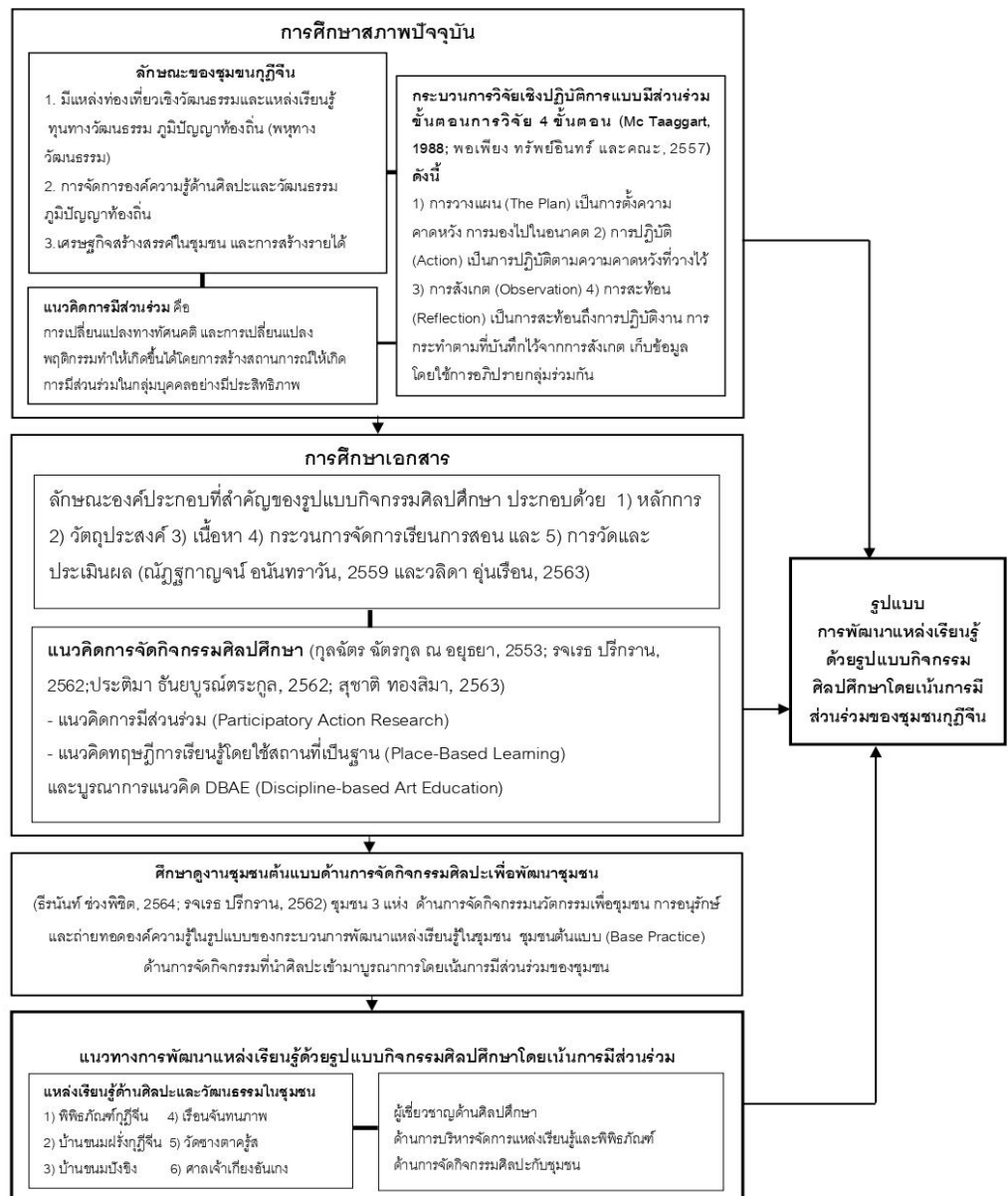
กิจกรรมที่ 4 ศูนย์วิทยาศาสตร์บนงานศิลป์ภูเก็ต (พื้นที่กำแพง)

กิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนภูเก็ต

การมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ต คือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาของสมาชิกภายในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนภูเก็ตในการร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการ จุดมุ่งหมาย การมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนในการดำเนินการ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual framework)

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน ผู้วิจัยได้มีการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเนื้อหาออกได้ดังนี้

1. แนวคิด หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน
 - 1.1 ความหมายและลักษณะของชุมชน
 - 1.2 ลักษณะของชุมชนกุฎีจีน
 - 1.3 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 - 2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 2.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 2.4 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
3. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้
 - 3.1 ความหมายแนวคิดทฤษฎีการใช้สถานที่เป็นฐาน
 - 3.2 ประเภทของการศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐาน
 - 3.3 การนำรูปแบบการศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานไปใช้ในการจัดการเรียนรู้
4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา
 - 4.1 ความหมายของรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา
 - 4.2 ความสำคัญของรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา
 - 4.3 องค์ประกอบของรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา
 - 4.4 รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษากับชุมชน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน

1.1 ความหมายของชุมชน

ปัจจุบันคำว่า “ชุมชน” เป็นศัพท์ที่บัญญัติมาจากภาษาอังกฤษ คือคำว่า “Community” โดยมีรากศัพท์เดิมที่มาจาก Indo-European คือคำว่า “Mei” ซึ่งมีความหมายว่าการเปลี่ยนแปลง (Change) หรือการแลกเปลี่ยน (Exchange) และเมื่อนำมาสนธิกับคำว่า “Kom” ซึ่งหมายถึง ด้วยกับ (With) จะได้คำว่า “Kommein” ซึ่งหมายถึง แบ่งปันโดยทั้งหมด (Share by All) (Seage. Peter M. อ้างถึงในอนุชาติ พวงสาดี และวีรบุรณ วิสารทสกุล, 2541) สำหรับในประเทศไทยคำว่า ชุมชนได้ถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2505 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน่วยราชการที่มีการแยกส่วนพัฒนาการท้องถิ่นออกจากกรมมหาดไทย แล้วจัดตั้งเป็นกรมการพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย คำว่า ชุมชนที่นำมาใช้นั้นมีความหมายซ้อนทับกับคำว่า “บ้าน หรือ หมู่บ้าน” เป็นหน่วยการปกครองพื้นฐานในสังคมไทยมาแต่ดั้งเดิมด้วย (ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2555) จากนั้นชุมชนจึงถูกนำมาใช้ในความหมายของลักษณะต่าง ๆ มากมาย อาทิ ความหมายที่เป็นรูปแบบของหน่วยทางสังคมและสถาบันการปกครอง เช่น ด้านการปกครอง ด้านการพัฒนา ด้านวัฒนธรรมและด้านวิชาการ เป็นต้น ตลอดจนคุณลักษณะของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ในเชิงกระบวนการ เช่น ชุมชนชนบท ชุมชนเมืองและชุมชนแออัด เป็นต้น ประกอบกับแนวคิดอื่นที่หลากหลาย เช่น องค์การชุมชน ผู้นำชุมชน พัฒนาชุมชน วัฒนธรรมชุมชน สิทธิชุมชนและอำนาจชุมชน เป็นต้น ดังนั้น คำว่า “ชุมชน” จึงเป็นความหมายที่มีขอบเขตกว้างมากซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความหมายที่ใกล้เคียงกัน ดังนี้

ปรีชา วงศ์ทิพย์ (2555) กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง ถิ่นฐานอันเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์และระบบความสัมพันธ์ในสังคม ซึ่งอิงอาศัยความเชื่ออาทรความผูกพัน และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นเครื่องมือดำเนินการเพื่อให้มีชีวิตที่ดีร่วมกัน

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง (2556) ได้สรุปความหมายของชุมชนออกเป็น 3 แนวทาง ที่มีความแตกต่างกันออกไปตามที่มาและความหมาย คือ

1. ชุมชน หมายถึง การรวมตัวกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคม มีความผูกพัน มีความเป็นปึกแผ่น และอาจหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์กันทั้งในมิติความสัมพันธ์แบบเครือญาติและมิติทางสังคมและวัฒนธรรม

2. ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้านตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทั้งในด้านพื้นที่และความเชื่ออาหารที่มีต่อกัน

3. ชุมชน หมายถึง องค์กรและขบวนการทางสังคมที่มีวัตถุประสงค์แน่ชัด และรวมกันในระยะเวลานานพอสมควร จนเกิดระบบความสัมพันธ์และความผูกพันกันเกิดขึ้น เช่น องค์กรชุมชนองค์กรในท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มผลประโยชน์ เป็นต้น

นอกจากนี้ คำว่า ชุมชนในความหมายทางสากลและนักคิดของตะวันตก ได้ให้ความหมายทั้งที่คล้ายคลึงและแตกต่างกับความหมายของนักวิชาการไทย ชุมชนว่า เป็นดินแดนแห่งการรวมตัวทางสังคมที่เป็นการสมัครใจก่อขึ้นเองโดยประชาชน ส่วนใหญ่แล้วสนับสนุนตนเอง และอยู่ในกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น ชุมชนประกอบด้วยองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงกลุ่มความสนใจ (ชมรม) กลุ่มวัฒนธรรมและศาสนา สมาคมอนุรักษ์ หรือพัฒนาสังคม/กลุ่ม

1.2 ลักษณะของชุมชน

1.2.1 ความหมายและสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ได้มีผู้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ไว้อย่างหลากหลายแต่พอสรุปได้ 2 ลักษณะ (ประเวศ วะสี, 2561) ดังนี้

1) ความหมายในฐานะที่เป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึง หมายถึง ความรู้เกิดความรู้ กวาระเบียบทางสังคมและแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม ที่ได้รับมาจากพื้นฐานความรู้ หรือความรอบรู้ที่บุคคลได้เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบต่อกันมา ตามสภาพแวดล้อม สภาพภูมิศาสตร์ และกระบวนการทางสังคม

2) ความหมายในฐานะที่เป็นทรัพยากรบุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงหมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรร ปูร่องแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในสังคม มีความเหมาะสมกับยุคสมัย และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกในยุคปัจจุบัน

ไม่ว่าจะให้ความหมายในลักษณะใดขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ว่า หมายถึงความรู้ความสามารถวิธีการ และผลงานที่คนท้องถิ่นได้คิดค้นขึ้นเอง ทำเองและนำมาใช้แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้

อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วปรับปรุงถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่ง สู่อีกคนหนึ่ง บังเกิดผลดีงามมีคุณค่า

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในท้องถิ่นที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนสามารถสร้างชิ้นงานหรือผลงานที่ได้ศึกษาค้นคว้าทดลองปฏิบัติ แล้วบังเกิดผลเป็นที่พอใจ ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า หมายถึงความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดต่อกันจากสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน เช่น จากสถาบันครอบครัว สถาบันความเชื่อและศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ

คำว่าภูมิปัญญา ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของความหมายของคำไว้ดังนี้

ภูมิปัญญา ตรงกับภาษาอังกฤษ คำว่า “Wisdom” หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความเชื่อ และศักยภาพในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่สืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสายและเชื่อมโยงกันทั้งระบบในทุกสาขา

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะและเทคนิคการตัดสินใจ ผลิตผลงานของบุคคล อันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้ทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด พัฒนาปรับปรุง และเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

ดังนั้น หากพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีแล้วนั้น หมายถึง เทคนิควิทยาพื้นบ้านได้ด้วย โดยสถานวิจัยสังคมได้ให้คำจำกัดความว่า เทคโนโลยีนั้นเป็นความรู้ว่าจะทำสิ่งต่าง ๆ อย่างไร โดยมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ เครื่องมือในการทำสิ่งนั้น ๆ และกระบวนการขั้นตอนในการทำสิ่งนั้น ๆ ซึ่งสามารถแยกได้ในลักษณะความรู้ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและความจำเป็นในท้องถิ่น เช่น การประยุกต์ใช้พลังคน สัตว์ และธรรมชาติ ตลอดจนองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน และเป็นทางเลือกในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน การประยุกต์แนวความคิดที่เป็นมรดกของคนไทยในการประกอบอาชีพ โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลักการพัฒนากิจกรรมหรืออาชีพของชุมชน เช่น แยกพื้นที่หรือท้องถิ่นใดเป็นที่ราบลุ่ม กิจกรรมของชุมชนก็คือ การทำนา หรือการปั้นโอ่งและตุ่มน้ำจากดินเหนียว หรือการแกะสลักไม้เป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยใช้ไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นต้น

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย

ลักษณะของภูมิปัญญาไทยไว้ 7 ประการดังนี้

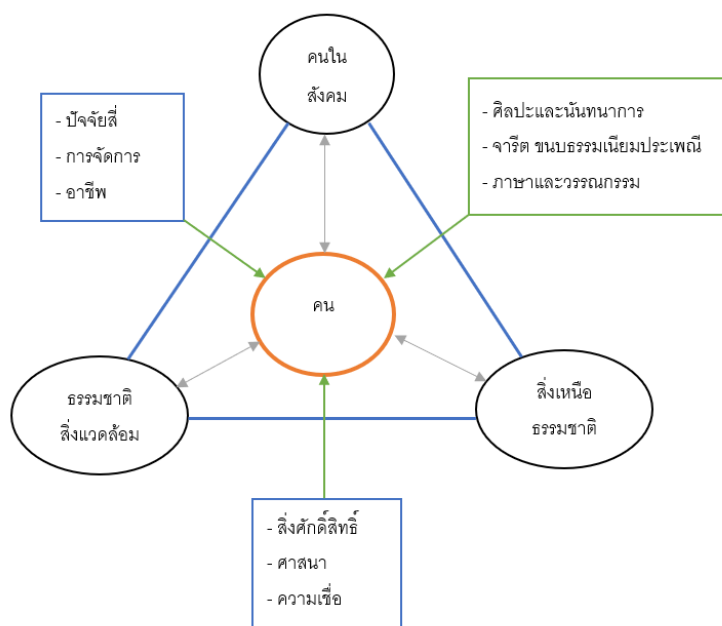
1. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเป็นทั้งความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม
2. ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคน
4. ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว และการเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม
5. ภูมิปัญญาไทยเป็นพื้นฐานสำคัญในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ
6. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะ หรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
7. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในการพัฒนาการทางสังคม

ลักษณะสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทยกับวิถีชีวิต

ภูมิปัญญาไทยเกิดจากการสืบทอดหรือถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ มีการพัฒนาเลือกสรรและปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด เช่น ภาษาไทย แพทย์แผนไทย เป็นต้น ภูมิปัญญาไทยสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ระหว่างคนกับโลกซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทยกับการดำเนินวิถีชีวิตของคนได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันระหว่างคนกับ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช
2. ความสัมพันธ์ของคนกับบุคคลอื่น ที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ไม่สามารถสัมผัสได้

ความสัมพันธ์ทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน หมายถึงวิถีชีวิตชุมชนที่สะท้อนออกมาเป็นภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือนสามมุมของรูปลสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนดังภาพดังนี้

ภาพประกอบ 1 แสดงลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทยกับการดำเนินชีวิตของคน

ที่มา: สำนักงานโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2548)

จากแผนภาพข้างต้น จะเห็นได้ว่าลักษณะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์
ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว จะแสดงออกมาใน 3 ลักษณะดังนี้

ลักษณะที่ 1 ภูมิปัญญาในการดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ ซึ่ง
ประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตลอดจนการประกอบอาชีพต่าง ๆ
เป็นต้น

ลักษณะที่ 2 ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับบุคคลอื่นใน
สังคม จะแสดงออกมาในลักษณะจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและนันทนาการ ภาษาและ
วรรณกรรม ตลอดจนการสื่อสารต่าง ๆ เป็นต้น

ลักษณะที่ 3 ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์
สิ่งเหนือธรรมชาติจะแสดงออกมาในลักษณะของการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา ความเชื่อต่าง ๆ
เป็นต้น

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

การกำหนดประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นพบว่ามี การแบ่งประเภทไว้ อย่างหลากหลายทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่หน่วยงาน และองค์กรแต่ละ แห่งนำมากำหนด เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดประเภทของภูมิ ปัญญาท้องถิ่นเพื่อจัดกลุ่มครุภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 9 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งคน สามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิตและการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับ การเกษตร เป็นต้น

2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็น ขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่าย ผลผลิตทางหัตถกรรมเช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารากลุ่มโรงสีกลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกัน และรักษา สุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและ อนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษา สุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวช ป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียมการอนุรักษ์ป่าชายเลนการจัดการป่าต้นน้ำและ ป่าชุมชน เป็นต้น

5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการจัดการสะสม และบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคง ให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออม ทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความ

มั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

6. ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ เป็นต้น

7. ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษาคือภาษาถิ่นภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรม คำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

9. ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิต เป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

นอกจากนี้ สำนักงานโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้แบ่งภูมิภาคไทยไว้ 10 สาขาดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิค ด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนานวัตกรรมบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้

2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตผล เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้

3. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการกองทุน และธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

6. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

7. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ ศิลปะมวยไทย เป็นต้น

8. สาขาการจัดการองค์กร หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานขององค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนา และบริหารองค์กรของตนเองได้ตามบทบาท และหน้าที่ขององค์กร เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

9. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษาทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทยและการใช้ภาษา ตลอดทั้ง ด้านวรรณกรรมทุกประเภท เช่น การจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรต หนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น

10. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ สำนักงานโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 ได้สรุปถึงความแตกต่างกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า ภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้และความสามารถโดยส่วนรวม เป็นที่ยอมรับในระดับชาติ ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้และความสามารถในระดับท้องถิ่นซึ่งมีขอบเขตจำกัดในแต่ละท้องถิ่น เช่น ภาษาไทยเป็นภูมิปัญญาไทย ในขณะที่ภาษาล้านนา ภาษาอีสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้นนอกจากนี้ จากการรายงานการประชุมระดมความคิดเพื่อการวางแผนการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับสภาพ

ชุมชนของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้เป็น 4 ด้าน ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2548)

1. ด้านศิลปกรรม
2. ด้านภาษาและวรรณกรรม
3. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี
4. ด้านโภชนาการ

จึงสามารถสรุปประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกลุ่มใหญ่ได้ 2 กลุ่มคือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นทรัพยากรทางการเรียนรู้ในฐานะที่เป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นทรัพยากรทางการเรียนรู้ในฐานะบุคคลที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 2 กลุ่มดังกล่าวสามารถแบ่งตามลักษณะการได้มาซึ่งภูมิปัญญานั้นแต่ละกลุ่มได้เป็น 3 แบบคือ

- 1) เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันมานาน
- 2) ภูมิปัญญาที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา โดยการคิดต่อยอดจากภูมิปัญญาดั้งเดิม
- 3) เป็นภูมิปัญญาที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นริเริ่มสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีใครคิดค้นมาก่อน

คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

นับจากอดีตสู่ปัจจุบันบรรพบุรุษไทยได้สร้างสรรค์และสืบทอดภูมิปัญญาไทยมาอย่างต่อเนื่องทำให้คนในชาติเกิดความรักและความภาคภูมิใจ ที่จะร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อไปในอนาคต ภูมิปัญญาไทยจึงมีคุณค่าและความสำคัญต่อประเทศชาติเป็นอย่างยิ่งดังที่สำนักงานโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้เสนอคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย (สุริดา บุญยาศิษย์, 2558) สรุปได้ 5 ประการดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น ชาติไทยมีพระมหากษัตริย์ที่ทรงใช้ภูมิปัญญาในการสร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศชาติมาโดยตลอด นับตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ทรงปกครองประชาชนด้วยพระเมตตาแบบพ่อปกครองลูก ผู้ใดประสบความเดือดร้อนก็สามารถตีระฆังแสดงความเดือดร้อนเพื่อขอรับพระราชทานความช่วยเหลือ ทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ ต่อประเทศชาติร่วมกัน

สร้างบ้านเรือนจนเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญากระทำยุทธหัตถีจนชนะข้าศึกศัตรู และทรงกอบกู้เอกราชของชาติไทยคืนมาได้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและเหล่าพสกนิกรมากมายเหลือคณานับทรงใช้พระปรีชาสามารถแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ จนรอดพ้นภัยพิบัติหลายครั้ง พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถหลายด้าน แม้แต่ด้านการเกษตร พระองค์ได้พระราชทานทฤษฎีใหม่ให้แก่พสกนิกร ทั้งด้านการเกษตรแบบผสมผสานและยั่งยืน พื้นฟูสภาพแวดล้อม นำความสงบร่มเย็นของประชาชนให้กลับคืนมา

2. สร้างความภาคภูมิใจความมีศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแก่คนไทย ภูมิปัญญาไทยที่สร้างความภาคภูมิใจ ศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแก่คนไทย ดังเป็นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ไทย และเป็นที่ยอมรับของนานาชาติหลายประเทศ เช่น นายขนมต้มเป็นนักมวยไทยที่มีฝีมือเก่งในการใช้อวัยวะทุกส่วน ทุกท่าของแม่ไม้มวยไทย สามารถชกมวยไทย จนชนะพม่าได้ถึงเก้าคนสิบคนในคราวเดียวกัน แม้ในปัจจุบันมวยไทยก็ยังถือว่าเป็นศิลปะชั้นเยี่ยม เป็นที่นิยมฝึกและแข่งขันในหมู่คนไทยและชาวต่างประเทศ ปัจจุบันมีค่ายมวยไทยทั่วโลกไม่ต่ำกว่า 30,000 แห่ง ชาวต่างประเทศที่ได้ฝึกมวยไทยจะรู้สึกยินดีและภาคภูมิใจ ในการที่จะใช้กติกาของมวยไทย เช่น การไหว้ครูมวยไทย การออกคำสั่งในการชกเป็นภาษาไทยทุกคำ เช่น คำว่า “ชก” “นับหนึ่งถึงสิบ” เป็นต้น และถือว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาไทย นอกจากนั้นยังมีอาหารไทยซึ่งเป็นอาหารที่ปรุงง่าย พืชที่ใช้ประกอบอาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นและราคาถูก มีคุณค่าทางโภชนาการ และยังป้องกันโรคได้หลายโรค เพราะส่วนประกอบส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร เช่น ตะไคร้ ขิง ข่า กระชาย ใบมะกรูด ใบโหระพา ใบกะเพรา เป็นต้น

3. ประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนากับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ได้นำหลักธรรมคำสอนของศาสนามาปรับใช้ใน วิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประนีประนอม รักสงบ ใจเย็น มีความอดทน ให้อภัยแก่ผู้สำนึกผิด ดำรงวิถีชีวิตอย่างเรียบง่ายปอกติสุข ทำให้คนในชุมชนพึ่งพาอาศัยกันได้ แม้จะอดอยากเพราะแห้งแล้ง แต่ไม่มีใครอดตาย เพราะพึ่งพาอาศัยกัน แบ่งปันกันแบบ “พริกบ้านเหนือเกลือบ้านใต้” เป็นต้น ทั้งหมดนี้สืบเนื่องมาจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นการใช้ภูมิปัญญา ในการนำเอาหลักของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน และดำเนินกุศโลบายด้านต่างประเทศ จนทำให้ชาวพุทธทั่วโลกยกย่องให้ประเทศไทย เป็นผู้นำทางพุทธศาสนาและเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก

4. สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน สังคมไทยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญแก่ภูมิปัญญาไทย และมีความเด่นชัดในเรื่องของการยอมรับนับถือ คน สังคมและธรรมชาติอย่างยิ่ง มีเครื่องชี้ที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนมากมาย ซึ่งล้วนแสดงออกด้านการให้ความสำคัญคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีและธรรมชาติ เช่น มีประเพณีไทยตลอดทั้งปี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ทำในฤดูร้อนซึ่งมีอากาศร้อน ทำให้ต้องการความเย็น จึงมีการรดน้ำดำหัวทำความสะอาดบ้านเรือน การทำนายฝนว่าจะตกมากหรือน้อยในแต่ละปีส่วนประเพณีลอยกระทง มีคุณค่าอยู่ที่การบูชาระลึกถึงบุญคุณของน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของ คน พืช และสัตว์ ให้ได้ใช้ทั้งบริโภคและอุปโภค ในวันลอยกระทง คนจึงทำความสะอาดแม่น้ำ ลำธาร ภูเขาแม่น้ำจากตัวอย่างข้างต้น ล้วนเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติทั้งสิ้นเช่นในการรักษาป่าไม้ต้นน้ำลำธาร มนุษย์ได้ประยุกต์ให้มีประเพณีการบวชป่า ให้คนเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม ยังความอุดมสมบูรณ์แก่ต้นน้ำลำธาร ให้ฟื้นสภาพกลับคืนมาได้มากโดยเฉพาะสังคมไทยในชนบทในสมัยก่อนได้ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เคารพรักษันับถือเป็นญาติกันทั้งหมดบ้านจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นธรรมชาติไม่ถูกทำลายไปมากนัก เนื่องจากรู้จักทำพออยู่พอกิน ไม่โลภมากและไม่ทำลายทุกอย่างผิดกับในปัจจุบันมาก ถือเป็นภูมิปัญญาที่สร้างความสมดุลระหว่างคน สังคม และธรรมชาติ

5. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัยแม้ว่ากาลเวลาจะผ่านไป ความรู้สมัยใหม่จะหลั่งไหลเข้ามามาก แต่ภูมิปัญญาไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือใส่ใบพัดเป็นหางเสือ ทำให้เรือสามารถแล่นได้เร็วขึ้น เรียกว่า เรือหางยาว การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสานสามารถพลิกฟื้นคืนธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์แทนสภาพเดิมที่ถูกทำลายไป การรู้จักออมเงิน สะสมทุนให้สมาชิกกู้ยืม ปลดปล่อยหนี้สิน และจัดสวัสดิการแก่สมาชิก จนชุมชนมีความมั่นคง เข้มแข็ง สามารถช่วยตนเองได้หลายร้อยหมู่บ้านทั่วประเทศ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ศรีวิวง จังหวัดนครศรีธรรมราช จัดในรูปกองทุนหมุนเวียนของชุมชน จนสามารถช่วยตนเองได้ เมื่อป่าถูกทำลายเพราะถูกตัดโค่นเพื่อปลูกพืชแบบเดี่ยวตามภูมิปัญญาไทยสมัยใหม่ที่หวังรายได้แต่ในที่สุดก็ขาดทุนและมีหนี้สิน สภาพแวดล้อมสูญเสีย เกิดความแห้งแล้ง คนไทยจึงคิดปลูกป่าที่กินได้ มีพืชสวน พืชป่า ไม้ผล พืชสมุนไพร ซึ่งสามารถมีกินตลอดชีวิต เรียกว่า “วนเกษตร” บางพื้นที่เมื่อป่าชุมชนถูกทำลาย คนในชุมชนก็รวมตัวกันเป็นกลุ่มรักษาป่าร่วมกันสร้างระเบียบกฎเกณฑ์กันเอง ให้ทุกคนถือปฏิบัติได้ สามารถรักษาป่าได้อย่างสมบูรณ์ดังเดิม

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ตามมาตรา 57 ได้เน้นให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ความรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี, 2544) จึงได้จัดทำโครงการ ส่งเสริมกิจกรรมเรียนรู้ครูภูมิปัญญาไทยเพื่อดำเนินการ สรรหาบุคคลผู้ทรงภูมิปัญญา ยกย่อง เชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทยขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ.2542 เป็นต้นมา พร้อมกันนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยมีผลต่อการดำเนินงานจนถึงปัจจุบัน โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาของชาติ โดยเลือกสรรสาระและกระบวนการเรียนรู้เข้าสู่ระบบการศึกษาทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย
2. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ "ครูภูมิปัญญา" และสนับสนุนให้มีบทบาทเสริม ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งให้แบบอย่างและชี้นำด้านวิถีคิด วิถีการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมามาก
3. สนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
4. ประมวลคลังข้อมูลเกี่ยวกับสาระัตถะ องค์กรและเครือข่ายภูมิปัญญา ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีคุณค่าและมีความสำคัญยิ่งที่จะต้องได้รับการส่งเสริมเพื่อเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้ และเป็นทรัพยากรบุคคลที่เป็นชุมชนทรัพย์แห่งปัญญาให้ผู้คนในยุคปัจจุบันได้ศึกษาเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อีกทั้งเพื่อเป็นถ่ายทอดให้กับอนุชนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าและความสำคัญในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนที่อยู่คู่กับท้องถิ่น และสังคมโลกไปชั่วกาลนาน

1.2.2 ความสำคัญและความเป็นมาของฝั่งธนบุรี ประวัติความเป็นมาของธนบุรี

“ธนบุรี” ในปัจจุบันมีฐานะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร แต่ในอดีตมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นราชธานีสำคัญของราชอาณาจักรสยาม ภายหลังจากการเสียกรุงอยุธยาในปี พ.ศ. 2310 อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์กับกรุงเทพมหานคร เสมือนเมืองแฝดที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ในสมัยอยุธยาปรากฏหลักฐานว่ามีชุมชนเล็ก ๆ หนึ่งที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เรียกกันทั่วไปว่า “บางกอก” จากชัยภูมิบนเส้นทางคมนาคมสำคัญ ซึ่งสามารถติดต่อได้สะดวกทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร บางกอกจึงเป็นจุดแวะพักสินค้าที่ดีที่สุดหลังจากรอนแรมผ่านมหาสมุทรและก่อนออกเดินทางผ่านลำน้ำคดเคี้ยวมุ่งสู่อยุธยา พ.ศ. 1976 ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) ชุมชนเล็ก ๆ หนึ่งจึงได้พัฒนาขึ้นเป็นด่านขนอนของกรุงศรีอยุธยา ปรากฏในพระอัยการอาชญาหลวง ระบุตำแหน่ง “นายพระขนอนทมนบุรี” และยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นใน พ.ศ. 2065 เมื่อพระไชยราชาธิราชโปรดให้ขุดคลองลัดบางกอกใหญ่ขึ้นที่ย่านบางกอก เพื่ออำนวยความสะดวกแก่เรือสินค้านานาชาติในยุคที่การค้าทางทะเลเฟื่องฟู และเมื่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดให้ขุดคลองลัดบางกวยเชื่อมเกาะบางกอกเข้าด้วยกัน พ.ศ. 2081 ชุมชนสวนบางกอกก็ขยายตัวเติบโตกว้างขวาง และในที่สุด พ.ศ. 2100 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิก็กษัตริย์ในฐานะด่านขนอนนี้ขึ้นเป็น “เมืองทมนบุรี ศรีมหาสมุทร” ทำหน้าที่เมืองหน้าด่านทางทะเล ป้องกันศัตรูที่จะเข้ามาทางด้านใต้ของกรุงศรีอยุธยา และตรวจตราการจัดเก็บภาษีสินค้าที่ผ่านเข้าออก (ภาคย์ ฮวดศรี, 2553)

ต่อมาธนบุรีมีความเด่นชัดขึ้นเรื่อย ๆ ในฐานะเมืองหน้าด่านทางทะเล โดยเฉพาะเมื่อการค้ากับต่างประเทศตะวันตกรุ่งเรืองถึงขีดสุดในสมัยพระนารายณ์มหาราช ในปลายรัชกาลพระองค์จึงโปรดให้กองทัพจากราชสำนักฝรั่งเศสเข้ามาสร้างป้อมค่ายขึ้นทั้งสองฝั่งแม่น้ำ เรียกชื่อว่า ป้อมบางกอก หรือป้อมวิไชยเอนทร์ ตามชื่อขุนนางคนสำคัญคือ เจ้าพระยาวิไชยเอนทร์หรือคอนสแตนติน ฟอลคอน

เมืองธนบุรีปรากฏความสำคัญอีกครั้ง เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าใน พ.ศ. 2310 หลังขับไล่พม่าออกจากราชอาณาจักร พระเจ้าตากทรงเลือกธนบุรีเป็นราชธานีแห่งใหม่แทนอยุธยา ขอบเขตราชธานีแห่งใหม่นี้ครอบคลุมปากฝั่งน้ำ โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาตัดผ่านกลางเมือง พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้ขุดคูและสร้างกำแพงเมืองทั้งสองฝั่ง พื้นที่ในกำแพงเมืองปากตะวันตกเริ่มตั้งแต่เขตเมืองธนบุรีเดิม ริมคลองบางกอกใหญ่ไปจนถึงบริเวณหลังวัดบางหว้าน้อย (อมรินทราราม) ริมคลองบางกอกน้อย ส่วนปากตะวันออกเริ่มต้นตั้งแต่ศาลเทพารักษ์หัวโขด (เชิง

สะพานปิ่นเกล้าฝั่งพระนคร) เลียบตามแนวคูเมือง (คลองคูเมืองหลังกระทรวงมหาดไทย) ไปจรดแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณปากคลองตลาด พร้อมกันนั้นได้กันพื้นที่ในกำแพงเมืองธนบุรีเดิมไว้เป็นเขตพระราชวัง เมื่อสถาปนาอาณาจักรใหม่ขึ้นที่ย่านบางกอกแล้ว พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงกวาดต้อนราษฎรที่แตกต่างชนชั้นชนอยู่ในราชอาณาจักร รวมทั้งครัวเชลยจากหัวเมืองและแว่นแคว้นข้างเคียงเข้ามาไว้ในกรุงทั้งเพื่อป้องกันพระนคร เป็นไพร่พลและแรงงานสำหรับสงครามรวบรวมแผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น และเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจอย่างเร่งด่วน

พระราชกรณียกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งยังผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ฝั่งธนบุรีคือ การแปลงสวนเดิมที่ถูกพม่าจุดไฟเผาเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาให้เป็นทะเลตม สำหรับทำนากอกคูเมืองทั้งสองฟาก และการติดต่อกับต่างชาติเพื่อฟื้นฟูการค้าสำเภาที่เคยรุ่งเรืองในปลายสมัยอยุธยา เช่น ความพยายามของพระองค์ในการชักชวนบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษและฮอลันดาให้เข้ามาค้าขาย หรือการที่ทรงมีพระราชสาส์นไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจักรพรรดิจีนหลังจากขาดหายไปนคราเวียงกรุง พร้อมทั้งฟื้นฟูการค้าสำเภา กับเมืองท่าต่าง ๆ ของจีน และสนับสนุนให้คนจีนโดยเฉพาะจีนแต้จิ๋วเดินทางเข้ามายังสยาม โดยให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ จนรู้จักกันในนามว่า “จีนหลง” หลังสถาปนารัฐรัตนโกสินทร์ ในปี พ.ศ. 2325 ได้มีการย้ายเมืองและที่ตั้งพระราชวังแห่งใหม่ไปยังอีกฟากหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ในเขตกำแพงเมืองกรุงธนบุรีเดิมถูกแปรเป็นวังของเจ้านายเชื้อสายจักรีวงศ์ถึงห้าแห่ง ส่วนย่านเก่าแก่อีกแห่งหนึ่งคือ “กะตี่จีน” หรือ “กุฎีจีน” ที่อยู่ถัดกำแพงเมืองเดิมลงไปทางใต้ นั้น บริเวณนี้เดิมเป็นที่พักของพ่อค้าจีนฮกเกี้ยนซึ่งเดินทางเข้ามาค้าสำเภาภายใต้อุปถัมภ์ของพระเจ้ากรุงธนบุรี ดังเช่น หลวงพิไชยวารี หรือ เจ็ดตัว (เจ้าตัว) มั่ง แซ่อึ้ง ที่เข้ามาค้าสำเภาในสมัยธนบุรี ท่านผู้นี้คือบิดาของเจ็ดตัวโตหรือเจ้าพระยานิกรบดินทร์ สมุหนายกในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งต่อมาได้อุทิศที่ดินบริเวณบ้านสร้างเป็นวัดกัลยาณมิตร (ภาคย์ ฮวดศรี, 2553)

ในปลายสมัยรัชกาลที่ 2 เมื่อ จอห์น ครอเฟิต บุตรอังกฤษเข้ามากรุงเทพมหานครใน พ.ศ. 2365 ได้บันทึกว่า เขาได้ลงเรือไปชมวิทิวทัศน์ในกรุงเทพมหานครหลายแห่ง เห็นแต่สวนผลไม้ทั่วไปไม่เห็นท้องนาเลยทำให้สันนิษฐานได้ว่า พุ่่นานอกกำแพงพระนครในสมัยธนบุรีคงถูกเปลี่ยนเป็นร่องสวนและที่อยู่อาศัยไปหมด เนื่องจากมีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ขึ้นกว่าเดิมมากแล้ว แม้แต่บริเวณจีนลงไปจนถึงคลองสานก็ยังเป็นสวนกาแฟมาก่อนที่ขุนนางตระกูลบุญนาจะย้ายจากริมพระบรมมหาราชวังเข้ามาตั้งบ้านเรือนในสมัยรัชกาลที่ 2 บริเวณนิเวศสถานของตระกูลบุญนาที่เรียกกันว่า บ้านสมเด็จ นั้น มีอาณาเขตตั้งแต่บริเวณกุฎีจีนเรื่อยลงไปจนถึงบริเวณคลองสาน และด้วยเหตุที่เป็นที่ตั้งบ้านเรือนของสมเด็จเจ้าพระยาถึง 3 องค์ ซึ่งมีอำนาจ

สูงสุดในปลายรัชกาลที่ 2 จนถึงต้นรัชกาลที่ 5 ทำให้บริเวณย่านที่ตั้งบ้านเรือนของขุนนางตระกูล บุนนาคได้ชื่อว่า บ้านสมเด็จ บริเวณดังกล่าวนี้เป็นย่านที่คับคั่งไปด้วยชนชาติต่างภาษา เพราะ เสนาบดีตระกูลบุนนาคหลายคนล้วนมีบทบาทในกรมพระคลังและกรมท่า ซึ่งรับผิดชอบด้านการค้าและการต่างประเทศ ดังนั้น ตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 2 เป็นต้นมา บริเวณบ้านสมเด็จจึง กลายเป็นย่านเรือนรับรองราชทูตและบ้านพักชาวต่างชาติไม่ว่าจะเป็นพ่อค้า หรือพวกมิชชันนารี กลุ่มต่าง ๆ อย่างหมอบรัดเลย์ที่ย้ายจากย่านคนจีนแถบวัดเกาะ (วัดสัมพันธวงศ์) มาเช่าบ้านอยู่ ใกล้วัดช่างตาครุฑ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นสาขาหนึ่งของมิชชันนารีคริสเตียนคณะอเมริกันบอร์ตช นอกจากนี้ยังมีมิชชันนารีคณะแบปติสต์ คณะเพรสไบทีเรียน เข้ามาตั้งอยู่ใกล้ ๆ กัน

ต่อมาเมื่อมีการสร้างสะพานพุทธยอดฟ้า หรือสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ เพื่อระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมกษัตริย์แห่งบรมราชจักรีวงศ์ในคราวฉลอง 150 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2475 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญหลายอย่างสำคัญต่อหลายพื้นที่ในฝั่งธนบุรี การเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นในย่านกุฎีจีนและบ้านสมเด็จคือ แนวสะพานและถนนประชาธิปไตยที่เชื่อมต่อกันมาตัดผ่าเข้าไปใน “จวน” ของสมเด็จพระยาบรมมหา ประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) และสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สะพานพุทธ ทำให้ย่านบ้านสมเด็จเจริญยิ่งขึ้น เพราะตัวสะพานฝั่งพระนครเชื่อมต่อกับย่านการค้าสำคัญ คือ พาหุรัด ทำให้สามารถเดินทางโดยทางรถไปยังย่านสะพานหัน สำเพ็ง ราชวงศ์ และทรงวาดได้ สะดวกมีการสร้างวงเวียนขึ้นที่หน้าโรงเรียนศึกษานารี จึงทำให้ย่านนี้ถูกเรียกอีกหนึ่งชื่อว่า วงเวียน เล็ก (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว และสุดาราส สุจฉายา, 2543)

1.2.3 ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี

1) ที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์

พื้นที่ในเขตธนบุรีเป็นส่วนหนึ่งของกรุงธนบุรีแต่อดีต ต่อมาเมื่อมีการจัดการปกครองท้องที่ในสมัยรัชกาลที่ 5 พื้นที่เขตนี้เป็นส่วนหนึ่งของอำเภอบางกอกใหญ่ ซึ่งจัดเป็นอำเภอ ขึ้นในของพระนคร จากนั้นในสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อ พ.ศ. 2458 มีการแบ่งเขตการปกครองใหม่จึง ได้รับการจัดตั้งเป็นอำเภอราชคฤห์ ขึ้นกับจังหวัดธนบุรี โดยตั้งที่ว่าการอำเภออยู่ในพื้นที่ของ วัดราชคฤห์วรวิหาร จึงเรียกชื่ออำเภอตามชื่อวัด ครั้นถึงวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2459 จึงเปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอบางยี่เรือ ตามชื่อตำบล ที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ และเปิดเป็นเอกเทศของตัวเอง เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2459 วันที่ 17 เมษายน 2482 ได้มีพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนชื่ออำเภอบางยี่เรือ เป็นอำเภอธนบุรี เนื่องจากจังหวัดธนบุรีเป็นราชธานีมาก่อนและเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีด้วย จนถึงวันที่ 25 ธันวาคม 2510 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาอยู่ ณ สถานที่แห่งใหม่ ภายในบริเวณพื้นที่วัดเวฬุราชิน ตำบลบางยี่เรือ จนถึงปัจจุบัน (ภาคย์ ฮวดศรี, 2553)

สำนักงานเขตธนบุรี มีพื้นที่รับผิดชอบประมาณ 8.6 ตารางกิโลเมตร สภาพทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลคลองไหลผ่านทั่วถึงกันตลอดท้องที่

อาณาเขต

ทิศเหนือ - ติดต่อเขตบางกอกใหญ่

ทิศใต้ - ติดต่อเขตจอมทอง เขตราชบุรีบูรณะ และเขตบางคอแหลม

ทิศตะวันออก - ติดต่อเขตคลองสาน

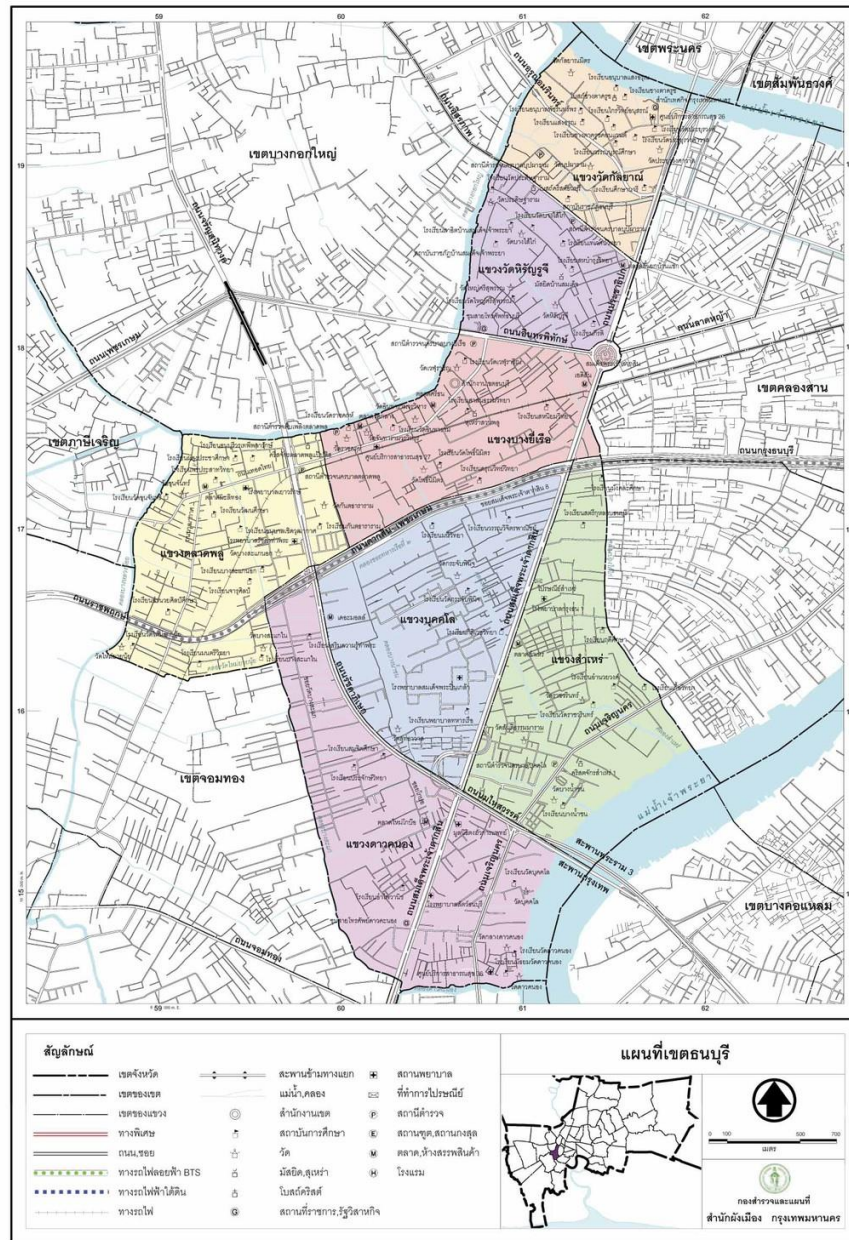
ทิศตะวันตก - ติดต่อเขตภาษีเจริญและเขตจอมทอง

พื้นที่การปกครอง

แบ่งพื้นที่การปกครองเป็น 7 แขวง ได้แก่

1. แขวงวัดกัลยาณ์
2. แขวงศิริบุญชัย
3. แขวงบางยี่เรือ
4. แขวงตลาดพลู
5. แขวงบุดโคโล
6. แขวงสำเหร่
7. แขวงดาวคะนอง

ซึ่งผู้วิจัยนำแผนที่ทางกายภาพมาใช้ประกอบในการอธิบายลักษณะของพื้นที่การปกครองของเขตธนบุรี ประกอบไปด้วย 7 แขวง ดังกล่าวข้างต้น ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 2 แผนที่เขตธนบุรี

ที่มา: สำนักงานเขตธนบุรี, 2563

จากภาพ จะแสดงข้อมูลพื้นฐานของแขวงวัดกัลยาณ์ ตั้งอยู่ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 0.785 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 140 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือติดแม่น้ำเจ้าพระยา

ทิศใต้ติดถนนอิสรภาพ เขตธนบุรี

ทิศตะวันออกติดถนนประชาธิปไตย เขตคลองสาน

ทิศตะวันตกติดคลองบางกอกใหญ่ (หรือคลองบางหลวงในอดีต) เขตบางกอกใหญ่ (สำนักงานเขตธนบุรี, 2563)

หมู่บ้าน/ชุมชน

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนแขวงวัดกัลยาณ์ประกอบไปด้วย 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดบุปผาราม ชุมชนวัดประยูรวงศ์ ชุมชนวัดกัลยาณ์ และชุมชนโรงคราม หรือที่เรียกว่า “ย่านกุฎีจีน” (พอดุทัย อดใจ, 2558) ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 3 แผนที่แขวงวัดกัลยาณ์

ที่มา: สำนักงานเขตธนบุรี, 2563

จากภาพแผนที่ทางกายภาพแสดงพื้นที่เขตแขวงวัดกัลยาณที่ประกอบไปด้วย 6 ชุมชน ซึ่งอยู่ตรงข้ามฝั่งพระนคร โดยชุมชนทั้ง 6 แห่งนี้อาศัยอยู่ในย่านที่เรียกว่า ย่านกุฎีจีน และอาศัยอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลด้านศาสนา

แขวงวัดกัลยาณมีประชากรที่นับถือศาสนา รวม 3 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ประชากรในชุมชนวัดกัลยาณ วัดประยุรวงศ์ ชุมชนโรงคราม ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ชุมชนกุฎีขาวนับถือศาสนาอิสลาม และชุมชนกุฎีจีนส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ และยังมีศาลเจ้าอันเป็นที่เคารพของคนไทยเชื้อสายจีน ได้แก่ ศาลเจ้าเกียนอันเก๋ง ทำให้แขวงวัดกัลยาณที่เป็นชุมชนเล็ก ๆ ประกอบด้วย ประชาชนที่ต่างนับถือศาสนาถึง 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ (พุทธเถรวาท พุทธมหายาน คริสต์ และมุสลิม) ที่อยู่ร่วมกันในชุมชน 6 ชุมชน (คณะกรรมการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2560)

2) ข้อมูลประวัติชุมชนกุฎีจีน วิถีของชุมชน

พอดุทัย อดใจ (2558) ศึกษาเกี่ยวกับกะตี่จีนว่าเป็นย่านชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 250 ปี ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นชุมชนพ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยน ที่อพยพจากกรุงศรีอยุธยาที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่คลองบางกอกใหญ่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และต่อมาได้มีชุมชนเชื้อชาติอื่นเข้ามาร่วมตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย ชุมชนกะตี่จีนแม้จะมีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ และความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือพุทธมหายานิกายสายจีน ก็อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงปัจจุบัน คุณลักษณะพิเศษของชุมชนย่านกะตี่จีน ซึ่งประกอบด้วยชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนวัดบุปผาราม ชุมชนโรงคราม และศาลเจ้าเกียนอันเก๋ง ซึ่งประกอบกันเป็น 3 ศาสนา 4 ความเชื่อของชุมชนย่านกะตี่จีน โดยความเชื่อแรกเป็นความเชื่อของชาวคริสต์ นิกายคาทอลิกบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงโบสถ์ซางตาครู้ส (กุฎีจีน) ความเชื่อที่สองคือวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารและวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร สื่อให้เราได้สัมผัสกับความเชื่อของชาวพุทธนิกายเถรวาท และศาลเจ้าเกียนอันเก๋ง เป็นความเชื่อที่สามของชาวพุทธนิกายมหายานสายจีน และมัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) เป็นความเชื่อที่สี่ของชุมชนย่านกะตี่จีนซึ่งเป็นความเชื่อของชาวมุสลิม ชุมชนย่านกะตี่จีนแม้มีความต่างกันทางศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชุมชน แต่ได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกื้อหนุนซึ่งกันและกันเป็นชุมชนต้นแบบแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสุขสงบ ซึ่งโลกปัจจุบันกำลังไถ่หา

ที่มาของชื่อ “กุฎีจีน” มาจาก 2 แนวคิด คือ 1) มาจากการเรียก สถานที่หรือ เรือนของภิกษุสามเณรจีนของพุทธศาสนา นิกายมหายาน ที่ตั้งอยู่บริเวณ ศาลเจ้าเกียนอันเกง ใกล้กับบ้านช่างตาคูร์ส สันนิษฐานว่า อายุของศาลเจ้า น่าจะเก่าแก่เกินสมัยรัชกาลที่ 3 (วิระพันธุ์ ชินวัตร, 2554) และมาจากการเรียกพื้นที่บ้านช่างตาคูร์สของบุคคลภายนอก ตามรูปแบบ สถาปัตยกรรม วัดช่างตาคูร์สหลังที่สอง ที่มีลักษณะศิลปะแบบจีน ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3

ชุมชนแขวงวัดกัลยาณ์ หรือรู้จักกันในนาม “กะตี่จีน” หรือ “กุฎีจีน” เป็น ชุมชนเก่าแก่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานเป็นครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรี หลังจาก สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงกอบกู้เอกราชและสถาปนากรุงธนบุรีขึ้น โดยพระองค์ได้รวบรวมเหล่า ไพร่พลที่กระจัดกระจายหลังจากศึกสงคราม ทั้งชาวไทย ชาวจีน ชาวโปรตุเกส ซึ่งมีเชื้อชาติและ ศาสนาที่แตกต่างกัน และพระราชทานที่ดินเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยตามากิน สาเหตุที่เรียกชุมชน นี้ว่า “กุฎีจีน” นั้น “พระบาทสมเด็จพระ กรมพระยาดารงราชานุภาพ” ทรงวินิจฉัยว่า “กุฎี” น่าจะ หมายถึงศาลเจ้าขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ ริมคลองกุฎีจีน ซึ่งชาวจีนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมสร้างไว้ตั้งแต่อ่อน ขุดคลองลัดบางกอก คือเมื่อก่อนสมัยพระไชยราชา บริเวณที่ตั้งศาลเจ้านี้เดิมเป็นส่วนแหลมที่แม่น้ำ เจ้าพระยาไหลเลี้ยวไปทางคลองบางกอกใหญ่ เมื่อมีศาลเจ้าจีนมาตั้งอยู่ตรงปลายแหลมจึงเป็น จุดสังเกตและกลายเป็นนามที่ชาวบ้านใช้เรียกบริเวณนี้ติดปากว่า กุฎีจีน” ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 4 แผนที่แสดงพื้นที่ชุมชนกุฎีจีน

จากภาพแสดงถึงพื้นที่ชุมชนกุฎีจีน แสดงถึงแผนที่ทางกายภาพของชุมชน โดยเน้นให้เห็นภาพจุดของสถานที่ที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ของชุมชนซึ่งมีทั้งหมด 6 แห่ง โดยภาพแผนที่สามารถนำมาใช้เชื่อมโยงกับกระบวนการจัดองค์ความรู้ กระบวนการจัดกิจกรรมหรือออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษา สร้างความเข้าใจร่วมกันเพื่อตั้งเป้าหมายในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนร่วมกัน

ความสำคัญของชุมชนกุฎีจีน

ดังที่กล่าวมาข้างต้น พื้นที่ที่ถูกเรียกว่า “กุฎีจีน” นี้เป็นแหล่งหรือถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนที่หลากหลายมาตั้งแต่เริ่มมีการก่อตั้งชุมชน ในช่วงก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนย่านกุฎีจีนนี้มีทั้งคนไทย คนจีน แขก และชาวตะวันตก นอกจากนี้กุฎีจีนยังเป็นแหล่งที่รวมของศาสนาความเชื่อหลากหลาย ทั้งศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ดั้งการปรากฏแหล่งมรดกทางศาสนาวัฒนธรรมจำนวนมาก ทั้งวัดในพระพุทธศาสนา ศาลเจ้า มัสยิด และโบสถ์คริสต์ สิ่งที่น่าสนใจ กลุ่มคนที่มีความหลากหลายทั้งกลุ่มชาติพันธุ์และความเชื่อทางศาสนา สามารถอยู่ร่วมกันในพื้นที่แห่งนี้ได้อย่างสงบสุข และถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกหลายครั้ง ชุมชนแห่งนี้ยังคงเป็นย่านที่มีความสนใจทางวัฒนธรรมอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง (คัมภีร์ ชาติเสนาะ, 2552)

1. กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย

ปัจจัยที่สำคัญประการแรกในกุฎีจีน เป็นแหล่งรวมมรดกทางวัฒนธรรม คือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย โดยคนกลุ่มแรกที่จะไม่กล่าวถึงไม่ได้เลยคือ กลุ่มคนจีน ย่านกุฎีจีน ถือได้ว่าเป็นย่านของคนจีนที่ใหญ่และเก่าแก่ที่สุดหนึ่งในฝั่งธนบุรี ชาวจีนที่นี้ส่วนใหญ่เดิมเป็นชาวจีนฮกเกี้ยนในหนังสือ ธนบุรี มีการกล่าวถึงที่มาของชื่อ กุฎีจีน โดยอ้างถึงหนังสือศาสนสมเด็จ ซึ่งกล่าวถึงศาลเจ้าและชาวจีนที่นี้ไว้ว่า “ที่เรียกว่า กุฎีจีน นั้น” มีตัวกุฎีจริง ศาลเจ้านั้น พวกจีนคงสร้างแต่เมื่อที่ตรงนั้นเป็นหัวแหลมแม่น้ำเลี้ยว เหมือนขอบสร้างในที่อื่น ๆ เช่นเดียวกัน คือสร้างเมื่อสายแม่น้ำเจ้าพระยาจะไปทางคลองลาดบางกอกครั้งรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราช เมื่อเจ้าพระยากรุงธนบุรีตั้งเมืองธนฯ เป็นราชธานี รวบรวมผู้คนแตกฉานกระจัดกระจายให้มาอยู่ที่กรุงธนฯ จึงโปรดให้พวกจีนพระนครศรีอยุธยามาตั้งบ้านเรือนอยู่ข้างเหนือคลองกุฎีจีนตรงที่วัดกัลยาณมิตร มีจีนอีกพวกหนึ่งดูเหมือนจะเข้ามาจากเมืองเขมรเพราะหัวหน้าเป็นพระยาราชาเศรษฐี โปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำทางฝั่งตะวันตก ตรงที่สร้างพระบรมมหาราชวัง แล้วย้ายลงไปอยู่สำเพ็งเมื่อสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ (ณรงค์ชัย เจริญสุข, 2557)

แต่จากเอกสารประวัติศาสตร์เจ้าเกียนอันเกง ซึ่งชาวกุฎีจีนบันทึกจากคำบอกเล่าของบรรพบุรุษกล่าวว่า ศาลเจ้านี้สร้างในสมัยกรุงธนบุรี โดยชาวจีนที่ตามเสด็จพระเจ้าตากสินมาตั้งกรุงใหม่ ครั้นเมื่อรัชกาลที่ 1 ทรงย้ายพระนครไปยังฝั่งตะวันออก คนจีนเหล่านี้จึงอพยพข้ามไปอยู่ร่วมกับพวกพ้องในย่านตลาดน้อย ส่วศาลเจ้าเดิมซึ่งมีสองหลังติดกัน คือ ศาลเจ้าโจวซือกงและศาลเจ้ากวนอูถูกทิ้งรกร้างทรุดโทรม จนมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวจีนฮกเกี้ยนจำนวนหนึ่งได้มารื้อศาลทั้งสองแล้วสร้างขึ้นใหม่เป็นหลังเดียวและอันเชิญเจ้าแม่กวนอิมขึ้นประดิษฐานแทน ให้ชื่อว่า ศาลเจ้าเกียนอันเกง ส่วนเทพสององค์นั้นไม่ปรากฏว่าย้ายไปประดิษฐานที่ใด ต่อมาสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จมาร่วมงานหล่อระฆังใบใหญ่ที่วัดกัลยาณมิตร จึงได้มาพบศาลนี้เข้า นอกจากชาวจีนแล้ว ย่านนี้ยังเป็นถิ่นที่อยู่ของพวกเข้ารีตเชื้อสายฝรั่งโปรตุเกส และชาวยุวน

จากหนังสือประวัติพระศาสนาจักรคาทอลิกในประเทศไทย กล่าวว่า เมื่อพระเจ้าสถาปนากษัตริย์เป็นราชธานีแล้ว คุณพ่อคอรั บาทหลวงชาวฝรั่งเศสซึ่งเคยอาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาและพาพวกเข้ารีตหลบหนีไปอยู่เขมรเมื่อกรุงแตกได้กลับเข้ามาพร้อมพวกเข้ารีตและได้พบหมู่คริสเตียนจำนวนไม่น้อยอาศัยรวมกันอยู่ใกล้ป่าที่บางกอก จึงได้ขอพระราชทานที่ดินบริเวณนี้จากพระเจ้ากรุงธนบุรีเพื่อสร้างโบสถ์ ตั้งชื่อว่า “ซางตาครู้ส” นับได้ว่าเป็นโบสถ์โรมันคาทอลิกเก่าแก่แห่งที่ 2 ซอยบางกอก รองจากวัดคอนเซ็ปชันที่สามเสนทางฝั่งตะวันออกซึ่งก่อตั้งมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ต่อมาชาวโปรตุเกสกุฎีจีนกลุ่มนี้ได้แต่งงานกับคนไทยมีมรดกที่ยังคงสืบเชื้อสายมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ตระกูลทรรทานนท์ จันทรคະ ดากรูล์ สิงหัตตาคือป เป็นต้น มรดกที่ยังคงสืบทอดต่อมานอกเหนือจากเชื้อสายตระกูลต่าง ๆ แล้ว ยังมีในเรื่องของภาษาโปรตุเกสบางคำ และอาหารการกินที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ขนมฝรั่งกุฎีจีน ซึ่งในปัจจุบันกลายเป็นขนมที่มีชื่อเสียงจนเป็นเอกลักษณ์ของย่านนี้ไปแล้ว ส่วนชาวยุวนที่เข้ารีตในย่านกุฎีจีนมีจำนวนไม่มากนักที่ยังคงสืบเชื้อสายยุวนมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ตระกูลพาณิชยเกษมและตระกูลลานนท์ นอกจากนี้ในช่วงปลายรัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 4 ย่านกุฎีจีนเลยไปจนถึงหน้าวัดประยูรด้านหนึ่งและวัดอรุณอีกด้านหนึ่ง ยังเป็นที่พำนักของราชทูตชาวตะวันตกและบรรดามิชชันนารี นิการโปเรสแดนส์กลุ่มแรก ๆ ที่เข้าเผยแพร่ศาสนาในสยาม ซึ่งต่อมาได้มีคุณูปการต่อวงการแพทย์ การศึกษา และการพิมพ์ในประเทศไทย นั่นคือ หมอบรัดเลย์ผู้ซึ่งเปิดทำการรักษาผู้ป่วยและยังได้จัดตั้งโรงพิมพ์ขึ้นที่บ้านของท่านอีกด้วย (ณรงค์ชัย เจริญสุข, 2557)

2. ถิ่นฐานบ้านขุนนางเก่า

“กุฎีจีน” นอกจากจะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนหลายเชื้อชาติและศาสนาแล้ว ยังเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์อีกด้วย เพราะเป็นที่ตั้งของวัดประยุรวงศาวาสและวัดบุปผาราม ซึ่งเป็นวัดของตระกูลขุนนาง ตระกูลเสนาบดีที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในด้านการเมือง การปกครองในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ บริเวณนิวาสสถานของตระกูลขุนนาง ตั้งอยู่บริเวณที่เรียกกันว่า “บ้านสมเด็จ” ซึ่งมีอาณาเขตตั้งแต่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณกุฎีจีนไปจนถึงที่ตั้งของสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เหตุที่ได้ชื่อว่า “บ้านสมเด็จ” เพราะเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของสมเด็จเจ้าพระยาในตระกูลขุนนาง ผู้ซึ่งมีอำนาจสูงสุดในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 2 จนถึงต้นสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงสามองค์ ได้แก่ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) หรือที่นิยมเรียกกันว่า “สมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่” สมเด็จเจ้าพระยาบรมมพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) หรือ “สมเด็จเจ้าพระยาองค์น้อย” และสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) บุตรชายคนโตของสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่ (พอฤทัย อดใจ, 2557)

สถานที่สำคัญของชุมชนกุฎีจีน

พะยอม ธรรมบุตร (2560) กล่าวว่า กุฎีจีนเป็นชุมชนเก่าแก่มาแต่ครั้งอยุธยา และสืบเนื่องมาโดยตลอด มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีกลุ่มคนจีนกลุ่มคนต่างศาสนาอาศัยอยู่ปะปนกันไปและยังเชื่อมต่อกับถิ่นฐานชุมชนขุนนางตระกูลขุนนางจึงมีสถานที่สำคัญหลายแห่งประกอบไปด้วย โบสถ์ฝรั่ง ขนมห้างกุฎีจีน ศาลเจ้า พิพิธภัณฑสถาน รวมไปถึงบ้านเรือนของผู้ที่มีตระกูลที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ ได้แก่

วัดซางตาครู้ส (กุฎีจีน)

วัดซางตาครู้ส (Santa Cruz Church) หรือวัดมหาทางเขน ตั้งอยู่เลขที่ 112 ถนนเทศบาลสาย 1 แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี เป็นวัดในคริสต์ศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก คนทั่วไปนิยมเรียกวัดนี้ว่า “กุฎีจีน”

ประวัติความเป็นมา ตามประวัติศาสตร์ ชาวโปรตุเกสเป็นฝรั่งชาติแรกที่เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศไทยทั้งสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ทูตชาวโปรตุเกสคนแรกเข้ามาในประเทศไทย เมื่อพุทธศักราช 2054 ในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แล้ว ชาวโปรตุเกสก็ได้ติดต่อค้าขายกับไทย บ้างก็มาตั้งหลักแหล่ง เผยแพร่ศาสนา อาสาเข้ารับราชการได้ช่วยในราชการสงครามหลายครั้งไม่ว่านโยบายทางการเมืองระหว่างประเทศจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ก็จะมีผู้คนเชื้อชาติโปรตุเกสพึงพระบรมโพธิสมภารอยู่ในประเทศไทยเสมอมา แม้เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ 2 พุทธศักราช 2310 บรรดาชาวยุโรปอื่น ๆ ต่างอพยพไปจาก

ประเทศไทย แต่บุตรหลานชาวโปรตุเกสยังอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ดังนั้น เมื่อบาทหลวงคอร์ (Corre) ชาวฝรั่งเศสผู้หนึ่งภัยสงครามไปอยู่เมืองเขมรแล้วได้กลับมาประเทศไทยอีกเมื่อ พ.ศ. 2312 จึงรวบรวมพวกเข้ารีตได้พอสมควร ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีพระราชทานที่ดินให้สร้างวัด บาทหลวงคอร์จึงได้เลือกสถานที่ ณ บริเวณที่เป็นที่อยู่ของชาวโปรตุเกสที่ย่านกุฎีจีนในชั้นแรกเพียงแต่สร้างบ้านเล็ก ๆ ขึ้นหลังหนึ่ง ตัวโบสถ์ก็ยังไม่มีส่วน จนวนวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2313 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จมาเยี่ยม ทอดพระเนตรเห็นความอึดคึด จึงมีรับสั่งให้ก่อสร้าง ณ ที่นั้นลงหลังหนึ่ง ชุดเอาดินขึ้นถมที่และก่อผนังโบสถ์ซึ่งเปิดอยู่ทุกด้าน ระยะต่อมาวัดแห่งนี้คงจะไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งจากทางราชการและทางคริสต์จักรเพราะมีเหตุผลทำให้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงขุนเคื่องพวกบาทหลวงอยู่เนื่อง ๆ จนถึงกับทรงขับไล่พวกบาทหลวงในที่สุด ในยุคต้นรัชกาลที่ 3 พวกบาทหลวงและพวกเข้ารีตชาวฝรั่งเศสและชาวโปรตุเกสก็มีเรื่องบาดหมางกัน จนถึงรัชกาลที่ 3 สังฆราชปาลเลอกัวซ์ (Pallegoix) ได้สถาปนาวัดแห่งนี้ขึ้นใหม่ เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2377 และตั้งชื่อวัดเป็นภาษาโปรตุเกสว่า วัดซางตาครูส (Santa Cruz) หรือวัดมหาทางเขน แทนที่จะใช้เป็นภาษาละตินอันเป็นภาษากลางของมวลคริสต์ดั่งทั่วโลก ด้วยเห็นว่าวัดนี้สร้างในย่านของชาวโปรตุเกส ลักษณะตัวโบสถ์วัดซางตาครูส เป็นสถาปัตยกรรมปะยุคตแบบตะวันตกผสมแบบจีน เพราะสมัยนั้นประเทศไทยนิยมนำศิลปกรรมแบบจีนมาปะยุคตีใช้กันมาก จน พ.ศ. 2457 สถาปโบสถ์ชำรุดทรุดโทรมลงมาก บาทหลวงกุเลียดโม (กิน ดาคูร์ส) จึงให้รื้อลงเมื่อ พ.ศ. 2456 แล้วเริ่มสร้างวัดใหม่เมื่อ พ.ศ. 2457 และทำพิธีเสกวัดใหม่เมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2459 (พอดุ้ย อดใจ และกนิษฐา ชิตช่าง, 2558)

ในรัชกาลที่ 6 โรมันคาทอลิกมิสซังได้ทำฎีกาขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นหมู่บ้านคนนับถือศาสนาคริสต์ 5 แห่ง ซึ่งรวมหมู่บ้านกุฎีจีนวัดซางตาครูสนี้ด้วย รัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานพระบรมราชานุญาตตามฎีกานั้น ความละเอียดปรากฏใน “ประกาศกระทรวงนครบาล กำหนดเขตวัดคาทอลิก 5 วัด” ประกาศ ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2457 ในประกาศฉบับนี้ได้กำหนดเขตตำบลกุฎีจีนอย่างละเอียด ผู้ที่จะอยู่ในเขตนี้จะต้องเป็นคนนับถือศาสนาโรมันคาทอลิกและห้ามขายโอนที่ดิน นอกจากผู้ที่อยู่ในกฎหมายฝ่ายสยามและถือศาสนาโรมันคาทอลิกและพระราชทานโอกาสให้ผู้ที่ไม่เต็มใจดำเนินตามประกาศนี้ทำเรื่องราขอพระราชทานที่อยู่ใหม่ภายในหกเดือนจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดที่หลวงแห่งอื่นให้ อาคารหลังปัจจุบันสร้างเสร็จเมื่อพุทธศักราช 2459 ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบอิตาลี ก่อเป็นอาคารชั้นเดียวเฉพาะด้านหน้าซึ่งหันสู่แม่เจ้าพระยาก่อสูงเป็นหอระฆังยอดโดม รูปอาคารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านหน้าเป็นโถงประกอบด้วยซุ้มโค้งกลมประดับปูน

ปั้นลายพวงมาลัย เหนือขึ้นไปเจาะช่องลมติดบานเกล็ดไม้เป็นช่อง ๆ สลับกับเสากลมแบบ Corinthian ขนาดเล็กส่วนหลังค้ำด้วยแนวลูกกรงก่อหัวเสารูปกรวย ส่วนที่เป็นหอคอย ประกอบด้วยหอทรงสี่เหลี่ยมรองรับหอแปดเหลี่ยมยอดโดม เหนือโดมประดับด้วยซุ้มแปดเหลี่ยมเล็ก ๆ ยอดสุดติดตั้งไม้กางเขน ส่วนหอคอยนี้ประดับลายปูนปั้นอย่างงดงาม ภายในแขวนระฆังหลายสิบบิใบใช้บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีเมื่อคราวพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสผ่านหน้าวัด เป็นต้น ผนังด้านยาวภายนอกอาคาร เจาะช่องหน้าต่างข้างละ 7 ช่อง ซุ้มหน้าต่างโค้งกลมเดินลายเส้นลวดและประดับปูนปั้นลายพวงมาลัยเหมือนซุ้มโถง กรอบบนของหน้าต่างซึ่งเป็นรูปครึ่งวงกลมติดกระจกลี ผนังตอนบนเหนือช่องหน้าต่างเจาะช่องกลมใหญ่คู่กระจกลีเช่นกัน ส่วนใต้หลังคาประดับปูนปั้นลวดลายพวงมาลัย ช่องระบายน้ำตกแต่งด้วยประติมากรรมรูปหัวสัตว์มีเสาคิงทรงเหลี่ยมระหว่างช่องหน้าต่าง บริเวณด้านสกัดด้านหลัง หลังคาลาดต่ำลง ผนังหักมุมหกเหลี่ยมจัดเป็นห้องด้านหลังโบสถ์ ภายในโถงหน้าเพดานแบ่งเป็นช่องสี่เหลี่ยมจัตุรัส ประดับปูนปั้นซุ้มไม้ดอก เขียนสีสลัสดงาม ส่วนภายในโบสถ์ เพดานกึ่งกลางก่อโค้งกลมเดินคิ้วไม้สลักเส้นทองเหลืองเป็นช่องสี่เหลี่ยมจัตุรัสในแต่ละช่องประดับไม้สลักลายสีทอง บนพื้นสีฟ้าเข้ม เสากลมที่รองรับหลังคา ส่วนกลางและเสานูนที่ผนังแต่งหัวเสาแบบ Corinthian ด้วยปูนปั้นปิดทอง เสากลมที่รองรับหลังคาส่วนกลางนี้แต่งซุ้มโค้งกลม ขอบซุ้มตอนล่างกรุไม้เป็นช่องลวดลายรับกับเพดานกลาง ขอบซุ้มโค้งกลมนี้ต่อเนื่องไปกับเพดานชั้นลาดหลังคา เพดานส่วนนี้จึงเป็นลอนโค้ง พื้นเพดานทาสีฟ้าประดับดาวสีทองขนาดใหญ่ช่องละ 1 ดวง ผนังด้านซ้ายเหนือกรอบหน้าต่างประดับกระจกลีแต่งลายปูนปั้นเขียนสี ตราพระศาสนาอันเป็นสัญลักษณ์ของวัดนี้คือ เครื่องหมายกางเขนและช่องกลมติดกระจกลีตอนเหนือขึ้นไปก็แต่งกระจกลีตอนกลางเป็นรูปไม้กางเขนสีแดงด้วย ด้านหน้ากึ่งกลางตั้งแท่นบูชาขนาดใหญ่ติดตั้งรูปพระเยซูตรึงกางเขน ด้านหลังเจาะผนังเป็นซุ้มโค้งครึ่งวงกลม ตกแต่งกรอบซุ้มและภายในซุ้มด้วยกระจกลี ภาพเขียนสี และประติมากรรมปูนปั้นอย่างวิจิตรพิสดาร มีแท่นบูชาขนาดเล็กชะหนาบแท่นบูชากลาง กึ่งกลางเสาซุ้มกลางและเสาคิงที่ผนังด้านข้าง เจาะช่องเล็กแต่งเป็นซุ้มเล็ก ๆ ประดับรูปประติมากรรมเล่าเรื่องประวัติพระเยซูเจ้าครบ 14 ภาค และที่เสากลมรับหลังคาซึ่งเรียงรายเป็น 2 แถวอยู่ภายในโบสถ์นั้น เหนือฐานเสาติดตั้งรูปบูชาในคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก เสาละองค์ และรอบโบสถ์ลาดพื้นคอนกรีต ด้านหลังเป็นที่ฝังศพบาทหลวงของวัด กึ่งกลางสุสานนี้ ตั้งรูปหล่อแค่ออกของบาทหลวงกุเลียม ผู้สถาปนาโบสถ์ใหม่นี้ รั้วคอนกรีตตอนล่างก่อที่บ ตอนบนเป็นลูกกรงซีเมนต์ลวดลายแบบ ตะวันตก

บ้านบาทหลวง ตั้งอยู่ด้านขวาของโบสถ์ เป็นอาคาร 2 ชั้นขนาดกลาง สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกที่ยืมในยุครัชกาลที่ 6 หน้าบันประดับปั้นตราโบสถ์มีบันได จากกึ่งกลางเฉลียงชั้นสองแยกลงสู่พื้นลานด้านหน้า 2 ทาง

ศาลาท่าน้ำ เป็นศาลาไม้ ตกแต่งไม้ฉลุลายตามบันลุ่มเชิงชายเป็น ลวดลายแบบตะวันตกวัดข้างตาคูร์ซขึ้นสังฆมณฑล กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้ตรงต่อสำนักวาติกันที่ กรุงโรม นอกจากนี้จะเป็นสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ดงามเด่นอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว วัดข้างตาคูร์ซยังเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีของชาวยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวโปรตุเกสกับชาวไทยควมมีชั้นดีธรรมทางศาสนาของพระมหากษัตริย์ไทย พระมหากษัตริย์คุณที่ทรงมีต่อผู้มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารไม่ว่าชาติใดภาษาใด จนชาวโปรตุเกสได้ยึดมั่น ตั้งหลักแหล่งลง ณ ที่นี้ สืบต่อกันมานับได้กว่า 200 ปี จนกลายเป็นประชาชนชาวไทยอย่าง สมบูรณ์ เพียงแต่นับถือศาสนาโรมันคาทอลิกเท่านั้น นอกจากนี้พวกมิชชันนารีของวัดข้างตาคูร์ซยังมีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมชุมชนให้เจริญก้าวหน้าที่สำคัญคือได้ส่งเสริมการศึกษาของ กุลบุตร กุลธิดา ในย่านนั้น เช่น ก่อตั้งโรงเรียนข้างตาคูร์ซ คอนแวนต์ โรงเรียนข้างตาคูร์ซศึกษา เป็นต้น

โบสถ์ข้างตาคูร์ซโบสถ์ข้างตาคูร์ซ เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของอัครสังฆ มณฑลกรุงเทพฯ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงพระราชทานที่ดินแปลงหนึ่งแด่คุณพ่อออริร์ สำหรับกลุ่มคริสตชนชาวโปรตุเกสและชาวญวนที่ขอเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร วันนั้นตรงกับ วันที่ 14 กันยายน 2312 เพื่อเป็นการระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญนั้น คุณพ่อออริร์จึงตั้งชื่อที่ดินผืนนี้ รวมถึงวัดที่สร้างขึ้นว่า “Santa Cruz” เป็นภาษาโปรตุเกส แปลว่า “ไม้กางเขนศักดิ์สิทธิ์” (พอลุทัย อดใจ และกนิษฐา ชิตช่วง, 2558)

ขนมฝรั่งกุฎีจีน ปัจจุบันเจ้าของสูตรดั้งเดิมคือ คุณสุตารัตน์ สุจริตกุล ซึ่ง อยู่ที่บ้านเลขที่ 235-237 ซอย 7 ถนนเทศบาลสาย 1 ในชุมชนกุฎีจีนมีลักษณะคล้ายขนมไข่แต่ กรรมวิธีในการทำจะไม่ใช้เครื่องจักร แต่ใช้แรงงานคนและใช้ไม้พินเป็นเชื้อเพลิง ทำให้มีกลิ่นหอม จากไม้พินและยังรักษาสภาพเตาถ่านไว้อย่างเดิม แต่หากมีผู้สั่งทำมาก ๆ จะใช้เตาอบแทน ขนม ฝรั่งกุฎีมีลักษณะพิเศษ คือ ข้างนอกจะกรอบแต่ข้างในนุ่มหวาน มีรูปร่างดงาม จนกลายเป็น เอกลักษณ์และเป็นที่ยุ้จักกันแพร่หลายทั้งในเขตธนบุรีและกรุงเทพมหานคร (จุฬาลักษณ์ จารุ จุฑารัตน์ และวงศ์ทอง เขียนวงศ์, 2560)

ร้านหลานย่าเป้า

ย่าเป้า ชาวไทยเชื้อสายโปรตุเกสเมื่อวันวานผู้สืบสานการทำ “ขนมฝรั่งกุฎีจีน” มาสู่รุ่นหลานด้วยการรักษากรรมวิธีการอบในแบบดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบันในนาม “ขนมฝรั่งหลานย่าเป้า”

ร้านป่าอำพรณ

อำพรณ นิมเขียง เจ้าของบ้านแหล่งรวมขนมหลากหลายชนิดอันเป็นอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมโปรตุเกสของชาวกะตังจีน ทั้งขนมฝรั่งกุฎีจีน ขนมหน้าฉนวน กุดสลั่ง ครอบแครง กรอบเค็มมันฉาบ เผือกฉาบ โดยเฉพาะ “ก้วยตัด” ขนมอบดั้งเดิมสายพันธุ์โปรตุเกสจากถิ่นวัฒนธรรมชิโน-โปรตุเกส เช่น ลิงคโปรมะละกา ปีนัง และภูเก็ต ที่ได้รับการปรับปรุงสูตรอย่างเช่นปัจจุบันด้วยฝีมือของ “แม่ปรุงจันตระ” เชื้อสายชาวไทยพุทธจากอยุธยา (จุฬาลักษณ์ จารุจฑารัตน์ และวงศ์ทอง เขียนวงศ์, 2560)

ร้านป่าเล็ก

ป่าเล็ก อุไรวรรณ มณีประสิทธิ์ เจ้าตำรับของ “ขนมหน้าฉนวน” หนึ่งในที่ยังคงมีการผลิตอยู่จวบจนปัจจุบัน ขนมหน้าฉนวนของบ้านโปรตุเกสเป็นขนมอบอีกชนิดหนึ่งที่มีส่วนผสมของน้ำตาลทรายชนิดปั่นละเอียด (icing) เมื่ออบแล้วจะได้หน้าขนมที่มีน้ำตาลจับเป็นฉนวนขาวสวยงามสมชื่อ (จุฬาลักษณ์ จารุจฑารัตน์ และวงศ์ทอง เขียนวงศ์, 2560)

บ้านสกุลทอง

สกุลทอง บ้านเก่าแก่ที่อยู่คู่ชุมชนกุฎีจีนมายาวนาน พร้อม ๆ กับตำรับ “ยาเหล้าขม” ยาสูตรพื้นบ้านแก้ฟกช้ำดำเขียวที่เคยเป็นที่พึ่งของชาวย่านกะตังจีนในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ก่อนที่โรงหมอสมัยใหม่จะเข้ามาทดแทนอย่างทุกวันนี้ (กิตติพร ใจบุญและคณะ, 2544)

พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน

พิพิธภัณฑ์โดยทุนส่วนตัว จัดสร้างขึ้นด้วยใจรักเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน มีร้านกาแฟและของที่ระลึกให้บริการ (กิตติพร ใจบุญและคณะ, 2544)

ร้านธนูสิงห์

จากขนมฝรั่งกุฎีจีนที่อุดมเฉพาะในเทศกาลแห่งความสุข (Boxing Day) ของชาวคาทอลิกที่นี่ กลับกลายมาเป็นสินค้าขึ้นชื่อในวันนี้ “ร้านธนูสิงห์” เป็นหนึ่งในสามร้านที่ยังคงผลิตขนมฝรั่งกุฎีจีน โดยปรับใช้กระบวนการสมัยใหม่ในการผลิต จนขนมฝรั่งกุฎีจีนกลายเป็นของคนที่ใครผ่านไปผ่านมาผ่านไปไม่ได้ที่จะต้องแวะลิ้มลอง (กิตติพร ใจบุญและคณะ, 2544)

เรือนจันทนภาพ

เรือนไทยไม้สักทั้งหลังแบบเครื่องสับทรงจั่วจอมแห อายุกว่า 100 ปี กรอบหน้าบันเป็นลายอาทิตย์อุทัย ตัวเรือนประกอบฝาถึงโดยรอบหย่องหน้าต่างและสลักเป็นลวดลายพุดตานเครือเถาที่มีความงดงามโดยคุณพ่อคุณแม่ทองคำ จันทนภาพ จากเมืองจันทบุรี เป็นผู้สร้างอยู่ในชุมชนกุฎีจีนและประดับตกแต่งเรือนด้วยเอกลักษณ์ของคาทอลิกได้อย่างลงตัวมีมนต์เสน่ห์ (กิตติพร ใจบุญและคณะ, 2544)

เรือนขนมปังขิง

เรือนไม้ประดับด้วยลวดลายฉลุแบบขนมปังขิง (Ginger Bread) ที่ได้รับความนิยมจากอังกฤษมาสู่การตอบรับของสังคมชาวสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว งานสลักเสลาลวดลายไม้จนอ่อนพลิ้วอย่างงดงามลงตัวสูงสุดในรัชกาลที่ 6 เรือนหลังนี้เป็นมรดกตกทอดของตระกูลวินด์เซอร์ เจ้าของ “ห้างวินด์เซอร์ (ห้างสีตา)” ที่ได้มาตั้งรกรากอยู่ที่ชุมชนกุฎีจีนแห่งนี้ (กิตติพร ใจบุญและคณะ, 2544)

ศาลเจ้าเกียนอันเกง

ประวัติความเป็นมา ศาลเจ้านี้สร้างในสมัยธนบุรี โดยชาวจีนที่ตามเสด็จพระเจ้าตากสินมาตั้งกรุงใหม่ ครั้นสมัยรัชกาลที่ 1 ทรงย้ายพระนครไปยังฝั่งตะวันออก คนจีนเหล่านี้จึงอพยพไปอยู่ร่วมกับบพ้องในย่านตลาดน้อยสำเพ็ง ศาลเจ้าซึ่งมีสองหลังติดกันคือ ศาลเจ้าโจวซือกงกับศาลเจ้ากวนอูถูกทิ้งร้างทรุดโทรม จนมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวจีนฮกเกี้ยนจำนวนหนึ่งได้มารื้อศาลทั้งสองแล้วสร้างขึ้นใหม่เป็นหลังเดียว แล้วอันเชิญเจ้าแม่กวนอิมขึ้นประดิษฐานแทนและให้ชื่อว่า ศาลเจ้าเกียนอันเกง ส่วนเทพสององค์เดิมนั้นไม่ปรากฏว่าย้ายไปประดิษฐานที่ใด ต่อมาในปี พ.ศ. 2478 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จมาร่วมงานหล่อระฆังใบใหญ่ที่วัดกัลยาณมิตรจึงได้มาพบศาลนี้เข้าและเขียนให้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพวัดดวงคว่ำว่า “ปัจจุบันศาลเจ้าเกียนอันเกงอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก จิตรกรรมฝาผนังกำลังจะกะเทาะหลุดหล่น และบางภาพถูกน้ำฝนและค้างคาวทำให้เกิดความเสียหาย มีความจำเป็นเร่งด่วน ฝีมือจิตรกรรมหาที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว อีกทั้งเครื่องตราแต่งเบ็บบนซึ่งเป็นไม้แกะสลักงดงามและเก่าแก่ก็กำลังทรุดโทรมอยู่ในสภาพที่จำเป็นจะต้องรีบอนุรักษ์บำรุงและที่ชำรุดเสียหายมากกว่าที่ใด คือรูปปั้นและเครื่องตกแต่งอันวิจิตรบนหลังคาของศาลเจ้าเหล่านี้เป็นโบราณวัตถุที่จำเป็นจะต้องรีบอนุรักษ์ในเวลาอันรวดเร็วที่สุด” (พะยอม ธรรมบุตร, 2562)

ปัจจุบัน ศาลเจ้าเกียนอันเกงอยู่ในความดูแลของตระกูลสินมะเสถียร หรือเดิมแซ่ซิม ตระกูลเก่าแก่ตระกูลหนึ่งในย่านนี้ และได้รับการปฏิสังขรณ์บูรณะตามสมควร เดินเลียบแม่น้ำเจ้าพระยาถัดมาไม่ไกลนัก คือ ศาลเจ้าเกียนอันเกง ศาลเจ้าของชุมชนชาวจีนในย่านนี้

เมืองศัพระประฐานเป็นพระโพธิสัตว์กวนอิม มีการสันนิษฐานกันว่า ศาลเจ้าแห่งนี้เป็นที่มาของคำ
ว่า กุ๊จิ้น ศาลเจ้าเกียนอันเก็งเป็นศาลเจ้าเล็ก ๆ มีความสวยงามอย่างมาก มีการก่อสร้างแบบทำ
กระเบื้องโค้ง และวิธีมุ่งหลังคาแบบจีนแท้ ๆ ซึ่งได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่น
ประเภทปูชนียสถานและวัดวาอาราม ในปี 2551 ศาลเจ้าแห่งนี้สื่อได้ถึงวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อ
สายจีนของย่านกุ๊จิ้น

แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชน

ภูมิปัญญาสาขาหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชน

ภูมิปัญญาด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน

ขนมฝรั่งกุ๊จิ้นถือเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนกุ๊จิ้น ที่เป็นมรดก
ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์คู่กับ ชาวไทยเชื้อสาย โปรตุเกส และหากเมื่อกล่าวถึง
ชุมชนกุ๊จิ้น ขนมที่สร้างชื่อเสียงและเป็นผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์และวิถีชุมชน คือ ขนมฝรั่ง
กุ๊จิ้น เอกลักษณ์ที่เป็นภูมิปัญญาของขนมฝรั่งกุ๊จิ้น ได้แก่ ส่วนประกอบ เครื่องมือ และ
กระบวนการ ที่ยังคงรักษาอัตลักษณ์ ดั้งเดิมตั้งแต่โบราณเอาไว้ ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านเครื่องมือ
และกระบวนการในการทำขนมฝรั่งกุ๊จิ้น ที่ยังคงใช้เครื่องมือและทักษะของคนในชุมชนเป็นหลัก
ในปัจจุบันมีชาวบ้านที่สืบทอดภูมิปัญญาการทำขนมฝรั่งกุ๊จิ้นหลัก ๆ 3 ราย ได้แก่ ร้านหลานย่า
เป้า เป็นร้านขนมฝรั่งกุ๊จิ้นร้านดังของชุมชน โดยย่าเป้าเป็นชาวไทยเชื้อสายโปรตุเกสที่สืบสาน
การทำขนมฝรั่งกุ๊จิ้นด้วยวิธีการอบในแบบดั้งเดิม ได้นำรูปมุมมองด้านบนของขนมฝรั่งร้านหลาน
ย่าเป้า ที่มีรอยหยักของพิมพ์ขนมคมชัดเป็นเอกลักษณ์ของร้านมาออกแบบเป็นตราสัญลักษณ์
ร้านป่าอำพรธรณ์ ร้านขนมฝรั่งกุ๊จิ้นเจ้าดังอีกเจ้าของชุมชน โดยป่าอำพรธรณ์ นิ้มเชียง เจ้าของบ้าน
แหล่งรวมขนมหลากหลายชนิดที่เป็นอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมโปรตุเกสของชาวกุ๊จิ้นโดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง และร้านธนูสิงห์ ร้านขนมฝรั่งกุ๊จิ้นชื่อดังของชุมชน ร้านธนูสิงห์ผลิตขนมฝรั่งกุ๊จิ้นโดย
ปรับใช้กระบวนการสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการผลิต ได้ใช้รูปทรงของขนมฝรั่งกุ๊จิ้นตามรูปแบบ
ของร้านธนูสิงห์มาเป็นตราสัญลักษณ์ (กิตติพร ใจบุญและคณะ, 2544)

ประเพณีศาสนาคริสต์

วันคริสต์มาสของชาวกุ๊จิ้น ชุมชนกุ๊จิ้นมีชาวไทยเชื้อชาติโปรตุเกส ที่นับถือ
ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งสำหรับชาวคาทอลิก ในช่วงคริสมาสต์ จะมีการจัดงาน
ประเพณีวันคริสต์มาส นอกจากการเฉลิมฉลองที่จัดขึ้น เทศกาลนี้ยังแฝงไปด้วยวัฒนธรรม
ประเพณี และวิถีชีวิตอีกมากมาย ชาวชุมชนกุ๊จิ้นบริเวณรอบโบสถ์ซางตาครู้ส จะนำดวงไฟและ
สายรุ้งออกมาประดับตามมุมต่าง ๆ พร้อมทั้งเตรียมอุปกรณ์และวัตถุดิบสำหรับสุตรอาหารหรือ

ขนมเก่าแก่ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ซึ่งบางเมนูจะทำขึ้นเพื่อเลี้ยงฉลองกันในแค่ช่วงเทศกาลนี้เพียงเท่านั้น นำมาซึ่งเอกลักษณ์คริสต์มาสของชาวภูฏาลีน

ในวันที่ 25 ธันวาคมของทุกปี มีความสำคัญซึ่งเป็นวันประสูติของพระเยซูคริสต์ ซึ่งประเพณีและการเฉลิมฉลองจะถูกจัดขึ้นตั้งแต่ช่วงค่ำของวันที่ 24 จนถึงหลังเที่ยงคืนของวันที่ 25 โดยจะมีประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การทำพิธีมิสซา การร่วมกันขับร้องประสานเสียง และรับฟังการอ่านพระคัมภีร์ ซึ่งมีรายละเอียดคล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกันเสียทีเดียว ระหว่างชาวคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ (นิกายของชาวคริสต์) นอกเหนือจากพิธีกรรมทางศาสนา ในโบสถ์แล้วนั้น ในบริเวณรอบโบสถ์ ยังมีการจัดหุ้มกิจกรรมและการละเล่นหรือเกมที่สร้างความสนุกสนานให้แก่เด็กๆ และบุคคลทั่วไป เช่น กิจกรรมสอยดาวชิงรางวัลเกมบิงโก (Bingo) และการออกร้านค้าขายของ และมีการทำขนมต่าง ๆ ที่นอกเหนือขนม ฝรั่งภูฏาลีน ยังมีขนมหน้าฉนวนขนมกล้วยตัด และขนมกุสร้ง ที่ต่างหาชิมได้ยากและสามารถติดมือไปเป็นของฝากได้อย่างดี ขนม “กุสร้ง” หรือ “กุตสลัง” ที่มีลักษณะคล้ายโบว์คริสต์มาส เดิมทีเรียกว่าขนม “ตรุษฝรั่ง” เป็นขนมที่นิยมทำเพื่อนำไปให้ครอบครัวในช่วงคริสต์มาส หรือ ตรุษฝรั่ง นั่นเอง ขนมโบราณของชุมชนภูฏาลีน จะทำขึ้นในครัวเรือนในช่วงเทศกาลคริสต์มาส บางครอบครัวก็ทำแจกกันเองภายในเครือญาติ เดิมทีขนมกุสร้งจะมีรูปร่างเรียวยาวเป็นแท่งกลม ก่อนที่จะมาปรับเป็นรูปคล้ายโบว์ให้มีความสวยงามและเข้ากับเทศกาลมากขึ้น” ส่วนผสมหลักซึ่งมีความคล้ายคลึงกับขนมของชาวตะวันตก อาทิ แป้งสาลี เกลือ น้ำ น้ำตาลเชื่อม เนย และน้ำมันปาล์มที่ใช้ทอด แต่จะมีความต่างกันตรงขั้นตอนและวิธีการทำ (กิตติพร ใจบุญและคณะ, 2544)

ภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรม

บ้านไม้โบราณชั้นลมประดับลายไม้ฉลุลายขนมปังขิง หากมีโอกาสสำรวจโดยรอบชุมชนจะพบว่า มีบ้านเรือนโบราณที่มีลักษณะเด่น ได้แก่ ลักษณะบ้านตัวบ้านเป็นบ้านไม้สักทั้งหลัง ลักษณะเด่นคือ มีการประดับชั้นลม หรือบานช่องหน้าต่างที่ “ฉลุลายขนมปังขิง” ซึ่งปัจจุบันยังหลงเหลือบ้านไม้สักฉลุลายขนมปังขิง ให้เห็นโดยรอบชุมชน บางส่วนมีความเสื่อมโทรมเพราะโดยส่วนใหญ่มีประวัติการก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 มีอายุกว่า 150 ปี (ฉัตรภรณ์ พิรุณรัตน์, 2546)

เรือนจันทนภาพ เรือนไทยไม้สักทั้งหลัง แบบเครื่องสับทรงจั่วจอมแห ใช้การตอกสลักไม้แทนการใช้ตะปู อายุกว่า 120 ปี ที่ตั้งอยู่ชุมชนภูฏาลีน คุณบัวแดง (คุณจารณา จันทนภาพ) ผู้ดูแลเรือนจันทนภาพ เรือนนี้หรือจากเมืองจันทบุรีมาปลูกสร้างในชุมชนภูฏาลีน เป็นเรือนไทยวิศตอเรียสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 สังเกตได้จากวอลเปเปอร์ผนังในตู้ ปัจจุบันหน้าต่างบานหนึ่งปิด

เนื่องแรงกระสุนและระเบิดจากเหตุการณ์ “กบฏแมนฮัตตัน” นอกจากนี้ยังปรากฏรอยกระสุนในบริเวณอื่นของบ้าน ซึ่งในครั้งนั้น ครูพ่อหลุยส์ (ปราสาท จันทนภาพ) และชาวชุมชนกุฎีจีนได้เปิดบ้านให้ความช่วยเหลือประชาชน ทหาร ตำรวจที่ได้รับบาดเจ็บจากการปะทะกัน แสดงถึงไมตรีจิตของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี (กิตติพร ใจบุญและคณะ, 2544)

สถาปัตยกรรมศาสนาคริสต์

วัดซางตาครู้ส ใน ค.ศ.1835 สมัยคุณพ่อกุเลียมโม กีน ดาครู้ส เป็นเจ้าอาวาสวัดซางตาครู้ส เห็นว่าโบสถ์หลังที่ 2 ของวัดอยู่ในสภาพที่คับแคบและชำรุดทรุดโทรมเกินกว่าที่จะทำการบูรณะซ่อมแซมได้ คุณพ่อกุเลียมโมจึงได้สร้างโบสถ์หลังปัจจุบันโดยใช้เวลาถึงประมาณ 2 ปี 3 เดือน มีทางเขนศักดิ์สิทธิ์งามสง่าบนยอดโดม โบสถ์แห่งวัดซางตาครู้สหลังที่ 3 นี้ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมแบบเรเนสซองส์ แบบนีโอ-คลาสสิกและเป็นอาคารก่ออิฐฉาบปูน มีผังเป็นรูปเหลี่ยมผืนผ้าวางตัวในแนวขวางหันหน้าไปทางทิศเหนือออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยาด้วยความงามสง่าทางสถาปัตยกรรมที่รังสรรค์อย่างบรรจง และมีการประดับตกแต่งลวดลายปูนปั้นประดับเป็นศาสนสถานที่สำคัญที่อยู่คู่กับชุมชนกุฎีจีนเก่าแกริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา รูปร่างด้านบนโดดเด่นด้วยหลังคาทรงโดมคว่ำ สีส้ม มีทางเขนประดับด้านบนสุดของโดม ลักษณะดังกล่าวมีลักษณะคล้ายคลึงโบสถ์ที่เมืองฟลอเรนซ์ อิตาลี ชาวโปรตุเกส เป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เดินทางเข้ามายังอยุธยา ใน พ.ศ. 2054 จุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ต้องการเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับอาณาจักรอยุธยา หลังจากโปรตุเกสสามารถตีเมืองมะละกา ดินแดนที่อยุธยา เคยมีอิทธิพลมาก่อนได้สำเร็จแสดงให้เห็นว่าโปรตุเกสต้องการมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับอาณาจักรสยามตั้งแต่ยุคเริ่มแรก (กิตติพร ใจบุญและคณะ, 2544)

การตั้งถิ่นฐานของชาวโปรตุเกสในสมัยธนบุรี (ค่ายซางตาครู้ส)

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงกอบกู้เอกราชและสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี ภายหลังจากสงครามสูญเสียเอกราชครั้งที่ 2 ของอาณาจักรอยุธยา สภาพที่ตั้งทางด้านภูมิศาสตร์ของกรุงธนบุรีมีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งคมนาคมทางน้ำที่สะดวก (เรื่องศิลป์ หนูแก้ว, 2546) พื้นที่มีขนาดเล็ก สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ กรุงธนบุรียังมีป้อมแบบตะวันตก คือ ป้อมวิไชยเอนทร์ สำหรับป้องกันศัตรูจึงมีทหารตะวันตกและครอบครัวได้ตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนถาวรอยู่ที่กรุงธนบุรี ตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา ความเป็นสังคมที่หลากหลายในสมัยกรุงธนบุรีได้สะท้อนผ่านการตั้งถิ่นฐานของชาวต่างชาติ สมัยกรุงธนบุรี

สถาปัตยกรรมศาสนาพุทธนิกายมหายาน

ศาลเจ้าเกียนอันเกง หรือ ศาลเจ้าแม่กวนอิม

ศาลเจ้าเกียนอันเกงนี้เคยเป็นศาลเจ้าเก่าแก่ของชุมชนชาวจีนตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ซึ่งในสมัยนั้นมีอยู่สองศาล ศาลหนึ่งประดิษฐานเจ้าพ่อโจวซือกง ส่วนอีกศาลประดิษฐานเจ้าพอกวนอู เมื่อคนจีนย้ายไปอยู่ที่ฝั่งพระนครในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งสองศาลก็ถูกทอดทิ้งให้ทรุดโทรมลง ต่อเมื่อเจ้าพระยานิกรบดินทร (เจ้าสัวโต ต้นสกุลกัลยาณมิตร) ได้สร้างวัดกัลยาณมิตรขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2368 ในรัชกาลที่ 3 ชาวจีนจากมณฑลฮกเกี้ยนประเทศจีน ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของ สกุลตันติเวชกุล และ สกุล สิมะเสถียร ได้เดินทางมากราบไหว้ที่ศาลเจ้าทั้งสองนี้ เมื่อเห็นมีสภาพทรุดโทรมจึงร่วมกันหรือศาลเจ้าทั้งสองแล้วสร้างศาลเจ้าใหม่ในที่เดิมเป็นศาลเดียว และได้เปลี่ยนองค์พระประธานเป็นเจ้าแม่กวนอิม และชื่อศาลเจ้าแห่งนี้ เป็นชื่อที่ใช้ติดต่อสืบมาจนปัจจุบันว่า “ศาลเจ้าเกียนอันเกง” ศาลเจ้าเกียนอันเกงตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ฝั่งตรงข้ามกับปากคลองตลาด ระหว่างวัดกัลยาณมิตรวรวิหารและวัดช่างตาครู้ส ศาลเจ้าเกียนอันเกง นับเป็นศาลเจ้าที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในฝั่งธนบุรี มีอายุมากกว่าร้อยปี ภายในศาลเจ้าประกอบด้วยสิ่งของล้ำค่าที่ได้รับการอนุรักษ์ทั้ง ไม้เครื่องแกะสลักที่มีความประณีตและสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่ง ภาพจิตรกรรมฝาผนัง และภายนอกศาลเจ้าที่มุงด้วยกระเบื้องโค้งตามแบบจีนแท้จนในปี พ.ศ. 2551 ศาลเจ้าก็ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น

ลักษณะของกิจกรรมศิลปะกับชุมชน

ศิลปะกับชุมชน (Community Art) เป็นแนวทางศิลปะร่วมสมัยในยุคหลังสมัยใหม่ ซึ่งเกิดเป็นกระแสเคลื่อนไหวครั้งแรกของทางตะวันตก เมื่อประมาณคริสต์ทศวรรษที่ 1960 ซึ่งเริ่มต้นมาจากแนวคิดด้านศิลปะสาธารณะด้วยเจตนาที่ต้องการนำเอาศิลปะออกจากพื้นที่จารีตทางศิลปะ คือ พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ หรือห้องจัดแสดงสี่เหลี่ยม ออกสู่พื้นที่สาธารณะเพื่อคืนประโยชน์แก่ประชาชน อันเนื่องมาจากระบบอุปถัมภ์จากสภาศิลปะต่าง ๆ (Art Council) ที่ให้เงินทุนกับศิลปินในการสร้างสรรค์ผลงาน ระยะเวลาอันนั้นมีรูปแบบเป็นประติมากรรมกลางแจ้ง หรือเป็นผลงานศิลปะที่ถูกติดตั้งในพื้นที่สาธารณะ หรือชุมชน ต่อมาจึงได้พัฒนาไปสู่ศิลปะเกี่ยวเนื่องหรือศิลปะเชิงสัมพันธ์ (Relational Art) ซึ่งเริ่มชัดเจนขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1990 ขณะเดียวกันแนวคิดเรื่องศิลปะชุมชนก็เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงและเป็นลักษณะหนึ่งจากพัฒนาการของศิลปะสาธารณะ แต่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนเรื่องความมุ่งหมายเพื่อชุมชนมากกว่าการเป็นเพียง

ศิลปะที่ถูกติดตั้งในพื้นที่ต่าง ๆ โดยมีการกล่าวถึงความหมาย หรือนิยามของศิลปะชุมชนจาก นักวิชาการไทยแตกต่างกันออกไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้ (นิชกานต์ เตมียศิลป์, 2559)

ศิลปะเชิงสัมพันธ์ (Relational Art) สุนทรียศาสตร์เกี่ยวเนื่องหรือ สุนทรียศาสตร์เชิงสัมพันธ์เป็นแนวความคิดการแสดงออกของศิลปินหัวก้าวหน้าในช่วงทศวรรษที่ 1990 จนถึงปัจจุบัน ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์เชิงสัมพันธ์มาจากความคิดของนิโคลา บูริโย ภัณฑารักษ์ และ นักจรรยาวิชาฝรั่งเศส ซึ่งถูกเขียนขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1995 ภายในสูจิบัตรนิทรรศการ Traffic ที่ ถูกจัดแสดงขึ้นที่พิพิธภัณฑ์ร่วมสมัย CAPC ต่อมาได้ถูกพัฒนาขึ้นได้อีกครั้งในปี ค.ศ. 1998 จาก การรวบรวมบทความและผลงานศิลปินในแนวทางดังกล่าวที่กำลังเคลื่อนไหว ถือเป็นกระแส ทางด้านศิลปะในยุคหลังสมัยใหม่ มีการเริ่มเคลื่อนไหวตั้งแต่ทศวรรษที่ 1990 จนถึงปัจจุบัน ศิลปะ ในรูปแบบหรือแนวทางนี้มุ่งเน้นให้ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะและสังคม รวมถึงผู้คนที่เข้ามา มี ส่วนร่วมถือได้ว่าเป็นการขยายขอบเขตของศิลปะให้ก้าวพ้นจากห้องแสดงสี่เหลี่ยมไปสู่การจัดวาง ที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้ผู้คนได้ตอบโต้แลกเปลี่ยนเพื่อพัฒนาประสบการณ์ ทางสุนทรียะด้วยสัมผัสอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากการมอง เพราะโดยลำพังการมองไปอาจสร้าง ผลกระทบมากเพียงพอที่จะกระตุ้นหรือโน้มน้าวผู้ชมไปสู่มนต์เสน่ห์ที่เกิดจากการประสาทสัมผัส ระหว่างวัตถุ เวลา และพื้นที่ภายในกรอบสถานการณ์เฉพาะที่เรียกว่า อาณาบริเวณเชิงปฏิสัมพันธ์ โดยเนื้อหาที่แสดงออกมาอาจเป็นเรื่องราวทั่วไป เช่น วัฒนธรรม สังคม หรือชีวิตประจำวัน โดยใช้ การปฏิสัมพันธ์เพื่อให้เกิดประสบการณ์กับบุคคลที่เข้าร่วม นำไปสู่ความคิดหรือเป้าประสงค์ที่ ศิลปินต้องการสื่อสาร (วรเทพ อรรถบุตร, 2548)

ศิลปะกับชุมชนในประเทศไทย เป็นกระแสนิยมอย่างมากในประเทศไทย ความคิดทางด้านศิลปะชุมชนก็เริ่มชัดเจนขึ้นในช่วงเวลานี้เช่นกัน จากการเริ่มคำนึงถึง ความสามารถของศิลปะที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะได้อย่างแท้จริง จึงเป็นที่มาของการ เกิดโครงการในรูปแบบการจัดกิจกรรมทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม อันนำมาเป็นสื่อกลางเพื่อ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเริ่มแรกจัดขึ้นโดยกลุ่มองค์กรต่าง ๆ และเริ่มปรากฏขึ้น อย่างเป็นรูปธรรมประมาณทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา จากการตระหนักถึงภาวะความเสื่อมสลาย ของพื้นที่ชุมชนทั้งในชนบท และในย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร (นิชกานต์ เตมียศิลป์, 2559) ดังตัวอย่างโครงการต่อไปนี้

โครงการสนุกกับถนน พื้นที่ชุมชนพระอาทิตย์ในปี พ.ศ. 2541 เป็นกิจกรรม ของกลุ่มบางกอกฟอรัมที่นับว่าส่งผลให้เกิดการตื่นตัวในการฟื้นฟูชุมชน โดยเฉพาะชุมชนพระ อาทิตย์ และย่านบางลำภู ผ่านกิจกรรมการ ปิดถนนเพื่อให้ กลุ่มคน ชุมชน และองค์กร ได้ทำ

กิจกรรมที่หลากหลาย อันส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนเก่าที่กำลังถูกลดทอนคุณค่า โครงการนี้ถือเป็นโครงการนำร่อง และทำให้เกิดกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวตามมาอีกหลายโครงการ

โครงการถนนเด็กเดิน เกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ.2554 เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยกลุ่มเด็กในชุมชนนางเลิ้ง ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวรายล้อมไปด้วยปัญหายาเสพติด การพนัน ความรุนแรง การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และโรคเอดส์ที่เยาวชนในชุมชนเผชิญกับปัญหาดังกล่าว โครงการนี้จึงเกิดขึ้น โดยการร่วมมือกันของคนระหว่างวัยในชุมชน ด้วยการทำงานบนพื้นฐานของปัญหาซึ่งเป็นโจทย์ใหญ่ และนำเอาศิลปะและวัฒนธรรมที่มีในชุมชนมากล่อมเกลามาให้คนในชุมชนรู้สึกมีคุณค่า

ภาพประกอบ 5 โครงการถนนเด็กเดินที่ชุมชนนางเลิ้ง กรุงเทพมหานคร

ที่มา: ถนนเด็กเดิน หนุ่รักนางเลิ้ง, ออนไลน์

โครงการศิลป์ในซอย ณ ชุมชนกุฎีจีน ในปี พ.ศ.2554 เทศกาลศิลป์ในซอยเป็นเทศกาลต่อเนื่องจากโครงการแผนที่มีรดกวัฒนธรรมมีน้ำบางกอก โดยสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งตระหนักถึงปัญหาการเสื่อมคุณค่าลงของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิม อันเป็นผลจากความเจริญของเมือง สังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำศิลปะ มาเป็นเครื่องมือในการสร้างแรงกระตุ้นให้ชาวชุมชน ประชาชนทั่วไป และหน่วยงานทุกภาคส่วนเกิดความสนใจในการร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมอันมีคุณค่าของชุมชน โครงการนี้ได้มี

วิวัฒนาการเรื่อยมาจนสามารถสร้างความร่วมมือของภาคีภายใน บ.ว.ร. (บ้าน-วัด-โรงเรียน-ราชการ) และภาคีภายนอก (กลุ่มศิลปิน ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมต่าง ๆ) และในปัจจุบันก็ได้รับการพัฒนาโครงการเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน (ธีรนนท์ ช่วงพิชิต, สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 6 กิจกรรม Art in soi ของชุมชนกุฎีจีน

ที่มา: ธีรนนท์ ช่วงพิชิต, 2562

โครงการศิลปะชุมชนในพื้นที่ชนบทห่างไกล เสียงสะท้อน : 476 กิโลเมตร ในปี พ.ศ.2551 ดำเนินโครงการโดยมหาวิทยาลัยกรุงเทพ เป็นโครงการศิลปะร่วมสมัย ที่ใช้สื่อศิลปะเข้าไปช่วยเสริมสร้างความสนใจและสำนึกในชุมชน ให้เกิดความรักและห่วงใยวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนซึ่งเป็นความร่วมมือกันระหว่างคณะผู้จัดงาน ภัณฑารักษ์ นักศึกษา ศิลปิน และชาวบ้าน หมู่บ้านกกจำปา หมู่บ้านทุ่งเทิง และหมู่บ้านโป่ง อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

โครงการมาจาก (คนละ) ฟากฟ้าของเพิงผา : สู่อารยะลายเส้นแบ่งของวิถีวิทยาทางโบราณคดี วลีในมานุษยวิทยา และมายาในศิลปกรรม ในปี พ.ศ.2553 เป็นโครงการที่ต่อยอดจากงานวิจัยโครงการโบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน สร้างเครือข่ายการสร้างสรรคในแง่องค์ความรู้ ทางวิชาการ ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และงานสร้างสรรค์ศิลปะระหว่างกลุ่มชาวบ้านต่างชาติพันธุ์ กับคนที่อาศัยอยู่ในเมือง เข้ามาช่วยกันทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์มรดกทางโบราณคดี ที่ถูกขุดค้นพบในชุมชน ณ แหล่งโบราณคดีเพิงผาถ้ำลอด และเพิงผาบ้านไร่อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โครงการเทศกาลศิลปะเพื่อสิ่งแวดล้อม และชุมชน 13 ปี คลิตี้ ชีวิต สายน้ำ ความหวัง ณ หมู่บ้านคลิตี้ล่าง จังหวัดกาญจนบุรี ในปี พ.ศ.2554 เป็นโครงการที่เข้าไปช่วยเหลือชุมชนที่เผชิญกับปัญหาและไม่ได้รับความเป็นธรรม ดังเช่นชุมชนคลิตี้ล่างซึ่งเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงที่อยู่ลึกเข้าไปในป่ากว่า 200 กิโลเมตรจากตัวเมืองที่เผชิญปัญหาด้านมลภาวะและสุขภาพจากแหล่งน้ำที่ปนเปื้อนสารตะกั่ว จากการปล่อยน้ำเสียลงสู่ห้วยคลิตี้จากเหมืองและโรงงานแต่งแร่ที่ลักลอบเปิดในป่า โครงการนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อทำให้เกิดการตื่นตัวจากภายนอกให้รับทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และนำไปสู่กระบวนการยุติธรรมแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

โครงการนิทรรศการศิลปะร่วมสมัย พิพิธภัณฑสถานเฉพาะกาล (Pop-up Museum) ในปี พ.ศ.2557 ดำเนินงานโดย Baan Noorg Collaborative Arts & Culture เกิดขึ้นในอำเภอหนองโพ จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ คือ กลุ่มไทย-ยวน และชาวเมียนมาร์ เป็นโครงการนำร่องการศึกษาศิลปสหวิทยาการนอกโรงเรียน: วันหยุดเรียน ที่ผสานความร่วมมือระหว่างชุมชน นักศึกษา ศิลปินรุ่นใหม่ศิลปินนานาชาติ ผู้ชำนาญการเฉพาะทางนักวิชาการทฤษฎีศิลปะ ภัณฑารักษ์ และผู้สนใจทั่วไป เปิดพื้นที่การเรียนรู้ ทางเลือกทดลองและแลกเปลี่ยนความรู้ศิลปะร่วมสมัย พัฒนาด้านแบบการขับเคลื่อนศิลปวัฒนธรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกัน

ภาพประกอบ 7 กิจกรรมพิพิธภัณฑสถานเฉพาะกาล (กรณีศึกษาชุมชนหนองโพ)

ที่มา: ชุมชนหนองโพ, ออนไลน์

ศิลปะกับชุมชนในต่างประเทศ ได้แก่

ประเทศสิงคโปร์ นับว่าเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นประเทศที่เต็มไปด้วยผลงานศิลปะหลากหลายแขนงต่าง ๆ อาทิเช่น ผลงานภาพวาด ประติมากรรม ไปจนถึงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มีความลงตัว แต่ยังมีงานศิลปะอีกแขนงหนึ่งที่น่าสนใจและสร้างสีสันให้กับบรรดานักท่องเที่ยว นั่นคือ “ศิลปะบนกำแพง” (Mural Art) ในย่านต่าง ๆ ของเมือง โดยมีจำนวนผลงานมากกว่าร้อยละยี่สิบอยู่ทั่วเกาะสิงคโปร์ ผลงานศิลปะเหล่านี้สะท้อนถึงเอกลักษณ์และการดำเนินชีวิตของชาวสิงคโปร์ได้เป็นอย่างดี เป็นการเผยแพร่ อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน และยังเป็นการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ผู้ที่สนใจ นักท่องเที่ยวภายในและภายนอกประเทศสามารถชมงานศิลปะบนกำแพงที่มีความยาว 44 เมตร ที่หลังวัดเทียนฮกเก้ง บนถนน Amoy Street ได้ฟรี และผลงานจากความสร้างสรรค์อีกชิ้นของ Yip Yew Chong ซึ่งบอกเล่าเรื่องราวของชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพตั้งแต่การเดินทางออกจากประเทศจีนถึงสิงคโปร์ รวมถึงประสบการณ์ความยากลำบากและความสุขระหว่างการเดินทาง ถ่ายทอดเป็นเรื่องราวให้ผู้สนใจ นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 8 กิจกรรมเรื่องราวของชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพ

ที่มา: ศิลปะบนกำแพงเก๋ ๆ ในสิงคโปร์ที่ไม่ควรพลาด, ออนไลน์

ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่น กับคำว่า “Tanbo Art” หรือที่เรียกกันว่า “ศิลปะบนนาข้าว” คือการวาดภาพโดยการใช้นาข้าวแทนผืนผ้าหรือกระดาษ ใช้พันธุ์ข้าวแต่ละชนิดแทนสีต่าง ๆ และมีชาวนาจากแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นพู่กัน จากการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะนี้ ได้รับความร่วมแรงร่วมใจกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อสร้างสรรค์ผลงาน โดยจุดเริ่มต้นของ Tanbo Art เริ่มมาจากหมู่บ้านอินาคะดาเตะในจังหวัดอาโอโมริ โดยเป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นหมู่บ้านแห่งการทำเกษตรกรรมที่สามารถผลิตข้าวคุณภาพสูงแห่งหนึ่งของประเทศ โดยการจัดงานนั้นมีมาตั้งแต่ 1993 นับเป็นงานเทศกาลที่เก่าแก่อีกงานหนึ่งของชุมชน

ความเป็นมาของเทศกาล Tanbo Art สืบเนื่องจากเมื่อปี 1993 ช่วงที่เศรษฐกิจโลกกำลังถดถอย ชาวนาของจังหวัดอาโอโมริก็เป็นหนึ่งในพื้นที่ของประเทศญี่ปุ่นที่ได้รับผลกระทบจากราคาสินค้าทางการเกษตรตกต่ำเช่นกัน ดังนั้นเหล่าชาวนาจึงได้พยายามคิดหาวิธีที่จะฟื้นฟูวิกฤติดังกล่าวขึ้นมา จนได้ข้อสรุปว่าควรจะมีการทำกิจกรรมที่จะช่วยสร้างขวัญกำลังใจความมีชีวิตชีวาและสีสันให้กับชุมชน ประจวบเหมาะๆกับที่มีนักโบราณคดีได้สำรวจพบว่าพื้นที่หมู่บ้านอินาคะดาเตะเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวมายาวนานกว่า 2,000 ปีแล้ว ดังนั้น ชาวนาในหมู่บ้านจึงมีความคิดที่จะสร้างสรรค์ผลงานศิลปะบนนาข้าวขึ้นมา เพื่อเป็นเกียรติแก่ประวัติศาสตร์เก่าแก่นี้ ชาวนาหมู่บ้านอินาคะดาเตะได้นำข้าวสายพันธุ์ดั้งเดิมที่มีทั้งสีเขียว เหลือง ม่วง แดง ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่อดีต นำมาริเริ่มสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะประเภทจิตรกรรมบนผืนนากว้างใหญ่ และเพื่อให้สามารถรับชมรูปภาพขนาดใหญ่ได้อย่างสมบูรณ์จึงได้มีการสร้างบ่อมจำลองที่มีลักษณะเป็นหอสูง 22 เมตร ขึ้นที่สำนักงานหมู่บ้าน และในปี 2006 ได้มีการบันทึกสถิติผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านมากถึง 200,000 คน ดังภาพด้านล่างนี้

ภาพประกอบ 9 ศิลปะบนนาข้าวกับงานเทศกาล Tanbo Art

ที่มา: Tanbo Art, ออนไลน์

สรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปะที่จัดขึ้นกับชุมชนควรมีรูปแบบกิจกรรมที่มีขั้นตอนเพื่อการวิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกันกับชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้ตระหนักและเห็นคุณค่าของทุนทางทรัพยากร ทุนทางวัฒนธรรมของตนเองที่มีอยู่ไม่ให้เกิดการว่าง หรือเลือนหายไป โดยกิจกรรมศิลปะนั้นจะต้องมีการคิดนวัตกรรมหรือทฤษฎีใหม่ ๆ ของการวางแผนควบคู่กันไปเพื่อให้ได้ความหลากหลายทางด้านความคิด วิธีการ กิจกรรมที่น่าสนใจดึงดูดให้สมาชิกในชุมชนเองและประชาชนทั่วไปเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ให้มากขึ้น โดยใช้กิจกรรมศิลปะเป็นตัวเชื่อมและสร้างเครือข่ายทางสังคม

แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษากับชุมชนภูเก็ต

ประเภทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนภูเก็ต

แหล่งเรียนรู้หรือแหล่งวัฒนธรรม คือ สถานที่ที่รวมของผลของภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ เช่น ศิลปะ ศาสนา อาหาร ทัศนกรรม การแพทย์และการรักษาสุขภาพ การจัดการทรัพยากรด้านต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น จะพบว่าในชุมชนภูเก็ตมีแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งสามารถจัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ได้ดังนี้

ตาราง 1 แสดงรายการแหล่งวัฒนธรรมจำแนกตามประเภท

ที่	ชื่อแหล่งเรียนรู้	ประเภทของแหล่งเรียนรู้								
		โบราณสถาน	ศาสนสถาน	สถาบันการศึกษา	พิพิธภัณฑ์	แหล่งหัตถกรรม	แหล่งนาตุริยงค์	ศูนย์วัฒนธรรม	แหล่งทำขนม/ อาหาร	อื่นๆ
1	โบสถ์วัดช้างตากุ้ง	✓	✓	✓						
2	ศาลเจ้าเกียงอันแกง	✓	✓							
3	ขนมฝรั่งกุฎีจีน					✓		✓		
4	บ้านขนมปังขิง	✓								
5	เรือนจันทนภาพ	✓								
6	พิพิธภัณฑ์กุฎีจีน			✓	✓					

จากตารางจะสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชนกุฎีจีนประกอบไปด้วยแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละส่วนมีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้า การอนุรักษ์ให้คงอยู่ยั่งยืน และเมื่อศึกษาสภาพการครอบครองแหล่งเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชน จะสามารถแสดงรายละเอียดได้ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 2 แสดงรายละเอียดผู้ครอบครอง/เจ้าของแหล่งเรียนรู้

ที่	ชื่อแหล่งเรียนรู้	สภาพการครอบครอง					
		ส่วนราชการ	วัด	โบสถ์	มัสยิด	เอกชน	ชุมชน/ องค์กร ชุมชน
1	โบสถ์วัดช้างตากุ้ง			✓			
2	ศาลเจ้าเกียงอันแกง	✓					
3	ขนมฝรั่งกุฎีจีน					✓	
4	บ้านขนมปังขิง					✓	
5	เรือนจันทนภาพ					✓	
6	พิพิธภัณฑ์กุฎีจีน					✓	

จากตารางการสรุปสภาพการครอบครองแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม นั้น พบว่า เอกชนมีจำนวนครอบครองมากที่สุด รองลงมาคือ โบสถ์และส่วนราชการ

5.2.2 ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิถิ่นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วย กิจกรรมศิลปศึกษา

เมื่อศึกษาถึงเกณฑ์ของแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิถิ่นเพื่อการพัฒนาด้วยกิจกรรม ศิลปศึกษา โดยดูจากเกณฑ์ 7 ข้อ คือ 1) มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ 2) มีทรัพยากร ทางวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาให้เป็นการสร้างรายได้ 3) การเข้าถึงสะดวก 4) มีวิทยากร/ ผู้เชี่ยวชาญ/ปราชญ์ชาวบ้าน 5) มีทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น 6) มีหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน/ สถานศึกษาเข้าไปดูแล 7) ผู้ครอบครอง/ผู้ดูแลหรือเจ้าของแหล่งเรียนรู้มีความพร้อมเต็มใจที่จะ พัฒนา (กิตติพร ใจบุญ และคณะ, 2544) ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 3 การพิจารณาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ ด้านทรัพยากรทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม

ที่	ชื่อแหล่งเรียนรู้	ทรัพยากรทางวัฒนธรรม								
		สถาปัตยกรรม/สิ่งก่อสร้าง	ประติมากรรม	จิตรกรรม	สถานที่/ภูมิประเทศ	แหล่งโบราณคดี	บุคคล/ผู้เชี่ยวชาญ	ตำรา/เอกสาร	อาหาร/ขนม	ประเพณี/กิจกรรม
1	โบสถ์วัดช้างตากุ้ง	√	√	√						
2	ศาลเจ้าเกียงอันแกง	√	√	√						
3	ขนมฝรั่งภูมิถิ่น						√		√	
4	บ้านขนมปังขิง	√		√		√				
5	เรือนจันทนภาพ	√		√		√				
6	พิพิธภัณฑ์ภูมิถิ่น	√	√	√		√	√			

ตาราง 4 แสดงการพิจารณาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ในด้านอื่น ๆ

ที่	ชื่อแหล่งเรียนรู้	ทรัพยากรทางวัฒนธรรม					
		สภาพดี	การเข้าถึงได้ง่าย	เผยแพร่	มีการถ่ายทอดองค์ความรู้	มีหน่วยงานเข้ามาดูแลกำกับ	เจ้าของเต็มใจพัฒนา
1	โบสถ์วัดช่างตาครู้ส	√	√	√			√
2	ศาลเจ้าเกียงอันแกง	√	√	√			√
3	ขนมฝรั่งกุฎีจีน	√		√	√		√
4	บ้านขนมปังขิง						√
5	เรือนจันทนภาพ						√
6	พิพิธภัณฑ์กุฎีจีน	√	√	√	√		√

จากตาราง จะเห็นได้ว่าแหล่งเรียนรู้ในชุมชนกุฎีจีนมีความหลากหลายทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ทั้งในด้านของสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ฯลฯ และในด้านความพร้อมด้านอื่น ๆ ที่มีความพร้อมและต้องการที่จะพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เท่าทันกับสถานการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หรือการตระหนักเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน รักและหวงแหนเพื่อความยั่งยืน

กิจกรรมศิลปะกับชุมชนกุฎีจีน

ลักษณะของกิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาชุมชนกุฎีจีน จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือโครงการของทางชุมชนกุฎีจีน พบว่า

สโรชา ทรงสถาพร และธีระวัฒน์ จันทิก (2560) ทำการศึกษาแนวทางการสืบทอดการทำขนมฝรั่งกุฎีจีนจากผู้สูงอายุในชุมชนกุฎีจีน จังหวัดกรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ขนมฝรั่งกุฎีจีนให้มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น และประเมินความพึงพอใจของกลุ่มในชุมชนแขวงกัลยาณิ เขตธนบุรีจังหวัดกรุงเทพมหานคร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ สมาชิกผู้ประกอบการบ้านขนมฝรั่งกุฎีจีนธนบุรีและผู้บริโภคในชุมชนแขวงกัลยาณิเขตธนบุรี ผลการวิจัยพบว่าต้นแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีขนาด 10x15x22.5 cm มีรูปทรงที่มีลักษณะคล้ายโบสถ์คริสต์ที่เป็นรูปแบบประยุกต์มาจากชุมชนใช้วัสดุประเภทกระดาษอาร์ตมัน สามารถบรรจุขนมฝรั่งกุฎีจีนจำนวน 4 ชิ้น ผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามจากตารางการวิเคราะห์รูปแบบกล่องและรูปแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์คือแบบที่ 2

เป็นรูปทรงโบสถ์คริสต์จากวัดซางตาครู้ส เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นที่แตกต่างจากสินค้าจากแหล่งอื่น มีคำบรรยายบ่งชี้เอกลักษณ์ของชุมชน มีสัญลักษณ์สะท้อนถึงความเป็นชนมุกุ๊จิ้น ซึ่งสามารถสะท้อนภาพพจน์ของสินค้าสามารถตรวจพิจารณาสินค้าภายในบรรจุภัณฑ์ได้รวมทั้งแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เป็นจุดเด่นทางด้านการตลาดซึ่งมีความสอดคล้องต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

กิตติพร ใจบุญและคณะ (2544) ทำการศึกษา โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของประชาชน : กรณีศึกษาย่านมุกุ๊จิ้นและพื้นที่ใกล้เคียง วัดอุประสงค์ในการวิจัย 1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและสืบค้นแหล่งวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนย่านมุกุ๊จิ้นและพื้นที่ใกล้เคียง 2. เพื่อศึกษาสภาพและปัจจัยที่ทำให้ชุมชนย่านมุกุ๊จิ้นสามารถปรับตัวและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม 3. เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งวัฒนธรรมที่จะสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษา 4. เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนา ส่งเสริม และการจัดการแหล่งวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของชุมชน แนวทางการพัฒนา คือ 1) กิจกรรมการเสวนา 2) กิจกรรมวัฒนธรรมสัญจร 3) โครงการมัคคุเทศก์น้อย 4) การจัดงาน “รักษัธนูรี 176 ปี วัดกัลยาณมิตร” 5) กิจกรรมทัศนศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมย่านมุกุ๊จิ้นและพื้นที่ใกล้เคียง ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของประชาชน กระบวนการขั้นตอนคือ 1) การเสริมสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม 2) การเสริมสร้างประชาคม 3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชน และ 4) การเคารพสิทธิขอความแตกต่างหลากหลายของพหุสังคม

การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนย่านกะดีจีนสู่ความมั่นคงยั่งยืน วัดอุประสงค์ คือ 1) เพื่อเชิดชูชุมชนย่านกะดีจีนให้เป็นแบบอย่างของชุมชนสันติสุข พร้อมขยายแนวคิดและวิธีการไปสู่พื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ที่มีความหลากหลายทางความเชื่อ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนเป็นการเสริมสร้างสันติสุขของสังคมอันเป็นองค์ประกอบสำคัญนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศ 2) เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาของชุมชนย่านกะดีจีนอย่างต่อเนื่องในการเป็นชุมชนสันติสุขต้นแบบ โดยการสนับสนุนของส่วนราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นต่อไป มหกรรม 6 ชุมชน ประกอบไปด้วยกิจกรรมดังนี้ 1) เวทีเสวนา 2) นิทรรศการชุมชนย่านกะดีจีน 3) การแสดงและการเล่นบนเวที 4) การออกร้านของ 6 ชุมชน และ 5) การนำชมสถานที่สำคัญ

สรุปจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญ ขององค์ความรู้ในเรื่องกระบวนการพัฒนาชุมชนโดยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ในชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น เนื่องจากชุมชนภูมิถิ่นมีจุดเด่นในเรื่องของ ทูทางวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและน่าสนใจเป็นอย่างมาก รวมทั้งการร่วมมือของคน ในชุมชนที่ค่อนข้างมีความเข้มแข็งแต่ยังพบว่า รูปแบบกิจกรรมยังขาดความรู้หรือองค์ความรู้ใน การจัดการให้มีความน่าสนใจหรือหลากหลาย เท่าทันกับสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป เห็นได้จากตัว กิจกรรมที่จัดทำกันสืบมายังคงเน้นกระบวนการเชิงท่องเที่ยวเพื่อเป็นการกระตุ้นการเผยแพร่ การ อนุรักษ์ สืบทอดของทูทางวัฒนธรรมที่ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของประวัติความเป็นมา ความสำคัญ ของชุมชน ภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ สถานที่สำคัญ อาหารและการดำรงอยู่ของกลุ่มเชื้อชาติของคน ในชุมชน เป็นต้น ซึ่งยังเน้นการจัดกิจกรรมรูปแบบเดิมแต่ในปัจจุบันมีรูปแบบแนวคิดการจัด กิจกรรมใหม่ ๆ ที่น่าสนใจและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ หรือทูทาง วัฒนธรรมของชุมชนได้ เช่น ในเรื่องของการออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเชื่อมโยงกับชุมชนทำให้ ชัดเจนและน่าสนใจมาก กระบวนการนำเอาเทคโนโลยีหรือสร้างพื้นที่ของชุมชนให้เป็นจุดน่าสนใจ เน้นการเผยแพร่ในช่องทาง onsite และ online เพื่อดึงดูดความน่าสนใจและสร้างความตระหนัก ให้คนในชุมชนและประชาชนทั่วไปเกิดความรักหวงแหน เห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ ทูทาง วัฒนธรรมของชุมชน สังคม ประเทศชาติต่อไป

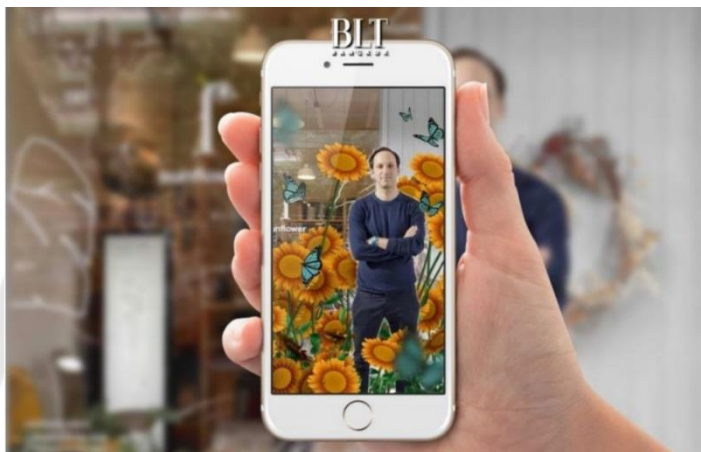
ผลการศึกษากิจกรรมจัดกิจกรรมของชุมชนวิธีการเป็นเลิศ (Best Practice)

ได้แก่ ชุมชนคลองปากคลองตลาด ชุมชนสัมพันธ์วงศ์ ตลาดน้อย และชุมชนคลองโอ่งอ่าง ที่มี รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนและมีนวัตกรรมการเพื่อดึงดูดประชาชนและ นักท่องเที่ยวให้เข้ามาสนใจเกิดการตลาดสร้างสรรค์ในรูปแบบของชุมชนนวัตกรรมสร้างสรรค์ แต่ ยังคงอนุรักษ์ไว้ซึ่งความเป็นดั้งเดิมของทูทางวัฒนธรรม ได้แก่

1. ชุมชนปากคลองตลาด ปากคลองตลาดเป็นตลาดที่รองรับการซื้อขาย ผลผลิตทางการเกษตรขนาดใหญ่ เป็นตลาดขายดอกไม้สดที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ครอบคลุม พื้นที่ตลาดย่อย ๆ 3 แห่ง ได้แก่ (1) ตลาดยอดพิมาน (2) ตลาดองค์การปกครองตลาด และ (3) ตลาดส่งเสริมเกษตรไทย (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2559) ปากคลองตลาดมีพื้นที่จำกัด จึงทำให้เกิด ปัญหาในพื้นที่ เช่น ปัญหาด้านการจัดการผังเมือง ปัญหาเกี่ยวกับอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ปัญหา มลภาวะ และสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม การรักษาความสะอาด เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการ นำนวัตกรรมเข้ามาบริหารจัดการแนวคิด Tactical Urbanism กับตลาดชุมชนของกลุ่มตลาด ปากคลองตลาด โดยมีการใช้แนวคิดการจัดการตลาดเชิงสร้างสรรค์เป็นพื้นฐานในการจัดการ

ดังนั้นการเปลี่ยนผ่านไปสู่สิ่งใหม่ ๆ จะก่อให้เกิดความขัดแย้งในเชิงความคิด และพฤติกรรม โดยจะเห็นได้จากการไม่ให้ความร่วมมือของผู้ที่มีอิทธิพลภายในปากคลองตลาดหรือกลุ่มเจ้าของแผงเจ้าของพื้นที่เดิม กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่มีความกังวลต่อรายได้ภายหลังเกิดการเปลี่ยนแปลง หรือมีความกังวลเกี่ยวกับการกระทบต่อวิถีชีวิตแบบเดิม ๆ ภายหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ซึ่งผู้ได้รับสัมปทานใช้**หลักการการบริหารความขัดแย้ง** โดยการเจรจาต่อรองในเรื่องของผลประโยชน์ทับซ้อนต่าง ๆ เพื่อให้กลุ่มบุคคลทุกส่วนมีผลประโยชน์ร่วมกัน และใช้**หลักการของการปะทะสังสรรค์**โดยมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้สัมปทาน คนทำงานในตลาดชุมชนบริเวณรอบ ๆ ตลาด รวมไปถึง ลูกค้า ผู้ใช้บริการของตลาดซึ่งเป็นการเพื่อนำมาใช้ในการลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นการสื่อสาร และนำนวัตกรรมทางการตลาด และการทำการตลาดเชิงสร้างสรรค์มาปรับใช้เพื่อให้ตลาดยอดพิมาน และปากคลองตลาด เกิดความเปลี่ยนแปลง เพื่อให้กลุ่มชุมชนปากคลองตลาดกลายเป็นตลาดชุมชนเชิงสร้างสรรค์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานวัตกรรมทางการตลาด และการตลาดเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ปากคลองตลาด ศึกษาหลักการนวัตกรรมทางการตลาด และการตลาดเชิงสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้กับความเป็นตลาดชุมชน ของกลุ่มปากคลองตลาด และเพื่อเสนอแนวทางการจัดการตลาดในรูปแบบใหม่ **กิจกรรม“ปากคลอง Strike Back”** โปรเจกต์ที่เกิดจากความพยายามเชื่อมย่านปากคลองตลาดที่เปี่ยมไปด้วยอัตลักษณ์ของผู้คนหลังแผงขายดอกไม้ผ่านความสวยงามของดอกไม้ใน จากความร่วมมือของผศ.ดร.สุพิชชา ไตวิวิชัย, นุ้ย-ศศมน รัตนาลังการ, หน่อไม้-สุภัทธรชัย เชื้อธรรมสอน และชาวปากคลองตลาด เกิดเป็นกิจกรรมที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ มาสร้างความโดดเด่นให้หนึ่งในพื้นที่ที่เปี่ยมไปด้วยเรื่องราวน่าสนใจของพ่อค้า-แม่ค้าดอกไม้ที่แฝงอยู่ในทุกอณูของกิจวัตรที่ดำเนินไปของชุมชน โดยมีความสวยงามของดอกไม้เป็นสื่อกลางหลักที่สร้างทั้งรายได้ และรอยยิ้มให้กับทั้งชาวปากคลองตลาดและผู้มาเยี่ยมชม “ปากคลอง Strike Back “ จะมีกิจกรรมต่าง ๆ ให้เราได้ร่วมสนุกมากมายตัวอย่าง เช่น “แบบทดสอบออนไลน์” ที่จะทำหน้าที่สรรหาดอกไม้ที่ตรงกับบุคลิกของผู้ใช้งาน ก่อนส่งแหล่งซื้อดอกไม้ชนิดนั้นแบบไม่ต้องเดินทางไปยุ่งยาก หรือจะเข้าไปสั่งซื้อผ่าน flowerhub.space แพลตฟอร์มเชื่อมโยงเรากับผู้ขายดอกไม้แบบไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ต่อด้วยกิจกรรมการถ่ายภาพตัวเองคู่กับดอกไม้ แล้วส่งมาทาง **เพจ Humans of Flower Market : มนุษย์ปากคลองตลาด** เพื่อรับฟิลเตอร์มิงกูดดอกไม้ให้ไปใช้ประกอบรูปถ่ายตัวเอง ทั้งการใช้เทคโนโลยี AR กับการตามหาดอกไม้ในโลกเสมือนจริงตามจุดต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในแผนที่ ซึ่งเป็นการช่วยให้ประชาชนทั่วไปได้ทำความรู้จักย่านปากคลองตลาดในทุกซอกทุกมุม ทำให้ได้ความรู้ควบคู่กับการทำกิจกรรมไปด้วย โครงการของย่านปากคลองตลาด คือตัวอย่างของ

นวัตกรรมสังคม การวิจัยในอนาคตสามารถศึกษานวัตกรรมสังคมในมิติอื่น ๆ เช่น ศึกษาเฉพาะนโยบายของรัฐที่มีความเป็นนวัตกรรมสังคมศึกษานวัตกรรมสังคมที่เกิดขึ้นในโลกเสมือน (Cyber Space) เช่นนวัตกรรมสังคมที่อยู่ในอินเทอร์เน็ต เป็นต้น นอกจากนี้โครงการของท้องถิ่นที่นำมาใช้เป็นกรณีศึกษาอาจสามารถเพิ่มจำนวนได้มากขึ้น เพื่อเพิ่มความหลากหลายของกรณีศึกษาอันจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้ามกรณีศึกษา

ภาพประกอบ 10 การใช้ VR ไปกับการตามหาดอกไม้ในโลกเสมือนจริง

ที่มา: ปากคลอง Skritke Back, ออนไลน์

2. ชุมชนสัมพันธ์วงศ์ ตลาดน้อย เป็นเขตชั้นในที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร และมีบทบาทเป็นย่านพาณิชย์กรรมมาตลอดตั้งแต่สมัยตั้งกรุงเทพมหานครจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากวิถีชีวิตของชนชาวจีนที่นิยมค้าขาย ปัจจุบันเขตสัมพันธ์วงศ์ดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในแต่ละปีเนื่องด้วยเอกลักษณ์ของชุมชนที่มีความโดดเด่น ประกอบไปด้วย เอกลักษณ์ทางด้านกายภาพ ได้แก่ ลักษณะอาคารและสิ่งปลูกสร้าง อาทิ วัดไตรมิตรวิทยาราม ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เป็นต้น ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของเมืองและการเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวก เนื่องจากเป็นย่านการค้าใจกลางเมือง เอกลักษณ์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ กิจกรรมทางการค้า รูปแบบการค้า ประกอบไปด้วยย่านการค้า เช่น ย่านเยาวราช ย่านสำเพ็ง ย่านคลองถม เป็นต้น และแต่ละย่านการค้าก็มีคุณลักษณะเฉพาะตามประวัติศาสตร์ความเป็นมาและกิจกรรมของย่าน ส่วนเอกลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิตชาวจีน ประเพณีและวัฒนธรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ ทำให้เกิดเป็นชุมชนเมืองจีน (China Town) ในกรุงเทพมหานคร โดยจากเอกลักษณ์ชุมชนทั้งหมดที่กล่าวมา ซึ่งเอกลักษณ์ทางเศรษฐกิจเป็น

ปัจจัยสำคัญที่สุดในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ นอกจากนี้ลักษณะของสัมพันธวงศ์ที่เป็นย่านการค้าต่าง ๆ รวมตัวกันแต่ละย่านมีความหลากหลายของสินค้าจะเกิดเป็นแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้มากขึ้น ซึ่งแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ เช่น มีการปรับปรุงทางเท้าเพื่อรักษาความเชื่อมโยงระหว่างย่านการค้าต่าง ๆ ไว้ ด้านเศรษฐกิจ เช่น มุ่งเน้นการพัฒนาและรักษารูปแบบการค้าที่สำคัญของแต่ละย่าน และด้านสังคม เช่น การสร้างความร่วมมือในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในพื้นที่ โดยใช้ทั้ง 3 ด้าน บูรณาการที่คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาทางท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (วรชัย โจรจนพรทิพย์, 2548) การจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนรวมไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการ การอนุรักษ์พื้นที่ปูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่องด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Stanford d.school) แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน โดยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมีการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการตลอดทั้งโครงการทำให้กระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมและเน้นคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งในทุกขั้นตอนตั้งแต่ขั้น Empathize (เข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คน และพื้นที่) ขั้น Define (ระบุความต้องการ) ขั้น Ideate (หาแนวทางแก้ปัญหา) ขั้น Prototype (พัฒนาต้นแบบ) และขั้น Test (ทดสอบ) พบว่าทางภาครัฐที่เป็นเจ้าของโครงการมีการประสานความความร่วมมือในทุกภาคส่วน ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาของโครงการเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายชุมชน กลุ่มคนรักตลาดน้อย ผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หน่วยงานราชการสถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา ผู้สนใจทั่วไป รวมไปถึงสื่อมวลชนที่ช่วยทำให้โครงการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อยกรุงเทพมหานครเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้นแล้วเป็นอีกวิธีการของการทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดการ พัฒนาได้ตรงตามบริบทของชุมชน อีกทั้งยังเป็นการรักษามรดกวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น พร้อมทั้งพัฒนาระบบเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยสามารถสรุปในภาคปฏิบัติของการจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนรวมไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการการอนุรักษ์พื้นที่ปูย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง (ธงชัย เลิศกัญญาพร และสุวัฒนา ธาดานิต, 2563) ชุมชนตลาดน้อยมีการปรับปรุงพื้นที่พื้นที่ทางเดินเชื่อมโยงสู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในย่านตลาดน้อยและส่วนอื่น ๆ ตามลำดับ ส่งผลทำให้ย่านตลาดน้อยเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีน การประกอบอาชีพที่หลากหลายของคนในชุมชน หรือมาเที่ยวชมมรดกวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรม เช่น วัดพุทธแบบไทย วัดพุทธแบบจีน โบสถ์คริสต์ และมัสยิดที่สวยงาม เป็นต้น เป็นการส่งเสริมให้ย่านตลาดน้อยมีมนต์เสน่ห์ดึงดูดคนหลายกลุ่มเข้ามาได้อย่างสะดวกและเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมประชาสัมพันธ์ย่านให้เป็นที่รู้จักของคนในวง

กว้างมากขึ้นร่วมกัน เช่น โครงการย่านจีนถิ่นบางกอก โครงการตลาดนัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนและการเผยแพร่วัฒนธรรม โครงการวาดภาพตามฝาผนังในชุมชนที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตในชุมชน มีการทำเพจ Facebook และจัดทำวารสารเพื่อประชาสัมพันธ์ สื่อสารและดึงดูดนักท่องเที่ยว และจนถึงปัจจุบันชุมชนตลาดน้อยก็ยังคงดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องเสมอมา ดังภาพตัวอย่าง

ภาพประกอบ 11 ตรอกศาลเจ้าโรงเกือก

ที่มา: ตรอกศาลเจ้าโรงเกือก ตลาดน้อย, ออนไลน์

3. ชุมชนคลองโอ่งอ่าง-สะพานหัน เป็นย่านย่อยหนึ่งในย่านเยาวราช-สำเพ็ง ที่ยังคงสะท้อนภาพการอยู่อาศัยอย่างแน่นหนาของคนไทยเชื้อสายจีน จากรุ่นบรรพบุรุษจนถึงลูกหลานในยุคปัจจุบัน และยังคงรักษาความหมายของการเป็น “ถิ่นแห่งชีวิต” ทั้งจากการอยู่อาศัยในวาระของชีวิตประจำวันและในเทศกาลแห่งชีวิต สร้างความสัมพันธ์ของผู้คนให้ปรากฏภาพเป็นโยงใยของครอบครัว และสานกันของตรอกทางเดินหลายตรอก นำสู่โยงใยแห่งทางที่ฉายให้เห็นภาพวิถีการอยู่อาศัยของผู้คนในย่าน และยังรวมไปถึงศาลเจ้าขนาดเล็กหลายแห่งที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาและมงคลแห่งชีวิตของคนในย่าน สะท้อนกายภาพของย่านที่ผสมผสานกันอย่างแนบแน่นใกล้ชิด ปรากฏของภาพ “ถิ่นแห่งชีวิต” จึงเกิดขึ้นที่นี่ (กนวรรณ หิรัญรัตน์, 2547) จากแนวคิดดังกล่าวทำให้เกิดกระบวนการศึกษาประกอบด้วย 1) **ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อมกายภาพ** องค์ประกอบของสภาพแวดล้อม ระยะห่างและทิศทางตำแหน่งของสภาพแวดล้อมที่มนุษย์จะสัมพันธ์ด้วยนั้นมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้น (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2549) 2) **ทฤษฎีจิตวิทยาเกสตัลท์** กระบวนการรับรู้ การจดจำ ซึ่งล้วนเป็นพฤติกรรมของมนุษย์

ทั้งภายในและภายนอกก่อให้เกิดโครงสร้างของระบบมโนทัศน์ และการรับรู้ทางทัศนภาพ (กำธร กุลชล, 2545) 3) **ทฤษฎีจินตภาพของเมือง** องค์ประกอบที่ช่วยให้คนจดจำสภาพแวดล้อมของเมือง ซึ่งมี 5 อย่างด้วยกัน คือ เส้นทาง (Paths) เส้นขอบ (Edges) ย่าน (Districts) ชุมทาง (Nodes) และภูมิสัญลักษณ์ (Landmarks) (Lynch, 1960) แนวคิดการปรับปรุงชุมชนเมืองและพื้นที่เกี่ยวเนื่องริมคลองในกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาพื้นที่ในระยะยาว มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา และในปัจจุบันชุมชนคลองโอ่งอ่างมีการจัดกิจกรรมที่เป็นการกระตุ้น เผยแพร่ อนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมไปถึงการสร้างรายได้ในเชิงเศรษฐกิจโดยการนำแนวคิดทางด้านศิลปะ การตลาดเชิงสร้างสรรค์ การแนวคิดในการจัดพื้นที่ทางด้านสถาปัตยกรรมเข้ามาผสมผสานบูรณาการเกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ทำให้เป็นพื้นที่ที่โดดเด่นและมีความหลากหลาย น่าสนใจดึงดูดประชาชนทั้งภายในและภายนอกให้เข้ามายังชุมชน เกิดเป็น **“ถนนคนเดินคลองโอ่งอ่าง”** เป็นโปรเจกต์ที่ผลักดันโดยคณะรัฐบาลของพล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในการปฏิรูปทัศนคลองโอ่งอ่างให้กลับมาสวยงามและน่าอยู่อีกครั้ง และได้รับรางวัล 2020 Asian Townscape Awards จาก UN-Habitat Fukuoka ต้นแบบการปรับปรุงภูมิทัศน์ (Landscape Improvement Project) เป็น 1 ใน 6 ประเทศ ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็น ต้นแบบการปรับปรุงภูมิทัศน์ (Landscape Improvement Project) ที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม จากเกณฑ์ตัดสิน 5 ข้อ คือ 1) การอยู่ร่วมกันหนึ่งเดียวกับสิ่งแวดล้อม 2) ความปลอดภัย ความสะดวกและความยั่งยืน 3) การเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นและประวัติศาสตร์ 4) ความเป็นศิลปะ และ 5) การเป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนอื่นในอนาคต กิจกรรมภายในชุมชนคลองโอ่งอ่าง ประกอบไปด้วย การประชาสัมพันธ์ในรูปแบบสื่อออนไลน์ผ่านช่องทางโซเชียล กิจกรรมตามประเพณีของไทย เช่น ในช่วงเดือนพฤศจิกายนมี **ประเพณีลอยกระทง การพายเรือคายักและการเล่นซัฟบอล** และนอกจากนี้ยังมีกิจกรรม **โครงการ “ATM SPRAY X โอ่งอ่าง STREET ART”** การวาดภาพสตรีตอาร์ตบริเวณกำแพงทางเดินริมคลอง จากศิลปินร่วมสมัย ศิลปิน Graffiti Street Art และกลุ่มศิลปินแนวหน้าของไทย และกิจกรรม **“ธิมคอสเพลย์”** ให้ประชาชนร่วมกันแต่งกายในธีมต่าง ๆ ตามที่กำหนด เช่น คอสเพลย์การ์ตูน คอสเพลย์สัตว์ หรืออื่น ๆ เป็นต้น

ภาพประกอบ 12 ถนนคนเดินคลองโอ่งอ่าง Ong Ang Walking street

ที่มา: The standard, ออนไลน์

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ชุมชน สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ รวมไปถึงการสร้างรายได้ของคนในชุมชน ของการศึกษากิจการปฏิบัติเป็นเลิศ (Best Practice) มีองค์ประกอบสำคัญและแนวทางในการพัฒนาดังนี้ 1) Analysis (การวิเคราะห์) 2) Design (การออกแบบ) 3) Development (การพัฒนา) 4) Implementation (การนำไปใช้) 5) Evaluation (การประเมินผล) เพื่อให้ได้การปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วมที่เป็นเลิศในด้านการพัฒนา ร่วมกับชุมชนหรือองค์กรได้เป็นอย่างดี ซึ่งในส่วนของขั้นตอนกระบวนการทำงานมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการศึกษาดูงานจากต้นแบบกิจกรรมชุมชนที่ดี เพื่อนำเอารูปแบบกิจกรรมที่ดีมาสังเคราะห์หาความเหมาะสมให้เข้ากับชุมชนเพื่อพัฒนาด้านองค์ความรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้กระบวนการให้กับชุมชนรอบข้างให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของชุมชนที่อาศัยอยู่ได้ มิติในด้านกระบวนการสร้างกิจกรรมคือ 1) การทำความเข้าใจเชิงลึกด้านความจำเป็นของชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในระดับย่าน แปลงที่ดิน และระดับอาคาร 2) การสร้างแรงบันดาลใจจากกิจกรรมสถานการณ์จำลองเสมือนจริง เพื่อให้เกิดความสนใจจนสามารถนำไปปรับปรุงต่อยอดการพัฒนาให้เกิดผลในทางปฏิบัติ 3) การเก็บข้อมูลที่เกิดจากการใช้ประโยชน์พื้นที่จริงของกลุ่มเป้าหมายจากการใช้สถานที่สาธารณะ (Public Spaces) และถนน (Streets) 4) การสร้างความคาดหวังของชุมชนหรือกลุ่มเป้าหมายจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เกิดขึ้นในช่วงสั้น ซึ่งกลุ่มเป้าหมายสามารถรับรู้หรือสัมผัสได้จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้น

จริง 5) การกระตุ้นให้ภาคส่วนต่างๆ ร่วมทำงานพร้อมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเจ้าของที่ดิน ผู้ประกอบการ ผู้อยู่อาศัย ผู้มีถิ่นทำงาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผลของการทำงานร่วมกันจะก่อให้เกิดความเห็นร่วมที่จะทำให้เกิดการยอมรับผลของการทดสอบจากการจำลองสถานการณ์ และ 6) สามารถทดสอบหาค่ากลางที่ยอมรับได้จากด้านนโยบายสาธารณะ การลงทุนโครงสร้างพื้นฐาน การปรับปรุงฟื้นฟูถนนและสภาพแวดล้อม การปรับปรุงรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่เป็นกิจการสาธารณะ

1.3 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

1.3.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของแหล่งเรียนรู้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ ประเวศ วะสี (2561) ได้ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่า คือ แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งรวมวิทยาการที่สังคมยอมรับและถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ศึกษาค้นคว้าของประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องหมายของความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ แหล่งหรือที่รวมอาจเป็นสถานที่หรือศูนย์รวม ประกอบด้วยข้อมูลข่าวสารความรู้และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอนเป็นการเรียนรู้ที่มีกำหนดเวลาเรียนยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวัจนัง (2545) และอาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2548) ได้ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่า คือ สภาพแวดล้อมทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนที่ช่วยให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติหรือได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มเพื่อน ระหว่างครูกับผู้เรียน ระหว่างวิทยากรแหล่งเรียนรู้กับครูและผู้เรียน รวมทั้งเป็นแหล่งที่ผู้เรียนอาจอาศัยการสืบค้นของตนเองเพื่อสืบค้นเพิ่มเติมสิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบตัวทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตเป็นสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้นเป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสร้างพฤติกรรม เพื่อจุดประสงค์ให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ มีความสนใจใฝ่รู้ และเป็นบุคคลที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ (2544) ได้ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่า คือ แหล่งเรียนรู้คือศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจ และความชำนาญ ซึ่งแหล่งเรียนรู้จึงอาจเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นได้ทั้งบุคคลสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

จันทรา อ่อนระหง (2550) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า คือ แหล่งหรือที่รวมซึ่งอาจเป็นสภาพหรือสถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอนหรือเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นการเรียนที่มีกำหนดเวลายืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน

มะลิวัลย์ จันทนการ (2561) ได้สรุปความหมายของแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นหรือในชุมชนไว้ว่า คือ ห้างสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬา สถานประกอบการ วัด ครอบครัว ชุมชน องค์การภาครัฐและภาคเอกชน แหล่งข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ

Wittich & Schuller (1962) ให้ความหมาย แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น คือ ประชาชน สถานที่และสิ่งของที่อยู่ในชุมชนซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงแหล่งที่เป็นวิชาการสำหรับโรงเรียนประกอบด้วยประชาชนสถานที่สิ่งต่าง ๆ และกิจกรรมทั้งหลายที่นำมาใช้ในการศึกษาของนักเรียนเพื่อให้เป็นผลเมืองดี

คำว่าแหล่งชุมชน คือ เป็นทรัพยากรที่ประกอบด้วยสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งหมดรวมทั้งประสบการณ์ซึ่งอาจได้รับจากชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือหลายชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียนส่วนประกอบดังกล่าว ได้แก่ ธรรมชาติประชากร ไร่นา โรงงานอุตสาหกรรม กลุ่มชุมชน องค์การ และสถาบันต่าง ๆ ตลอดจนทั้งโครงสร้างและกระบวนการของสังคมและแนวโน้มแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคม สอดคล้องกับ กู๊ด (Good, 1993) ได้กล่าวว่าแหล่งชุมชนหมายถึงสถาบันองค์กรต่าง ๆ ตลอดจนทั้งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในชุมชนรวมทั้งวัตถุประสงค์ของที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม

ดังนั้นจึงสรุปความหมายของแหล่งการเรียนรู้ได้ว่า หมายถึงแหล่งหรือศูนย์รวมของข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ สารสนเทศ และเทคโนโลยี ที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนหรือคนในชุมชนได้แสวงหาความรู้ ใฝ่รู้ใฝ่เรียนตระหนักและเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมหรือเรียนรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องของคนในชุมชน เชื้อประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย และนอกจากนี้ยังเป็นการเผยแพร่ให้ยังคงอยู่ต่อไป

1.3.2 ประเภทของแหล่งเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้สามารถจัดแบ่งได้หลายลักษณะตามจุดมุ่งหมายของหน่วยงานหรือองค์กรและเป้าหมายในการจัดทำหรือสร้างขึ้น ซึ่งสรุปได้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ได้แบ่งแหล่งการเรียนรู้ไว้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศิลปะ ตลอดจนการใช้อาคารสถานที่บริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน ฯลฯ

2) แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชนที่ใกล้เคียงโรงเรียนที่พานักเรียนไปศึกษาหาความรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล วัด ตลาด ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ฟังนา สวนผัก สวนผลไม้ แหล่งทอผ้า ร้านอาหาร คนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นเมือง เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน แหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชน ประชาชนได้ใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และเป็นแหล่งเรียนรู้ไปพร้อมกัน

ยุพิน อินทะยะ (2559) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนได้เต็มศักยภาพ และผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สติปัญญาและสังคมโดยรวม สามารถจัดแหล่งเรียนรู้ได้เป็น 8 ประเภทดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ เช่น โครงการช่วยเหลือไร่ โครงการหลวงอ่างขาง ฯลฯ

2. แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน และโบราณสถาน เช่น วัดพระธาตุคอกยสุเทพ เวียงกุมกาม วัดเจดีย์หลวง วัดเชียงมั่น เวียงท่ากาน ฯลฯ

3. แหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดเชียงใหม่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดลำพูน ฯลฯ

4. แหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม เช่น พิธีสวนโลก ศูนย์วัฒนธรรมเชียงใหม่ งานหัตถกรรมหมู่บ้านถวาย ฯลฯ

5. แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติเช่น น้ำตกห้วยแก้ว อุทยานแห่งชาติออบหลวง วนอุทยานสุเทพ-ปุย น้ำพุร้อนสันกำแพง ฯลฯ

6. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ราชการ เช่น สถานพยาบาล โรงพยาบาล ไปรษณีย์ ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ฯลฯ

7. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานประกอบการ เช่น สำนักพิมพ์ในท้องถิ่น แหล่งผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชน และสถานประกอบการในท้องถิ่น ฯลฯ

8. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นเทคโนโลยีสารสนเทศผ่านโซเซียลมีเดียจากการแบ่งประเภทหรือลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ดังกล่าวมาสามารถสรุปแหล่งการเรียนรู้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง ผู้เฒ่าผู้แก่ ในหมู่บ้านบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปินแห่งชาติ เป็นต้น

2) แหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำลำธาร กวาดหิน ดินทราย ชายทะเล และปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ

3) แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม สารสนเทศและเทคโนโลยีตลอดจนถึงอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ ซึ่งมีทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา

3.1) แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ห้องสมุด ห้องศูนย์วิชาการ ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ สวนวิทยาศาสตร์ สวนคณิตศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนพฤกษศาสตร์ โรงเรียน สวนสมุนไพร ห้องพิพิธภัณฑ์โรงเรียน เป็นต้น

3.2) แหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษา ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ห้องสมุดประชาชน สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือนที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ แหล่งวิทยากรต่าง ๆ ที่หน่วยงานและเอกชนจัดขึ้น เช่น ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง บ้านควายไทย โครงการตามแนวพระราชดำริต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น (ยุพิน อินทะยะ, 2559) ซึ่งผู้วิจัยสรุปและจำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้ดังนี้

ตาราง 5 แสดงการวิเคราะห์การจำแนกประเภทแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

แนวทางการ จำแนก ประเภท	กรมวิชาการ (2545)	ประจักษ์ บุญอารีย์ (2545)	สุวิทย์ มูล คำ(2545)	สามารถ รอดสำราญ (2546)	Nichols (1971)	ผู้วิจัยสรุป
1. ด้านภูมิรัฐของ บุคคลในท้องถิ่น 2. ด้านบุคคลใน องค์กร	1.ประเภทภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน 2.ประเภท แหล่งเรียนรู้	1.ภูมิปัญญา แหล่งภูมิ ปัญญาท้องถิ่น และบุคคล	1.แหล่ง เรียนรู้ที่เป็น บุคคลหรือ ปราชญ์ ชาวบ้าน	1.แหล่ง เรียนรู้ ประเภท บุคคล	1.ผู้ชำนาญ พิเศษ 2.พ่อแม่หรือ ผู้ปกครอง 3.ตัวแทนของ องค์กรต่าง ๆ 4.ผู้แทน ทางด้านและ ธุรกิจและ อุตสาหกรรม 5. คณะกรรมการ ทำหน้าที่ให้ คำปรึกษา	1.ประเภท บุคคลภูมิ ปัญญา ปราชญ์ ชาวบ้านและ บุคคลใน หน่วยงาน องค์กรใน ท้องถิ่น
3.ด้านสถานที่	3.ประเภทสถาน ประกอบการ	2.แหล่งเรียนรู้ที่ สร้างขึ้น	2.แหล่ง เรียนรู้ ประเภท สถานที่	2.แหล่ง เรียนรู้ ประเภท สถานที่	6.สิ่งที่มีมนุษย์ สร้าง	2.ประเภท สถานที่สำคัญ และสถาน ประกอบการ
		3.ประเภท สถานที่สำคัญ ทางศาสนา				
4.ด้านทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม	4.ประเภท ทรัพยากรธรรมชาติ แวดล้อม	4.แหล่งการ เรียนรู้ธรรมชาติ	-	3.แหล่งการ เรียนรู้ ประเภท ธรรมชาติ	7.ทรัพยากร ธรรมชาติ	3.ประเภท ทรัพยากรทาง ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม
5.ด้านสื่อ สิ่งพิมพ์และ อิเล็กทรอนิกส์	5.ประเภทสื่อ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ 6.ประเภทสื่อ อิเล็กทรอนิกส์	5.แหล่งการ เรียนรู้จาก สื่อมวลชนและ สื่อ อิเล็กทรอนิกส์	-	-	-	4.ประเภทสื่อ สิ่งพิมพ์และสื่อ อิเล็กทรอนิกส์
6.ด้านวัตถุ	-	6.วัตถุเครื่องมือ เครื่องใช้ใน ท้องถิ่นอันเกิด จากภูมิปัญญา	-	-	-	5.ประเภทวัตถุ โบราณ เครื่องมือ เครื่องใช้

ตาราง (ต่อ)

แนวทาง จำแนก ประเภท	กรมวิชาการ (2545)	ประจักษ์ บุญอารีย์ (2545)	สุวิทย์ มูลคำ (2545)	สามารถ รอดสำราญ (2546)	Nichols (1971)	ผู้วิจัยสรุป
7.ด้านกิจกรรม ตามประเพณี ของท้องถิ่น	-	7.กิจกรรมใน วิถีชีวิตและ ตามประเพณี ท้องถิ่น	-	4.แหล่งการ เรียนรู้ประเภท กิจกรรมทาง สังคม ประเพณี และ ความเชื่อ	-	6.ประเภท กิจกรรม ประเพณีท้องถิ่น และความเชื่อ
8.ด้าน วัฒนธรรม	-	8.แหล่ง ท่องเที่ยวเป็น แหล่งเรียนรู้ ด้านภาษาและ วัฒนธรรม	-	-	-	7.ประเภท ประวัติท้องถิ่น 8.ประเภท ศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่น

จากตารางจะเห็นได้ว่า ประเภทของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนนั้นประกอบไปด้วย 1. ประเภทบุคคล ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้านและบุคคลในหน่วยงานองค์กรในท้องถิ่น 2.ประเภทสถานที่สำคัญและสถานประกอบการ 3.ประเภททรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4. ประเภทสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 5.ประเภทวัตถุโบราณเครื่องมือเครื่องใช้ 6.ประเภทกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นและความเชื่อ 7.ประเภทประวัติท้องถิ่น 8.ประเภทศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจากการจำแนกภาพรวมของแหล่งเรียนรู้เกิดองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมหรือเป็นข้อมูลอีกส่วนหนึ่งให้กับชุมชนภูมิถิ่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการสร้างองค์ความรู้ ความตระหนักในการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่ต่อไป

1.3.3 คุณค่าและความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษา ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ใน โดยนักวิชาการสามารถสรุปได้ดังนี้

ศิริกาญจน์ โกสมุทร์ และดารณี คำจันง (2545) กิ่งแก้ว อารีรักษ์ (2548) ได้กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้สามารถช่วยผู้เรียนสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง รู้จักคิดแบบองค์รวม และการเรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลายเป็นแหล่งเอื้ออำนวยให้ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการได้ดังนี้

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 รัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อแหล่งการเรียนรู้และได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 4 มาตรา 25 ระบุไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานและเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬา และนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา จึงมีความสำคัญจำเป็นที่ต้องเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบหมายให้กรมศิลปากร จัดทำโครงการท่องเที่ยวทัศนศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนขึ้น และให้มีการดำเนินการตั้งแต่พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา (กรมศิลปากร, 2545) ซึ่งถือได้ว่าเป็นก้าวใหม่ของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยสร้างเสริมให้เด็กและเยาวชนได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในสถานการณ์จริงและได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ เป็นการเปิดโลกของการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนให้กว้างไกล เกิดความทรงจำที่ประทับใจ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ มีแรงบันดาลใจที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งขึ้น และมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

กระทรวงศึกษาธิการ (2544) ได้ให้แนวทางในการจัดแหล่งการเรียนรู้สำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามสาระและมาตรฐานของหลักสูตรทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยให้มีการจัดแหล่งการเรียนรู้เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างสะดวกรวดเร็วและถูกต้องเหมาะสม การจัดแหล่งการเรียนรู้จึงเป็นการจัดในลักษณะที่เป็นแหล่งรวมวิทยากร และให้เป็นที่ยอมรับของสังคมว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเรียนรู้และการศึกษาค้นคว้าของประชาชน แหล่งการเรียนรู้จึงมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติในวงกว้าง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ให้คุณค่าได้ศึกษาตามอัธยาศัยและเรียนรู้อย่างอิสระไม่มีขีดจำกัด
2. เป็นแหล่งการเรียนรู้ให้คุณค่าได้เรียนรู้ตลอดชีวิต
3. เป็นแหล่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน การศึกษาค้นคว้า และการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

4. เป็นแหล่งเสริมสร้างประสบการณ์จริงและส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการลงมือทำให้แก่ผู้เรียน
5. เป็นแหล่งเสริมสร้างให้บุคคลเกิดความรู้ ความคิด และการปฏิบัติ เป็นองค์รวมในเวลาเดียวกัน
6. เป็นแหล่งการศึกษา ค้นคว้า และการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้ ตามความถนัดและความสนใจ
7. ช่วยสร้างเสริมให้เด็กและเยาวชน ได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ และได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ
8. ช่วยสร้างเสริมให้เด็กและเยาวชนตระหนักถึงความเป็นไทย และซาบซึ้งในเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในแต่ละท้องถิ่น
9. ช่วยเสริมสร้างเด็กและเยาวชนไทยให้เติบโตเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม รักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน
10. ช่วยปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกของชาติ
11. เป็นแหล่งรวมวิทยาการและสะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) กล่าวว่า การใช้แหล่งเรียนรู้ ในกระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน สามารถเรียนรู้จากสภาพจริง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ แหล่งเรียนรู้จะเกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่ ธรรมชาติ หน่วยงาน องค์กร สถานประกอบการ ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งผู้เรียนผู้สอนสามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้หรือเรื่องที่สนใจศึกษาได้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชน และธรรมชาติ นับว่าเป็นชุมชนทรัพยากรมหาศาลที่เราสามารถค้นพบความรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ได้แก่

1. ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง
2. ผู้เรียนได้ฝึกการทำงานเป็นกลุ่มร่วมคิดร่วมทำร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และทักษะกระบวนการต่าง ๆ
3. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสังเกตการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลการ ความหมายและการสรุปความคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ
4. ผู้เรียนได้ประเมินผลการทำงานได้ด้วยตนเอง

5. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้ได้
6. ผู้สอนเป็นที่ปรึกษาให้ความรู้ให้คำแนะนำให้การสนับสนุน

ผู้วิจัยสังเคราะห์นิยามดังกล่าว สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญ

ดังนี้ 1) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพชีวิตจริงสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนครบถ้วน ทั้งถิ่นชีวิตในท้องถิ่น ชุมชน ธรรมชาติระบบความสัมพันธ์ผ่านบุคคล สถานที่ และบริบททางสังคม 2) ผู้เรียนเห็นคุณค่า มีความหมายต่อชีวิต ทำให้เห็นคุณค่าเห็นความสำคัญสิ่งที่เรียน 3) ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นสู่ความรู้สากลสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัวได้อย่างเป็นรูปธรรม 4) ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง 5) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในองค์กรท้องถิ่นบุคคลและครอบครัวในการพัฒนาท้องถิ่น 6) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายได้ลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดทักษะการแสวงหาความรู้ ค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเองเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ 7) ผู้เรียนได้ฝึกการทำงานเป็นกลุ่มร่วมคิดร่วมทำร่วม สามารถแก้ปัญหา ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ และเกิดทักษะชีวิต 8) ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสังเกตการเก็บข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล การรู้ความหมาย และการสรุปความคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ 9) ผู้เรียนได้ประเมินผลการทำงานได้ด้วยตนเอง 10) ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้ให้ผู้อื่นรับรู้ได้

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วม (สุธน โบราณประสิทธิ์, 2554) ทฤษฎีสองปัจจัยของ เฮอริเบิร์ก (Herzberg) เป็นทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวข้องข้องและสามารถโยงไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมได้ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้ปฏิบัติงานจะปฏิบัติงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานเพราะเขาจะเพิ่มความสนใจในงานและมีความรับผิดชอบ กระตือรือร้นที่จะทำงานซึ่งเป็นการเพิ่มผลผลิตของงานให้มากขึ้นในทางตรงกันข้ามหากผู้ปฏิบัติงานไม่พึงพอใจในการทำงาน ก็จะทำให้เกิดความท้อถอยในการทำงานและทำให้ผลงานออกมาไม่มีประสิทธิภาพ ทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของบุคลากรในองค์กร กล่าวคือถ้าบุคลากรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้ร่วมคิดตัดสินใจจะส่งผลให้บุคลากรในองค์กรเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมมากขึ้น ทำให้ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาได้ นอกจากนี้ทฤษฎี

การสร้างผู้นำก็มีความสำคัญ คือ ผู้มีอำนาจที่ดี (Positive leader) มักจะนำการเคลื่อนไหวในการทำงานอยู่เสมอ ในขณะที่ผู้มีอำนาจที่ไม่ดี (Negative leader) จะไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์เลย การสร้างผู้มีอำนาจหรือผู้นำจะช่วยจูงใจให้บุคลากรเต็มใจที่จะทำงานเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เนื่องจากผู้นำเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการจูงใจและรวมกลุ่มคน ดังนั้นทฤษฎีสองปัจจัยนี้จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร เพราะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือร่วมมือร่วมแรงกันในการทำงานอย่างมีคุณภาพ แสดงให้เห็นถึงการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของบุคลากรและผู้นำร่วมกัน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องมีผู้นำที่ดีอื่นจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรได้

2.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม จากการศึกษาของนักวิชาการ พบว่า เป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับทางจิตวิทยาและสังคมวิทยา ดังทฤษฎีต่อไปนี้

(Rousseau, 1977 อ้างถึงใน สุธน โบราณประสิทธิ์, 2554) ได้เขียนสาระสำคัญของทฤษฎีการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยไว้ดังนี้

ประการที่ 1 การมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนฐานของเสรีภาพในการตัดสินใจว่าจะเลือกในการมีส่วนร่วมหรือไม่ ที่สำคัญจะต้องไม่มีใครเป็นนายใคร หรือเป็นนายแห่งชีวิตใคร

ประการที่ 2 กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและความสามารถที่พึ่งพาตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดการตระหนัก รับรู้ในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตนเอง

สำหรับทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางจิตวิทยา รุสโซ ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า “การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทำให้เกิดขึ้นได้โดยการสร้างสถานการณ์ให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่มบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ” เทคนิคในการก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเช่น การกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจหรือการให้แรงเสริม จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางจิตวิทยาประกอบด้วย การตัดสินใจ การเกิดความรู้สึกร่วมกันต่อกิจกรรมหรือเรื่องนั้น ๆ และการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

(Max Weber, 1987 อ้างถึงใน สุธน โบราณประสิทธิ์, 2554) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการกระทำทางสังคม โดยได้ศึกษาเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์และให้คำจำกัดความการกระทำว่าเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งที่เป็นแบบเปิดเผยและลึกลับ ซึ่งบุคคลเป็นผู้กำหนดความหมายเป็นการส่วนตัว ซึ่งหมายความว่าตามแนวคิดของ เวเบอร์ เกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะคือ

ลักษณะที่ 1 ความหมายส่วนตัว เกิดจากการกระทำของบุคคลหนึ่งซึ่งสามารถเข้าใจได้จากการสังเกตโดยตรง

ลักษณะที่ 2 การเข้าใจสิ่งเร้า หมายความว่า ถ้าการกระทำของบุคคลไม่มีเหตุผลก็อาจเป็นเพราะอารมณ์ การกระทำเกิดขึ้นโดยการเข้าไปมีส่วนร่วม มีความเห็นใจกัน ซึ่งพฤติกรรมและสถานการณ์เหล่านี้ อาจทำความเข้าใจได้ด้วยสติปัญญา ไม่จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีจุดมุ่งหมายขั้นสูงสุดหรือค่านิยมของผู้นำ อีกนัยหนึ่งการกระทำบางอย่างเกิดขึ้นจากแรงกระตุ้นการเข้าใจแรงกระตุ้นสามารถถือได้ว่าเป็นการอธิบายสาเหตุที่แท้จริงของการกระทำ เพราะว่าแรงกระตุ้นจะมีอยู่ในส่วนลึกของจิตใจของผู้กระทำ และสำหรับผู้สังเกตนั้นแรงกระตุ้นเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาพฤติกรรม นอกจากนี้ เวเบอร์ ยังกล่าวถึง การกระทำทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยการกระทำ 4 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 การกระทำที่มีเหตุผล เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการอันเหมาะสมในอันที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล การกระทำดังกล่าวมุ่งไปในด้านการเมืองเศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะที่ 2 การกระทำเกี่ยวกับค่านิยม เป็นการกระทำที่เหมาะสมเช่นกันเพื่อจะทำให้ค่านิยมสูงสุดในชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อม การกระทำเช่นนี้มุ่งไปในด้านจริยธรรม ศาสนา และศีลธรรมเพื่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

ลักษณะที่ 3 การกระทำตามประเพณี เป็นการกระทำที่ไม่เปลี่ยนแปลงโดยการยึดเอาเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่ทำกันมาตั้งแต่อดีตเป็นหลัก การกระทำตามประเพณีไม่คำนึงถึงเหตุผล

ลักษณะที่ 4 การกระทำที่แฝงด้วยความเสแสร้ง เป็นการกระทำที่คำนึงถึงอารมณ์และความผูกพันทางจิตใจระหว่างผู้กระทำกับวัตถุที่เป็นจุดมุ่งหมายของการกระทำ การกระทำเช่นนี้ไม่คำนึงถึงเหตุผลอย่างอื่นใดนอกจากเรื่องส่วนตัว

จากทฤษฎีดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพและความเสมอภาค การก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอาจใช้แรงจูงใจหรือการให้แรงเสริม เนื่องจากปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับทั้งตัวและจิตใจ ส่งผลให้เกิดการกระทำและการร่วมรับผิดชอบ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ลักษณะของการมีส่วนร่วมนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไป ดังนี้

(Anthony, 1978 อ้างถึงใน ถวิลวดี บุรีกุล และ พิเชิต พิทักษ์เทพสมบัติ, 2546) ได้ระบุถึงลักษณะสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม 3 ประการดังนี้

ลักษณะที่ 1 ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Subordinate involvement) โดยผู้ใต้บังคับบัญชาจะต้องเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของตนและตัดสินใจอย่างมีความรับผิดชอบด้วยความรอบคอบ มีเหตุผล และคำนึงถึงประโยชน์ขององค์กรเป็นหลัก

ลักษณะที่ 2 สิ่งที่ต้องตัดสินใจต้องเป็นเรื่องสำคัญ (Involvement in important decisions or issues) การบริหารแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในผู้ใต้บังคับบัญชา การที่ผู้บริหารเลือกเฉพาะเรื่องที่ไม่สำคัญหรือไม่เกี่ยวข้องมาให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วม ไม่ใช่ลักษณะที่ถูกต้องของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ลักษณะที่ 3 มีการแบ่งอำนาจให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา (Shared authority) ตามหลักการแล้วการแบ่งอำนาจการตัดสินใจของผู้บริหารให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ไม่ได้ทำให้อำนาจของผู้บริหารลดลง แต่การแบ่งอำนาจการตัดสินใจไปให้ผู้ใต้บังคับบัญชา กลับทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามาร่วมรับผิดชอบงานมากขึ้น ถ้าผู้บริหารกลัวการเสียอำนาจส่วนนี้และไม่ยอมแบ่งอำนาจการตัดสินใจไปให้ผู้ใต้บังคับบัญชาการบริหารแบบมีส่วนร่วมก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้

(Huntington and Nelson, 1975 อ้างถึงใน จิตติมา วงศ์อาษา, 2547) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 3 ลักษณะคือ

ลักษณะที่ 1 การมีส่วนร่วมโดยดูที่กิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

ลักษณะที่ 2 การมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากระดับการบริหาร 3 ระดับคือ ระดับแนวราบ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมโดยไม่จริงจัง ระดับแนวตั้งเป็นการมีส่วนร่วมกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่าผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องทั้งแนวตั้ง และแนวนอน

ลักษณะที่ 3 การมีส่วนร่วมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีอำนาจและควบคุม สุธน โบราณประสิทธิ์ (2554) ได้กล่าวถึงลักษณะเหมือนเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของบุคคล เกิดจากพื้นฐาน 4 ประการ คือ (1) เป็นบุคคลที่จะต้องมีความสามารถที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้มีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น จะต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผนการบริหารจัดการ การบริการองค์กรตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

(2) เป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่เข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้นั้นจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และ กายภาพที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมได้ (3) เป็นบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเต็มใจสมัครใจที่จะเข้าร่วมถึงเห็นผลประโยชน์ของการเข้าร่วม จะต้องไม่เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วมโดยที่ตนเองไม่ประสงค์จะเข้าร่วม (4) เป็นบุคคลที่ต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้มีโอกาสที่จะเข้าร่วมซึ่งถือว่าเป็นการกระจายอำนาจให้กับบุคคลในการตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนเองต้องการในระดับที่เหมาะสม บุคคลจะต้องมีโอกาสและมีความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเอง

มณฑล จันทรแจ่มใส (2551 อ้างถึงใน สุธน โบราณประสิทธิ์, 2554) ได้กล่าวถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของบุคคล ทั้งนี้เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ การบริหารจัดการดำเนินงานตามแผน การเสียสละกำลังแรงงานของบุคคล ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ กำลังเงินหรือทรัพยากรที่มีอยู่

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นต่าง ๆ นั้น มีกิจกรรมที่ครอบคลุมในวงจรรอบ คุณคุณภาพ (Quality control circle) ของ Demming ได้แก่การวางแผน เช่น การร่วมกำหนดนโยบาย วางแผนกิจกรรม การประชาสัมพันธ์ การปฏิบัติเช่น การเข้าไปมีอำนาจควบคุมการตัดสินใจ การลงทุน การตรวจสอบ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การติดตามประเมินผล การปรับปรุงแก้ไข เช่น การร่วมรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการตกลงใจหาวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลโดยทั่วไป ยังมีปัจจัยอีกหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม อาชีพและรายได้ต่าง ๆ เป็นต้น

2.4 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เข้าด้วยกัน เพื่อได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยคณะวิจัยชุมชนและแกนนำ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำร่วมตรวจสอบและร่วมรับประโยชน์ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง (People-Centered Development) และแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ (Problem – Learning Process) นอกจากนี้ยังรวมถึงเป็นการวิจัยเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ก่อให้เกิดความรู้ใหม่

หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่อันเป็นการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต นับตั้งแต่รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา สถาบันการศึกษาทั้งในภาครัฐและเอกชนได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษามากขึ้นตามลำดับ ตามความต้องการความจำเป็นของแต่ละหน่วยงานและสถาบัน โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนนั้น มีการนำวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างแพร่หลาย ทั้งนี้นักวิชาการให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการทั้งของไทยและต่างประเทศ สามารถสรุปได้ดังนี้

สมถวิล วิจิตร และคณะ (2556) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ว่า เป็นวิจัยที่มุ่งแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า มุ่งแก้ปัญหาในหน้าที่ของตนหรือของทั้งหน่วยงาน ผลของการวิจัยนี้ได้มาในขอบเขตของปัญหานั้น

นวลอนงค์ บุญฤทธิ์พงศ์ (2556) ได้สรุปความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ว่า เป็นวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าหรือเพื่อนำผลวิจัยไปใช้ในการปฏิบัติงานกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

วีระยุทธ์ ชาตะกาญจน์ (2558) ได้สรุปความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ว่า เป็นการศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และตีความหมายอย่างมีระบบ และยืดหยุ่นเพื่อตอบสนองความต้องการความจำเป็นที่เกิดขึ้นในสถานการณ์เฉพาะหรือการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจดีขึ้น หรือแก้ปัญหาเกี่ยวกับงานที่ทำอยู่ของผู้วิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้อง

สมปอง พะมูลิลา (2561) ได้สรุปความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ว่า เป็นกระบวนการวิจัยที่มีเป้าหมายที่จะแก้ไขปัญหา เป็นการทดลองปฏิบัติในสถานการณ์ตามธรรมชาติ โดยวิเคราะห์สถานการณ์อย่างลึกซึ้งและเหมาะสม เน้นที่การสร้างเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบขั้นตอนและบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดกระบวนการวิจัย จนเกิดองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากกระบวนการวิจัยนำมาประมวลเป็นแนวคิด หลักการและสร้างเป็นทฤษฎีได้

Johnson (2008) ได้สรุปความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ว่า เป็นการวิจัยระหว่างการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาผู้ที่ปฏิบัติงานกำลังเผชิญอยู่ โดยเป็นกระบวนการศึกษาสภาพหรือสถานการณ์ที่เป็นจริงของสถานศึกษาเพื่อทำความเข้าใจและพัฒนา ปรับปรุงคุณภาพของการปฏิบัติงาน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ เป็นการวิจัยที่มุ่งแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์เฉพาะหน้า เรื่องที่พบในการปฏิบัติงาน โดยการศึกษา

ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และการตีความหมายสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีระบบ และยืดหยุ่น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นั้น ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ผู้ปฏิบัติงานกำลังเผชิญอยู่ให้บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

เคมมิส และแม็กแท็กการ์ด (Kemmis and McTaggart, 1988) ได้กล่าวถึง กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่าประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติการขั้นสังเกตการณ์และขั้นสะท้อนการปฏิบัติ มีรายละเอียดดังนี้

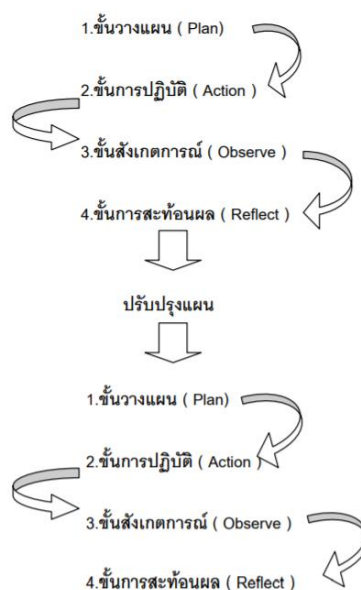
ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Planning) เริ่มต้นด้วยการสำรวจปัญหาที่สำคัญระหว่างครูและนักเรียน ผู้ปกครองและ/หรือผู้บริหาร เพื่อให้ได้ปัญหาที่สำคัญ ปัญหาที่ต้องแก้ไขคืออะไร ปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับใครบ้าง วิธีแก้ไขต้องปฏิบัติอย่างไร การแก้ไขปัญหานั้นต้องมีการแก้ไขในเรื่องใดบ้าง วิเคราะห์สภาพปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการหาโครงสร้างของปัญหาอย่างมีระบบ ทบทวนแง่มุมปัญหา ถกปัญหาอย่างกว้างขวางกับผู้ร่วมวิจัยหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้เห็นปัญหาอย่างชัดเจน

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ (Action) เป็นการกำหนดแนวคิดที่กำหนดเป็นกิจกรรมในขั้นวางแผนมาดำเนินการ หลังจากมีส่วนร่วมวางแผนเสร็จสิ้นถึงขั้นลงมือปฏิบัติตามแผนการดำเนินงาน โดยใช้การวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นร่วมกันของทีมงานเพื่อทำการแก้ไขปรับปรุง ฉะนั้นแผนที่กำหนดควรมีการยืดหยุ่นปรับแก้ได้โดยผู้วิจัยต้องใช้วิจารณญาณ และการตัดสินใจที่เหมาะสมและมุ่งปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 3 ขั้นสังเกตการณ์ (Observation) เป็นการสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นขณะที่ดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนที่วางไว้โดยการจดบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดที่คาดหวังและไม่คาดหวัง โดยสังเกตกระบวนการปฏิบัติ (The Action Process) และผลของการปฏิบัติ (The Effects of Action) การสังเกตนี้จะรวมถึงการรวบรวมผลการปฏิบัติที่เห็นด้วยตา การได้ฟัง การได้ใช้เครื่องมือ เซาว์ แบบทดสอบ เป็นต้น ซึ่งขณะที่การปฏิบัติการวิจัยกำลังดำเนินการไปควบคู่กับการสังเกตผลการปฏิบัติ ควรใช้เทคนิคต่าง ๆ ที่เหมาะสมมาช่วยในการรวบรวมข้อมูลด้วย

ขั้นที่ 4 ขั้นการสะท้อนการปฏิบัติ (Reflect) เป็นขั้นสุดท้ายของวงจรการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การประเมินผลหรือตรวจสอบการปฏิบัติงาน ปัญหา หรือสิ่งที่เป็นข้อปฏิบัติของข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการ ผู้ร่วมวิจัยกับผู้เกี่ยวข้องควรนำข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้จากเครื่องมือต่าง ๆ มาตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับสภาพสังคมหรือ

สิ่งแวดล้อมโดยผ่านการอภิปรายปัญหา การประเมินโดยกลุ่มทำให้ได้แนวทางในการพัฒนาขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรม และเป็นข้อมูลพื้นฐานนำไปสู่การปรับปรุง และการวางแผนปฏิบัติต่อไป โดยวงจรดังกล่าว จะมีลักษณะดำเนินการเป็นขั้นบันไดเวียน (Spiral) การทำซ้ำตามวงจรจนกว่าจะได้ผลงานวิจัย และแสดงให้เห็นแนวทาง หรือรูปแบบปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพเพื่อแก้ไขปัญหาในสิ่งที่ศึกษานั้น ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงเป็นการวิจัยที่ต้องอาศัยผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการสะท้อนผลเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น ส่วนเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือการวิเคราะห์ข้อมูลก็ไม่ได้แตกต่างไปจากงานวิจัยอื่น แต่วิธีการต่างออกไป คือ การเข้าใจความหมายและตีความในสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างทำวิจัย ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 13 ขั้นตอนการวิจัยแบบ PAOR

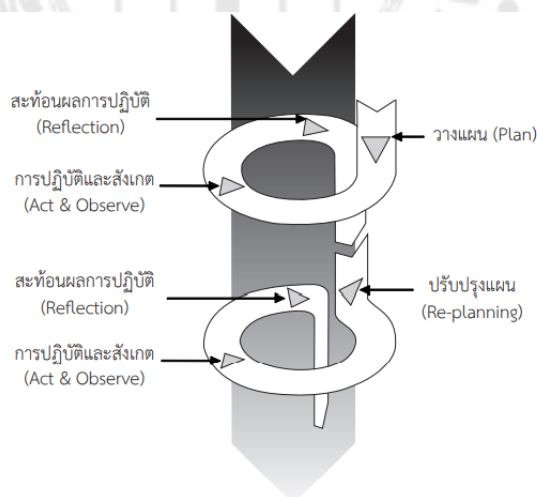
ที่มา: Kemmis and McTaggart, 1990

ขณะเดียวกัน (พอเพียง ทรัพย์อินทร์ไพบุลย์ อ่อนมั่ง และสุภาพร สุกสีเหลือง, 2557) ได้เสนอลักษณะของวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (The Action Research Spiral) ไว้ 4 ขั้นตอนคือ

1) การวางแผน (The Plan) เป็นการตั้งความคาดหวัง การมองไปในอนาคต
 2) การปฏิบัติ (Action) เป็นการปฏิบัติตามความคาดหวังที่วางไว้ ภายใต้การทำงานที่มาจากแนวคิดตามข้อตกลงของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานที่ได้รับการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ผ่านการวิเคราะห์ วิจัยมาแล้ว และระหว่างการปฏิบัติงานจะมีการบันทึกรายงาน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ วิจัยกันอีกในภายหลัง

3) การสังเกต (Observation) เป็นการบันทึกข้อมูลพื้นฐานไว้ใช้ในการสะท้อนเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน มีการวางแผนการสังเกตอย่างรอบคอบ และผู้สังเกตจะต้องเป็นผู้ที่มีความไวในการจับสถานการณ์ หรือเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่คาดฝัน

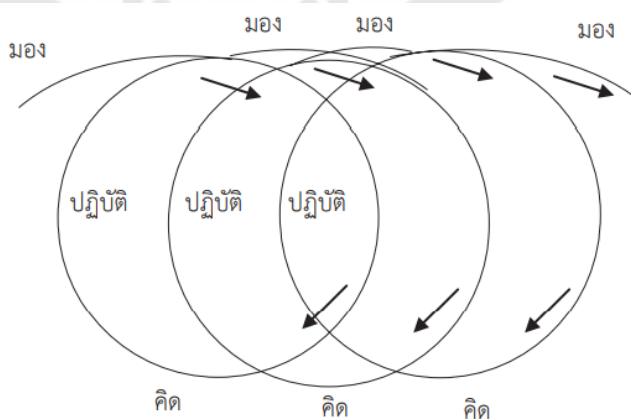
4) การสะท้อน (Reflection) เป็นการสะท้อนถึงการปฏิบัติงาน การกระทำตามที่บันทึก ใ้จากการสังเกต เก็บข้อมูล โดยใช้การอภิปรายกลุ่มร่วมกัน และถือว่าเป็นการประเมินอย่างหนึ่ง และเป็นการให้ข้อเสนอแนะในการวางแผนปฏิบัติครั้งต่อไป

ภาพประกอบ 14 วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kemmis & Mc Taggart

ที่มา: พอเพียง ทรัพย์อินทร์ไพบุลย์ อ่อนมั่ง และสุภาพร สุกสีเหลือง, 2557

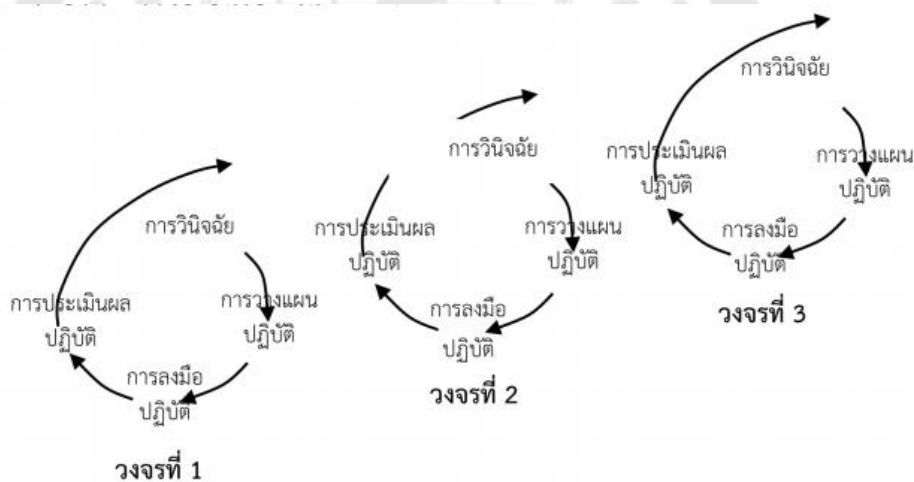
Stringer (1999) ได้แบ่งกระบวนการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การพินิจพิเคราะห์ (การมอง) 2) การคิดวิเคราะห์ (การคิด) และ 3) การปฏิบัติ กิจกรรมหลักทั้ง 3 ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นวัฏซ้ำกันหลายรอบ (Recycling Set of Activities) การดำเนินกิจกรรมการวิจัยในขั้นตอนแรกมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อช่วยให้บุคคลทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยได้เข้าใจสภาพปัญหา ปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยอุปสรรคการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและบริบทอื่น ๆ ที่แวดล้อมปัญหาที่ต้องการแก้ไขอย่างถ่องแท้และชัดเจน เพื่อที่จะได้คิดหาหนทางที่จะนำไปสู่การบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้ ซึ่งผู้วิจัยเป็นบุคคลภายนอกจะเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกการทำวิจัย บุคคลภายในองค์กรหรือชุมชนทำหน้าที่นิยามปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจน พรรณนารายละเอียดเกี่ยวกับบริบทแวดล้อม องค์กรหรือชุมชนและสภาวะการณ์เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับปัญหา นอกจากนี้ยังร่วมมือกันเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและบริบทและบริบทแวดล้อม โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ หรือการศึกษาเอกสาร ส่วนการดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนที่ 2 ได้แก่ การตีความและวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาได้จากขั้นตอนแรก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความชัดเจนและขยายความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานในขั้นตอนที่ 3 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อลงมือปฏิบัติการแก้ไขปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไปตามที่ได้คิดวิเคราะห์ไว้โดยมีการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นกลยุทธ์สำคัญ เพื่อการระบุนความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาว່ว่าอยู่ในระดับใด มีประเด็นใดบ้างที่จะต้องทำการแก้ไขในวงจรในรอบต่อไป

ภาพประกอบ 15 วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Stringer

ที่มา: Stringer, 1999

Coghlan & Brannick (2001) ได้แบ่งกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นขั้นตอนเบื้องต้น 1 ขั้นตอน คือ การทำความเข้าใจบริบทของปัญหาที่ต้องการแก้ไขและการกำหนดจุดมุ่งหมายการปฏิบัติการ และมีขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวินิจฉัย (Diagnosing) 2) การวางแผนปฏิบัติการ (Planning) 3) การลงมือปฏิบัติการ (Taking Action) และ 4) การประเมินผลการปฏิบัติการ (Evaluation Action) กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก เริ่มต้นจากการวินิจฉัยสภาวะการณ์ของปัญหาที่จำเป็นต้องแก้ไข รวมทั้งการระบุนกรอบแนวคิดทฤษฎี และหลักการพื้นฐานสำหรับใช้รองรับการปฏิบัติงาน จากนั้นจึงทำการวางแผนปฏิบัติการตามจุดมุ่งหมายของการแก้ปัญหาหรือโครงการพัฒนาที่กำหนดไว้ โดยอาศัยข้อมูลจากผลการวินิจฉัยในขั้นตอนแรกและความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน แล้วจึงลงมือปฏิบัติการตามแผนการที่วางไว้ที่ละขั้นตอนเสร็จแล้วจึงทำการประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของการวินิจฉัยและการปฏิบัติการตามแผนสารสนเทศที่ได้จากการประเมินผลในขั้นตอนนี้จะนำไปสู่การดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในวงรอบต่อไป

ภาพประกอบ 16 วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Coghlan & Brannick

ที่มา: Coghlan & Brannick, 2001

ทั้งนี้การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยต้องตระหนักอยู่เสมอว่ากลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินการวิจัย ไม่ควรจะทำตามลำพังและควรใช้วงจรของกระบวนการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล การปฏิบัติ เพื่อนำมาปรับปรุงแผนงานแล้วดำเนินการกิจกรรมที่ปรับปรุงใหม่ ซึ่งวงจรทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าวจะมีลักษณะการดำเนินการเป็นบันไดเวียน (Spiral) และมีการกระทำซ้ำตามวงจร จนกว่าจะได้ผลปฏิบัติการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พร้อมกับต้องบันทึกผลในทุก ๆ ขั้นตอนที่สำคัญ นั่นคือ 1) บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติ 2) บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงการใช้ภาษาและการสื่อสารในห้องเรียน หรือ หน่วยงานและกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการแก้ไข 3) บันทึกผลของการเปลี่ยนแปลงการสัมพันธภาพทางสังคมและการจัดระบบของครูที่ช่วยลดอุปสรรคต่อการฝึกปฏิบัติ 4) บันทึกผลของการพัฒนาการที่เป็นข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัย

ดังนั้น จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า PAR ซึ่งหมายถึง การศึกษาวิจัยปรากฏการณ์ทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานร่วมกันอย่างน้อย 3 ฝ่าย ซึ่งฝ่ายแรกคือ กลุ่มที่อยู่กับปัญหา ได้แก่ แกนนำชุมชนและสมาชิกฝ่ายที่สอง นักพัฒนาที่มีภารกิจในในชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชน ฝ่ายที่สาม นักวิชาการหรือนักวิจัยโดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ 4 ขั้นตอนคือวางแผน ปฏิบัติตามแผน สังเกต และ สะท้อนผล และนำผลสะท้อนมาพัฒนางานที่ลงมือปฏิบัติ และเลือกศึกษารูปแบบของ (พอเพียง ทรัพย์สินทางปัญญา อ่อนน้อม และสุภาพ สุกสีเหลือง , 2557) ที่ได้พัฒนามาจากแนวคิดของ (Kemmis and McTaggart, 1988) ในกระบวนการวิจัยแบบเน้นการมีส่วนร่วมสามารถเข้าถึงปัญหาและเกิดประสิทธิภาพกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมากที่สุด

3. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้

การเรียนการสอนแบบใช้สถานที่เป็นฐาน เป็นวิธีการสอนที่เร้าความสนใจและจินตนาการของผู้เรียนต่อสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว และทำให้ผู้เรียนเกิดความผูกพันในฐานะของชุมชนนั้น ๆ การเรียนการสอนด้วยการศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานมักขึ้นต้นด้วยคำถาม เช่น ฉันทอยู่ที่ไหน สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสังคมของสถานที่นั้นเป็นอย่างไร สถานที่นั้นดำรงอยู่อย่างเหมาะสมกับการอยู่อาศัยอย่างไร เป็นต้น (Ministry of Education New A Zealand, 1997) การศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในวิถีชุมชน จุดเด่น คือ เป็น การศึกษานอกห้องเรียน ผู้เรียนได้มีส่วนเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงได้โดยผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้โดยผู้สอนเป็นผู้กระตุ้นให้

ผู้เรียนดำเนินการต่อไปนี่ 1) ศึกษาชุมชนของตนเองเพื่อที่จะเข้าใจความสัมพันธ์และนำไปสู่การส่งเสริมการมีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนที่ดีขึ้น 2) จำทำแผนที่ของโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมของชุมชน 3) ศึกษาระบบนิเวศและวัฒนธรรมชุมชน 4) จัดทำโครงการพัฒนาและปรับปรุงที่อยู่อาศัยของชุมชน และ 5) ร่วมมือกับคนในชุมชน องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อจัดทำแผนและแนวทางพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมกายภาพของชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวกับประโยชน์ของการศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐาน รายงานว่า ผู้เรียนมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา ทำให้มีความมั่นใจในตนเอง มีทักษะการคิดและพฤติกรรมในชั้นเรียนดีขึ้น การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการใช้สถานที่เป็นฐานศึกษา มีองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ (ออมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาธร, 2558)

1) การศึกษาผ่านกระบวนการเรียนรู้ชุมชนทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจในทัศนคติที่มีความซับซ้อน เช่น ประเด็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ได้ดีขึ้นและขยายกว้างไปยังส่วนอื่น ๆ เช่น ภูมิภาค ประเทศ และโลกในโอกาสต่อไป

2) การเรียนรู้และกรมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรอบรู้ กระตือรือร้น และมีความใส่ใจชุมชนในฐานะพลเมืองของพื้นที่แห่งนั้น

3) การเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ชุมชนของตนเอง เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความอดทนอดกลั้น ด้วยความสันติและเพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนเองและชุมชนนั้น ๆ

Amy B. Demarest (2015) กล่าวว่า การเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นที่รู้จักในฐานะการศึกษาโดยใช้สถานที่หรือชุมชนเป็นฐาน (Place-or community-based education) หัวใจสำคัญของแนวทางนี้คือ ความสามารถในการจัดโครงสร้างหลักสูตรที่เกี่ยวกับการตรวจสอบที่แท้จริงเพื่อนำนักเรียนออกสู่ชุมชน ครูและนักเรียนได้มีการพัฒนาความร่วมมือเข้ากับสถานที่ องค์กรต่าง ๆ ในชุมชนทั้งในเชิงพาณิชย์ และบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันและการบริการชุมชนที่มีความหมาย การใช้คำถามที่เกี่ยวกับท้องถิ่นเป็นรากฐานของการออกแบบหลักสูตรที่ผสมผสานองค์ประกอบของการศึกษาหลายรูปแบบรวมถึงการเรียนรู้แบบสืบสอบ การเรียนรู้แบบโครงงาน การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าแนวทางเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องใหม่แต่การศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานถือเป็นสิ่งที่มีความก้าวหน้าในตอนนี้คือ

- ลักษณะเฉพาะของการเรียนรู้
- วิเคราะห์ผลการวัดผลที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายที่ตั้งใจไว้

- การตรวจสอบผลงานของนักเรียนผ่านการปฏิบัติงานภาคสนามของครูและการปฏิบัติของโรงเรียน

- เป็นการทำงานที่ขมขื่นในบริบทของชุมชน

- การสร้างพันธมิตรที่แท้จริงระหว่างนักเรียน ครูอาจารย์ และสมาชิกในชุมชน แนวทางการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในฐานะนักวิจัย ผู้สร้างความหมาย และผู้แก้ไขปัญหาซึ่งงานของผู้เรียนนั้นจะใหญ่กว่างานที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับครูผู้สอน เมื่อผู้สอนใช้คำถามที่เกี่ยวข้อกับท้องถิ่นเพื่อเป็นการกระตุ้นผู้เรียนทั้งในด้านความรู้และทักษะตลอดจนการใช้ชีวิตอย่างสงบสุขและผลที่เกิดกับชุมชน

การจัดการศึกษามีบทบาทหน้าที่หลักในการเตรียมคนที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามกระแสความเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 2 จึงต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติจากกระบวนทัศน์แบบดั้งเดิม (Tradition Paradigm) ไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ที่เป็นการเรียนรู้เพื่อชีวิต สามารถนำทักษะที่ได้รับจากการเรียนรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีแนวทางการเรียนรู้ 4 แบบ ดังนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2561)

1. การเรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to Know) หมายถึง การเรียนเพื่อพัฒนากระบวนการคิด กระบวนการเรียนรู้ การแสวงหาความรู้และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิตกระบวนการเรียนรู้เน้นการฝึกสติ สมาธิ ความจำ ความคิด ผสานกับสภาพจริงและประสบการณ์ในการปฏิบัติ

2. การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to do) หมายถึง การเรียนเพื่อพัฒนาความสามารถและความชำนาญ รวมทั้งสมรรถนะทางด้านวิชาชีพ สามารถปฏิบัติงานเป็นหมู่คณะ ปรับประยุกต์องค์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติงานและอาชีพได้อย่างเหมาะสม กระบวนการเรียนการสอนบูรณาการระหว่างความรู้ภาคทฤษฎีและการฝึกปฏิบัติงานที่เน้นประสบการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม

3. การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น (Learning to Live Together) หมายถึง การเรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข มีความตระหนักในการพึ่งพาอาศัยกันและกัน การแก้ไขปัญหาการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี มีความเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเข้าใจความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของแต่ละบุคคลในสังคม

4. การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) หมายถึง การเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ทั้งจิตใจและร่างกาย สติปัญญา ให้ความสำคัญกับจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม ศีลธรรม สามารถปรับตัวและปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเข้าใจตนเองและผู้อื่น

การเรียนรู้แบบ “สถานที่เป็นฐาน” (Place-Based learning : PBL) หรือ การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning : CBL) ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้มีความแตกต่างจากการเรียนรู้แบบเดิม กล่าวคือ การเรียนรู้แบบเดิมผู้เรียนรับการถ่ายทอดจากครูโดยตรง (Reception Learning) ในขณะที่การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐานมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ค้นพบ (Discovery Learning) มีการวิเคราะห์ การประเมิน และการแก้ไขปัญหา โดยมีครูเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ (มณฑล จันทน์แจ่มใส, 2558)

3.1 ความหมายแนวคิดทฤษฎีการใช้สถานที่เป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐานเป็นที่รู้จักในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ทวีปแอฟริกา และเอเชีย ในชื่อว่า การเรียนรู้โดยการบริการสังคม (Service Learning :SL) เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและความต้องการของชุมชน (Flecky, 2011)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐานเป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐานเพื่อให้ผู้เรียนจากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครู ผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน กระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ใช้การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษ 21 มีคุณธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ ตระหนักในความรับผิดชอบต่อส่วนหนึ่งหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งโดยการบริหารวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและตามเป้าหมายที่กำหนดโดยชุมชน และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิจารณ์ พานิช, 2557)

3.2 ประเภทของการศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน มีฐานรากมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) โดยมีเงื่อนไขการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (Active Process) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ความรู้ต่าง ๆ จะถูกสร้างด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาสร้างความหมายในการเรียนรู้ของตนเอง ประสบการณ์ของผู้เรียนจะถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้ใหม่ แนวคิดใหม่หรือการเรียนรู้ที่ตนเอง กระบวนการเรียนรู้จึงมักเป็นลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากการร่วมมือกันแก้ปัญหา โดยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ 5 ประการ ดังนี้ (สุมาลี ชัยเจริญ, 2557)

1. สถานการณ์ปัญหา (Problem Based) มาจากพื้นฐานของ Cognitive Constructivism ของเพียเจต์ ที่เชื่อว่า หากผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งทางปัญหา หรือที่เรียกว่า เกิดการเสียสมดุลทางปัญญา ผู้เรียนต้องพยายามปรับโครงสร้างทางปัญญา สามารถที่จะสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาได้หรือเกิดการเรียนรู้ที่ตนเองภายใต้สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น สถานการณ์ปัญหาจะเป็นเสมือนประตูที่นำผู้เรียนเข้าสู่เนื้อหา

2. แหล่งเรียนรู้ (Resource) เป็นที่รวบรวมข้อมูลเนื้อหาสารสนเทศที่ผู้เรียนใช้ในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ เช่น ชุมชนการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ แหล่งสารสนเทศ เป็นต้น

3. ฐานการช่วยเหลือ (Scaffolding) ซึ่งจะสนับสนุนผู้เรียนในการแก้ไขปัญหาหรือการเรียนรู้ในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติการกิจกรรมการเรียนรู้ให้สำเร็จด้วยตนเองได้ หรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความพยายามในการเรียนรู้ โดยอาจเป็นคำแนะนำ แนวทาง ตลอดจนกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา หรือปฏิบัติการกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งกระบวนการคิด เป็นต้น

4. การโค้ช (Coaching) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ โดยเปลี่ยนบทบาทของครูจากหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้หรือบอกความรู้มาเป็น “ผู้ชี้แนะ” ที่ต้องให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำแก่ผู้เรียน ซึ่งมุ่งเน้นการให้ความรู้ในเชิงพุทธิปัญญา หรือการให้รู้คิด และการสร้างปัญญา

5. การร่วมมือกันแก้ปัญหา (Collaboration) เป็นอีกรูปแบบประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นเพื่อขยายมุมมองให้แก่ตนเอง การร่วมมือกันแก้ปัญหาก็จะสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการคิดไตร่ตรอง เป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งผู้เรียน ผู้สอน

ผู้เชี่ยวชาญ ได้สนทนาแสดงความคิดเห็นของตนเองกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นส่วนสำคัญในการป้องกันและปรับมโนคติที่คลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่เรียนรู้

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐานยังอยู่ภายใต้ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) โดย David Kolb กำหนดไว้ 4 ขั้นตอน คือ (Bedri & Dowling, 2017)

1. การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ (Concrete Experience : CE) Kolb เชื่อว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้สัมผัส “ธรรมชาติที่แท้จริงขององค์ความรู้” เช่น การเรียนการสอนในห้องเรียน การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การอ่านหนังสือ การทดลอง การพูดคุย และการประชุม เป็นต้น

2. การสะท้อนการเรียนรู้/ทบทวนการเรียนรู้ (Reflective Observation : RO) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะมีการสะท้อนคิด (Reflection) กระบวนการเรียนรู้จะต้องมีการจัดสรรเวลาให้ขั้นตอนนี้อย่างเหมาะสม เนื่องจากเป็นธรรมชาติของผู้เรียนที่จะต้องมีการสะท้อนคิดอยู่ตลอดเวลา เช่น การเขียนสรุปสิ่งที่เรียนรู้การบันทึกการเรียนรู้ การทำการบ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน (Dialogue/Discussion)

3. การสรุปองค์ความรู้ (Abstract Conceptualization : AC) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจัดวางองค์ความรู้ใหม่ผสมผสานกับองค์ความรู้เก่าด้วยตนเอง เช่น การเขียนแผนภาพโน้ตส์ (Mind Mapping) การสรุปการเรียนรู้ออกมาเป็นรูปแบบหรือกรอบแนวคิด การนำเสนอผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

4. การประยุกต์ใช้ความรู้ (Active Experimentation : AE) ผู้เรียนจะลงมือปฏิบัติอีกครั้งเพื่อพิสูจน์การเรียนรู้ของตนเองว่าเข้าใจได้ถูกต้องหรือไม่ เพื่อรวบรวมสิ่งที่เรียนรู้ที่ถูกต้องหรือสิ่งที่ควรปรับปรุงสำหรับดำเนินการเรียนรู้

มีการแบ่งประเภทของการใช้สถานที่เป็นฐานศึกษาไว้ 5 ประเภท โดยใช้รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้เป็นโครงการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) โครงการวิถึ น ธรรม ชุม ชน (Resonant with Communities Project) การศึกษาตามวิถึ น ธรรม เป็นกรสะท้อนคุณค่าเกี่ยวกับโลกและวิถึ น ธรรม ชุม ชน ประเพณี ประวัติศาสตร์ค่านิยมและภาษาที่สร้างขึ้นของแต่ละชุมชนและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนต่อวิถึ น ธรรม ในชุมชนที่ตนเข้าไปศึกษา ซึ่งเปิดโอกาสให้มีการผสมผสานกิจกรรมในเนื้อหาของหลักสูตรและกิจกรรมทางวิถึ น ธรรม เป็นกิจกรรมเดียวกันได้เป้าหมายโครงการผสมผสานในเนื้อหาของหลักสูตรและกิจกรรมทางวิถึ น ธรรม เป็นกิจกรรมเดียวกันได้เป้าหมายโครงการวิถึ น ธรรม

ชุมชน คือ การทำให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในมรดกและคุณค่าความสำเร็จของครอบครัวชุมชน และบรรพบุรุษของพวกเขา สร้างความภาคภูมิใจในชุมชน (The Yukon Department of Education, 2017)

2) โครงการตรวจสอบสิ่งแวดล้อม (Monitoring Environment Project) การตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมเป็นกิจกรรมเพื่อศึกษาลักษณะและตรวจสอบคุณภาพของสิ่งแวดล้อม แล้วจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากกิจกรรมของมนุษย์โดยศึกษาสถานะปัจจุบันของสภาพแวดล้อม มีการเฝ้าติดตามตัวบ่งชี้เพื่อนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์แล้วจึงเผยแพร่ผลการศึกษาแก่สาธารณชน (Stribling & Davie, 2005)

3) โครงการปฏิบัติการชุมชน (Community Action Project) การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการดำเนินการของชุมชนอาจมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะที่มีจริยธรรมอย่างเคร่งครัด การมีส่วนร่วมในปฏิบัติการชุมชนมี 3 ประเภท คือ 1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนกิจการในชุมชน 2) การมีส่วนร่วมในปัญหาชุมชนแบบเจาะจง และ 3) การมีส่วนร่วมต่อปัญหาในภาพกว้าง ซึ่งมีส่วนร่วมดังกล่าวนำไปสู่การเป็นพลเมืองโลกที่ดี การมีส่วนร่วมในโครงการปฏิบัติการชุมชนช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงทั้งทักษะการคิดและการเขียนที่มีส่วนร่วมกับความห่วงใยด้านจริยธรรมที่สำคัญจะช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกถึงความผูกพันที่เกี่ยวกับโลกกว้างขึ้น โดยอาจได้ทำงานร่วมกับผู้เรียนจากสถาบันอื่น ๆ มีประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน สามารถเชื่อมต่อกับประสบการณ์ของผู้เรียนเอง โครงการปฏิบัติการชุมชนทำให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างคนในวัยเดียวกันจากต่างสถานที่

4) โครงการศิลปะชุมชน (Art and Community Project) ศิลปะเป็นสื่อกลางของสังคมและชุมชน ศิลปินมักใช้ศิลปะในรูปแบบของการอุปมาอุปไมยผ่านเทคนิคการทำงานศิลปะที่หลากหลายแสดงให้เห็นถึงความยุติธรรมความไม่เท่าเทียมกับความหดร้ายของสังคม ศิลปะจึงเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจของคนในสังคม ผลงานศิลปะมีทั้งการแสดงที่ประกอบด้วยดนตรีและละคร งานทัศนศิลป์ประเภทจิตรกรรม ประติมากรรมวรรณกรรม รวมทั้งบทกวีและเรื่องเล่าทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงคำวิจารณ์ที่มีต่อสังคม ที่แสดงในสื่อสังคมออนไลน์ (The Yukon Department of Education, 2017) สำหรับนักสังคมสงเคราะห์มีความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมในโครงการศิลปะชุมชนเป็นประสบการณ์ที่คุ้มค่าและมีพลังอย่างมาก โครงการศิลปะชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องกับสื่อที่หลากหลายรูปแบบ หลายโครงการเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นด้วยจินตนาการและด้วยความช่วยเหลือของศิลปิน การมีส่วนร่วมของเด็กและผู้ใหญ่โอกาสในการสร้างงานศิลปะจะสร้าง

ความภาคภูมิใจในตนเองและการสร้างแรงบันดาลใจให้กับชุมชนของตนได้อย่างเต็มที่ (Social Work Degree Guide, 2017)

5) โครงการแก้วิกฤตการณ์ชุมชน (Place based for Crisis/Big Project) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการแก้วิกฤตการณ์ชุมชนจะช่วยส่งเสริมมุมมองและความรับผิดชอบของคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น “Think globally, act locally” โครงการประเภทนี้ในปัจจุบันเป็นแนวคิดระดับโลกที่มีความสำคัญมาก ไม่ใช่แค่กลุ่มที่มีจิตอาสาที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมเท่านั้น อาจเป็นองค์กร บริษัท ข้าราชการ สถานศึกษาและชุมชนท้องถิ่น (The Yukon Department of Education, 2017) เป็นการผลักดันให้ผู้คนในสังคมทุกกลุ่มเกิดความตระหนักและหันมาสนใจถึงคุณธรรมความรับผิดชอบต่อสังคม โดยความรับผิดชอบต่อสังคมหรือเรียกว่า CSR (Corporate Social Responsibility) The World Bank, 2002 ได้ให้นิยาม CSR คือ ความมุ่งมั่นขององค์กรธุรกิจที่จะพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยดูแลบุคลากรขององค์กรรวมไปถึงครอบครัวของบุคลากร ตลอดจนชุมชนและสังคมโดยมุ่งที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเหล่านี้ให้ดีขึ้น

การศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานหรือ PBE เป็นแนวทางการสอนและการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อการเรียนรู้กับท้องถิ่น และลดอุปสรรคระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยนักเรียนมีความสัมพันธ์กับชุมชน ท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมผ่านการเรียนรู้ในสถานที่ที่เกี่ยวข้องและมีความหมายต่อพวกเขา PBE ดึงดูดความสนใจของนักเรียน ส่งเสริมทักษะทางวิชาการและการเป็นพลเมืองที่ดีของชุมชนโรงเรียนชุมชนและผู้กำหนดนโยบายของรัฐต้องหาวิธีต่าง ๆ ที่จะให้นักเรียนเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นและสามารถนำเสนอข้อมูลในโรงเรียนได้ ดังภาพ

ภาพประกอบ 17 Place-Based Education

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ ได้ระบุประเด็นหลัก 5 ประเด็น ที่เชื่อมโยงสภาพการณ์ ปัญหาและความต้องการพัฒนาของชุมชนภูมิถิ่นโดยใช้สถานที่เป็นฐาน สามารถจดจำได้ง่าย ๆ ดังนี้

ประเด็นหลัก:

- Participation (การมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น)
- Multicultural (พหุทางศิลปะและวัฒนธรรม)
- Sustainability (ความยั่งยืน)
- Arts Education (ศิลปะศึกษา)
- Community (ชุมชนภูมิถิ่น)

กลยุทธ์ที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับชุมชนภูมิถิ่น มี 3 กลยุทธ์ คือ

- Participation and Connect it to the Community (การมีส่วนร่วม กับ ชุมชน และชุมชนเอง)
- Hands-on Learning (การเรียนรู้ด้วยการลงมือทำ)
- Focus on the Future and the Sustainability (มุ่งสู่นาคตและความยั่งยืน)

องค์ประกอบของการเรียนรู้ในห้องถิ่น มีดังนี้

1) การเชื่อมต่อกับบุคคลเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ทั้งหมด ผู้สอนจะอย่างไร เพื่อเชื่อมโยงหน่วยงาน สถานศึกษากับการดำเนินชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

ผู้สอนใช้สถานที่ในห้องถิ่นและประสบการณ์ในอดีตสร้างความเชื่อมโยงกับ ความรู้ความเข้าใจและอารมณ์ความรู้สึกอย่างลึกซึ้งกับสิ่งที่กำลังจะเรียนรู้ บ่อยครั้งทำอย่างไม่ เป็นทางการ ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงการเชื่อมต่อกับผู้เรียนสร้างขึ้นจากคำถามเกี่ยวกับสถานที่ที่เข้า อาศัยอยู่และเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในอดีต ปัจจุบัน อนาคต ดังภาพ

2) การค้นคว้าในห้องถิ่นช่วยเพิ่มความเข้าใจ ผู้สอนมีวิธีการอย่างไรที่จะช่วยให้ ผู้เรียนเข้าใจได้ดียิ่งขึ้นเกี่ยวกับการทำงานที่ยิ่งใหญ่ในโลกปัจจุบัน

ผู้สอนใช้ประโยชน์จากสถานที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและแนวคิดของ วิชาในการเรียนการสอนในห้องเรียนและในห้องถิ่น เพื่อสำรวจ “Big Ideas” ที่ปรากฏในพื้นที่ของ ห้องถิ่นและเปิดโอกาสในการตั้งคำถาม ตรวจสอบ และยืนยันความเข้าใจในแนวคิดสำคัญกับโลก ปัจจุบัน

3) การค้นคว้าในห้องถิ่นสร้างความเข้าใจแบบองค์รวมเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ผู้สอนจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสถานการณ์ที่นี้ได้ดีขึ้นอย่างไร

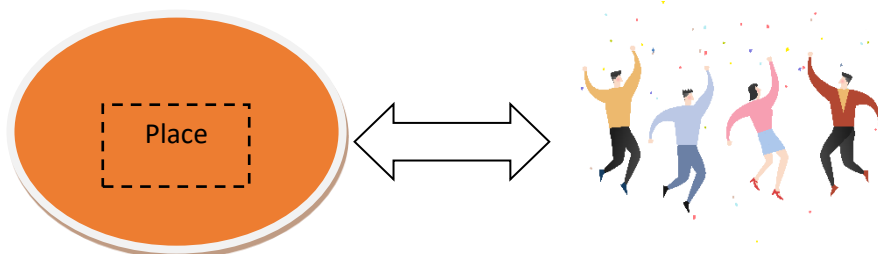
ผู้สอนตั้งคำถามเกี่ยวกับสถานที่ในห้องถิ่นเป็นหัวข้ออภิปรายสำหรับผู้เรียนที่ จะเรียนรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่พวกเขาอาศัยอยู่ บทบาท ประวัติศาสตร์ และความต้องการชุมชน ผู้เรียนสำรวจเรื่องราวของสถานที่ เรื่องราวที่ค้นพบอาจรวมเนื้อหาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสะท้อนถึง ความซับซ้อนของสถานที่ แต่ยังคงให้ความสำคัญกับสถานที่

4) การค้นคว้าในห้องถิ่นสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมของพลเมือง ผู้สอนจะช่วย ให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองและอนาคตที่เป็นไปได้ให้ดีขึ้นอย่างไร

ผู้สอนสร้างพื้นที่สำหรับผู้เรียนร่วมกับสมาชิกในชุมชนเพื่อสร้าง สำรวจ และ แก้ไขปัญหา ประเด็นที่ทำให้เกิดภัยทางสังคม ผู้เรียนเข้าใจบริบทของงานที่ทำตามคำตอบของ คำถาม ผู้สอนไม่ได้ชี้ทิศทางหรือผลลัพธ์ของการสอบถามข้อมูลเหล่านี้ ส่วนใหญ่มั่นจะออกมาใน งานที่ผู้เรียนทำ งานนี้เปลี่ยนแปลงมุมมองแบบดั้งเดิมของการเรียนในโรงเรียนและทำให้ผู้เรียนมี ระดับใหม่ของการมีส่วนร่วมและความเป็นไปได้

ดังนั้น การใช้สถานที่เป็นฐานในการศึกษา (PBE) เป็นอีกแนวทางหนึ่งของ การจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้เกิดประสบการณ์ตรงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เป็นอยู่ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนและการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับ

สถานที่ที่ได้ทำการศึกษาและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างเข้าใจ ซึ่งเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นการปลูกจิตสำนึกที่ดีในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์

ภาพประกอบ 18 Place – based Curriculum Design: Exceeding Standards though Local Investigation

3.3 การนำรูปแบบการศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานไปใช้ในการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐานมีหลายรูปแบบ เป็นการผสมผสานทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ ซึ่ง (Melville, Berg and Blank, 2015) ได้สรุปกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐานไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. การให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ (Academically Based Community Service : ABCS) จะเชื่อมต่อกับภารกิจด้านการศึกษาของสถานศึกษา กับชุมชนที่ล้อมรอบ ทั้งสถาบันอุดมศึกษาและโรงเรียนของรัฐจะถูกออกแบบมาเพื่อมุ่งเน้นในการฟื้นฟูชุมชน หลักการสำคัญของการให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ คือ การร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย โดยการให้บริการแก่ชุมชนรูปแบบนี้เริ่มต้นจากความต้องการของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ การวิจัย และการดำเนินการต่าง ๆ ในวันที่มีการเรียนการสอนตามปกติและหลังเลิกเรียน

2. การศึกษาความเป็นพลเมือง (Civic Education) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความพร้อมความเป็นพลเมืองที่มีพลังและรับผิดชอบ สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ทางวิชาการของผู้เรียนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งมีความสำคัญต่อประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ มีหลักการสำคัญ คือ 1) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในบทบาทของพลเมืองอย่างชัดเจน 2) สะท้อนถึงเจตนาและความพยายามมุ่งเน้นที่ส่งผลลัพธ์ของความเป็นพลเมือง 3) ให้ประสบการณ์เรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนและการมีส่วนร่วมของประชาชน 4) เน้นแนวคิดที่จำเป็นต่อระบอบ

ประชาธิปไตย และ 5) ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดประชาธิปไตยกับชีวิตของตนเอง

3. การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Education) เป็นการใช้ประโยชน์จากความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับโลกธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยใช้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชนเป็นกรอบให้ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ของตนเอง กลยุทธ์นี้ไม่ได้มุ่งเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเป็นหลักแต่จะใช้สิ่งแวดล้อมสร้างความสนใจของผู้เรียนก่อน โดยมีหลักการสำคัญ คือ จะต้องสอนแนวคิดทางนิเวศวิทยาที่สำคัญและความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ เสริมสร้างความรู้ที่ลุ่มลึกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคลในเชิงบวก ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการสืบเสาะ เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังทักษะความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน

4. การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Learning) หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” จะใช้ประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นบริบทในการเรียนรู้ การทำงานของผู้เรียนตามความต้องการและความสนใจของสมาชิกชุมชน โดยชุมชนทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลและให้ความร่วมมือในทุก ๆ ด้าน โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อทำให้ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ การทำงานและการใช้ชีวิตที่ดี โดยชุมชนมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้เรียน มีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันระหว่างผู้เรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน และคนในชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนโดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

5. การเรียนรู้โดยกรบริการ (Service Learning) เป็นการบูรณาการระหว่างการให้บริการชุมชนกับการศึกษาเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อประชาสังคมและชุมชน กิจกรรมการให้บริการที่ผู้เรียนกำหนดขึ้นต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนและเชื่อมโยงกับเป้าหมายของการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยมีหลักการสำคัญคือ 1) เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการที่มีเป้าหมายของการสามารถ ทักษะที่ชัดเจน 2) การบริการตอบสนองความต้องการของชุมชนที่แท้จริง มีช่วงเวลาการปฏิบัติอย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและชุมชน 3) มีการร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก โดยผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมีส่วนร่วมในการวางแผนการให้บริการ และทุกฝ่ายได้รับมอบหมาย 5) การสะท้อนคิดซึ่งเกิดขึ้นก่อน ระหว่าง และหลังการเรียนรู้ และ 6) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายเพื่อวัดความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเอง

6. การเรียนรู้โดยการใช้การทำงานเป็นฐาน (Work-Based Learning) เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนใช้เวลาอยู่กับผู้ที่มีประสบการณ์ เพื่อขอคำปรึกษา หรือการให้ข้อมูลเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ และซึมซับแบบอย่างที่ดีจากผู้ที่มีประสบการณ์

สรุป การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นร่มใหญ่ของการบริการสังคมและการวิจัยชุมชน ดังนั้น การนำไปใช้จะต้องระบุกลยุทธ์แลเป้าหมายการจัดการเรียนรู้อย่างชัดเจน อนึ่ง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังมีเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย ชุมชนให้การส่งเสริม สนับสนุนและมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน การลงพื้นที่ชุมชนเพื่อเก็บข้อมูล ฝึกการคิดและการแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์จริงที่พบในชุมชน และมีการยืดหยุ่นเวลาในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรม

กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน

สามารถสรุปและนำเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐานได้ดังนี้

ตาราง 6 กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน

Bedri, Frein & Dowling (2017)	ดิษยยุทธ์ บัวจุม, อังศินันท์ อินทรกำแหง, พรพรรณ บุญประกอบ และคณะ (2014)	ศรวิวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ (2557)	ประยูร บุญใช้ และภูมิพงศ์ จอมหงส์พิพัฒน์ (2558)	วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์ (2561)	ประติมาภินัยบุรณัฏระกุล (2019)	มรุต มากขาว (2565)
1) ขั้นเตรียมการและวางแผน	1) ศึกษาศักยภาพของชุมชน	1) ขั้นความพร้อม	1) ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร	1) วางแผน/เตรียมการ	1) เฝ้าดูสถานการณ์จริง	1) วางแผนและเตรียมการ
2) ขั้นดำเนินการ	2) กระตุ้นบุคคลในชุมชนและบุคลากรในโรงเรียน	2) ขั้นกลยุทธการเรียนรู้	2) วิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น	2) ดำเนินการ	2) ร่วมกันคิดวิเคราะห์	2) ดำเนินการ
3) ขั้นประเมินผล	3) ชุมชนและบุคลากรในโรงเรียน	3) ขั้นสู่ผลสะท้อนคิด	3) กำหนดรูปแบบวิธีการบูรณา	3) ประเมินผล	3) ตัดสินใจ	3) ประเมินผล
4) ขั้นสรุป	4) ตระหนัก	4) ขั้นประเมินประสิทธิผล			4) ลงมือปฏิบัติ	
					5) การวัด	

<p>และมีพลัง อำนาจใน การจัด การศึกษา ร่วมกัน 3) ศึกษา ความ ต้องการ พัฒนาด้าน อาชีพใน ท้องถิ่นของ นักเรียน 4) พัฒนา หลักสูตร ท้องถิ่น 5) จัด กิจกรรมการ เรียนรู้เน้น การปฏิบัติ จริง 6) จัด โครงการ เสริมการ เรียนรู้ 7) ประเมินผล การเรียนรู้ ตามสภาพ จริง</p>		<p>การ 4) ออกแบบ หน่วยการ เรียนรู้แบบ บูรณาการ โดยใช้แหล่ง เรียนรู้ใน ท้องถิ่น 5) ออกแบบ แผนการ จัดการเรียนรู้ 6) ดำเนินการ จัดการเรียนรู้ 7) ประเมินผล การเรียนรู้</p>		<p>และ ประเมินผล</p>	
--	--	---	--	--------------------------	--

แนวทางการวัดและประเมินผล

แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน Ash & Clayton (2004) ได้แบ่งวัตถุประสงค์การประเมินผลเป็น 3 หมวดหมู่ ได้แก่ ด้านสาระ สมรรถนะ/คุณลักษณะที่มุ่งเน้นการคิดเชิงวิพากษ์ และความเป็นพลเมือง ในขณะที่ Steinke & Fitch (2007) แบ่งการประเมินโดยใช้ผลการเรียนรู้ 2 หมวดหมู่ คือ ผลลัพธ์ด้านความรู้ความเข้าใจ และคุณลักษณะทักษะของผู้เรียน ในขณะที่ Bednar & Simpson (2013) กำหนดประเด็นในการวัดและประเมินผล 4 เรื่อง คือ 1) ข้อมูลผู้เรียนโดยละเอียด 2) มุมมองของผู้เรียนเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 3) ทศนคติของผู้เรียนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 4) การสะท้อนความเห็นส่วนตัว โดย Bedri, Frein & Dowling (2017) ได้เสนอแนะเครื่องมือและวิธีการ ดังนี้

1. การประเมินการเขียน (Written Assessment) การเขียนบันทึกสะท้อนคิด (Reflection Journal) เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนตรวจสอบประสบการณ์ของตนในด้านผลการเรียนรู้ตามหลักสูตร ทักษะส่วนบุคคล และการมีส่วนร่วมกับชุมชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

2. การนำเสนอด้วยปากเปล่า (Oral Assessment) เป็นการประเมินเพื่อสังเกตผู้เรียนในการนำเสนอความรู้เกี่ยวกับประเด็นที่ได้เรียนรู้ รวมถึงการประเมินความเข้าใจและทักษะการนำเสนอของผู้เรียนในระหว่างการนำเสนอ ผู้สอนสามารถใช้ข้อเสนอแนะในทันทีเมื่อพบว่า ผู้เรียนมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนพร้อมทั้งเติมเต็มความรู้ให้กับผู้เรียน

3. การใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า (Research Scales) สำหรับประเมินทักษะต่าง ๆ เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะการแก้ไขปัญหา เป็นต้น

ดังนั้น แนวทางการประเมินดังกล่าว ผู้วิจัยนำมาใช้ในการประเมินตามสภาพจริง โดยผู้สอน ชุมชน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกัน โดยใช้วิธีการสอบถาม ประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งจะสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้อย่างครอบคลุม

4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา

4.1 ความหมายของกิจกรรมศิลปศึกษา

กิจกรรมศิลปะ เป็นสื่อการแสดงออกที่มีคุณค่าก่อเกิดพลังสร้างสรรค์ต่อมนุษย์ทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก ศิลปะช่วยให้เด็กเข้าใจตัวเอง เข้าใจสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมพัฒนาการในทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคมและด้านสติปัญญา ซึ่งมีผู้ได้ให้ความหมายของกิจกรรมศิลปะ ดังนี้

มะลิฉัตร เอื้ออานนท์ (2543) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะจะช่วยพัฒนาความพร้อมในตัว ความคล่องในการใช้ความคิด สายตา และมีอวัยวะสัมพันธ์กัน ความพร้อมนี้จะเป็นพื้นฐานขั้นต้นให้เด็กสามารถพัฒนาได้อย่างสูงสุดตามศักยภาพของเขา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะ มีความหมายเดียวกัน กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมสร้างสรรค์ หมายถึง กิจกรรมที่ช่วยให้เด็กแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การเขียนภาพ การปั้น การฉีก-ปะ การตัด-ปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์ และเหมาะสมกับพัฒนาการ

จากความหมายของกิจกรรมศิลปะ หรือกิจกรรมสร้างสรรค์ ที่กล่าว ผู้วิจัยจะใช้คำว่ากิจกรรมศิลปะในการทดลอง เป็นกิจกรรมที่หมายถึง กระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นชิ้นงาน ได้แก่ การวาด การปั้น การประดิษฐ์ การพับ ฉีกปะ ตัดกระดาษ พิมพ์ภาพ เป็นต้น

4.2 ความสำคัญของกิจกรรมศิลปะศึกษา

นักการศึกษาหลายท่านให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของกิจกรรมศิลปะไว้ ดังนี้

พระพงษ์ กุลพิศาล (2545) กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะว่า การเรียนรู้โลกภายนอกด้วยประสาทสัมผัส (Senses Perception) เป็นธรรมชาติการรับรู้ของเด็กอยู่แล้ว และกิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมหนึ่ง ที่ฝึกให้รู้จำเอาธรรมชาติของตนเองที่มีอยู่มาใช้เก็บเกี่ยวความรู้ต่าง ๆ ที่รอบตัว โดยเฉพาะความรู้อันจะเป็นพื้นฐานพัฒนาคุณภาพทางสุนทรียภาพให้แก่ตน นอกจากนั้น ยังเป็นประสบการณ์ หรือความรู้ทางอ้อมที่ได้จากงานศิลปะ ได้แก่ ประสบการณ์สังคม ประสบการณ์ในการใช้เครื่องมืออย่างง่าย ๆ รู้จักวัสดุต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งมีส่วนช่วยพัฒนาการเจริญเติบโตทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม

สุวรรณ ก้อนทอง (2547) กล่าวว่า ศิลปะเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อผู้เรียนแสดงออกถึงความสนใจ ความต้องการ และประสบการณ์เดิมของผู้เรียนจะได้แสดงออกผ่านงานศิลปะ ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรี มีความกล้าคิด กล้าทำ มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งการมีจิตใจที่อ่อนโยน ขณะที่ผู้เรียนทำกิจกรรม ผู้เรียนต้องใช้สมาธิ อารมณ์ และจิตกิจกรรมศิลปะสำหรับผู้เรียนมิได้มีจุดหมาย ให้ผู้เรียนทำงานเพื่อความสวยงามเหมือนจริง แต่เป็นการช่วยพัฒนาความคิด และจินตนาการให้มีความพร้อมในการเรียนในขั้นต่อไป ซึ่งแสดงให้เห็น

เห็นว่า กิจกรรมศิลปะสามารถผู้เรียนโดยองค์รวม ทั้งทางร่างกายอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

สรุปได้ว่า ความสำคัญของกิจกรรมศิลปะ คือ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสรับรู้ เรียนรู้ และตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติ ให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความรู้สึก ความคิด จินตนาการกระบวนการศิลปะที่แสดงออกในลักษณะรูปร่างรูปทรงของศิลปะ จะส่งเสริมพัฒนา ผู้เรียนได้ครบทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา เสริมสร้างลักษณะนิสัยบุคลิกภาพที่เหมาะสม ทำให้กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และที่สำคัญ กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์พัฒนาการด้านความรู้ที่มีการรับรู้ประสาทสัมผัสและประสิทธิภาพในการ รับรู้และการแสดงออกของพื้นฐานทางศิลปะ เป็นวิถีทางที่ดีที่สุดทางหนึ่งในการที่ผู้เรียนรู้โลก เพราะความรู้ทั้งหลายมาจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้เรียน

4.3 องค์ประกอบของกิจกรรมศิลปะศึกษา

จุดมุ่งหมายในการสอนศิลปะสำหรับผู้เรียน มีดังต่อไปนี้

1. มิใช่มุ่งสอนให้ผู้เรียนเป็นศิลปิน หรือช่างฝีมือเป็นสำคัญ หากมุ่งที่จะใช้ ศิลปะหัตถกรรมเป็นทางไปสู่การศึกษางานศิลปะ คือ ยานพาหนะอันนำไปสู่ความเจริญเติบโตทาง การศึกษา
2. งานศิลปะเป็นทางหนึ่งซึ่งผู้เรียน ใช้ในการสื่อความหมาย และในการจารึก ประสบการณ์ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ผู้เขียนที่เขียนอะไรไม่ค่อยออก อาจจะใช้การวาดรูป การปั้น หรือการระบายสี แสดงออกได้ดีกว่าการเรียน
3. งานศิลปะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความตระหนักรู้ในสิ่งแวดล้อมได้ลึกซึ้งขึ้น และ เข้าใจสัมพันธ์ภาพแห่งตนเอง กับสิ่งแวดล้อมได้แจ่มชัดขึ้น
4. ศิลปะทำให้เรารู้คุณค่าของสุนทรียภาพ
5. ศิลปะหัตถกรรมช่วยให้มีทักษะในการใช้มือ
6. ศิลปะหัตถกรรมเป็นวัฒนธรรมของมนุษยมาแต่ดึกดำบรรพ์

สรุปได้ว่า ศิลปะช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ประสาทสัมผัสระหว่างมือกับตาให้สัมพันธ์กัน ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ช่วยปลูกฝังคุณนิยม เจตคติ และคุณสมบัติที่ดีต่อสังคม และ วัฒนธรรมไทย ผู้เรียนรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มมีระเบียบวินัยในตนเอง รู้จักการรอคอย นอกจากนี้ผู้เรียนยังรู้จักเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ในการทำงานศิลปะ รู้จักการเก็บรักษา และการทำ ความสะอาดอย่างถูกต้อง สิ่งเหล่านี้จึงเป็นการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

4.4 รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2533) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการสอนศิลปะสร้างสรรค์สำหรับผู้เรียนจึงควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. วางแผนล่วงหน้าตลอดเทอมว่าแต่ละสัปดาห์ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอะไรตามลำดับความยากง่ายของกลวิธีทำงานและความรู้โดยกำหนดจุดประสงค์และวิธีประเมินผลไว้ด้วยก็ดี

2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สภาพห้องเรียนและวิธีสอนให้สอดคล้องกับแผนที่วางไว้

3. ระหว่างที่ผู้เรียนทำกิจกรรมควรระลึกอยู่เสมอว่า

3.1 กิจกรรมที่จัดให้เน้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ประสบการณ์ตรงจากสิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียนเพียงพอหรือไม่

3.2 หลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนต้องทำแล้วมีผลงานเหมือนกันทั้งห้อง โปรดจำไว้เสมอว่า การทำงานศิลปะสร้างสรรค์ คือ การแสดงออกทางการรับรู้เฉพาะตนและอย่าสอนหลักหรือทฤษฎีทางศิลปะใด ๆ ทั้งสิ้น

3.3 พฤติกรรมการทำงานศิลปะของผู้เรียน แต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนชอบนั่งทำงานที่โต๊ะ บางคนชอบนอนกับพื้น ควรให้อิสระอย่างเต็มที่

3.4 ให้ออกาสผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มบ้างเพื่อฝึกประสบการณ์ทางสังคมแก่เขา

4. ให้ผู้ปกครองมีส่วนช่วยในการสร้างประสบการณ์ทางศิลปะขณะที่ผู้เรียนอยู่ที่บ้านด้วย เช่น กำหนดเรื่องราวไว้ว่าสัปดาห์ต่อไปจะให้ผู้เรียนเขียนภาพเรื่องบ้านของตน ก็ควรมีหนังสือหรือบันทึกสั้น ๆ ให้ผู้ปกครองได้ช่วยกระตุ้นจินตนาการเกี่ยวกับเรื่องนี้ระหว่างที่ผู้เรียนอยู่ที่บ้านด้วยเพื่อจินตนาการอันกว้างไกลและสมบูรณ์ขึ้น

ณชนก หล่อสมบูรณ์ (2562) กล่าวว่า ควรเป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนการสอน 3 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นนำ คือ อธิบายวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรมศิลปะรวมไปถึงขั้นตอนการสาธิตขั้นตอนและการปฏิบัติภาพรวมหรือแต่ละขั้น

2) ขั้นปฏิบัติ คือ ขั้นลงมือปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ซึ่งต้องใช้ความเข้าใจและความสามารถของผู้ทำกิจกรรมเชื่อมโยงจากขั้นนำ

3) **ขั้นสรุป** คือ ขั้นทบทวนความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการลงมือทำปฏิบัติจริง รวมถึงมีการประเมินที่เหมาะสมทั้งการประเมินจากวิทยากรและการประเมินตนเอง

ดังนั้น รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา จึงควรเป็นกิจกรรมที่เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติจริง พัฒนาศักยภาพของสมอง พัฒนาความคิด การแก้ปัญหา และนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ เน้นการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้วิจัยคอยเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ และคอยแนะนำเพื่อให้ความช่วยเหลือ

สุจิตา มนทิวรรักษ์ (2554) กล่าวถึง กระบวนทัศน์ใหม่ในการจัดการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษที่เน้นให้คนมีปัญหา เน้นรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) เป็นการศึกษาผ่านปวงชน (Educational for all) เน้นการร่วมมือจากปวงชน (All for Education) เป็นการศึกษาที่เน้นวิธีการเรียนรู้ (Learn how to learn) เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือและรวมพลัง (Co-operative and collaborative learning) การเรียนการสอนเน้นการสอนให้ผู้เรียนสร้างความรู้เอง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาให้คนยุคใหม่มีความรู้ด้านภาษาที่จะสามารถสื่อสารได้ในระดับสากล ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ภูมิวัฒนธรรมชาติ ภูมิวิธีการคิด ภูมิเรื่องการวิจัย และพัฒนาเป็นคนดีมีคุณธรรม มีค่านิยมต่อสังคม มีสุขภาพดีและแข็งแรง เพราะโลกยุคใหม่เป็นยุคที่เน้นความเป็นมาตรฐานการผลิตสิ่งต่าง ๆ ทั้งในวงการเกษตรกรรมอุตสาหกรรมต้องมีความเป็นมาตรฐานจึงจะเป็นที่ยอมรับในระดับสากล การจัดการศึกษาก็เช่นเดียวกันเป็นยุคที่ต้องคำนึงถึงมาตรฐาน ดังนั้นจึงต้องจัดการเรียนรู้หรือรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมให้ผู้เรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมใช้ปัญญาในการสร้างความรู้และผลผลิตด้วยตนเอง เพื่อการสร้างสรรค์คุณค่าของสังคม

กระบวนทัศน์ของการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ หรือกิจกรรม ดังนั้น จึงต้องมีการปรับกระบวนทัศน์ของผู้สอน ผู้นำกิจกรรม จากกระบวนทัศน์เดิมที่ครูผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher-centered) เป็นกระบวนทัศน์ของการสอน การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-centered) เน้นการบูรณาการ (Integration) จากการเปรียบเทียบกระบวนทัศน์ใหม่ของการสอนกับกระบวนทัศน์เดิมของการสอน การทำกิจกรรม

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรเน้นรูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning community) เน้นการศึกษาผ่านปวงชน (Education for all) เน้นการร่วมมือจากชุมชน (All for education) เป็นการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ (learn how to learn) เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือและการเรียนรู้แบบรวมพลัง (Co-operative and collaborative learning) เน้นการเรียนรู้ท้องถิ่นและความเป็นสากล เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การ

จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนใช้ปัญญาในกาสร้างองค์ความรู้และผลผลิตด้วยตนเองที่มีคุณค่าต่อสังคม

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) มีรายละเอียดดังนี้

สมาคมสโตน (Allen and Seaman, 2005) ให้คำจำกัดความของการเรียนแบบผสมผสานว่ามีสัดส่วนของเนื้อหาที่นำเสนอออนไลน์ระหว่างร้อยละ 30 ต่อร้อยละ 79 คำอธิบายของการเรียนแบบผสมผสาน คือ การเรียนที่ผสมการเรียนออนไลน์และการเรียนในชั้นเรียน โดยที่เนื้อหาส่วนใหญ่ส่งผ่านระบบออนไลน์ ใช้การอภิปรายออนไลน์และมีการพบปะกันในห้องเรียนบ้าง และมีส่วนที่น่าสนใจว่าการอภิปรายออนไลน์ถือเป็นการส่งผ่านเนื้อหาออนไลน์เช่นกัน สำหรับการเรียนในรูปแบบอื่น ๆ อย่างเช่น การเรียนแบบปกติจะไม่มี การส่งผ่านเนื้อหาออนไลน์ การเรียนแบบใช้เว็บช่วยสอนจะมีการส่งผ่านเนื้อหาออนไลน์ร้อยละ 1 – 29 และการเรียนออนไลน์มีการส่งผ่านเนื้อหา ร้อยละ 80 – 100

Charles R. Graham (Graham, 2012) มหาวิทยาลัย Brigham Young University ประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความหมายว่า เป็นระบบการเรียนการสอนที่ผสมผสานระหว่างการเรียนแบบเผชิญหน้ากับการสอนผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์

Michael B. Horn and Heather Staker (Horn and Staker, 2011) แห่ง Innosight Institute ได้นิยามเกี่ยวกับการเรียนแบบผสมผสานของผู้เรียนในระดับ K-12 หมายถึง การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับมวลประสบการณ์ทางการเรียนรู้อย่างเป็นอิสระผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์โดยนักเรียนสามารถควบคุมตัวแปรทางการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งในด้านเวลา สถานที่ แนวทางการเรียนรู้และอัตราการเรียนรู้ของตนเอง

Radames Bernath (Bernath, 2012) สรุปว่า การเรียนแบบผสมผสานหรือ Blended Learning หมายถึง โปรแกรมทางการเรียนรู้ที่ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการเรียนรู้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือ E-learning กับการสอนในห้องเรียน

ลักษณะการเรียนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ตามมโนทัศน์ (Concepts) ที่กำหนดนั้นจะเป็นลักษณะของการผสมผสานการเรียนรู้ใน 4 ลักษณะดังต่อไปนี้ (Oliver and Conole, 2002)

1. การผสมผสานเทคโนโลยีการเรียนการสอนจากการเรียนผ่านเว็บ (Web-Based Instruction) ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2. การผสมผสานในรูปแบบหรือวิธีการที่เน้นเชิงวิชาการในการสร้างผลผลิตทางการเรียนรู้ให้สูงขึ้นโดยปราศจากเทคโนโลยีเพื่อการสอนอื่น ๆ เข้ามาช่วย

3. การผสมผสานรูปแบบวิธีการทางเทคโนโลยีทางการสอนผ่านหลักสูตรเฉพาะและหรือการฝึกอบรม

4. การผสมผสานเทคโนโลยีการสอนเข้ากับงานปกติ หรือการเรียนตามปกติที่กระทำอยู่ในขณะเดียวกันกับที่ (Horn and Staker, 2011) ได้จำแนกถึงคุณลักษณะในการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานหรือ Blended Learning สำหรับผู้เรียนในระดับ K-12 ไว้ว่าการการสอนรูปแบบดังกล่าวสามารถจำแนกออกเป็น 6 รูปแบบ ดังนี้

Model 1 : Face to Face Driver เป็นรูปแบบการเรียนการสอนแบบปกติที่มีการเรียนแบบเผชิญหน้าระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนในชั้นเรียนโดยการเรียนรู้แบบออนไลน์ในแต่ละเรื่องหรือแต่ละประเด็นที่กำหนดในหลักสูตรของการเรียนรู้แต่ละครั้ง

Model 2 : Rotation เป็นรูปแบบการเรียนรู้อย่างหมุนเวียนตามหลักสูตรเนื้อหาในตารางที่กำหนดของการสอนปกติในชั้นเรียนภายใต้สถานการณ์ที่มีความหลากหลายและเป็นไปตามอัตราการเรียนของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

Model 3 : Flex เป็นลักษณะการเรียนแบบผสมผสานที่มีความยืดหยุ่นในการปรับใช้ภายใต้สถานการณ์ที่ต่างกันที่ครูสามารถจัดให้กับผู้เรียนในการเรียนรู้หลายรูปแบบทั้งการเรียนแบบ tutoring หรือการเรียนแบบกลุ่มเล็กตามกลุ่มสนใจ เป็นต้น

Model 4 : Online Lab เป็นรูปแบบการเรียนรู้อย่างผสมผสานที่เน้นการเรียนในห้องเรียนออนไลน์ภายใต้สภาพการณ์ของการใช้ห้องปฏิบัติการทางเทคโนโลยีสารสนเทศเต็มรูปแบบโดยครูและผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้คอยควบคุมให้ความช่วยเหลือทางการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

Model 5 : Self Blended เป็นรูปแบบของการเรียนแบบผสมผสานด้วยตัวของผู้เรียนเองตามประเด็นหรือหลักสูตรกำหนด ลักษณะดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยที่มีการเชื่อมโยงข้อมูลทางการเรียนระหว่างกันหรือระหว่างสถาบัน ลักษณะดังกล่าวนี้จะมีโปรแกรมควบคุมหลักอยู่ที่ห้องปฏิบัติการตาม Model 4 ที่จะคอยควบคุมและอำนวยความสะดวกในการเรียนในการเรียนรู้อย่างผสมผสานด้วยตนเอง

Model 6 : Online Driver เป็นลักษณะการเรียนแบบผสมผสานที่เต็มรูปแบบโดยมีการเรียนแบบออนไลน์ทั้งผู้เรียนและผู้สอนจากหลักสูตรที่กำหนด เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และสารสนเทศจะมีบทบาทค่อนข้างสูงต่อกระบวนการขับเคลื่อนในรูปแบบดังกล่าว

สรุปจากรูปแบบการเรียนการสอนผสมผสานข้างต้นจะเห็นได้ว่า การนำเอากระบวนการเรียนการสอนแบบผสมผสานมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนรู้มน ชุมชนหรือการจัดกิจกรรมนั้น ต้องคำนึงถึงหลายปัจจัย และจะต้องมีรูปแบบขั้นตอนที่ชัดเจน ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน ชุมชนอย่างยั่งยืน

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม

ทฤษฎีการตลาดเชิงสร้างสรรค์

กระแสการเปลี่ยนแปลงโลกาภิวัตน์ (Globalization) ของสังคมชาวเอเชียในปัจจุบันนิยมหันมาเดินทางท่องเที่ยวกันมากขึ้น อันเนื่องมาจากความต้องการที่จะทำงานต่อปีเป็นเวลานานน้อยลง ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทางที่ดียิ่งขึ้นนอกเหนือจากความสนใจทางด้านสุขภาพจิตและมีแนวโน้มได้รับความนิยมมากกว่าความรำรวยและคาดว่าจะเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยมีวัตถุประสงค์การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนด้วยการชมทิวทัศน์ การบันเทิงหรือการช้อปปิ้ง แสวงหาการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทางสังคมกับคนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างอาชีพและรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่นด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2559) เน้นการท่องเที่ยวและบริการที่มีคุณภาพดี คำนึงถึงความคุ้มค่ามาก มีความมั่นใจด้านความปลอดภัย ด้านบริการดูแลสุขภาพที่ดีมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับวัย สุขภาพและสภาพภูมิอากาศ (ประยูร บุญประเสริฐ, 2555)

แนวคิดการตลาดเชิงสร้างสรรค์ (Creative marketing) แง่คิดว่าด้วยการนำเอาความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้เพื่อทำการตลาด หรือสร้างกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีความแปลกใหม่มากขึ้น การตลาดที่มีความแปลกใหม่กว่าคู่แข่งมานำเสนออยู่ตลอดเวลาทำให้ลูกค้าเกิดความรู้สึกที่ได้รับความแปลกใหม่อยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องจากสินค้าหรือบริการที่จำหน่ายสู่ตลาดสมัยนี้มีอายุสั้นลง เน้นการประหยัดต้นทุนเพื่อให้เกิดความได้เปรียบยุคเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวดเร็วขึ้น การเสนอขายในระดับตลาดโลกมากขึ้น การนำเข้าและส่งออกมีราคาที่เปลี่ยนแปลงไปไม่อยู่นิ่งจากปัจจัยข้างต้นจึงทำให้การตลาดเชิงสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างเหมาะสม มีความยืดหยุ่นในการสร้างนวัตกรรมแปลก ๆ ใหม่ ๆ อย่างทันเหตุการณ์ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา (สุทธิชัย ปัญญโรจน์, 2556)

ในปัจจุบันนักการตลาดที่ต้องการเป็นนักการตลาดเชิงสร้างสรรค์จึงต้องมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและมีคุณสมบัติ มีความสามารถหลากหลายมากขึ้น เช่น ความสามารถในการออกแบบสินค้า ออกแบบผลิตภัณฑ์และออกแบบการบริการให้มีความเป็นอัตลักษณ์ (Identity) ในลักษณะเชิงสร้างสรรค์มีการคิดประหลาดแตกต่างประหลาดใหม่ๆ

เพื่อสร้างการจดจำและมีโอกาสประสบความสำเร็จในระดับสูง ความสามารถทางการตลาดสามารถสร้างแบรนด์ (Brand) เพื่อแสดงออกถึงภาพลักษณ์ (Image) ของตราสินค้าหรือแหล่งที่ผลิตได้ รวมถึงวิถีชีวิตชุมชนจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสามารถในการพัฒนาช่องทางการตลาดช่องทางการจัดจำหน่าย รวมถึงการสร้างบรรยากาศ (Atmosphere) เพื่อสนับสนุนการตลาดเชิงสร้างสรรค์ การกำหนดราคา (Price) ที่สามารถถูกค้ำทุกระดับสามารถเข้าถึง และรู้สึกภูมิใจที่ครอบครองสินค้าหรือบริการที่จำหน่าย รวมถึงการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ด้วยการประชาสัมพันธ์ การใช้สื่อ และการใช้กิจกรรมเพื่อการตลาดเชิงสร้างสรรค์ได้ ซึ่งครอบคลุมถึงการเรียนรู้จากการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อปรับตัว พัฒนาตนเองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการวางแผนลงมือทำงาน ตรวจสอบ แก้ไขและสามารถวิเคราะห์ที่ได้ที่สำคัญกลยุทธ์ที่กำหนดควรมีกระบวนการวางแผนมากขึ้น กล่าวคือการเรียนรู้กลยุทธ์การตลาดเป็นจำนวนมากและมีความสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การตลาดได้ทันต่อเหตุการณ์สามารถปรับประยุกต์ใช้ในการตลาดเชิงสร้างสรรค์กับศาสตร์ต่าง ๆ ได้เช่น การศาสนา การเมืองวัฒนธรรมการท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์รวมถึงการบริหาร เป็นต้น (Kotler, 2009)

สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญมากกับสังคมยุคปัจจุบัน ไม่เว้นแม้กระทั่งการทำการตลาด จะเห็นได้ว่าสินค้าใหม่ ๆ ออกสู่ตลาดอย่างมากมาย เนื่องจากมีคนคิดสร้างสรรค์ประทับใจ นักการตลาดเชิงสร้างสรรค์จึงต้องมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและมีคุณสมบัติมีความสามารถหลากหลายมากขึ้นเพื่อให้ตอบสนองความต้องการได้อย่างเหมาะสม มีความยืดหยุ่นในการสร้างนวัตกรรมแปลก ๆ ใหม่ ๆ อย่างทันเหตุการณ์ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2558-2560 ที่ว่าการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสู่ธุรกิจการทำการตลาดเชิงสร้างสรรค์ โดยการสนับสนุนวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมให้กับธุรกิจส่งเสริม การใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการพัฒนาสินค้าและบริการ และส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจบริการที่มีศักยภาพสอดคล้องกับอาศัยความได้เปรียบของทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ความเป็นไทย ตลอดจนสามารถรองรับการเปิดเสรีทางการค้าและกระแสความต้องการของตลาดโลก การฟื้นฟูพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น สถานที่สำคัญต่าง ๆ ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และกระแสความต้องการของตลาดโลก เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน รวมถึงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

เชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยบูรณาการการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมเข้ากับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างยั่งยืน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่

6.1 งานวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปศึกษากับชุมชน

รจเรช ปรีกราน และฉัตรวรัญ อดิสิงห์ (2563) ศึกษาเรื่อง นวัตกรรมการจัดการ ตลาดชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ปากคลองตลาด การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษานวัตกรรมทางการตลาดและการตลาดเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ปากคลองตลาดเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับความเป็นตลาดชุมชนและเสนอแนวทางการจัดการตลาดในรูปแบบใหม่ซึ่งเน้นการสร้างสรรค์โดยชุมชนเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิจัยศึกษาใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากการวิจัยพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในย่านนี้คือ พื้นที่ที่จำกัดทำให้เกิดปัญหาขึ้นในพื้นที่จึงมีแนวทางในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เป็นการค้าขายเชิงท่องเที่ยวเป็นแหล่งทำมาหากินของพ่อค้าแม่ค้าแต่ยังคงรักษาบรรยากาศดั้งเดิมไว้ซึ่งคือปรากฏการณ์ของการทำธุรกิจบนแนวคิดแบบอนุรักษ์ โดยมีการนำนวัตกรรมและการจัดการตลาดเชิงสร้างสรรค์เข้ามาบริหารจัดการกับตลาดชุมชนซึ่งกระทบกับความเคยชินของผู้ที่เคยอยู่แบบเดิมก่อให้เกิดความขัดแย้งในเชิงความคิดและพฤติกรรม โดยเห็นได้จากการไม่ให้ความร่วมมือของผู้ที่มีอิทธิพลกลุ่มเจ้าของแผงเจ้าของพื้นที่เดิมกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่มีความกังวลต่อรายได้หรือมีความกังวลเกี่ยวกับการกระทบต่อวิถีชีวิตแบบเดิม ๆ จึงมีการใช้หลักการการบริหารความขัดแย้งการเจรจาต่อรองในเรื่องของผลประโยชน์ทับซ้อนเพื่อให้กลุ่มบุคคลทุกส่วนมีผลประโยชน์ร่วมกันและยังใช้หลักการของการปะทะสังสรรค์เพื่อลดความขัดแย้งโดยมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้สัมปทานคนทำงานในตลาดชุมชนบริเวณรอบ ๆ ตลาดและลูกค้าผู้ใช้บริการของตลาด

สุรักษ์ ขุนทอง และสินีนารถ ศุกลรัตน์เมธี (2563) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่เปิดโล่งริมคลองโอ่งอ่างกับชุมชนบริเวณโดยรอบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้พื้นที่เปิดโล่งริมคลองโอ่งอ่างกับชุมชนบริเวณโดยรอบ ในด้านองค์ประกอบทางกายภาพและด้านพฤติกรรมของผู้ใช้พื้นที่ 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาพื้นที่เปิดโล่งริมคลองโอ่งอ่างให้สัมพันธ์กับชุมชนบริเวณโดยรอบ เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วยการสำรวจสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่เปิดโล่ง และแบบสอบถามกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่เปิดโล่งและในชุมชนต่าง ๆ ผลวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนโดยรอบกับการใช้พื้นที่เปิดโล่งริมคลองโอ่งอ่าง เกิดจากการใช้พื้นที่ โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการค้าขาย ทำให้เกิด

ความสัมพันธ์ในการใช้งานและเกิดการเกื้อหนุนกัน ระหว่างคนในชุมชนและผู้มาใช้งาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางด้านสังคม ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาในการใช้พื้นที่เปิดโล่งคือ การเข้าถึงพื้นที่ยังขาดการเชื่อมต่อที่ดี พื้นที่กิจกรรมยังไม่ตอบสนองต่อการใช้งานของคนส่วนใหญ่ และพื้นที่ยังขาดการจัดการที่ดี นอกจากนี้พบว่าปัจจัยด้านประชากรและระยะเวลาความใกล้ชิดไกลของชุมชน โดยสรุปก็ส่งผลกระทบต่อทัศนคติและความรู้สึกของผู้ใช้งาน โดยผู้ใช้งานที่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้พื้นที่เปิดโล่งมักจะมาใช้พื้นที่บ่อยครั้ง จึงมีความสัมพันธ์กับพื้นที่เปิดโล่งมากกว่าผู้ใช้งานที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ไกลออกไปแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาพื้นที่เปิดโล่งริมคลองโอง่างให้สัมพันธ์กับชุมชนบริเวณโดยรอบ คือ 1) การเชื่อมต่อเส้นทางและสร้างการเข้าถึงพื้นที่ทั้งการเชื่อมต่อระหว่างถนนทางเดินและพื้นที่กิจกรรม 2) การจัดการและจัดสรรพื้นที่ทำกิจกรรม ให้ตอบสนองต่อผู้ใช้งานทุกกลุ่ม 3) การปรับปรุงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในด้านความงาม ความปลอดภัย ตลอดจนเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้สอยพื้นที่ให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ

รัชชัย เลิศกาญจนานพร และสุวัฒนา ธาดานิต (2563) ศึกษาเรื่อง การถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ : กรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อย เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร และเพื่อเสนอแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการอนุรักษ์ชุมชนย่านเมืองเก่าของกรุงเทพมหานคร วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารรายงานสรุปผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์โครงการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนย่านตลาดน้อยและพื้นที่ต่อเนื่อง สัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการวิเคราะห์หลังปฏิบัติ นำเสนอผลการวิจัยในลักษณะเชิงพรรณนาและพรรณนาวิเคราะห์โดยผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง ใช้วิธีการการสัมภาษณ์แบบลูกโซ่ คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายจากผู้นำ ประชาชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจให้ข้อมูลรวม 20 คน สร้างความไว้วางใจให้กับผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วยการแนะนำตนเองอย่างเปิดเผยว่าผู้วิจัยเป็นใครมาจากไหนและวัตถุประสงค์การดำเนินงานในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างไร ผลวิจัยพบว่าปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบคือการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการตลอดทั้งโครงการส่งเสริมและเน้นคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่ขั้นการเข้าใจปัญหา เข้าถึงผู้คนและพื้นที่ ขั้นระบุความต้องการ ค้นหาแนวทางแก้ปัญหา ขั้นพัฒนาต้นแบบและขั้นทดสอบ เกิดการพัฒนาได้ตรงตามบริบทของชุมชน เป็นแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ชุมชนย่านเมืองเก่าด้วยการดำเนินงาน

ของรัฐที่ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ ภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และสรุปองค์ความรู้มอบให้กับศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หรือผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป

ประติมา ถันยบุญธรรมตระกูล (2562) วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาโดยใช้ฐานเพื่อสร้างนวัตกรรมศิลปวัฒนธรรมชุมชนชนานเมือง โดยให้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and development) พบว่า จากการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานเพื่อสร้างนวัตกรรมศิลปวัฒนธรรมชุมชนชนานเมืองที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชน และชุมชนเห็นถึงความสำคัญในการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชุมชนตนเองให้มากขึ้น และเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในสถานที่ที่มีอยู่ในชุมชน จากการใช้สถานที่เป็นฐานในการศึกษา การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานเพื่อสร้างนวัตกรรมศิลปวัฒนธรรมชุมชนชนานเมืองโดยให้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) สำหรับระยะที่ 1 – 2 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 18 คน และทำการศึกษาผู้เรียนจำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1. แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง 2. เครื่องมือวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาทางการรับรู้ (Cognitive Anthropology) ได้แก่ เทคนิค Pilesorting เทคนิค Pictorial ethnography และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับกรณีศึกษา (Informal interview) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และตรวจสอบความตรงของหลักสูตร

นิชกานต์ เตมียศิลป์ (2559) วิจัยเรื่อง การรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร และภาคสนามจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างประชากรในโครงการศิลปะชุมชนสามแพร่ง ระหว่างปี พ.ศ. 2556-2558 ได้แก่ ผู้จัดโครงการ ศิลปินผู้นำชุมชน และผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยตามหลักการจัดการโครงการ โดยพบว่าโครงการศิลปะชุมชนสามแพร่งทั้ง 3 ครั้ง จัดทำขึ้นเพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้ชาวชุมชนโดยอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายบุคคลภายนอกให้เข้ามาเพื่อหวังพึ่งพากำลังในการช่วยต่อสู้กับปัญหาที่ชุมชนเผชิญ นำไปสู่การเป็นพื้นที่ที่ศิลปะ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมชุมชน ได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนสนับสนุนส่งเสริมสุขภาพ การรับบริจาค และการขายของที่ระลึก ทรัพยากรบุคคลเน้นการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมในเชิงลึก โดยจัดพื้นที่กิจกรรมกลางแจ้งแบบปิดซึ่งเป็นกิจกรรมจากภายนอกเป็นส่วนใหญ่ จะทำการประชาสัมพันธ์ครอบคลุมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยการดำเนินโครงการได้รับความร่วมมือจากชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างดี ผลเป็นที่น่าพึงพอใจ คือสามารถเลื่อนนโยบายแผนแม่บทและพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์เฉพาะพื้นที่ชุมชนสามแพร่งออกไป

อย่างไม่มีกำหนด หน่วยงานราชการเริ่มสนใจ และให้ความร่วมมือ บุคคลภายนอกกลับเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนหลังจบโครงการ ส่วนจุดที่ควรได้รับการพัฒนา คือการประชาสัมพันธ์ภายในงาน ด้านสาธารณูปโภคและการให้บริการ ด้านกิจกรรมที่ยังไม่เสริมสร้างความเข้าใจด้านประวัติศาสตร์ชุมชน และในด้านที่ยังไม่สามารถเป็นพื้นที่ศิลปะที่ยั่งยืนได้

อภิชาติ พลประเสริฐ และสาริตา เจือศรีกุล (2559) วิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการและผลของการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อชุมชนในนครมืองเมือง เรื่องยิ้ม ซึ่งจัดโดยนิสิตสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่าง คือ นิสิตผู้จัดกิจกรรม จำนวน 25 คน และคนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะ จำนวน 35 คน เก็บข้อมูลโดยการสอบถามและสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการจัดกิจกรรม และผลของกิจกรรมที่มีต่อสิ่งแวดล้อม บุคคล และสังคม ผลการวิจัยสรุปได้ว่า หลักการออกแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อชุมชน ประกอบด้วย 1) งานศิลปะที่สร้างขึ้นต้องสื่อถึงวิถีชีวิตหรืออัตลักษณ์ของชุมชน 2) กิจกรรมมีความสอดคล้องกับบริบทและข้อจำกัดของชุมชน 3) เป็นกิจกรรมที่ง่ายและสนุกเพื่อให้คนไม่มีพื้นฐานด้านศิลปะสามารถมีส่วนร่วมได้ และ 4) คำนึงถึงความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนและเป้าหมายของหน่วยงานผู้รับผิดชอบ ผลการประเมินความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในกิจกรรม เห็นว่าศิลปะเพื่อชุมชนเป็นประโยชน์ต่อการปรับสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีในชุมชน ส่งผลให้เกิดความสุขและความภาคภูมิใจของคนในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการรักษาความสะอาดเรียบร้อยในชุมชน ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนิสิตผู้จัดกิจกรรม จึงควรส่งเสริมให้จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและแพร่หลาย

อุดร หลักทอง (2558) วิจัยเรื่อง แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพหุวัฒนธรรม การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ 1) เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะและสภาพทั่วไปของชุมชนพหุวัฒนธรรม 2) เพื่อค้นหากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพหุวัฒนธรรม และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะและสภาพทั่วไปของชุมชนพหุวัฒนธรรมในปัจจุบันและกระบวนการหรือแนวทางสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า 1) ลักษณะเฉพาะของชุมชนพหุวัฒนธรรม ทั้ง 3 ชุมชน มีลักษณะเฉพาะด้านการนับถือศาสนา และความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชนกุฎีจีน (คริสต์) ชุมชนวัดกัลยาณมิตร (พุทธและลัทธิขงจื้อ) และชุมชนกุฎีขาว (อิสลาม) 2) สภาพทั่วไปของชุมชนทั้ง 3 ชุมชน คล้ายคลึงกัน คือเป็นชุมชนเมือง สภาพบ้านเรือน ที่พักอาศัยหนาแน่น เป็นชุมชนที่มีพื้นที่บางส่วนติดกับแม่น้ำลำ

คลอง 3) ลักษณะความเป็นพหุวัฒนธรรมในชุมชน ชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณมิตร และชุมชนกุฎีขาว เป็นชุมชนที่เกิดจากการรวมของคนที่มีเชื้อชาติ ศาสนา และความเชื่อ ที่แตกต่างกัน และอพยพมาตั้งรกรากในย่านเดียวกัน ได้แก่ ไทย แขก จีน ฝรั่งเศส ญวน เป็นต้น และ 4) ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของทั้ง 3 ชุมชน และค้นพบแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 7 แนวทาง ดังนี้ 1. การพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน 2. การสร้างองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 3. การออกแบบกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน 4. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 5. การสร้างองค์กรเครือข่ายภายในชุมชน 6. กองทุนชุมชน 7. กฎ กติกา และข้อบัญญัติ แนวทางทั้ง 7. ประการนี้สามารถไปประยุกต์กับชุมชนทั่วไปได้ตามความเหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพของชุมชนนั้น ๆ

6.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

ธนัทภรณ์ ธีตรภักดิ์, ชุตินันท์ สุวัตติพงษ์ และวิฑูรย์ วงษ์อำมาตย์ (2561) วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน โดยมุ่งเน้นการสร้างโอกาสและความเท่าเทียมในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับประชาชน ด้วยการสร้างสื่อ คลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน เพื่อนำพาประเทศเข้าสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้อันเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย ขั้นตอนการวิจัยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 สำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ขั้นตอนที่ 3 สร้างรูปแบบแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาผลการใช้งานแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 และขั้นตอนที่ 5 รับรองรูปแบบแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 ตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นประชาชนในเทศบาลตำบลสามโคก จำนวน 23 คน ระยะเวลาการทดลอง 8 สัปดาห์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและสถิติทดสอบที่แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (T-test Dependent) ผลการวิจัย พบว่ารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ บุคคล องค์ความรู้ชุมชน สื่อและเทคโนโลยี กิจกรรมการเรียนรู้ และเครือข่ายความร่วมมือ ขั้นตอนของรูปแบบแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4

ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ 1) ประชาสัมพันธ์ 2) การเข้าร่วมเครือข่ายและ 3) การเตรียมความพร้อม ขั้นตอนที่ 2 การเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ 1) การเข้าสู่ระบบ 2) การระบุความต้องการ และ 3) การรับชมสื่อการเรียนรู้ขั้นตอนที่ 3) การพัฒนาโครงการประกอบด้วย 4 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ 1) การระดมความคิดเห็น 2) การสร้างโครงการ 3) การนำเสนอและเผยแพร่ และ 4) การสะท้อนผลงาน และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ 1) การประเมินผลตนเอง 2) การประเมินโดยกลุ่ม และ 3) การประเมินโดยเครือข่ายชุมชนโดยหลังจากทดลองใช้รูปแบบแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน พบว่าตัวอย่างที่ทดลองใช้รูปแบบมีคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่ารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนมีความเหมาะสมระดับมาก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.50 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.05

ฐิติยา เตรววงษ์ (2561) วิจัยเรื่อง การใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยไอซีทีของนักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีสารสนเทศ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยไอซีทีของนักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีสารสนเทศ กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาหลักสูตรเทคโนโลยีสารสนเทศที่ลงทะเบียนเรียนวิชาการบูรณาการสารสนเทศ ปีการศึกษา 2560 จำนวน 52 คน เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์การจัดการความรู้ และแบบสอบถามการจัดการความรู้ด้วยไอซีที การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (X) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นสร้างความพร้อม ละลายพฤติกรรม สร้างเจตคติทางบวกจากห้องเรียนสู่ชุมชน 2) ขั้นวางแผนการดำเนินงาน 3) ขั้นสำรวจแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) ขั้นเรียนรู้จากการปฏิบัติในชุมชน 5) ขั้นอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อค้นพบและสะท้อนความรู้ 6) ขั้นผลิตผลงานการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยไอซีที 7) ขั้นนำเสนองานสรุปผล 8) ขั้นการสะท้อนกลับ สามารถพัฒนาการจัดการความรู้ด้วยไอซีทีของนักศึกษาได้ผลการวิจัยพบว่า 1. การจัดการความรู้ด้วยไอซีทีของนักศึกษาหลังการทดลองมีระดับการปฏิบัติมากที่สุดเมื่อแยกเป็นรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด เรียงลำดับได้ดังนี้การสร้างสรรคนวัตกรรม การแบ่งปันความรู้ความเป็นชุมชนนักปฏิบัติ การทำงานเป็นทีม ความใฝ่รู้และเป็นมิตรกับความรู้ และการเป็นแรงงานความรู้ 2. กระบวนการจัดการความรู้ด้วย

ไอซีทีที่นำมาใช้ประโยชน์ในชุมชนคือ คลิปวิดีโอสั้น เฟซบุ๊ก ไลน์ เว็บบล็อก อินโฟกราฟิก
ฐานข้อมูล และแอปพลิเคชัน ตามลำดับ

กิตติพร ใจบุญ อนงครัตน์ ศักดิ์ภักดี ยุพา เรืองพุ่ม และจุลภัสสร พนมวัน ณ ออยุธยา
(2544) วิจัยเรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของ
ประชาชน : กรณีศึกษาย่านกุฎีจีนและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ เพื่อศึกษา
ประวัติศาสตร์ความเป็นมาและสืบค้นแหล่งวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนย่านกุฎีจีนและพื้นที่
ใกล้เคียง พร้อมทั้งศึกษาศักยภาพและนำเสนอแนวทางในการพัฒนา ส่งเสริม และการจัดการ
แหล่งวัฒนธรรมย่านกุฎีจีนและพื้นที่ใกล้เคียง ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของชุมชน
วิธีดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และวิจัยเชิง
สำรวจแหล่งวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยใช้แบบบันทึกข้อมูล การสัมภาษณ์ และแบบสอบถามความ
คิดเห็น เพื่อให้ชุมชนพื้นที่และผู้เกี่ยวข้อง เช่น พระ นักบวช ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่หน่วยงาน
ราชการ ผู้เข้ามาใช้แหล่งเรียนรู้ ฯลฯ แสดงความคิดเห็นในการกำหนดรูปแบบและแนวทางการ
ส่งเสริมและพัฒนาที่เหมาะสมร่วมกัน ผลการวิจัยนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์
พบว่า แหล่งวัฒนธรรมในย่านกุฎีจีนและพื้นที่ใกล้เคียงที่สำคัญมีอยู่จำนวน 9 แห่ง แหล่ง
วัฒนธรรมหลายแห่งมีสถานภาพและบทบาทสำคัญหลายอย่างในขณะเดียวกัน เช่น เป็นทั้งศาสน
สถานและโบราณสถาน เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นผลิตสินค้าอันเป็นรายได้ของชุมชน เป็นต้น ใน
ด้านการพิจารณาศักยภาพของแหล่งวัฒนธรรม ได้กำหนดเกณฑ์ปัจจัยประกอบการคัดเลือกไว้ 7
ข้อ ได้แก่ มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ มีทรัพยากรที่สามารถพัฒนาให้เป็นการสร้าง
รายได้ การเข้าถึงสะดวก มีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น มีหน่วยงาน/
องค์กรเข้าไปพัฒนา และผู้ครอบครองหรือเจ้าของแหล่งเรียนรู้มีความเต็มใจที่จะพัฒนา ได้
คัดเลือกแหล่งวัฒนธรรมตัวอย่างสำหรับกำหนดรูปแบบการพัฒนา ดังนี้ 1) โบสถ์วัดช่างตาครุฑ
และขนมฝรั่งกุฎีจีน 2) วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร 3) มัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) 4) ศาลเจ้าเกียง
อันเกง และ 5) บ้านเครื่องวงปีพาทย์พาทย์โกสธ ในด้านแนวทางการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้เป็น
แหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของประชาชนนั้น คณะผู้วิจัย พบว่า ผู้ที่ควรมีบทบาทในการพัฒนาฯ
ได้แก่ ชุมชน สถาบันศึกษา และหน่วยงานภาครัฐ โดยชุมชนควรมีบทบาทในด้านการมีส่วนร่วม
ทั้งในด้านการวางแผนแหล่งวัฒนธรรม ในส่วนของสถาบันการศึกษา มีบทบาทในด้านการสร้าง
กระบวนการเรียนรู้ และหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ข้อมูลจากแหล่งวัฒนธรรมของชุมชน โดยตั้งอยู่บน
พื้นฐานของการกระจายอำนาจ

พรรณวลัย คีร์วงศ์วัฒนา และสมหมาย แจ่มกระจ่าง (2549) วิจัยเรื่อง การพัฒนา ศิลปวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราช นครินทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) วิธีการดำเนินงานพัฒนาศิลปวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชน ของศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่นมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ 2) การเห็นคุณค่า ศิลปวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดฉะเชิงเทราที่ได้รับการพัฒนาศิลปะจากศูนย์ ศิลปวัฒนธรรมและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ 3) แนวทางในการพัฒนา ศิลปวัฒนธรรมแก่เยาวชนที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น วิธีการที่ใช้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่มการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์ศิลปะฯ ครูศิลปะ ผู้ปกครองเด็กและเยาวชนที่ร่วมกิจกรรม การพัฒนา ศิลปวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า 1. การดำเนินการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของ ศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ที่ดำเนินการ โดยจัดเป็น ประจำต่อเนื่องไป 19 ครั้ง ต่อปี ด้วยวิธีการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ จัดกิจกรรมส่งเสริม ประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบนิทรรศการสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การปลูกฝังอบรมกิจกรรมส่งเสริมความสามารถพิเศษนักเรียน นักศึกษาและเยาวชนด้านศิลปะ และวัฒนธรรม 2. การเห็นคุณค่าศิลปวัฒนธรรมของเด็กและเยาวชนจังหวัดฉะเชิงเทราที่ได้รับ การพัฒนาศิลปวัฒนธรรมจากศูนย์ศิลปวัฒนธรรมและท้องถิ่นราชภัฏนครินทร์ที่ได้รับองค์ความรู้ ในด้าน ความรู้พื้นฐานทางศิลปะ เทคนิคและทักษะการสร้างสรรค์ผลงานศิลปวัฒนธรรมไทยและ ท้องถิ่น มีคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และ 3. แนวทางในการพัฒนา ศิลปวัฒนธรรมเยาวชนที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ได้แก่ 1) จัดกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ ตรงและหลากหลาย 2) ส่งเสริมความรู้และทักษะทางด้านศิลปกรรม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาใน ท้องถิ่น รวมทั้งคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่สอดคล้องกับสังคมไทย และ 3) เน้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมแก่เยาวชน

6.3 งานวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชัชวาล ทัดศิริช (2552) วิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) นับเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมและ ชุมชนที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และบัณฑิตศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์ และ การค้นคว้าอิสระเพื่อตอบสนองต่อโจทย์แห่งการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาที่มุ่งไปที่การค้นคว้า แนวทางอันเป็นรูปธรรมที่เกิดจากการระดมสมองในลักษณะของการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายที่ เกี่ยวข้องโดยปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของการวิจัยจากรูปแบบดั้งเดิมที่การตั้งประเด็นปัญหา

เริ่มต้นและจบกระบวนการโดยนักวิจัยซึ่งพบว่างานวิจัยหลากหลายชิ้นมิได้ถูกนำไปเผยแพร่หรือนำไปทดลองใช้หรือถูกเก็บขึ้นหิ้ง อันเป็นการสูญเสียที่กำลังความคิดงบประมาณและทรัพยากรเวลาอย่างน่าเสียดายยิ่ง มาเป็นงานวิจัยที่เริ่มต้นจากชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งมิติของการร่วมเรียนรู้ร่วมกันแสวงหาปัญหาและคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นฉันทามติของชุมชน ผลของการพัฒนา โดยมีนักวิจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยหรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับนักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน ดังนั้น การวิจัยจึงสร้างคุณลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคีพร้อมกับบังเกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึกตระหนักในปัญหา หน้าที่และร่วมกันแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงานร่วมกันทั้งแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่องอย่างไรก็ตามงานวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งมีหัวใจสำคัญอยู่ที่การมีส่วนร่วมนี้ ย่อมไม่ใช่เรื่องง่ายดังที่วิจัยแต่ละขั้นตอนอันจะเป็นแนวทางและคำแนะนำที่น่าสนใจ รวมทั้งช่วยให้ให้นักวิจัยที่สนใจใช้รูปแบบนี้ในการวิจัยปัญหาทางสังคม โดยเฉพาะการวิจัยเพื่อการพัฒนา (Research and Development)

ภาษาอังกฤษ

Conrad (2015) ศึกษาเรื่อง นวัตกรรมทางสังคมในการศึกษาที่ได้รับแจ้งจากความรู้ทางศิลปะและความรู้ของชนพื้นเมือง เพื่ออ้างถึงผู้คนและประเพณีภูมิปัญญาของพวกเขาจากสถานที่ต่าง ๆ ทั่วโลก และคำว่าความหลากหลายของคนในแคนาดา วิจัยเรื่องนี้กล่าวถึงความจำเป็นทางจริยธรรมสำหรับการทำงานสร้างสรรค์เพื่อสังคม และตรวจสอบแนวปฏิบัติที่มีศักยภาพในการปลูกฝังนวัตกรรมทางสังคมไว้ในทุนการศึกษา รวมถึงแนวทางการศึกษาเชิงประสบการณ์และเชิงสัมพันธ์ เช่น การเรียนรู้บริการชุมชนและความยุติธรรมในการฟื้นฟู การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการวิจัยแบบมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชน ศิลปะชุมชนเป็นกรอบประชาธิปไตยทางวัฒนธรรม อธิบายถึงโครงการวิจัยที่มีเยาวชนที่เกี่ยวข้องตามท้องถิ่นเป็นกรณีศึกษาสำหรับการวิจัยที่มุ่งสู่นวัตกรรมทางสังคมผ่านขั้นตอนห้าขั้นตอนของโครงการริเริ่มการวิจัยนโยบายของรัฐบาลแคนาดาซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการนวัตกรรมทางสังคมที่สร้างสรรค์ร่วมกัน

Shelley (2012) ทำการศึกษา เรื่องราวของชุมชนในงานประติมากรรมซึ่งมีเนื้อหาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ในชุมชนโดยนักการศึกษาศิลปะ นักวิจัย และศิลปิน เป็นผู้มีส่วนร่วม และได้สะท้อนเรื่องราวที่จะเป็นประโยชน์ต่อศิลปศึกษา การสื่อสารเกี่ยวกับวิธีการที่ศิลปินได้แปลความหมายวิถีชีวิตชุมชนในรูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม เป็นวิธีการที่ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะร่วมสมัยและในขณะเดียวกันก็เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการการมีส่วนร่วมในชุมชนอีกด้วย

Sue (2013) ทำการศึกษาสถานที่ในโลก: สถานที่และวัฒนธรรมที่มีส่วนสนับสนุน หรือจุดประสงค์เพื่อการศึกษา โดยมีแนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายของวัฒนธรรมและความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นเครื่องมืออธิบายเกี่ยวกับสถานที่และวัฒนธรรมเหล่านั้น โดยได้รับทุนโดยได้รับทุนจากอุทยานแห่งชาติเอ็กซ์มัวร์ (Exmoor National Park Authority) ในการศึกษาครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบตัดขวาง (Cross-sectional research) กับสามโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศอังกฤษ ที่มีการใช้หลักสูตรการเรียนรู้นอกห้องเรียนมาแล้ว 4 ปีและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยโปรแกรม NVivo ผลการวิจัยพบว่าผู้เรียนอายุ 9-13 ปี มีการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ (Active learning) โดยมีการจัดกิจกรรม 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านระบบนิเวศวิทยาในท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ธรณีวิทยาภูมิศาสตร์ และการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งการอบรมปลูกฝังวัฒนธรรมผ่านการสร้างบทเรียนที่มีประสิทธิภาพของครูผู้สอนทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ตนเองอาศัยอยู่ เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการเห็นคุณค่าในตนเอง การเรียนรู้นอกห้องเรียนเป็นการฝึกให้ผู้เรียนเผชิญกับสถานการณ์จริง ฝึกการตัดสินใจ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การพัฒนาทักษะทางสังคมมีความสัมพันธ์และความรู้สึกที่ดีต่อชุมชนมากขึ้น นี่เป็นกระบวนการที่จะเตรียมความพร้อมพวกเขาในการตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และเสริมสร้างความมั่งคั่งของธรรมชาติ สัตว์ป่าและมรดกทางวัฒนธรรมของอุทยานแห่งชาติและการเรียนรู้ตลอดชีวิตในโลกที่มุ่งเน้นให้เห็นความต้องการจำเป็นสำหรับผู้เรียนที่ต้องก้าวต่อไป การเรียนการสอนโดยใช้สถานที่เป็นฐานรองรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงควรมีการสนับสนุนในมุมมองเรื่องนี้อย่างยิ่ง

Geekiyange et al. (2020) ศึกษาเรื่อง ชุมชนที่เปราะบางมักถูกกีดกันในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาเมืองเนื่องจากอุปสรรคในการเข้าสู่ชุมชนและความท้าทายสำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนความทันสมัยของข้อจำกัดเหล่านี้สำหรับภูมิภาค รัฐ หรือบริบทเฉพาะ ความรู้จึงกระจุกกระจายไม่เกิดเป็นโลกมุมมองว่าทำไมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเมืองจึงถูกขัดขวาง มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอุปสรรคและความท้าทายที่มีอยู่ต่อกระบวนการตัดสินใจของชุมชนโดยรวมคือสิ่งสำคัญที่สุดในการหาแนวทางแก้ไขเพื่อเปลี่ยนแนวปฏิบัติในปัจจุบันไปสู่การพัฒนาเมืองอย่างเท่าเทียม ดังนั้น การทบทวนวรรณกรรมนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมวรรณกรรมของปัจจุบัน ความท้าทายและอุปสรรคต่อการตัดสินใจที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนในการพัฒนาชุมชนเมืองและแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้ที่จะเอาชนะ การทบทวนวรรณกรรมนี้ครอบคลุมถึงสื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดทำขึ้นตั้งแต่ปี 2010 ถึง 2020 คือดำเนินการเพื่อระบุและจำแนก

อุปสรรค ความท้าทาย และแนวทางแก้ไขที่มีอยู่ในปัจจุบัน ติดตามอย่างเป็นระบบกระบวนการวิเคราะห์ มีการพิจารณาผลงานวิจัยทั้งหมด 63 จาก 1324 รายการสำหรับการวิเคราะห์ในเชิงลึก ผลการศึกษาพบอุปสรรคและความท้าทาย 48 ประการเกี่ยวกับบริบทปัจจุบัน โครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่สำหรับชุมชนการมีส่วนร่วมและกระบวนการตัดสินใจในปัจจุบัน ขาดความรู้และความตระหนักรู้ของชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีความหมายและจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ชัดเจนซึ่งถูกระบุว่าเป็นข้อจำกัดสูงสุด จากการสังเคราะห์งานวิจัยในปัจจุบันพบว่า สิ่งเหล่านี้สามารถเอาชนะอุปสรรคผ่านการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการสร้างขีดความสามารถของทั้งสองชุมชนและผู้เชี่ยวชาญ การมีส่วนร่วมของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำเสนอการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านกระบวนการและนโยบาย

Grodach (2010) ทำการศึกษาเรื่อง วรรณกรรมล่าสุดโดยให้เครดิตพื้นที่ศิลปะของชุมชนด้วยการเพิ่มปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการมีส่วนร่วมและสร้างการฟื้นฟูเศรษฐกิจ บทความนี้ให้เหตุผลว่าความสามารถของพื้นที่ศิลปะในการตระหนักถึงผลลัพธ์เหล่านี้เชื่อมโยงกับบทบาทของพวกเขาในฐานะพื้นที่สาธารณะ และสามารถขยายศักยภาพในการพัฒนาชุมชนโดยให้ความสนใจกับบทบาทนี้มากขึ้น การวิเคราะห์ลักษณะพื้นที่สาธารณะมีประโยชน์เพราะช่วยส่งเสริมการพิจารณาปัญหาที่บางครั้งถูกมองข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบของสภาพแวดล้อมทางกายภาพต่อผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ฉันทรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่สาธารณะและการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ศิลปะประเภทต่างๆ รวมถึงสหกรณ์ศิลปิน พื้นที่ศิลปะเฉพาะชาติพันธุ์ และศูนย์ศิลปะที่ได้รับการสนับสนุนจากเมืองในใจกลางเมืองและชานเมือง การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าผ่านการเขียนโปรแกรมและกิจกรรมอื่น ๆ พื้นที่ศิลปะให้บริการบทบาทพื้นที่สาธารณะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน อย่างไรก็ตาม ความสามารถของหลายๆ คนในการแสดงเป็นพื้นที่สาธารณะถูกขัดขวางจากปัญหาการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกและการเชื่อมต่อทางกายภาพที่ไม่ดีในบริเวณโดยรอบ บทความนี้ปิดท้ายด้วยข้อเสนอในการส่งเสริมบทบาทการพัฒนาชุมชนของพื้นที่ศิลปะผ่านการทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะ

Hsieh (2018) ทำการศึกษาเรื่อง ความคิดสร้างสรรค์ได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในการปลูกฝังความสามารถระดับชาติในไต้หวัน โดยวิธีการอย่างค่อยเป็นค่อยไป แม้ว่าการศึกษาศิลปะแบบดั้งเดิมจะเชื่อมโยงกับความคิดสร้างสรรค์อย่างใกล้ชิด แต่งานวิจัยทางวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาศิลปะทั่วไปยังไม่เพียงพอ ดังนั้น เป้าหมายของการวิจัยนี้คือเพื่อศึกษาวิธีการปลูกฝังความคิดสร้างสรรค์ในการวางแผนหลักสูตรสำหรับการศึกษาศิลปะทั่วไปใน

มหาวิทยาลัยด้วยเทคโนโลยี ตลอดจนกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์ของหลักสูตร การวิจัยใช้ทฤษฎีและขั้นตอนของการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ (CPS) ในหลักสูตรศิลปะทั่วไปเพื่อออกแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่น สิ่งนี้เกี่ยวข้องกับการแปลงขั้นตอนของการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เป็นขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมการออกแบบกลุ่มโดยมีเป้าหมายในการสร้างกระบวนการออกแบบที่เทียบเท่ากับกระบวนการในการแก้ปัญหา ผลการวิจัยหลักพบว่า นักศึกษาสามารถสัมผัสกระบวนการแก้ปัญหาผ่านกิจกรรมการออกแบบกลุ่ม และพัฒนาความคิดที่แตกต่างและการอยู่ร่วมกันเข้าหากันไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือยังเป็นกลยุทธ์การสอนที่เหมาะสมที่สุดสำหรับนักเรียนหน่วยงานอื่น ๆ กับศิลปะในรูปแบบการปลูกฝังความคิดสร้างสรรค์

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยดำเนินการบนหลักการของความร่วมมือ (Mutual Cooperation) การเคารพความคิดเห็นของคนส่วนมาก เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของสมาชิกภายในชุมชน และมีความเชื่อต่อพลังของชุมชนในการเป็นพลังของการพัฒนา โดยมีขั้นตอนเริ่มต้นจากการประเมินสถานการณ์ชุมชน การสร้างความร่วมมือกับชุมชน การกระจายความร่วมมือการจัดทำแผน กิจกรรมการจัดการเรียนรู้หลักสูตร การนำไปสู่การปฏิบัติการประเมินผลและปรับปรุง การดำรงรักษาความยั่งยืนของการพัฒนา และการดำเนินการวิจัยบนฐานของวัฒนธรรมชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินผลในการดำเนินงานในกระบวนการวางแผนควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมใน การสะท้อนปัญหาและคิดค้นโครงการ กิจกรรมในการวางแผนมากกว่าการนำโครงการสำเร็จรูปไปให้ชุมชนดำเนินการและเป็นสาเหตุให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงานด้วย นอกจากนี้ในการกระตุ้นชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ยาก จึงควรใช้สื่อและเทคโนโลยีที่หลากหลายช่องทางเพื่อให้สามารถเข้าถึงชุมชนและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จึงต้องทำการลงพื้นที่ศึกษาสภาพการณ์ของชุมชนภูมิจิน ปัญหาความต้องการของชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลร่วมกันกับสมาชิกภายในชุมชน และการนำแนวคิดทฤษฎีทางการรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาเข้ามาบูรณาการเชื่อมโยงกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิจิน

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ต ครั้งนี้ มุ่งศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ต ผังธนบุรี เพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม เป็นการวิจัยในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยเริ่มจากการสร้างรูปแบบ พัฒนา และนำรูปแบบไปทดลองใช้เพื่อประเมินผล ปรับปรุง และนำเสนอรูปแบบที่สร้างขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยเข้าไปดำเนินงานร่วมกับชุมชนเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ศึกษาจากตัวแทนชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้นำแหล่งเรียนรู้เข้าร่วมประชุมปฏิบัติการ เพื่อร่วมคิด ปฏิบัติการ ดำเนินโครงการหรือกิจกรรมตามแผนการ การประเมินผลการปฏิบัติงานร่วมกัน และมุ่งศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมไปถึงผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาชุมชน และกระบวนการสร้างองค์ความรู้ ตระหนักและเห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ของชุมชนอย่างไร ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ชุมชนผังธนบุรี รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ประกอบไปด้วย

- 1.1 การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน พื้นที่ผังธนบุรี
 - 1.2.1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยใช้แบบสอบถามจากผู้นำชุมชน ชุมชนที่อยู่รอบข้าง เป็นต้น
 - 1.2.2 การศึกษาสภาพปัจจุบันและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา
 - 1.2.2.1 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำหรือผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ชุมชน
 - 1.2.2.2 การวิจัยภาคสนามด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์
 - 1.3 การศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาดูงานจากชุมชนต้นแบบ

การวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยนำข้อมูลพื้นฐานจากการใน
ระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ จัดทำแผนกิจกรรมศิลปศึกษา

2.1 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาจากการศึกษาในระยะที่ 1 จากการวิเคราะห์
สังเคราะห์ สังเคราะห์ จัดทำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

2.2 นำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษามาที่ได้มาประชุม (Focus Group) รวมกับจาก
ผู้นำชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน และผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา ด้าน
พิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของ
รูปแบบกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา

2.3 นำผลการประเมินจากขั้นตอน ที่ 2.2 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพิ่มเติม โดย
ศึกษา ค้นคว้า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาไปประเมินคุณภาพ โดย
ใช้ (Rating Scale) มี 5 ระดับ และหาค่า IOC (Item Objective Congruence: IOC)

การวิจัยระยะที่ 3 การใช้และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรม
ศิลปศึกษา

3.1 นำรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาไป
สอบถามความคิดเห็นกับชุมชนรอบข้างและประชาชนทั่วไป

3.2 นำเสนอรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา
ฉบับสมบูรณ์

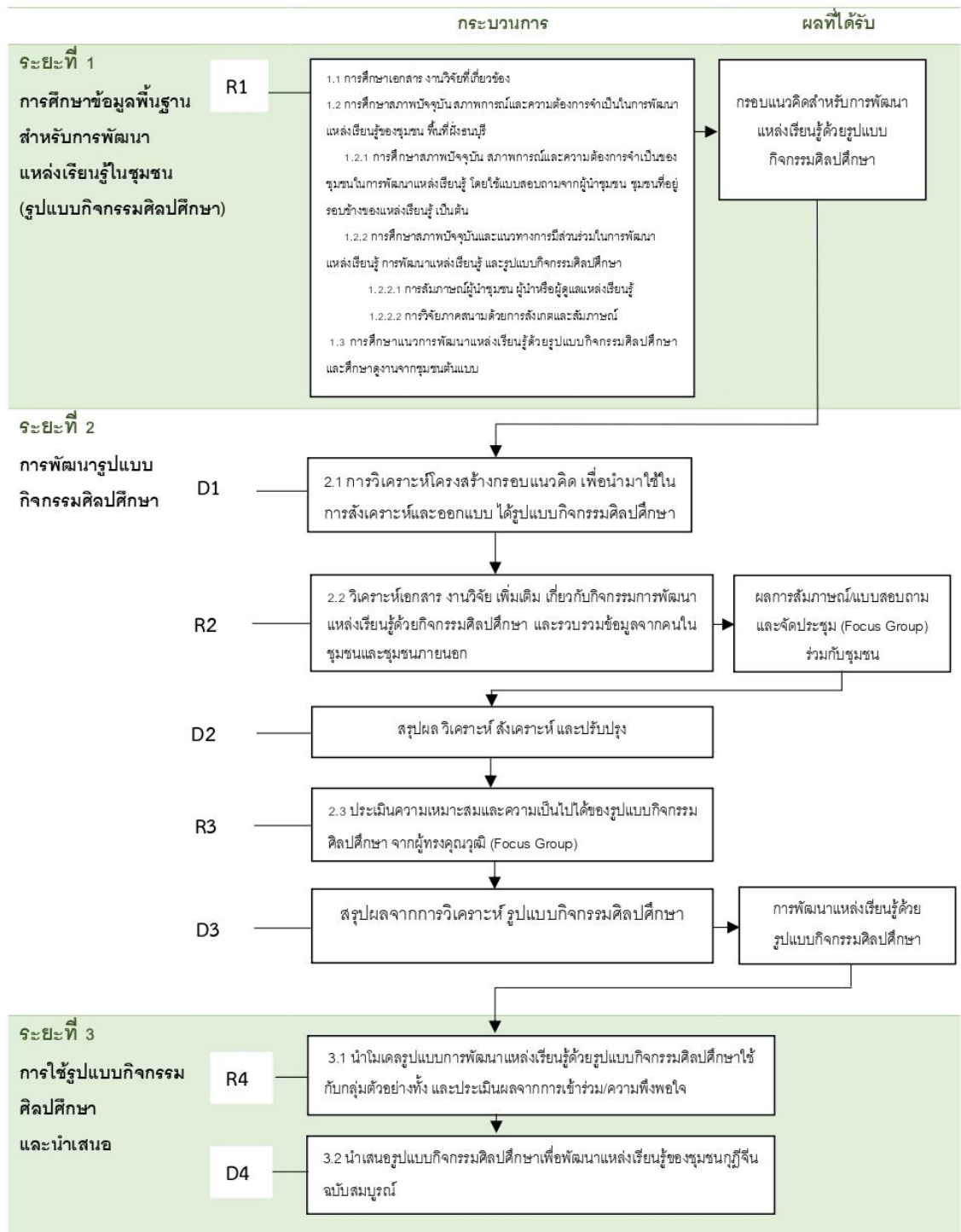
แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ภาพแสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบ

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

วิธีดำเนินการ

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เป็นการศึกษาเอกสาร งานวิจัยทั้งไทยและต่างประเทศ และกรณีศึกษาของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนในประเทศและต่างประเทศ ที่เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนา รูปแบบการใช้กิจกรรมศิลปศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เอกสารที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 ได้แก่ หนังสือวิชาการ ตำรา งานวิจัยทั้งไทยและต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

1. แนวคิดการเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐาน
3. ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ประกอบไปด้วย

- 1) เอกสารงานวิจัยของไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน เป็นต้น
- 2) เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับการออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษา รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาที่เกี่ยวข้อง
- 3) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากฐานข้อมูลห้องสมุด และฐานข้อมูลออนไลน์
- 4) ข้อมูลภาคสนามการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ในพื้นที่จริง และในส่วนของออนไลน์

1.2 สัมภาษณ์เชิงลึกถึงโครงสร้างเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน จำนวน 15 คน ประกอบด้วย

- สภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นของชุมชนจากปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อการพัฒนา โดยใช้แบบสอบถามผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในชุมชน (ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้)

- การศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดกิจกรรมศิลปศึกษากับชุมชน

1.3 ประชุม Focus Group กับผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้วยกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน จำนวน 5 คน

ผู้ให้ข้อมูลการวิจัย คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนวิชาศิลปศึกษา ด้านแหล่งเรียนรู้/พิพิธภัณฑ์ด้านการกิจกรรมศิลปศึกษา และด้านการวิจัยศิลปะกับชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 5 คน

โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 3 บทความ

2) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 3 บทความ

3) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 3 บทความ

4) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 3 บทความ

5) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ (ทัศนศิลป์) ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 3 บทความ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น มีดังนี้

1) แบบสอบถามสำหรับชุมชนภูมิถิ่น (User)

เป็นแบบสอบถามความต้องการและความจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยแบ่งโครงสร้างแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตาราง 7 โครงสร้างของแบบสอบถามสำหรับชุมชน

ประเด็นที่ศึกษา	รูปแบบ	วัตถุประสงค์	เนื้อหา	ข้อคำถาม
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	ข้อคำถามแบบเลือกรายการ (Checklist)	ศึกษาข้อมูลและสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	ข้อมูลทั่วไปและสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพศ 2. อายุ 3. วุฒิการศึกษา 4. ตำแหน่ง 5. ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่/ตำแหน่งปัจจุบัน 6. ประสบการณ์ในการจัดการเพื่อพัฒนาชุมชนและการบริหารจัดการ 7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องแหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ หรือภูมิปัญญาในท้องถิ่น 8. ประสบการณ์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชน 9. เหตุผลในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน หรือความต้องการพัฒนาชุมชน

ตาราง 7 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	รูปแบบ	วัตถุประสงค์	เนื้อหา	ข้อคำถาม
ตอนที่ 2 สภาพ ปัจจุบันและ สภาพที่พึง ประสงค์ในการ จัดการแหล่ง เรียนรู้ในชุมชน	คำถามปลายเปิด (Open-Ended Questionnaire) ชนิดความเรียง	เพื่อศึกษา ความคิดเห็น ของคนใน ชุมชนต่อการมี ส่วนร่วมในการ พัฒนาแหล่ง เรียนรู้	ความคิดเห็นของ คนในชุมชนกับ การมีส่วนร่วมใน การพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ในชุมชน ด้วยกิจกรรม ศิลปศึกษา	1. กำหนดจุดมุ่งหมายของการ จัดกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ 2. ลักษณะของเนื้อหา หรือ กิจกรรมศิลปศึกษา 3. ความเชื่อมโยงของกิจกรรม ศิลปศึกษากับการพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ในชุมชน หรือพัฒนา ชุมชน 4. รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา กับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การ สร้างความเชื่อมโยงในด้าน ต่าง ๆ 5. ความต้องการของชุมชนใน การพัฒนาชุมชน แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่ง ท่องเที่ยว 6. ประโยชน์จากการใช้ กิจกรรมศิลปศึกษาพัฒนา แหล่งเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ

ตาราง 7 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	รูปแบบ	วัตถุประสงค์	เนื้อหา	ข้อคำถาม
ตอนที่ 3 ความ คิดเห็น ข้อเสนอแนะ ต่อ การพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ในชุมชน ด้วยกิจกรรม ศิลปศึกษา	คำถามปลายเปิด (Open-Ended Questionnaire) ชนิดความเรียง	เพื่อศึกษา ความคิดเห็น ของคนใน ชุมชนต่อการมี ส่วนร่วมในการ พัฒนาแหล่ง เรียนรู้ในชุมชน ด้วยกิจกรรม ศิลปศึกษา	ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ของคนในชุมชน กับการมีส่วนร่วม ในการ พัฒนาแหล่ง เรียนรู้ในชุมชน ด้วยกิจกรรม ศิลปศึกษา	1. ประโยชน์และมีความจำเป็น ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ใน ชุมชน 2. ปัญหาและอุปสรรคในการมี ส่วนร่วม การนำเสนอรูปแบบ กิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนา แหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรม ศิลปศึกษา 3. รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ที่ต้องการหรือมีความสนใจ 4. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1

1) นำเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา ด้านแหล่งเรียนรู้/พิพิธภัณฑ์ ด้านรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ด้านการวัดและประเมินผลทางด้านศิลปศึกษา ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความชัดเจนของการใช้ของภาษา

2) การนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา (Item Objective Congruence: IOC) ค่าดัชนีที่ได้ควรมีค่า ≥ 0.50 ขึ้นไป จึงจะแสดงว่าข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหา

2) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามสำหรับชุมชน โดยดำเนินการติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชน ประชาชน ชาวบ้าน ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำแบบสอบถามจดหมายขอความร่วมมือ คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม และซองสำหรับส่งแบบสอบถามคืนผู้วิจัย

3) วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามสำหรับชุมชน จำแนกได้ดังนี้

5.1.1 ขอคำถามแบบเลือกรายการ (Checklist) วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่และค่าเฉลี่ย

5.1.2 คำถามปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

1.2.2 การศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้

1.2.2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์

1) ประชากรและตัวอย่างในการวิจัยระยะที่ 1.2.2

ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้นำชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) นอกจากนี้ยังรวมไปถึงผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 15 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เกี่ยวกับสภาพในปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางในการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา โดยแบ่งโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตาราง 8 โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นที่ศึกษา	วัตถุประสงค์	ข้อคำถาม
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปในการสัมภาษณ์	เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์	ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์ ตำแหน่ง หน่วยงาน ประสบการณ์ในการทำหน้าที่
ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น	เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา ความต้องการของชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปัญหา ความต้องการในปัจจุบันของชุมชน 2. แนวทางหรือรูปแบบในการจัดกิจกรรมในชุมชน 3. การให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปะ และวัฒนธรรม รวมไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น 4. จุดเด่นของชุมชน 5. จุดอ่อน หรือข้อจำกัดของชุมชนในการจัดการ 6. โอกาสหรือปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของคนในชุมชน 7. ปัญหาหรืออุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน แหล่งเรียนรู้ของชุมชน
ตอนที่ 3 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา	เพื่อศึกษามุมมองของผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ที่เกี่ยวข้อง	<ol style="list-style-type: none"> 1. หากมีการนำกิจกรรมศิลปศึกษาเข้ามาเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนควรใช้กิจกรรมในรูปแบบใดบ้าง หรือประเภทใดบ้าง 2. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนสามารถเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ 3. ความเป็นไปได้ในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา 4. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์ความเป็นชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเชื้อชาติให้เป็นที่รู้จักและคงอยู่ 5. รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนได้หรือไม่ อย่างไร
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเพิ่มเติม	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่มีต่อการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1) นำเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา ด้านแหล่งเรียนรู้ในชุมชน/พิพิธภัณฑ์ ด้านการออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ด้านการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม และด้านการใช้ภาษาไทย ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความชัดเจนของการใช้ภาษา

3.2) การนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ มาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา (Item Objective Congruence: IOC) ค่าดัชนีที่ได้ควรมีค่า ≥ 0.50 ขึ้นไปจึงจะแสดงว่าข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหา

3.3) ผู้วิจัยปรับความชัดเจนของการใช้ภาษาของแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4) การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.2.1) ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อขอความอนุเคราะห์ผู้ชุมชนกุฎีจีน เพื่อติดต่อขอความร่วมมือ

4.2.2) ผู้วิจัยทำจดหมายขอความร่วมมือและตัวอย่างแบบสัมภาษณ์ไปยังชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อขอความร่วมมือในการทำวิจัยอย่างเป็นทางการ พร้อมนัดหมายวันเวลาที่เข้าไปเก็บข้อมูล

5) การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตรวจสอบร่วมกับข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม และจัดหมวดหมู่เพื่อหาค่าความถี่

1.2.2.2 การวิจัยภาคสนามในชุมชนด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์

1) ประชากรและตัวอย่างในการวิจัย

ประชากร คือ ประชากรในชุมชนกุฎีจีน

ตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และตัวแทนผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ชุมชน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยกำหนดเฉพาะหัวข้อหลัก ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงลึกในกรณีวิจัยภาคสนาม โดยแบ่งโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

ตาราง 9 โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ประเด็นที่ศึกษา	วัตถุประสงค์	ข้อคำถาม
แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน (คนในชุมชน)		
พื้นฐานการเรียนรู้ศิลปะกับชุมชน	เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนศิลปะกับชุมชน	กิจกรรมการเรียนรู้ด้านศิลปะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมต่าง ๆ จากท้องถิ่น
ประสบการณ์การเรียนรู้ศิลปะในชุมชน	เพื่อศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ศิลปะในชุมชน	ประสบการณ์การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนด้านศิลปะ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรม
ความรู้สึกที่มีต่อโครงการ	เพื่อศึกษามุมมองของนักศึกษาที่มีต่อกิจกรรมศิลปะ	ความรู้สึกของนักศึกษาที่มีต่อโครงการ
ประสบการณ์ที่ได้รับจากการร่วมโครงการ	เพื่อศึกษาประสบการณ์ที่ได้รับจากการร่วมโครงการ	ประสบการณ์ของนักศึกษาที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ
แบบสัมภาษณ์สำหรับชุมชน (ชุมชนรอบนอก/ประชาชนทั่วไป)		
ประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	เพื่อศึกษาประสบการณ์ของคนในชุมชน	ประสบการณ์ของคนในชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปะศึกษา
ความเชื่อมโยงของกิจกรรมศิลปะศึกษา	เพื่อศึกษามุมมองของชุมชนเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมศิลปะศึกษา	ความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมศิลปะศึกษากับชุมชน
ความรู้สึกที่มีต่อโครงการ	เพื่อศึกษาความรู้สึกของชุมชนที่มีต่อโครงการ	ความรู้สึกของชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ

ตาราง 9 (ต่อ)

ประเด็นที่ศึกษา	วัตถุประสงค์	ข้อคำถาม
แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้เกี่ยวข้อง		
การเตรียมความพร้อม ของผู้นำชุมชน	เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อม การร่วมกันของชุมชนเพื่อพัฒนา แหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรม ศิลปศึกษา	การเตรียมพร้อมผู้ปฏิบัติงานในกิจกรรม ศิลปศึกษา
การดำเนินกิจกรรม ศิลปศึกษาเพื่อพัฒนา แหล่งเรียนรู้โดยการมี ส่วนร่วมของชุมชน	เพื่อศึกษาขั้นตอนการดำเนินการ ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา	ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมศิลปศึกษา
ความรู้สึกรู้สึกจากการเข้า ร่วมโครงการ	เพื่อศึกษาความรู้สึกของผู้เข้าร่วม โครงการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา	ความรู้สึกที่มีต่อการร่วมโครงการ

3) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1) นำเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ซึ่งประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา ด้านแหล่งเรียนรู้/พิพิธภัณฑ์ ด้านการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา และด้านการใช้ภาษาไทย ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity)

3.2) การนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ มาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา (Item Objective Congruence: IOC) ค่าดัชนีที่ได้ควรมีค่า ≥ 0.50 ขึ้นไปจึงจะแสดงว่าข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหา

3.3) ผู้วิจัยปรับความชัดเจนของการใช้ภาษาของแบบสัมภาษณ์ ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลวิจัย

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1) ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อขอเข้าสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา

4.2) ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชน แหล่งเรียนรู้ชุมชน

5) การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และตรวจสอบพร้อมกับข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์

1.3 การศึกษาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้วยกิจกรรม ศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา จากผู้เชี่ยวชาญ โดยมี การดำเนินการดังนี้

ตาราง 10 การศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการดำเนินการ	ผลลัพธ์ที่ได้
1. การศึกษาเอกสาร หนังสือ บทความ และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศ และ ต่างประเทศที่เป็นข้อมูลพื้นฐาน	1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การจัดกิจกรรมศิลปศึกษากับชุมชน
2. นำข้อมูลที่ได้มาสร้างรูปแบบ เบื้องต้นเพื่อนำไปเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือการสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ เพื่อนำมาใช้ในการ วิเคราะห์องค์ประกอบการสร้างรูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษา	2. ได้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเบื้องต้น
3. นำแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เสนอต่อที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ของ คำถาม นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข	3. แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และ ความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา
4. นำแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความเหมาะสมของคำถาม จากนั้นนำมาปรับปรุง	4. แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการ ตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ

ตาราง 10 (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินการ	ผลลัพธ์ที่ได้
5. นำแบบสอบถามไปใช้กับชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน และแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	5. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
6. ทำการศึกษาข้อมูลผู้เข้าร่วมกิจกรรม ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น	6. ข้อมูลของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และความรู้ด้านรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา
7. การสัมภาษณ์ชุมชนต้นแบบ แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ควบคู่กับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการพูดคุยเพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา	7. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis)
8. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาสังเคราะห์เพื่อหาองค์ประกอบของรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ด้วยวิธีสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)	8. ข้อมูลองค์ประกอบของรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา รายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบทั้งในเรื่องรูปแบบ แผนการสอน กิจกรรมสถานที่ เป็นต้น

1) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยระยะที่ 1.3

ผู้ให้ข้อมูลการวิจัย คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนวิชาศิลปศึกษา ด้านแหล่งเรียนรู้/พิพิธภัณฑ์ด้านการกิจกรรมศิลปศึกษา และด้านการวิจัยศิลปะกับชุมชน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวนทั้งสิ้น 5 คน

1) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 3 บทความ

2) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 3 บทความ

3) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 3 บทความ

4) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 3 บทความ

5) เป็นผู้ที่มีประสบการณ์/ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ (ทัศนศิลป์) ไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีผลงานทางวิชาการไม่น้อยกว่า 3 บทความ

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างในการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ภูมิเงิน โดยแบ่งโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตาราง 11 โครงสร้างแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็นที่ศึกษา	วัตถุประสงค์	เนื้อหา	ข้อคำถาม
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปในการสัมภาษณ์	เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์	1. ชื่อ-นามสกุล 2. ตำแหน่งการทำงาน 3. ประสบการณ์ในการทำงาน
ตอนที่ 2 แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษาที่ควรนำมาใช้	เพื่อศึกษาแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษาที่ควรนำมาใช้	การศึกษาแนวทาง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และการนำกิจกรรมศิลปศึกษา มาใช้ในการพัฒนา	1. มุมมองต่อการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และการนำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษามาประยุกต์ใช้ 2. วิธีการจัดการ ดำเนินการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน 3. องค์ประกอบของการวิจัย 4. จุดประสงค์ของการวิจัย 5. ขั้นตอนการออกแบบและจัดกิจกรรมศิลปศึกษา

			6. องค์ประกอบของเนื้อหาสาระ ด้านประวัติศาสตร์ ด้าน วัฒนธรรม เป็นต้น 7. สื่อและอุปกรณ์ 8. บรรยากาศและสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ 9. บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 10. ปัจจัยและผลกระทบ
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ เพิ่มเติม	เพื่อรวบรวมความคิดเห็น เพิ่มเติมของผู้เชี่ยวชาญต่อ แนวทางการพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ รูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษา	ศึกษาความคิดเห็น เพิ่มเติมของ ผู้เชี่ยวชาญ	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของ ผู้เชี่ยวชาญต่อแนวทางการมีส่วนร่วม ร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่ง เรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา

3) ตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

3.1 นำเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยที่สร้างขึ้น โดยผ่านความเห็นชอบจาก
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา
ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความชัดเจนของการใช้ภาษา

3.2 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิมาหาค่าดัชนี
ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา (Item Objective Congruence: IOC) ค่าดัชนีที่ได้
ควรมีค่า ≥ 0.50 ขึ้นไปจึงจะแสดงว่าข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหา

4) การเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยมี
ขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 ผู้วิจัยเลือกผู้เชี่ยวชาญตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และติดต่อขอความ
ร่วมมือในการวิจัย

4.2 ผู้วิจัยทำจดหมายขอความร่วมมือ ข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร ผลการ
วิเคราะห์แบบสอบถามชุมชน ผลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้มีส่วน

เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือในการวิจัยอย่างเป็นทางการ พร้อมนัดหมายวันเวลาที่เข้าไปเก็บข้อมูล

4.3 ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชนตามวันและเวลาที่ได้นัดหมายไว้

5) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และจัดหมวดหมู่จำแนกตามเนื้อหาความถี่

การวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

โดยนำข้อมูลพื้นฐานจากการในระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ จัดทำแผนรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

2.1 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาจากการศึกษาในระยะที่ 1 จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ จัดทำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

2.2 นำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาที่สร้างขึ้น นำมาประชุม (Focus Group) ร่วมกับทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา ด้านพิพิธภัณฑ์และแหล่งเรียนรู้ ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา

2.3 นำผลการประเมินจากขั้นตอน ที่ 2.2 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพิ่มเติม โดยศึกษาค้นคว้า งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาไปประเมินคุณภาพ โดยใช้ (Rating Scale) มี 5 ระดับ และหาค่า IOC (Item Objective Congruence: IOC)

ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะนำมาแปลงเป็นคะแนน ดังนี้

มีความเห็นว่า สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น	+1
มีความเห็นว่า ไม่แน่ใจ	กำหนดคะแนนเป็น	0
มีความเห็นว่า ไม่สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น	-1

โดยใช้สูตรคำนวณ ดังนี้

2.1 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาจากการศึกษาในระยะที่ 1 จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ สังเคราะห์ จัดทำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการวิจัยระยะที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และหลักการ เป็นโครงสร้างของรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา อันประกอบไปด้วย หลักการ เนื้อหา มิติการคิดวิเคราะห์ การระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยสนับสนุน และกลไกสนับสนุนรูปแบบ โดยมีรายละเอียดการสังเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตาราง 12 รายละเอียดการสังเคราะห์ข้อมูล

องค์ประกอบของรูปแบบ	ข้อมูลที่ใช้ในการสังเคราะห์ข้อมูล
หลักการ	1. ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ทางศิลปะ แนวคิดในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา 2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน
เนื้อหา	1. หลักการ แนวคิด เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน กิจกรรมศิลปศึกษา 2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน
มิตินิการคิด	1. หลักการในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 2. ข้อมูลจากการสอบถามคนในชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การลงพื้นที่ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ
กระบวนการเรียนรู้	1. แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 2. ข้อมูลจากการสอบถามคนในชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การลงพื้นที่ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ
พฤติกรรมการเรียนรู้	1. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา 2. ข้อมูลจากการสอบถามคนในชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การลงพื้นที่
ปัจจัยสนับสนุนรูปแบบ	1. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา 2. ข้อมูลจากการสอบถามคนในชุมชน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การลงพื้นที่ และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

วิเคราะห์เอกสาร งานวิจัย เพิ่มเติม เกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา และรวบรวมข้อมูลจากคนในชุมชนภูมิถิ่นและชุมชนภายนอก

1) ประชากรและตัวอย่างในการวิจัย

$$\text{โดยใช้สูตรการหาค่า IOC คือ } \text{IOC} = \frac{\sum R}{N}$$

IOC หมายถึง ค่าดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ หมายถึง ผลรวมของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนของผู้เชี่ยวชาญ

ประชากร คือ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ดูแลและตัวแทนแหล่งเรียนรู้ชุมชน
จำนวน 30 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

- 2.1) รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน
- 2.2) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้าร่วม
- 2.3) แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วม

3) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการทดลองใช้รูปแบบ

ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2.1 ไปตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบจากอาจารย์ที่ปรึกษา และนำเครื่องมือวิจัย 2.1 รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา 2.2 แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้าร่วม 2.3 แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วม ปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

ผู้วิจัยนำเครื่องมือวิจัย 2.2 แบบสอบถามความพึงพอใจ 2.3 แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมไปตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับข้อคำถาม (Item Objective congruence: IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน

ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะนำมาแปลงเป็นคะแนน ดังนี้

มีความเห็นว่า สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น	+1
มีความเห็นว่า ไม่แน่ใจ	กำหนดคะแนนเป็น	0
มีความเห็นว่า ไม่สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น	-1

โดยใช้สูตรคำนวณ ดังนี้

$$\text{โดยใช้สูตรการหาค่า IOC คือ } IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC	หมายถึง	ค่าดัชนีความสอดคล้อง
$\sum R$	หมายถึง	ผลรวมของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
N	หมายถึง	จำนวนของผู้เชี่ยวชาญ

จากนั้นนำคะแนนการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง ถ้าค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป ถือว่ารูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ ไม่ต้องปรับปรุง

4) การดำเนินการทดลองใช้ร่างรูปแบบ

ผู้วิจัยดำเนินการนำรูปแบบและเครื่องมือไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง แขวงวัดกัลยาณ์ ดังนี้

ตาราง 13 การทดลองรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา

ขั้นตอนการดำเนินการ	ผลลัพธ์ที่ได้
นำรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาฯ ไปทดลองใช้กับชุมชนแขวงวัดกัลยาณ์ (ชุมชนกุฎีจีน)	ข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา ประกอบได้ด้วย - ผลการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษา (Try- Out)

2.2 นำรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาที่ได้มาประชุม (Focus Group) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะศึกษา ด้านพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ ด้านศิลปวัฒนธรรม ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วม จำนวน 5 ท่าน

2.3 นำผลการประเมินจากขั้นตอน ที่ 2.2 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพิ่มเติมโดยศึกษา ค้นคว้า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาไปประเมินคุณภาพโดยใช้ (Rating Scale) มี 5 ระดับ และหาค่า IOC (Item Objective Congruence: IOC)

ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะนำมาแปลงเป็นคะแนน ดังนี้

มีความเห็นว่า สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น	+1
มีความเห็นว่า ไม่แน่ใจ	กำหนดคะแนนเป็น	0
มีความเห็นว่า ไม่สอดคล้อง	กำหนดคะแนนเป็น	-1

โดยใช้สูตรคำนวณ ดังนี้

$$\text{โดยใช้สูตรการหาค่า IOC คือ } IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC	หมายถึง	ค่าดัชนีความสอดคล้อง
$\sum R$	หมายถึง	ผลรวมของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
N	หมายถึง	จำนวนของผู้เชี่ยวชาญ

จากนั้นนำคะแนนการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง ถ้าค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ขึ้นไป ถือว่ารูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่ใช้ได้ ไม่ต้องปรับปรุง

การวิจัยระยะที่ 3 การใช้และนำเสนอรูปแบบ

3.1 ใช้รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบและปรับปรุงแก้ไข

นำรูปแบบโมเดลที่พัฒนาขึ้นใช้กับกลุ่มตัวอย่างชุมชนกุฎีจีน จำนวน 30 คน ประกอบไปด้วยชุมชนกุฎีจีนและกลุ่มนักศึกษาการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ที่อาศัยอยู่ในชุมชนกุฎีจีน

3.2 นำเสนอการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน ฉบับสมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย และนำเสนอผลการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา และทัศนคติที่มีต่อรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาที่เสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน ผู้วิจัยได้นำเสนอตามขั้นตอนการวิจัย แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ชุมชนฝั่งธนบุรี รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ประกอบไปด้วย

- 1.1 การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน พื้นที่ฝั่งธนบุรี
 - 1.2.1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยใช้แบบสอบถามจากผู้นำชุมชน ชุมชนที่อยู่รอบข้าง เป็นต้น
 - 1.2.2 การศึกษาสภาพปัจจุบันและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา
 - 1.2.2.1 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำหรือผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ชุมชน
 - 1.2.2.2 การวิจัยภาคสนามด้วยการสังเกตและสัมภาษณ์
- 1.3 การศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาดูงานจากชุมชนต้นแบบ

การวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยนำข้อมูลพื้นฐานจากการใน ระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ จัดทำแผนกิจกรรมศิลปศึกษา

- 2.1 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาจากการศึกษาในระยะที่ 1 จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ สังเคราะห์ จัดทำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน
- 2.2 นำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษามาที่ได้มาประชุม (Focus Group) ร่วมกับจาก ผู้นำชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน และผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา ด้าน พิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา

2.3 นำผลการประเมินจากขั้นตอนที่ 2.2 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพิ่มเติม โดยศึกษา ค้นคว้า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาไปประเมินคุณภาพ โดยใช้ (Rating Scale) มี 5 ระดับ และหาค่า IOC (Item Objective Congruence: IOC)

การวิจัยระยะที่ 3 การใช้และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา

3.1 นำรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาไปสอบถามความคิดเห็นกับชุมชนรอบข้างและประชาชนทั่วไป

3.2 นำเสนอรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษาฉบับสมบูรณ์

สำหรับรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

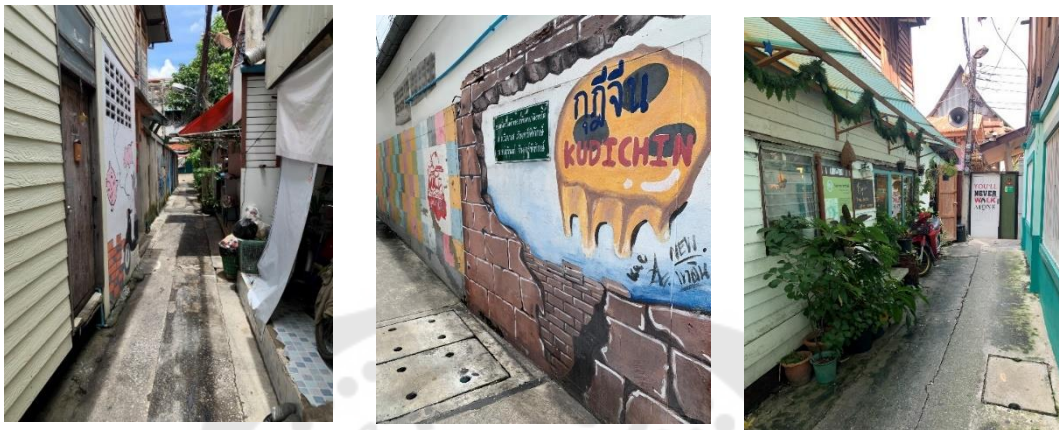
การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ชุมชนฝั่งธนบุรี รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ประกอบไปด้วย

การนำเสนอการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ชุมชนฝั่งธนบุรี ในที่นี้ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1.1) การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนกุฎีจีน รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 1.2) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ (จำนวน 15 ท่าน) และผลจากแบบสอบถามสมาชิกในชุมชน (User) จำนวน 91 คน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน พื้นที่ฝั่งธนบุรี และ 1.3) การศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาดูงานจากชุมชนต้นแบบ (Best Practice) ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับชุมชนกุฎีจีน ประวัติความเป็นมา สถานที่สำคัญในชุมชน แหล่งเรียนรู้ ศิลปะและวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นพหุวัฒนธรรม พบว่า บริบททั่วไปของชุมชนกุฎีจีนตั้งอยู่ในแขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประกอบไปด้วย 6 ชุมชน(สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2560) ได้แก่ 1) ชุมชนกุฎีจีน ที่ตั้งอยู่บนถนนเทศบาลสาย 1 จุดสังเกตคือ โบสถ์ทางตาคูร์สู มีพื้นที่ 32 ไร่ 2) ชุมชนกุฎีขาว ที่ตั้งอยู่บนถนนเทศบาลสาย 1 จุดสังเกตคือ วัดกัลป์ยาณ์ มีพื้นที่ 27 ไร่ 3) ชุมชนวัดกัลยาณ์ ที่ตั้งชุมชนอยู่ที่ถนนอรุณอมรินทร์ตัดใหม่ จุดสังเกตคือ วัดกัลยาณ์ มีพื้นที่ 22 ไร่ 4) ชุมชนวัดประยูรวงศ์ ที่ตั้งชุมชนอยู่ที่ถนนประชาธิปไตย จุดสังเกตคือ วัดประยูรวงศ์

มีพื้นที่ 13 ไร่ 5) ชุมชนวัดบุปผาราม ที่ตั้งชุมชนอยู่ที่ถนนเทศบาลสาย 2 จุดสังเกตคือ วัดบุปผาราม มีพื้นที่ 27 ไร่ และ 6) ชุมชนโรงคราม ที่ตั้งอยู่ชุมชนอยู่ที่ถนนเทศบาลสาย 2 จุดสังเกตคือ สน.บุปผาราม มีพื้นที่ 5 ไร่ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 19 บรรยากาศชุมชนกู๊จิ้น พ.ศ. 2565

ที่มา: ผู้วิจัย

ชุมชนกู๊จิ้น ถือได้ว่าเป็นชุมชนเก่าแก่ของพ่อค้าฮกเกี้ยน ตั้งอยู่ริมคลองวัดกัลยาณ์ ตั้งแต่สมัยอยุธยา และกลุ่มคนหลายเชื้อชาติมีทั้งชาวไทย จีน ฝรั่งเศส ญวน มอญ ฯลฯ ที่อพยพจากกรุงเก่ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บริเวณด้านทิศใต้ของคลองบางหลวง หรือคลองบางกอกใหญ่ในปัจจุบันใกล้ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ชุมชนกู๊จิ้นเป็นชุมชนของชาวไทยเชื้อสายโปรตุเกสที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยาเมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 แต่ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายโปรตุเกสเหล่านั้น แทบไม่เหลือเค้าโครงหน้าตาแบบตะวันตก ชุมชนแห่งนี้มีโบสถ์ทางตาครู้สเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีขนมฝรั่งกู๊จิ้น จำหน่ายขายเป็นขนมพื้นเมืองของชุมชน และขนมฝรั่งกู๊จิ้นของชุมชนนี้ถือได้ว่าเป็นขนมพื้นเมืองดั้งเดิมของกรุงเทพมหานคร ถือว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจากชาวโปรตุเกสมากกว่า 250 ปี (มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2562)

“ชุมชนกู๊จิ้นเป็นชุมชนเก่าแก่ และมีความสำคัญเป็นอย่างมากในเชิงประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน” (ปิ่นทอง วงษ์สกุล, สัมภาษณ์: 20 กรกฎาคม 2564)

ชุมชนกุฎีจีนถือเป็นชุมชนแห่งพุทธทางศิลปวัฒนธรรมเป็นย่านเก่าแก่ที่มีความเป็นมายาวนานกว่า 200 ปี ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี เป็นชุมชนพ่อค้าจีนฮกเกี้ยนที่อพยพจากกรุงศรีอยุธยา มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่คลองบางกอกใหญ่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ชุมชนกุฎีจีนแม้จะมีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ และความหลากหลายทางมรดกวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็ น พุทธ คริสต์ อิสลาม หรือพุทธมหานิกายสายจีน แต่ได้เป็นแบบอย่างของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงปัจจุบัน เมื่อพูดถึงกุฎีจีนกับคำนิยาม 3 ศาสนา 4 ความเชื่อของชุมชน “กะดีจีน” โดยความเชื่อแรกเป็นความเชื่อของชาวคริสต์นิกายคาทอลิก บริเวณพื้นที่ใกล้เคียงโบสถ์ ซางตาครู้ส ความเชื่อที่สองคือวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหารสื่อให้เราได้สัมผัสกับความเชื่อของชาว พุทธนิกายเถรวาท และศาลเจ้าเกียนอันเกง เป็นความเชื่อที่สามของชาวพุทธนิกายมหายานสาย จีน สุดท้าย คือมัสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) เป็นความเชื่อที่สี่ของชุมชนกะดีจีนซึ่งเป็ นความเชื่อของ ชาวมุสลิม (ธีรนนท์ ช่วงพิชิต, สัมภาษณ์: 30 กรกฎาคม 2564)

ด้านการท่องเที่ยว

สืบเนื่องจากกรุงธนบุรีเคยเป็นราชธานีแห่งสยามประเทศ ดังนั้น ประวัติศาสตร์ การย้ายถิ่นฐานอพยพของชุมชนจากกรุงศรีอยุธยาหลังเสียกรุงครั้งที่ 2 มาตั้งถิ่นฐานยังราชธานี ใหม่ ในสมัยนั้นจึงปรากฏวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมชุมชนเก่าแก่ในสมัยอยุธยาสืบทอดมาจนถึง ปัจจุบัน ดังนั้น ในปัจจุบันพื้นที่ย่านกะดีจีนจึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตที่สามารถเข้ามาเรียนรู้ ศึกษาค้นคว้า ทั้งในเรื่องของประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ศิลปะความงามในรูปแบบต่าง ๆ (อุตร หลักทอง, 2558)

ด้านศิลปะและวัฒนธรรม

ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมหรือ ลักษณะของชุมชนพหุวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนกุฎีจีนตั้งอยู่ในแขวงวัดกัลยาณมิตร ซึ่งมีลักษณะเฉพาะด้าน การนับถือศาสนา และความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชนกุฎีจีน (คริสต์) ชุมชนวัดกัลยาณมิตร (พุทธและลัทธิขงจื้อ) และชุมชนกุฎีขาว (อิสลาม) ซึ่งมีการอพยพมาตั้งรกรากนี่ย่านเดียวกัน ได้แก่ ไทย แขก จีน ฝรั่ง ญวน เรียกย่านกุฎีจีน ย่านชุมชนเก่าแก่งานบุรี กรุงเทพมหานคร (ปิ่นทอง วงษ์สกุล, สัมภาษณ์: 20 กรกฎาคม 2564)

ด้านเศรษฐกิจชุมชน

ชุมชนกุฎีจีนมีสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน อาทิ ขนมฝรั่งกุฎีจีน อาหารโปรตุเกส ขนมจีน ของที่ระลึกจากพิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน นอกจากนี้ชุมชนยังมีการนำ สินค้าไปร่วมงานจำหน่ายในงานและเทศกาลต่าง รวมไปถึงการมีส่วนร่วมกับองค์กร หน่วยงาน

สถานศึกษาภายในและภายนอกชุมชนในการสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชน (จุฬาลักษณ์ จารุจตุรรัตน์, 2560)

1.2) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ (จำนวน 15 ท่าน) และผลจากแบบสอบถามสมาชิกในชุมชน (User) จำนวน 91

การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามคนในชุมชนกฏีจิ้น ดังนี้

การนำเสนอการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์ และความต้องการจำเป็นของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ในที่นี้แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนกฏีจิ้น ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 20 การลงพื้นที่สัมภาษณ์ประธานชุมชนกฏีจิ้นและกลุ่มผู้นำชุมชน

ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพ ผู้วิจัยและกลุ่มผู้นำชุมชนร่วมกันพูดคุยและสอบถามในประเด็นที่เกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยมีการร่วมกันวางแผนตามขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย เพื่อให้ได้ประเด็นปัญหาและความต้องการของชุมชนกฏีจิ้น และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนอย่างแท้จริง

ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาของชุมชนกุฎีจีนในปัจจุบัน

สภาพปัจจุบันของชุมชนกุฎีจีน จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของชุมชนกุฎีจีน พบว่า ชุมชนกุฎีจีนมีหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน หรือที่รู้จักกันในนาม 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ ได้แก่ พุทธ คริสต์ และอิสลาม ความเชื่อทั้ง 4 คือ คริสต์ พุทธเถรวาท พุทธมหายาน และอิสลาม ปัจจุบันชุมชนมีความหนาแน่นของจำนวนประชากร อาคารบ้านเรือน แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งรูปแบบวิถีดำเนินชีวิตดั้งเดิม มีการสืบทอดขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนา หลังจากเกิดสถานการณ์โควิด-19 ทำให้ชุมชนกุฎีจีนมีการเปลี่ยนแปลง ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว เศรษฐกิจรายได้รวมไปถึงการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน การจัดกิจกรรมภายในชุมชน (ปิ่นทอง วงษ์สกุล และสรทอง สรกุล, สัมภาษณ์: 21 กรกฎาคม 2564)

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่ชัดเจนและรายละเอียดของสถานที่ต่าง ๆ ที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ชนมฝรั่งกุฎีจีน พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน เรือนจันทนภาพ ศาลเจ้าเกียงอันแกง โบสถ์ซางตาครู้ส และบ้านขนมปังขิง ซึ่งสถานที่เหล่านี้มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และความเป็นมายาวนาน ทำให้เห็นความเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่มีชีวิตที่สามารถเข้ามาเรียนรู้ ศึกษา แผแพร่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงด้านศิลปะและวัฒนธรรมซึ่งเป็นแหล่งรวมของพหุวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศิลปะ สุนทรียศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงเชื้อชาติ อาหารและการแต่งกาย มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนกุฎีจีน

ปัญหาที่พบในปัจจุบันของชุมชนกุฎีจีนนั้น ปัญหาหลักคือ กลุ่มผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน หรือผู้นำกิจกรรมเป็นผู้สูงอายุและหน้าที่ในการรับผิดชอบงานของชุมชนมีจำนวนมาก ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันที่มีความก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ในบางจุดหรือบางประเด็นกลุ่มผู้นำชุมชน กรรมการชุมชนยังขาดการสนับสนุนหรือขาดกำลังทั้งในเรื่ององค์ความรู้ เวลา งบประมาณ การสนับสนุนแรงงาน เป็นต้น ซึ่งทั้งนี้ชุมชนกุฎีจีนมีความพร้อมในการสนับสนุนความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภายใน ภายนอก เครือข่ายระหว่างชุมชน แต่เนื่องจากภาระหน้าที่ของกลุ่มผู้นำชุมชน ประธานชุมชน กรรมการ หรือผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุทำให้เกิดความล่าช้าหรือการดำเนินการต้องชะลอ หรือต้องใช้การสนับสนุนจากส่วนอื่นเข้ามาช่วย เกิดการพัฒนาชุมชนที่ขาดช่วงไม่ต่อเนื่องหรือไม่ทันต่อสถานการณ์

สอดคล้องกับการสัมภาษณ์คุณปิ่นทอง วงษ์สกุล ประธานชุมชนกุฎีจีน ปิ่นทอง วงษ์สกุล (สัมภาษณ์: 20 กรกฎาคม 2564)

“ชุมชนกุฎีจีนมีความต้องการปัจจัยที่สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ในเรื่องทุนสนับสนุน ทุนทางปัญญาความรู้ และสิ่งของที่จำเป็น เพราะเนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีอายุที่เพิ่มมากขึ้น ส่วนใหญ่ที่อาศัยเป็นผู้สูงอายุ ส่วนคนหนุ่มสาว เยาวชนจะกลับมาเพียงวันหยุด เสาร์อาทิตย์ หากมีหน่วยงานเข้ามาช่วยดูแลหรือมีกิจกรรมจะเป็นประโยชน์อย่างมาก หรือสร้างอาชีพ รายได้ให้เกิดขึ้นกับคนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนจะดีมาก”

(เป็นทอง วงษ์สกุล, สัมภาษณ์: 20 กรกฎาคม 2564)

ประเด็นปัญหารอง คือ ความต่อเนื่องของการพัฒนาชุมชนหลังจากที่มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในหรือระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน องค์กร เมื่อมีการจัดโครงการเสร็จสิ้นลงชุมชนไม่สามารถจัดการหรือประยุกต์ใช้ต่อองค์ความรู้ได้ ไม่มีความต่อเนื่อง ประสิทธิภาพที่ได้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ดังนั้น จึงเป็นปัญหาตามมาอีกข้อหนึ่งที่ต้องมีการจัดการ หรือทางออกของการแก้ไขปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นภายในชุมชนกุฎีจีน

สรุปลักษณะของชุมชนกุฎีจีนนั้น มีความเป็นพหุทางศิลปะและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ความเป็นมา สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของคนฝั่งธนบุรี แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง ความโดดเด่นของความงามวัดข้างตาครूस ศิลปะตามผนัง กำแพง ศิลปะจากลวดลายศาลเจ้าเกียงอันเกง สถาปัตยกรรมจากเรือนจันทนภาพ บ้านขนมปังขิง และขนมฝรั่งกุฎีจีน สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญต่อสมาชิกทุกคนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนกุฎีจีน เมื่อเกิดปัญหาในด้านความต้องการปลูกฝังหรือต้องการให้กลุ่มเยาวชนหรือคนรุ่นใหม่เข้ามา มีบทบาทในการสืบทอด เผยแพร่ แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญภายในชุมชน และพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป จึงควรริบดำเนินการหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตั้งแต่ตอนนี้เพื่อให้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน (ธีรพันธ์ ช่างพิชิต, สัมภาษณ์: 30 กรกฎาคม 2564) และ (ผจงลักษณ์ ทรรทรานนท์, สัมภาษณ์: 21 กรกฎาคม 2564)

ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนกุฎีจีน

ชุมชนกุฎีจีนในปัจจุบันหลังเกิดสถานการณ์โควิด-19 นั้น ปัจจุบันมีการพัฒนาพื้นที่จากหน่วยงานภายนอกในบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา การสร้างทางเดินเพื่อปรับปรุงให้มีความสะดวก ปลอดภัยต่อชุมชน นักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไป เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางทั้งทางรถยนต์ ทางน้ำ และการเดินทางที่ชมชุมชนโดยรอบ แต่ในด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ สถานที่สำคัญภายในชุมชนนั้นยังไม่ได้มีการพัฒนาหรือวางแผนร่วมกันในการปรับปรุงบริหารจัดการให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเท่าที่ควรนัก ดังจะเห็นได้จากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่า ชุมชนกุฎีจีนมี

ความพร้อมและเข้มแข็งในเรื่องของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และความต้องการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เป็นชุมชนของความเป็นพหุทางศิลปวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน เชื้อชาติ ความเชื่อทางด้านศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี อาหาร การแต่งกาย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นจุดแข็งของชุมชนที่ต้องอนุรักษ์และยังคงต้องดำรงอยู่ควบคู่กับการพัฒนาชุมชนในบริบทของสถานการณ์ปัจจุบัน สอดคล้องกับกิตติพร ใจบุญ และคณะ (2544) ที่ได้จัดทำโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนกุฎีจีนและพื้นที่ใกล้เคียง ให้มีการพัฒนาและสามารถดำรงอยู่ได้ เพื่อพัฒนาชุมชนย่านฝั่งธนบุรีให้สามารถคงอยู่ในสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงเกิดการขับเคลื่อนเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นของประเทศไทย แต่จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการร่วมของสมาชิกคนในชุมชน ร่วมกันคิด เสนอความคิดเห็น วางแผน ตรวจสอบ แก้ปัญหา จะต้องมีความสามัคคีการกันร่วมทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย พร้อมยอมรับการร่วมปรับเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของทุกภาคส่วน ทั้งรัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมมือกันเป็นหุ้นส่วนในการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชน สังคม และการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติของสังคมประเทศไทยต่อไป สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของคุณอรุณ นรเศรษฐ และคุณอำพรพรณ นิมเขียง กล่าวไว้ว่า

“ในปัจจุบันมีกลุ่มสถานศึกษาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน อาจารย์ นักวิจัย เข้ามาศึกษาทำวิจัยค่อนข้างมาก แต่ยังไม่ได้มีความต่อเนื่องหรือจัดทำเป็นศูนย์ให้ความรู้ที่ความชัดเจน ต้องการให้เข้ามาเรียนรู้ชุมชนและช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต เรียนรู้ในด้านวัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณี วิถีชีวิต เชื้อชาติ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อาหารการกิน การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นต้น หากมีการพัฒนาทางด้านนี้ไปด้วยจะดีมากต่อชุมชน”

(อรุณรัตน์ นรเศรษฐและอำพรพรณ นิมเขียง, สัมภาษณ์: 20 กรกฎาคม 2564)

จากแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ แบบสอบถามสมาชิก (User) ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

ผลการสอบถามสมาชิกในชุมชน (User) จำนวน 91 คน โดยใช้แบบสอบถามสมาชิกในชุมชน ผู้ใช้งานในชุมชนสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ 3 ด้าน ได้แก่ 1) สภาพปัจจุบันในชุมชน 2) ความต้องการจำเป็น และ 3) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ได้ดังนี้

1) สภาพปัจจุบันในชุมชน

1.1) ศิลปะและวัฒนธรรม ลักษณะของศิลปะและวัฒนธรรมในชุมชนกุฎีจีน

- ชุมชนกุฎีจีนมีลักษณะเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม ประกอบไปด้วยหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ฯ

“ชุมชนกุฎีจีน ย่านชุมชนเก่าแก่ของฝั่งธนบุรีที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร โดยมีทั้งชาวไทย จีนฝรั่ง ญวน มอญ ฯลฯ ที่อพยพจากอยุธยามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณด้านทิศใต้ของคลองบางหลวง ทำให้เป็นพื้นที่รวมของ 3 ศาสนา 4 ความเชื่อ ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และ ความเชื่อ ศาลเจ้าของจีน”

- ชุมชนเก่าที่มีความหลากหลายชุมชนย่านกะดีจีน ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนวัดประยุรวงศ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีขาว ชุมชนวัดบุปผาราม ชุมชนโรงคราม และศาลเจ้าเกียนอันเกง ซึ่งประกอบกันเป็น 3 ศาสนา 4 ความเชื่อของชุมชนย่านกะดีจีน โดยความเชื่อแรกเป็นความเชื่อของชาวคริสต์นิกายคาทอลิกบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงโบสถ์ซางตาดู๊ส (กุฎีจีน) ความเชื่อที่สองคือวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารและวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร สื่อให้เราได้สัมผัสกับความเชื่อของชาวพุทธนิกายเถรวาท และศาลเจ้าเกียนอันเกง เป็นความเชื่อที่สามของชาวพุทธนิกายมหายานสายจีน และมีสยิดบางหลวง (กุฎีขาว) เป็นความเชื่อที่สี่ของชุมชนย่านกะดีจีนซึ่งเป็นความเชื่อของชาวมุสลิม ชุมชนย่านกะดีจีนแม้มีความต่างกันทางศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชุมชน แต่ได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกื้อหนุนซึ่งกันและกันเป็นชุมชนต้นแบบแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสุขสงบ

- ประเพณี เทศกาลที่สำคัญในชุมชนนี้ ได้แก่ เทศกาล “พิธีทอดพระ” เป็นวันที่พระเยซูถูกตรึงไม้กางเขน หรือที่เรียกว่า ศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ มีการแสดงร่วม 14 ภาค เป็นการแสดงประวัติก่อนที่พระเยซูจะถูกตรึงไม้กางเขน กล่าวถึงการทรมาน 14 ครั้ง จนถึงการช่วยท่นลง มาจากการถูกตรึงไม้กางเขน เป็นเทศกาลที่มีมากกว่า 100 ปี จัดตามปฏิทินศาสนาคริสต์ประมาณ ช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนและเทศกาล “คริสมาสตร์” จะมีการประดับแสงไฟตกแต่งหน้าบ้านที่แตกต่างกันไปตามจุดเด่นของแต่ละซอย และมีการทำอาหารโปรตุเกสมาเลี้ยงฉลอง ซึ่งจะจัดขึ้นในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี

- อาหารชุมชนกุ๊จิ้น ได้แก่ บ้านสกุลทอง สำหรับโปรตุเกส จีน ไทย ที่สะท้อนพหุวัฒนธรรมของย่านกุ๊จิ้น ประกอบไปด้วย ต้มมะฝาด หมูซัดโม ขนมจีนคั่วไก่ หรือขนมจีนโปรตุเกส สัฟแฮก เป็นต้น และขนมฝรั่งกุ๊จิ้น เป็นขนมที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมชาวจีนกับชาวโปรตุเกส ตัวขนมเป็นของโปรตุเกส แต่มีหน้าเป็นแบบจีน ลักษณะเด่น คือ การใช้วัตถุดิบแค่ 3 อย่างในการทำตัวขนม ได้แก่ แป้ง ไข่ และน้ำตาล มีการโรยหน้าด้วยผลไม้อบแห้ง มี 2 แบบ คือ ขนาดใหญ่กับขนาดเล็ก แบบขนาดใหญ่ มีการโรยหน้าด้วยลูกเกด พักเชื่อม มะเขือเทศอบแห้ง และน้ำตาลทราย ส่วนขนาดเล็ก เป็นขนมกุ๊จิ้นแบบดั้งเดิม คือ ไม่มีหน้า ตัวขนมจะนุ่ม กลิ่นหอม มีรสไม่หวานมาก

- สถานที่สำคัญของชุมชน ประกอบไปด้วย โบสถ์ซางตาครู้สโบสถ์ซางตาครู้ส ร้านหลานย่าเป้า ร้านป้าอำพรธน ร้านป้าเล็ก บ้านสกุลทอง พิพิธภัณฑ์กุ๊จิ้น ร้านอนุสิงห์ เรือนจันทนภาพ เรือนขนมปังขิง และ ศาลเจ้าเกียงอันเก็ง

- การแต่งกาย ชุดชาวโปรตุเกส แบบสบายตา เสื้อสีขาว กระโปรงยาวถึงข้อเท้า ทับด้วยผ้ากันเปื้อนสีแดงสดเช่นเดียวกับผ้าโพกหัว

- ศิลปะชุมชนในสภาพสังคมปัจจุบันมีลักษณะ คือ ในสถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น โบสถ์ซางตาครู้สกายมีลวดลายของภาพวาดสีเส้นสวยงามและเรื่องราวทางศาสนา ประวัติความเป็นมาของสถานที่ ชุมชน ตลอดจนความเชื่อ ความสวยงามของโบสถ์อาคาร สถาปัตยกรรม สื่อถึงความเป็นชุมชนกุ๊จิ้นและผู้ที่มีความเชื่อศรัทธา

- ศิลปะและวัฒนธรรมอยู่ในชุมชน วัด สถานที่สำคัญทางความเชื่อ สถานที่ส่วนกลาง รวมทั้งวิถีการทางท่องเที่ยววัฒนธรรมของไทยที่มีความโดดเด่นในพื้นที่ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในแต่ละประเพณี

1.2) กิจกรรมของชุมชน

- กิจกรรมตามเทศกาลของความเชื่อทางด้านศาสนาคริสต์ เช่น การเข้าโบสถ์ซางตาครู้ส เทศกาลวันคริสต์มาส เทศกาลสำคัญต่าง ๆ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในความหลากหลายทางด้านพหุวัฒนธรรม

- กิจกรรมต้อนรับโดยการแต่งกายแบบชาวโปรตุเกส กิจกรรมระบำแบบชาวโปรตุเกส หรือการละเล่นต่าง ๆ ที่แสดงหรือโชว์ต้อนรับคณะนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มนักวิจัยที่มาร่วมจัดกิจกรรม/โครงการร่วมกับชุมชน

1.3) การถ่ายทอดความรู้

- มีกลุ่มนักวิจัยและผู้ที่มีสนใจเข้ามาขอสัมภาษณ์ ขอศึกษาข้อมูลเพื่อการนำไปใช้ประกอบในการทำวิจัย กิจกรรม โครงการร่วมกับชุมชน สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลภายนอกได้และมีผู้สนใจมาทำวิจัย รายงาน กิจกรรมโครงการอย่างมากแต่ยังขาดการจัดอบรมการถ่ายทอดหรือการส่งต่อองค์ความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนภูฏาน

- จัดให้มีการใช้สถานที่ของที่ทำงานชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้นักเรียนนักศึกษาของหน่วยงานสำนักงานการเรียนรู้ตามอัธยาศัยมาใช้เป็นสถานที่เรียนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสานชุมชนให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ให้ข้อมูล เป็นวิทยากรและสอนตามโจทย์หรือหัวข้อตามที่ได้รับมอบหมายในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน

2) ความต้องการจำเป็น

2.1) การปลูกฝังให้คนในชุมชนรักและหวงแหน เห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน

2.2) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ให้คนภายในและภายนอกเห็นความสำคัญเป็นที่รู้จักมากขึ้น ส่งเสริมการเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

- รูปแบบออนไลน์ (Onsite) การลงพื้นที่ชุมชน โดยเป็นการเปิดชุมชนให้ทุกหน่วยงาน/สังกัดเข้ามาเรียนรู้ เยี่ยมชม สถานที่สำคัญ เทศกาล อาหาร ประเพณีของชุมชน โดยมีประสาน กรรมการชุมชนเป็นผู้ให้ความรู้ อธิบาย บรรยาย หรือผู้ที่ดูแลรับผิดชอบสถานที่สำคัญ ๆ ดังกล่าวเป็นผู้ให้ข้อมูล

- การให้กลุ่มภายนอก องค์กร บริษัท เข้ามาจัดกิจกรรมโครงการร่วมกับชุมชน มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ในรูปแบบหรือช่องทางออนไลน์ (Online) เป็นต้น

ประเด็นข้อเสนอแนะอื่น ๆ สรุปได้ดังนี้

1. ข้อดีหรือประโยชน์และความจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

“หากชุมชนพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นที่รู้จักจะดึงดูดนักท่องเที่ยวและประชาชนเข้ามาที่ชุมชน สร้างรายได้และเกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน”

2. ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วม การนำเสนอรูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา

“จำนวนนักท่องเที่ยวในตอนนี้ค่อนข้างมีน้อย และปัญหาทางด้านเศรษฐกิจในปัจจุบัน”

“กิจกรรมหรือรูปแบบที่ดึงดูดให้มีนักท่องเที่ยว ประชาชน หรือชุมชนอื่น ๆ เข้ามา”

“หน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามาช่วยพัฒนาชุมชน ไม่มีความต่อเนื่องและบุคลากรที่เป็นแกนนำค่อนข้างน้อย งานมีค่อนข้างเยอะขึ้น”

“กิจกรรมหรือโครงการใหญ่ ๆ ของชุมชนเพื่อดึงดูดคนนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม”

3. รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาที่ต้องการหรือมีความสนใจ

“กิจกรรมศิลปะเกี่ยวกับงานพื้นที่ การวาดภาพบนกำแพง สถานที่ในชุมชน”

“กิจกรรมการออกแบบป้าย ออกแบบผลิตภัณฑ์ต่อยอดสินค้าในชุมชน”

“กิจกรรมศิลปะการออกแบบโลโก้ เช่น ร้านค้า ร้านกาแฟในชุมชน”

“กิจกรรมศิลปศึกษาหรือรูปแบบกิจกรรมที่เป็นลักษณะการสอนอบรม ถ่ายทอดองค์ความรู้ภายในชุมชน หรือนำเอาความรู้ทางด้านภูมิปัญญา ศิลปะวัฒนธรรมของชุมชนมาประยุกต์เพื่อให้สมาชิกภายในชุมชนได้ตระหนัก เห็นคุณค่า”

“กิจกรรมศิลปศึกษาที่มีรูปแบบการสอน มีระยะเวลาสั้น หรือสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เดือนละ 1 ครั้ง เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกภายในชุมชนได้มีการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การสอนวาดภาพบนกำแพงหรือพื้นที่กำแพงจากเรื่องราวเรื่องเล่าของทางประวัติศาสตร์ชุมชน ”

4. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

“ต้องการให้ชุมชนจัดกิจกรรมการทำขนมฝรั่งกุฎีจีนในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์หรือวันนักขัตฤกษ์

-ชุมชนมีความน่าสนใจ แต่ยังขาดจุดหรือสถานที่เก็บเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชน

-ควรมีจุดให้เข้ามาศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับชุมชน

-ชุมชนควรมีการจัดงานหรือนิทรรศการในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์และประชาสัมพันธ์บนช่องทางออนไลน์”

- ควรมีกิจกรรมการอบรมหรือกิจกรรมศิลปะศึกษาในรูปแบบของการสอน อบรมในระยะสั้น ๆ เพื่อให้สมาชิกภายในชุมชนได้ร่วมกันทำ หรือเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชนมากขึ้น เยาวชน เด็ก หรือผู้สูงอายุ

- รูปแบบกิจกรรม โครงการ หรืออบรมควรมีความต่อเนื่องและมีรายละเอียดที่ชัดเจน

การวิจัยภาคสนามด้วยการสังเกตการณ์

ชุมชนภูฎิจีนมีความพร้อมในการให้บริการ การต้อนรับผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยว เยี่ยมชม การศึกษาค้นคว้า รวมไปถึงการให้สัมภาษณ์ การลงพื้นที่ในการทำวิจัยของคณะ/หน่วยงาน/องค์กรภายในและภายนอกชุมชนเป็นอย่างดี สังเกตได้จากการให้การต้อนรับทุกกลุ่มโดยไม่มีแบ่งฝ่ายหรือผู้นำชุมชน กรรมการ สถานที่สำคัญของชุมชนมีการให้ข้อมูลที่มีความเป็นกันเอง ยิ้มแย้มมีมิตรไมตรีกับทุกคน ทุกกลุ่มที่เข้ามา แวะเวียนมา สร้างบรรยากาศที่ดีเป็นมิตรต่อชุมชน ประชาชน นักท่องเที่ยว นิสิตนักศึกษา หรือกลุ่มคนอื่น ๆ แต่ยังคงขาดกลุ่มเยาวชน หรือคนรุ่นใหม่ที่มีบทบาทในการเป็นผู้นำกิจกรรม นำชม นำเสนอแหล่งเรียนรู้สถานที่สำคัญ หรือการส่งต่อองค์ความรู้ภูมิปัญญา เอกลักษณ์ ความเป็นชุมชนภูฎิจีน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

จากการสังเกตการณ์มีส่วนร่วมของคนในชุมชนภูฎิจีน พบว่า สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่จะเป็นช่วงอายุวัยกลางคนไปจนถึงผู้สูงอายุจะอาศัยอยู่ที่บ้านและเมื่อมีการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน กิจกรรมของโบสถ์หรือกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ทุกคนจะร่วมใจกันเข้าร่วมโดยความเป็นมิตร ยิ้มแย้ม มีไมตรีจิตต่อกันในทุกกิจกรรมหากมีการขอความร่วมมือสมาชิกที่ว่างจากการทำงานจะร่วมมือร่วมแรงในการให้ความช่วยเหลือหรือเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวอย่างเข้มแข็ง

“การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของสมาชิกภายในชุมชนภูฎิจีน สมาชิกส่วนใหญ่มีความพร้อมและให้ความร่วมมือ แต่ส่วนใหญ่สมาชิกจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ จะสังเกตเห็นได้ว่ากลุ่มวัยรุ่นหรือเยาวชนนั้นแทบจะไม่มี หากกิจกรรมถูกจัดขึ้นในช่วงวันหยุดหรือเทศกาล ประธานชุมชนจะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากเด็กนักเรียน กลุ่มเยาวชนเข้ามาช่วยในตัวกิจกรรมแต่ก็พบว่าบางครั้งจำนวนความต้องการก็ยังน้อยหรือไม่เพียงพอ”

2) การแสดงความคิดเห็น

จากการสังเกตประเด็นการเปิดโอกาสหรือเปิดพื้นที่ให้สมาชิกในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีหรือกิจกรรมที่มีหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกชุมชนนั้น พบว่า สมาชิกในชุมชนสามารถแสดงออกซึ่งความคิดเห็น เห็นด้วยและเห็นต่างได้ แต่ยังขาดกลุ่มผู้นำกิจกรรม หรือกลุ่มคนที่จะเข้ามามีบทบาทในการสร้างและพัฒนาชุมชนในมิติใหม่หรือพัฒนารูปแบบ กิจกรรมภายในชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

“ในการจัดกิจกรรมหรือโครงการที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ประธานชุมชนจะมีการนัดจัดประชุมกรรมการ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจตรงกัน รวมไปถึงการมอบหมายหน้าที่ในการดำเนินงาน การแสดงความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมจะอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เมื่อเกิดเสียงสะท้อนกลับมาจากสมาชิกประธานชุมชนจะนำมาร่วมกันวิเคราะห์ และชี้แจงร่วมกันภายในชุมชน แต่ในบางกิจกรรมหรือโครงการก็มีการจัดการโดยการแก้ไขปัญหาร่วมกัน จากทุกภาคส่วน หรืออาจจะต้องใช้เวลาในการแก้ไขปัญหา ซึ่งหลาย ๆ ปัญหาประธานชุมชน กรรมการชุมชน และสมาชิกภายในชุมชนก็ช่วยกันแก้ไขปัญหาซึ่งอาจจะต้องมีหน่วยงาน องค์กร ภาคส่วนอื่น ๆ เข้ามาช่วยในบางกรณี”

3) กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน

จากการสังเกตและลงพื้นที่เพื่อสำรวจและสังเกตการพื้นที่ชุมชนกุฎีจีนนั้น พบว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผู้วิจัยลงพื้นที่นั้น คือ กิจกรรมการขอเข้ามาเยี่ยมชมสถานที่สำคัญของชุมชนกุฎีจีนทั้งหน่วยงานที่เป็นของส่วนกลางกรุงเทพมหานคร หน่วยงานด้านสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา หน่วยงานเอกชน ซึ่งการเข้ามานั้นจะมีการติดต่อผ่านผู้นำชุมชนเป็นหลัก สังเกตได้ว่าในช่วงตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2564 ถึงประมาณปลายปี พ.ศ. 2565 นั้น มีหน่วยงาน องค์กร หรือสถาบันทางการศึกษาที่เข้ามาจัดกิจกรรมหรือพัฒนาชุมชนน้อยมาก แต่ด้านการขอเข้ามาเพื่อศึกษา สอบถาม สัมภาษณ์ สำรวจพื้นที่มีเพิ่มมากขึ้น

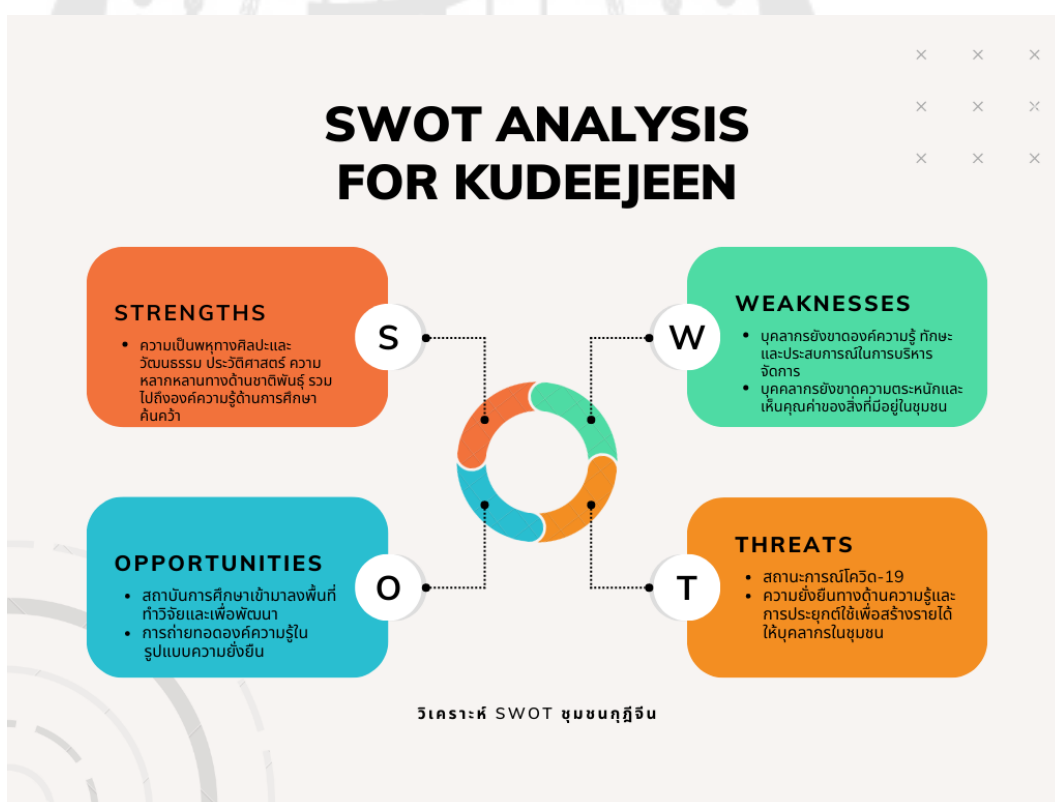
“เพราะหลังจากสถานการณ์โควิด-19 ทำให้ชุมชนต้องพัฒนาและสร้างการรับรู้ โดยการพัฒนาให้พื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งต้องอาศัยการจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงาน องค์กร ภายในและภายนอก เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยว นักเรียนนักศึกษาเข้ามาเรียนรู้ ศึกษาชุมชนให้มากยิ่งขึ้น แต่เนื่องด้วยประธานชุมชนหรือผู้นำชุมชนมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบในหลายภาคส่วนหรือภาระหน้าที่ในแต่ละวันนั้นมีจำกัด หากมีกลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่เข้ามา

บทบาทและหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนจะเป็นการเรียนรู้ สืบทอด ส่งต่อจากรุ่นต่อรุ่น ตระหนักและเห็นคุณค่าชุมชนจะเป็นสิ่งที่ดีในอนาคตต่อไป”

4) ทศนคติของคนในชุมชน

จากการลงพื้นที่และพูดคุยสอบถาม สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ เกี่ยวกับทัศนคติที่ได้ยินและสังเกตลักษณะท่าทางของสมาชิกในชุมชนภูฏีจีน พบว่า ทุกคนในชุมชนมีความพร้อมและความยินดีต้อนรับทุกคนที่เข้ามาในชุมชน ทั้งที่เป็นนักเรียนนักศึกษา ครู อาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทุกคนมีรอยยิ้มและทักทาย สามารถตอบคำถามและอธิบายเกี่ยวกับชุมชนได้เป็นอย่างดี ทำให้บรรยากาศภายในชุมชนดูปลอดภัย เหมาะกับการเข้ามาเรียนรู้ ท่องเที่ยว และเก็บความประทับใจ

จากข้อมูลนำมาวิเคราะห์ SWOT เพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฏีจีน สรุปได้ภาพดังนี้

ภาพประกอบ 21 แสดงการวิเคราะห์ สังเคราะห์ SWOT ของชุมชนภูฏีจีน

จากภาพ สามารถนำข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ swot เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในโครงการวิจัย ดังนี้

1.จุดแข็ง (Strengths) คือ ชุมชนพหุทางวัฒนธรรม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความหลากหลายทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ฝั่งธนบุรี

2.จุดอ่อน (Weaknesses) คือ ขาดกลุ่มผู้นำกิจกรรม ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ที่ต้องตระหนักและเห็นคุณค่าทุนทางวัฒนธรรม องค์ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการจัดการ การจัดกิจกรรมหรือโครงการ และเผยแพร่ส่งต่อภูมิปัญญา

3.โอกาส (Opportunities) คือ สร้างเครือข่ายในการส่งต่อองค์ความรู้ร่วมกับสถาบันทางการศึกษา หน่วยงาน องค์กรภายนอก เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

4.อุปสรรค (Threats) คือ ปัญหาด้านบุคลากรที่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ และงบประมาณสนับสนุนที่เพียงพอในด้านการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง และก้าวทันสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงกับสังคมปัจจุบัน

สรุปได้ว่า ชุมชนกุฎีจีนเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ความเป็นพหุทางศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา ซึ่งประกอบไปด้วยศิลปะในรูปแบบของสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม หลอมรวมกันเป็นทุนทางภูมิปัญญา ชุมชนมีความพร้อมและนับได้ว่าเป็นชุมชนเข้มแข็ง แต่จากสถานการณ์โควิด-19 และบริบททางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงนั้น ชุมชนกุฎีจีนจึงต้องมีปรึกษาและร่วมมือกับในการจัดการในด้านต่าง ๆ เน้นความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชน ต้องการรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา กิจกรรมโครงการเพื่อส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรม การนำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเข้ามาใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา เพื่อให้ชุมชนสามารถยังคงอนุรักษ์ สืบต่อ หรือการถ่ายทอดองค์ความรู้ ตระหนักและเห็นคุณค่าของชุมชนตนเองนั้น นับเป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาและความร่วมมือจากสมาชิกภายในชุมชน กลุ่มผู้นำกิจกรรม เยาวชน กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่จะเป็นกำลังขับเคลื่อนชุมชนต่อไป และการให้หน่วยงาน องค์กร สถานศึกษา หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกเข้ามาร่วมพัฒนาเพื่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและต่อยอดทุนเพื่อสร้างรายได้ให้กับผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนั้นก็ เป็นอีกสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง

1.3) การศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปะศึกษา จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาดูงานจากชุมชนต้นแบบ (Best Practice) มีรายละเอียดดังนี้

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างชุมชนต้นแบบ Best Practice ในด้านของการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษา ซึ่งมีรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการวัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล และตามเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง Best Practice มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านพหุศิลปะและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี ขนบธรรมเนียม เชื้อชาติ เป็นต้น ชุมชนตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร
- 2) ชุมชนเข้มแข็งทางด้านการบริหารจัดการในด้านต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน
- 3) ชุมชนมีเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ที่โดดเด่น และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- 4) ชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 5) ชุมชนมีการนำศิลปะเข้ามาใช้ในการพัฒนาชุมชนหรือโดดเด่นในเรื่องศิลปะ มีชื่อเสียง และมีหน่วยงานให้การสนับสนุนทั้งภายในและภายนอก

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนที่มีคุณสมบัติตามที่กล่าวมาข้างต้นและชุมชนที่มีความใกล้เคียงและโดดเด่นในการนำเสนอรูปแบบกิจกรรมศิลปะ หรือการนำศิลปะมาใช้ในการพัฒนาสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชนตลาดน้อย ชุมชนปากคลองตลาด ชุมชนคลองโอ่งอ่าง ชุมชนเลื้อนฤทธิ เยาวราช ชุมชนสามแพร่ง ชุมชนรองเมือง ซึ่งจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และสังเกตการณ์ การลงพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนดังกล่าว สามารถนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในงานวิจัยได้ 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

สรุปจากแบบสัมภาษณ์ ชุมชนต้นแบบ Best Practice ดังนี้

- สภาพ/ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

“ภาพรวมของชุมชนมีความต้องการและพัฒนาชุมชนอย่างค่อนข้างรวดเร็ว ในเชิงพาณิชย์ การสร้างรายได้ให้กับคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การถ่ายทอดภูมิปัญญาชุมชนผ่านรูปแบบกิจกรรมทางด้านศิลปะ เศรษฐกิจสร้างสรรค์”

- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

“สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมค่อนข้างดีมาก ๆ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในบ้าน และมีกลุ่มเด็ก เยาวชนบ้าง”

“สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือในเรื่องการประชุมเตรียมงาน การต้อนรับ การขายสินค้า และการให้คำแนะนำ มีปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยว”

- แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

“ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยมีการใช้ศิลปะเป็นตัวเชื่อม เช่น ชุมชนตลาดน้อย มีการพันท์บนกำแพง ตามเส้นทางในชุมชน มีการจัดนิทรรศการภาพถ่ายตามทางเดิน”

“ชุมชนปากคลองตลาด มีแหล่งจำหน่ายดอกไม้ที่หลากหลายและสวยงาม มีการจัดนิทรรศการของกลุ่มนักวิจัย นิสิตนักศึกษาตลอดทั้งปี”

“ชุมชนคลองโอ่งอ่างมีการพันท์บนกำแพงบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน มีสินค้าจำหน่ายและกิจกรรมทางด้านศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว”

- การถ่ายทอดองค์ความรู้และกระบวนการ

สรุปได้ว่า ชุมชนตลาดน้อย ชุมชนปากคลองตลาด ชุมชนคลองโอ่งอ่าง ชุมชนเลื้อนฤทธิ เยาวราช ชุมชนสามแพ่ง ชุมชนรองเมืองนั้น ผู้วิจัยและกลุ่มผู้นำชุมชนร่วมกันสรุป พบว่า กลุ่มชุมชนดังกล่าวมีการใช้ศิลปะเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงศิลปะและชุมชนเข้าด้วยกันเพื่อดึงดูดความสนใจ และกระตุ้นเศรษฐกิจในเชิงการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นหลัก ซึ่งรูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนที่มี 5 องค์ประกอบหลักนั้น ประกอบไปด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล นั้นไม่ปรากฏชัดเจนมากนัก แต่ในเชิงของการพัฒนาชุมชนด้วยการนำกิจกรรมหรือศิลปะเข้ามานั้นมีความเข้าใจกิจกรรมบางกิจกรรมมีความสอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันและสามารถต่อยอดในการนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนภู่อื่นได้ เช่น กิจกรรมการพันท์ กิจกรรมการจัดนิทรรศการภาพถ่าย ผลงานของศิลปินจากการเล่าเรื่องของชุมชนตลาดน้อย กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้วิจัยวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้และพัฒนานั้นตอนการสร้างและออกแบบแผนกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาได้

ผลจากการศึกษาชุมชนต้นแบบ (Best Practice) ทั้ง 3 ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1) ชุมชนคลองบางหลวง (บ้านศิลปิน) 2) ชุมชนคลองบางลำไย (หัวโขน) และ 3) ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส (หมู่กระดาศ) พบว่า มีรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดและ

ประเมินผล ที่ค่อนข้างชัดเจนแต่อาจจะไม่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือรูปแบบที่ชัดเจนแต่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การเรียนการสอน การจัดอบรม Workshop เพื่อส่งเสริมให้ความรู้ ถ่ายทอดความรู้ กับผู้ที่เข้ามาศึกษาสนใจ รวมไปถึงนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ดังตารางสรุป

ตาราง 14 การศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมของชุมชนต้นแบบ

รายการ	หลักการ	วัตถุประสงค์	เนื้อหา	กระบวนการจัดการเรียนรู้	การวัดและประเมินผล	ผู้วิจัยสรุป
ชุมชนคลองบางหลวง (บ้านศิลปิน)	อนุรักษ์ สืบทอด ศิลปะ และวัฒนธรรม ด้านอัตลักษณ์ความเป็นไทย เช่น หุ่นละครเล็ก ดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปะ ฯ	-การอนุรักษ์ สืบทอด ศิลปะและวัฒนธรรม -ส่งเสริมการท่องเที่ยว -ส่งเสริมการสร้างรายได้ให้กับชุมชน	บ้านศิลปิน คลองบางหลวง มีเรื่องราว ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหุ่นละครเล็ก ชื่อ คณะค่านาย มีการจัดแสดงหุ่นละครเล็ก คลองบางหลวงชุมชนริมคลองและกิจกรรมศิลปะ	-การแสดงและสอนเกี่ยวกับหุ่นละครเล็ก -การระบายสี หัวโขน -การจัดแสดงภาพถ่ายและผลงานศิลปะภายในบ้านศิลปิน -การจัดอบรม workshop ในวันเสาร์อาทิตย์สำหรับให้นักท่องเที่ยว สมาชิก ภายในชุมชนและภายนอกเข้ามาเรียนรู้กิจกรรมในแต่ละสัปดาห์	-สอบถามความพึงพอใจ	ชุมชนมีการจัดกิจกรรมศิลปะตามแผนที่วางไว้ โดยผู้สืบทอดและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการ และเน้นกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้ที่สนใจ นักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติ นักเรียน/นักศึกษา
ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส (หัวโขน)	อนุรักษ์ สืบทอด ความรู้ด้านการทำหัวโขนและประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลง	-การอนุรักษ์ ให้คงอยู่แม้จะผ่านไปหลายรุ่น -ส่งเสริมในเชิงพาณิชย์	เรื่องราว ประวัติความเป็นมาของ โขน การทำหัวโขน ความรู้ด้านการทำหัวโขนในทุกขั้นตอนและทุกกระบวนการ รวมไปถึงเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนบางลำไใกล้ (หมู่บ้านลาว)	-การให้ความรู้ในรูปแบบของการสอน ถ่ายทอด เช่น กลุ่มอาจารย์ นักเรียน นักศึกษาเข้ามาขอเรียนรู้ศึกษาวิธีการทำหัวโขน เป็นต้น	-สอบถามความพึงพอใจ	รูปแบบหรือแผนการถ่ายทอดเป็นไปตามที่วางไว้ เน้นกระบวนการถ่ายทอดสำหรับนักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยว เน้นการสร้างรายได้และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส (หมู่กระต่าย)	อนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่ความรู้ด้านการทำหมู่กระต่ายให้คงอยู่อย่างยั่งยืน	-การอนุรักษ์ เผยแพร่ -การสร้างรายได้	ประวัติความเป็นมาของชุมชนวัดประยุรวงศาวาส และความเป็นมาของการทำหมู่กระต่าย ขั้นตอนวิธีการ ของเล่นทำมือ จากรุ่นสู่รุ่น เอกสิทธิ์ เฉพาะของชุมชน	-workshop (เสาร์อาทิตย์) สำหรับผู้ที่สนใจในการทำหมู่กระต่าย สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจเข้าร่วม	-สอบถามความพึงพอใจ โดยการพูดคุย หรือให้ข้อเสนอแนะ	กิจกรรมมีการวางแผนและการถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ นักท่องเที่ยว เน้นการสร้างรายได้และเผยแพร่

จากตาราง พบว่า ชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนคลองบางหลวง (บ้านศิลปิน) มีการจัดรูปแบบกิจกรรมโดยเน้นหลักการในการจัดกิจกรรมที่เน้นให้ความรู้และเน้นในเรื่องของการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ศิลปะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านรูปแบบกิจกรรมในเชิงการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบการจัดกิจกรรม เช่น เวิร์คช็อปการสอนสีน้ำ การจัดดอกไม้ การทำหุ่นละครเล็ก การเรียนรู้หุ่นละครเล็ก นอกจากนี้ยังมีการจัดแสดงหุ่นละครเล็ก การจัดนิทรรศการศิลปะ และในส่วนกระบวนการประเมินผลนั้น มีลักษณะของการสอบถามความพึงพอใจ พูดคุยให้ข้อเสนอแนะทั้งจากตัวผู้มาร่วมกิจกรรมหรือผ่านช่องทางออนไลน์ของทางชุมชน 2) ชุมชนคลองบางลำไใกล้ (หัวโขน) รูปแบบการจัดกิจกรรมในรูปแบบของให้ความรู้และในเชิงของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำหัวโขน ศิลปะไทยให้ยังคงอยู่จากรุ่นสู่รุ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ เผยแพร่ สืบทอด สำหรับผู้ที่สนใจ นักเรียนนักศึกษา

กิจกรรมเป็นเน้นการสอน อบรมให้ความรู้ในระยะสั้น เน้นหาเน้นการให้ข้อมูลประวัติของความ เป็นมา กระบวนการ รูปแบบลักษณะของหัวโขน รวมไปถึงความเป็นศิลปะไทย กระบวนการวัด และประเมินผลไม่เป็นทางการมีการสังเกตพฤติกรรมการเข้าร่วม การสอบถามความพึงพอใจจาก การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ และ 3) ชุมชนวัดประยูรวงศาวาส (หมู่วัด) ลักษณะของ การจัดกิจกรรมจะเน้นการอนุรักษ์ เผยแพร่ ผ่านรูปแบบการอบรมระยะสั้นสำหรับกลุ่มที่สนใจ นักท่องเที่ยว หรือนักเรียนนักศึกษา อาจารย์ เน้นหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาหมู่วัด ขั้นตอนกระบวนการถ่ายทอด อบรม เน้นที่กระบวนการ ขั้นตอนในการสร้างหมู่วัดทั้งทฤษฎีและลงมือปฏิบัติจนผลงานออกมาเป็นหมู่วัด การ วัดประเมินผลดูจากผลงาน และสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งทั้ง 3 ชุมชน นั้นมีรูปแบบกระบวนการจัดกิจกรรมที่มีความน่าสนใจและมีองค์ประกอบที่สำคัญตาม กระบวนการจัดกิจกรรมตาม 5 องค์ประกอบที่สำคัญ อันได้แก่ หลักการ วัดดูประสงค์ เน้นหา กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล และสามารถนำจุดเด่นของแต่ละชุมชนมา เป็นแนวทางหรือประยุกต์ใช้ในการพัฒนา สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาได้

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัย บทความและหนังสือที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ดังสรุปได้ดังนี้ รูปแบบกระบวนการจัดกิจกรรม ของชุมชน ทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนคลองบางหลวง (บ้านศิลปิน) ชุมชนคลองบางลำไย (หัวโขน) และชุมชนวัดประยูรวงศาวาส (หมู่วัด) นั้นมีความชัดเจนตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัดดูประสงค์ เน้นหา กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดและ ประเมินผล ซึ่งอาจจะเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการแต่มีองค์ประกอบของการจัด กิจกรรมที่เป็นรูปแบบการเรียนรู้ การถ่ายทอด และการสืบสาน เพื่อส่งต่อรุ่นสู่รุ่น ซึ่งในจุดเด่นของ ชุมชนทั้ง 3 ชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชนภูมิปัญญาและผู้วิจัยมองเห็นว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้และพัฒนา ให้เป็นรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาที่ใช้กับชุมชนภูมิปัญญาได้ และได้แนวทางหรือ (ร่าง) แผนกิจกรรม ศิลปศึกษาประกอบด้วย กิจกรรมการสำรวจชุมชนเพื่อจัดทำแผนที่ กิจกรรมการสร้างโปสเตอร์เพื่อ เป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชน กิจกรรมนำเอกลักษณ์ของชุมชนมาสร้างและออกแบบโลโก้ที่เป็น ของชุมชน กิจกรรมนำเรื่องราวประวัติความเป็นมาของชุมชนมาพิมพ์เพื่อสร้างงานศิลปะ และ กิจกรรมสรุปหรือนำเสนอชุมชนภูมิปัญญาผ่านนิทรรศการศิลปะภายในชุมชน

ผู้วิจัยและกลุ่มผู้นำชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิดการมีส่วนร่วมใน การนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ดังนี้

ตาราง 15 การวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

นิชาภัทร จาวีสุตร สุรัชย์ ทุมมัต (2559)	อภิชาติ พลประเสริฐ (2559)	กรกฎ แพทย์หลักฟ้า (2559)	สิรินภา จงเกษกรณ์ (2564)	ไกรสร ประเสริฐ (2566)	ผู้วิจัย
1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าทำอะไรและทำอะไร 2) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ 3) มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินโครงการ	1) การมีส่วนร่วมในชุมชน ด้วยการวาดภาพบนกำแพง เพื่อพัฒนาชุมชน 2) ศิลปินเป็นผู้กำหนด 2) การมีส่วนร่วมกับองค์กรภายนอก สถานศึกษา องค์กรอื่น ๆ (รัฐและเอกชน)	1) ร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา 2) ร่วมกันหาความต้องการ 3) ร่วมวางแผน 4) ร่วมปฏิบัติ และ 5) ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการ และ 6) ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์	1) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูล 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับและแบ่งปันผลประโยชน์ 5) ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และ 6) ผลการประเมินข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	1) การมีส่วนร่วมกับศิลปิน โดยศิลปินเป็นผู้กำหนดแนวคิดและวิธีการ 2) การมีส่วนร่วมโดยการสัมผัสผลงาน การฟัง การพูด การร่วมเขียน ร่วมวาด หรือระบาย การกินดื่ม การเป่าลม การจุดเทียน เป็นต้น	ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนปฏิวัตร (P = Participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนปฏิวัตร ร่วมกับกำหนดเป้าหมาย (Target/Goal) ร่วมกันกำหนดหลักการ ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ (A=Analysis) การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ ภาระงาน เขียนผู้ สักขและผู้ใช้ร่วมกิจกรรม สื่อและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ขั้นที่ 3 การออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design) การมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษา เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เกี่ยวกับ ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ รูปแบบการเรียนรู้ การประเมิน ระยะเวลา ชิ้นงาน และสถานที่เรียนรู้ ผู้ สักข กิจกรรมที่ 1 รื้ออบศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนปฏิวัตร (แลกเปลี่ยนเรียนรู้) กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์) กิจกรรมที่ 3 สวดลายงานศิลปะ (ไม้ไผ่ทอระยิบ) กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลปปฏิวัตร (เน้นทำกำแพง) กิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนปฏิวัตร ขั้นที่ 4 การใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement) การมีส่วนร่วมในการนำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนปฏิวัตรมาทดลองใช้และนำไปใช้จริงกับชุมชนปฏิวัตร ขั้นที่ 5 การประเมินผล (E = Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ประกอบด้วย ชิ้นงานแบบประเมินผลการจัดโครงการวิจัย แบบประเมินความพึงพอใจ

จากตาราง ผู้วิจัยและผู้ร่วมชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิดและองค์ประกอบของการสร้างและออกแบบ รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล และสรุปการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมจากเอกสารและงานวิจัยเพื่อนำจุดเด่น เพื่อนำมาใช้ในการสร้างและออกแบบได้ขั้นตอนในการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ซึ่งมีทั้งหมด 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนปฏิวัตร (P = Participation) ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมวิเคราะห์ (A=Analysis) ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design) ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement) และขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมประเมินผล (E = Evaluation) การประเมินผลจากแผนกิจกรรม

ผู้วิจัยและกลุ่มผู้นำชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ การนำแนวคิด DBAE (Discipline-Based Arts Education) ที่มีการนำมาใช้กับชุมชน บริบทของชุมชน ดังนี้

ตาราง 16 การศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด DBAE (Discipline-Based Arts Education) ร่วมกับชุมชน

ประติมา ฉันทบูรณะตระกูล (2561)	รุชนี ชูสารอ และ ชัยวัฒน์ ผดุงพงษ์ (2562)	สมใจ จงรักวิทย์ (2562)	สุชาติ ทองสีมา (2563)	ณัฐวรรณ เฉลิมสุข (2563)	ผู้วิจัย
1) การศึกษาและกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างหลักสูตรศิลปศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานเพื่อสร้างนวัตกรรมศิลปวัฒนธรรมชุมชนในเมือง 2) การสร้างการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานเพื่อสร้างนวัตกรรมศิลปวัฒนธรรมชุมชนในเมือง 3) การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรศิลปศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐาน	1) การบูรณาการเนื้อหา (Content integration) 2) การจัดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและเท่าเทียมกัน (An Equity Pedagogy) 3) การจัดการเรียนรู้เพื่อลดอคติ (Prejudice Reduction) 4) การจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความรู้ (The Knowledge Construction Process) และ 5) ส่งเสริมวัฒนธรรมที่ดีในโรงเรียน (An Empowering school culture)	1) กำหนดกิจกรรมการไปทัศนศึกษา 2) สำรวจสถานที่จริง 3) วางแผนจัดกิจกรรมศึกษานอกสถานที่ 4) จัดเตรียมเอกสารและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรม 5) จัดการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลและสถานที่ก่อนการไปทัศนศึกษา 6) จัดกิจกรรมตามแผนและกำหนดการที่วางไว้และ 7) สรุป ประเมินผล และรายงานผล	1) ศึกษาบริบทสากลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรศิลปศึกษา 2) ศึกษาบริบทสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรศิลปศึกษา	1. ชั้นการสร้างแรงบันดาลใจและแสวงหาความรู้ 2. การรวบรวมและเข้าถึงความรู้ 3. การกระตุนความคิดขยายความรู้ 4. การเริ่มสร้างสรรค์ผลงาน 5. พัฒนาประยุกต์ผลงาน และ 6. วิพากษ์วิจารณ์-ประเมินผล	ผู้วิจัยร่วมกับชุมชนนำแนวคิด DBAE มาบูรณาการในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษากับชุมชนกุฎีจีน ขั้นตอนและแผนการจัดกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรม การนำแนวคิดบูรณาการ DBAE (Discipline Base Art Education) ประกอบด้วย 4 แกน บูรณาการในรูปแบบกิจกรรมของแต่ละชั้น และการนำแนวคิดการใช้สถานที่เป็นฐานมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ร่วมด้วย

จากตาราง พบว่า การนำแนวคิดบูรณาการ DBAE (Discipline Base Art Education) ประกอบด้วย 4 แกน ซึ่งประกอบไปด้วย แกนศิลปะปฏิบัติ (Art Production) แกนสุนทรียศาสตร์ (Art Aesthetics) แกนศิลปะวิจารณ์ (Art Criticism) และแกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History) บูรณาการผสมผสานในการสร้างรูปแบบกิจกรรม พบว่า มีการนำมาใช้กลับสถานศึกษา โรงเรียน ซึ่งใช้ในเชิงบูรณาการชุมชนกับการเรียนการสอนเชื่อมโยงแนวคิดการใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education) และเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่เป็นลักษณะการเรียนรู้นอกสถานที่เพื่อให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ ตระหนักเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ในการแนวคิด DBAE (Discipline Base Art Education) มาใช้ในกระบวนการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา และแผนกิจกรรมศิลปศึกษายังไม่พบการรูปแบบที่นำมาใช้ที่ชัดเจนมากนัก เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนและสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษานำแนวคิดดังกล่าวให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

สรุป การนำเสนอการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ชุมชนฝั่งธนบุรี ในที่นี้ ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1.1) การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนกุฎีจีน รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 1.2) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้นำชุมชน ประชาชน ชาวบ้าน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ (จำนวน 15 ท่าน) และผลจากแบบสอบถามสมาชิกในชุมชน (User) จำนวน 91 คน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน พื้นที่ฝั่งธนบุรี และ 1.3) การศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาดูงานจากชุมชนต้นแบบ (Best Practice) ได้ดังนี้

ชุมชนกุฎีจีน เป็นชุมชนเก่าแก่และมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่มีมายาวนาน มีสถานที่สำคัญและแหล่งเรียนรู้ ทางด้านศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประกอบไปด้วย 1) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ 2) บ้านขนมฝรั่งกุฎีจีน 3) บ้านขนมปังขิง 4) เรือนจันทนภาพ 5) วัดช่างตาครุฑ 6) ศาลเจ้าเกียงอันเกง ลักษณะของชุมชนทางกายภาพเป็นชุมชนที่มีจำนวนประชากรอาศัยอยู่จำนวนมากและค่อนข้างแออัด มีความต้องการพัฒนาชุมชนในบริบทของสภาพชุมชนภายในและภายนอกให้เป็นสถานที่เรียนรู้ ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และแหล่งเรียนรู้ชุมชน แต่ปัจจุบันเกิดปัญหาและความต้องการของกลุ่มคนรุ่นใหม่ เยาวชน หรือผู้นำกิจกรรมที่เป็นสมาชิกกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามารับช่วงต่อ ตระหนักและเห็นคุณค่าของทางภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งเห็นได้จากกลุ่มผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน หรือผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาในการจัดการการมอบหมายภาระหน้าที่หรือการจัดกิจกรรมภายในชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือ ความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะที่เป็นแนวคิด กระบวนการรูปแบบใหม่ที่น่าสนใจหรือการพัฒนาในรูปแบบเดิมให้เกิดผลที่ดีมีประสิทธิภาพมากขึ้น ปัญหาการขาดทุนสนับสนุนและแรงงานคนในการจัดกิจกรรมก็เป็นอีกสิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชน ความต้องการกลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่ก็เป็นสิ่งที่ประธานชุมชน กรรมการ และสมาชิกภายในต้องการแก้ไขหรือกระตุ้นให้ทุกคนเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญโดยผ่านการร่วมมือกันในการจัดการและพัฒนาชุมชนควบคู่กับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้น กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้วิจัยจึงร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัย ดังนี้ การมีส่วนร่วม (Participation) ของชุมชนกุฎีจีน ในมิติของกลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ประธานชุมชน กรรมการ และผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ และกลุ่มตัวอย่าง (ผู้นำกิจกรรม เยาวชน กลุ่มคนรุ่นใหม่) ได้แนวคิดบูรณาการ DBAE (Discipline Base Art Education) ประกอบด้วย 4 แกน ซึ่งประกอบไปด้วย แกนศิลปปฏิบัติ (Art Production) แกนสุนทรียศาสตร์ (Art Aesthetics) แกนศิลปะวิจารณ์

(Art Criticism) และแกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History) บูรณาการผสมผสานเชื่อมโยงแนวคิดการใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education)

การวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยนำข้อมูลพื้นฐานจากการในระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ จัดทำแผนกิจกรรมศิลปศึกษา มีดังนี้

จากผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 ที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารผู้เชี่ยวชาญ สามารถนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการนำแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย

2.1 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาจากการศึกษาในระยะที่ 1 จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ สังเคราะห์ จัดทำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

ในการสร้างและออกแบบในครั้งนี้ ผู้วิจัยและชุมชนกุฎีจีนได้นำข้อมูลที่มาจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 1 มาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ดังนี้

จากผลการวิจัยในระยะที่ 1 ที่ได้มาจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร สามารถนำมาวิเคราะห์และสรุปตามองค์ประกอบของการสร้างและพัฒนา รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน จากการสร้างและพัฒนา รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาที่ผู้วิจัยใช้ชื่อว่า “PADIE Model” มีองค์ประกอบได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการจัดการเรียนรู้ และ 5) การวัดและประเมินผล ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการ

หลักการของรูปแบบเป็นพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับพื้นฐานสภาพการณ์ปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการของชุมชนกุฎีจีนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนกุฎีจีน ซึ่งผู้วิจัยและผู้นำชุมชนกุฎีจีนมีความเชื่อว่าการจัดการการเรียนรู้ตามรูปแบบ PADIE Model จะทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสามารถในการจัดกิจกรรม ถ่ายทอดทักษะทางด้านศิลปศึกษาได้ ซึ่งผู้วิจัยนำแนวคิดและการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education) และบูรณาการ DBAE (Discipline-based Art Education) เพื่อเชื่อมโยงความรู้ด้านศิลปศึกษา มากำหนดเป็นหลักการของรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน ซึ่งได้หลักการ 2 ประการดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกุฎีจีน
2. สามารถบูรณาการรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษากับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนกุฎีจีน

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนการรู้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน ให้มีการเปลี่ยนแปลงตามหลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในครั้งนี้ ได้แก่

1. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน
2. เพื่อวิเคราะห์ผลการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับเทคนิค วิธีการสอนต่าง ๆ ที่ทำให้การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งมีการกำหนดขั้นตอนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากหลักการและวัตถุประสงค์ของรูปแบบ PADIE Model ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน (P = Participation) มีจุดประสงค์เพื่อการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนกุฎีจีนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ สถานที่สำคัญภายในชุมชนกุฎีจีน โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และประสานงานพูดคุยติดต่อกับผู้นำชุมชน ประชาชน ชาวบ้าน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ เพื่อพูดคุยและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยก่อนเบื้องต้น จากนั้นนัดประชุมเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน และทำความเข้าใจกับสมาชิกภายในชุมชนกุฎีจีน

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ (A=Analysis) มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันกับชุมชนกุฎีจีนในการวิเคราะห์สภาพการณ์ปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนกุฎีจีน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และใช้แบบสอบถามสมาชิกภายในชุมชน นำข้อมูลมาร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยผู้วิจัยร่วมกับชุมชนกุฎีจีน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน

ปราชญ์ชุมชน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ จำนวน 15 คน ร่วมกันประชุมหารือและร่วมกันจัดทำ SWOT เพื่อวิเคราะห์ชุมชนกุฎีจีน พุดคุยกับกลุ่มผู้นำชุมชนเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา กิจกรรมศิลปะ (DBAE) บูรณาการเนื้อหาสาระเพื่อการจัดกิจกรรมศิลปะกับชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ขั้นตอนการพัฒนา รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนรู้ และประเมินผล) นอกจากนี้ยังผู้วิจัยและตัวแทนกลุ่มประธานชุมชน และกรรมการชุมชนเดินทางไปศึกษา ลงพื้นที่สอบถามดูตัวอย่างจากชุมชนต้นแบบ (Based Practice) ชุมชนตลาดน้อย ชุมชนคลองโอรัง ชุมชนปากคลองตลาด เป็นต้น จากนั้นผู้วิจัยและประธานชุมชน กรรมการ และผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ร่วมกันพุดคุยและประชุม (Focus Group) เพื่อนำข้อมูล คลิป ภาพถ่ายมาทำการวิเคราะห์จากต้นแบบชุมชนที่มีการนำศิลปะหรือกิจกรรมศิลปะมาใช้ในการพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นำศิลปะมาใช้ในการสร้างเรื่องราวการรับรู้ทางด้านศิลปะกับประวัติศาสตร์ชุมชน นำศิลปะมาใช้ในการพัฒนาสถานที่สำคัญภายในชุมชน สังเคราะห์ และสรุปจากการจัดประชุมเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาต่อไป

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการสร้างและออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มประธานชุมชน กรรมการ ปราชญ์ชุมชน และผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ มาใช้ในการสร้างและออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาร่วมกับผู้วิจัย ในขั้นตอนนี้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษาในทุกขั้นตอน ได้แก่ กิจกรรม วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ ระยะเวลา วิธีการวัดและประเมินผล และหลังจากนั้น ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาตรวจความหาค่า IOC และนำข้อเสนอแนะมาแก้ไขรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา หลังจากนั้นนำมาพัฒนาและเพิ่มเติม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนกุฎีจีนมีส่วนร่วมในการสร้างและออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ได้แก่

- กิจกรรมที่ 1 ครอบศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนกุฎีจีน (แผนที่กุฎีจีน)
- กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์)
- กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตรายาง)
- กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลป์กุฎีจีน (พื้นที่กำแพง)
- กิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนกุฎีจีน

โดยผู้วิจัยนำเสนอแนวทาง ทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้สถานที่เป็นฐาน บูรณาการ DBAE เชื่อมโยงศิลปะเข้ากับการจัดการเรียนรู้กับชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิทัศน์ ซึ่งในกระบวนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมนั้นล้วนมาจากความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ภายในชุมชน และการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาต้องการถ่ายทอด เผยแพร่ทักษะจากการเข้าร่วมตาม รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาเพื่อให้นักกลุ่มผู้นำกิจกรรมที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ที่คัดเลือก มาจากกลุ่มผู้นำชุมชนตามคุณสมบัติที่ร่วมกันตั้งไว้ที่สอดคล้องกับงานวิจัยและความต้องการของ ชุมชน

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (E = Evaluation) มี วัตถุประสงค์เพื่อให้

การวัดและประเมินผลการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา ตาม กิจกรรมศิลปะศึกษาทั้ง 5 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 ฐานศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภูมิทัศน์ (แผน ที่ภูมิทัศน์) กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์) กิจกรรมที่ 3 ผลิตผลงานศิลปะ (โลโก้ตรายาง) กิจกรรมที่ 4 ศูนย์วิทยาศาสตร์บนงานศิลปะภูมิทัศน์ (พื้นที่กำแพง) และกิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะ กับชุมชนภูมิทัศน์ ซึ่งจะมีเกณฑ์การให้คะแนนที่แตกต่างกันในแต่ละกิจกรรม และแบบประเมิน ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อการพัฒนารูปแบบกิจกรรม ศิลปะศึกษา

องค์ประกอบที่ 4 การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้เป็นขั้นตอนที่สะท้อนให้เห็นผลที่ เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา เป็นการแสดงให้เห็นว่าการใช้รูปแบบการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิทัศน์ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงตามหลักการ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ซึ่งการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ นั้น ผู้วิจัย ได้กำหนดวิธีการและประเมินผลไว้ ดังนี้

1. ประเมินทักษะทางด้านปฏิบัติในการเข้าร่วมโครงการ
2. ประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาจาก แบบสอบถามดังภาพประกอบ

ตาราง 17 แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

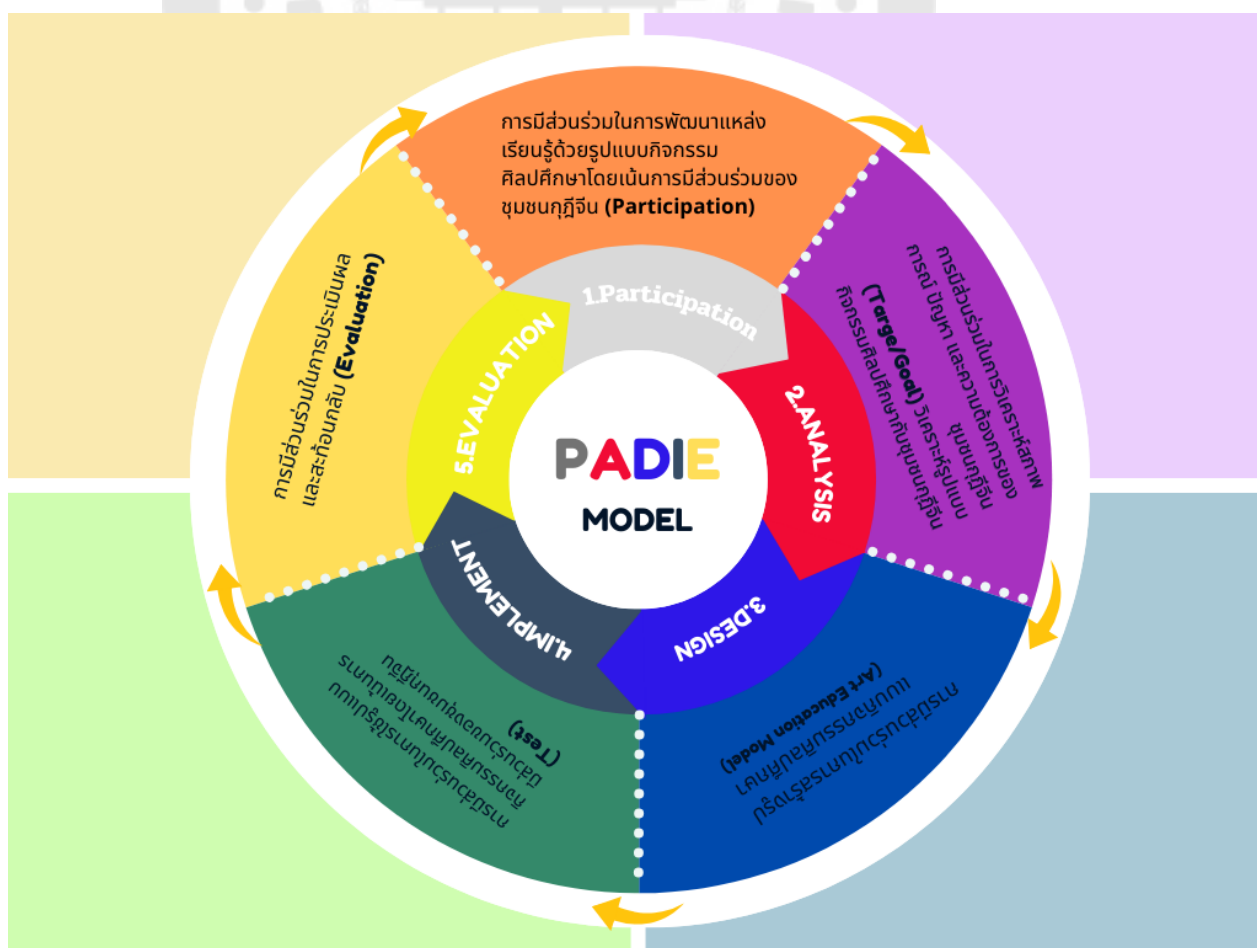
ร่างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา	แนวทางการแก้ไข
องค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์ หลักการ : การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฏาน	ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน เขียนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ความต้องการ ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อให้เห็นที่มา ความสำคัญ
วัตถุประสงค์ : เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา	ผู้เชี่ยวชาญเสนอว่า วัตถุประสงค์ระบุให้ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิทยานิพนธ์
ขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้รูปแบบ PADIE Model ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนภูฏาน (P = Participation) ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ (A=Analysis) ขั้นที่ 3 การออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design) ขั้นที่ 4 การใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement) ขั้นที่ 5 การประเมินผล (E = Evaluation)	ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะให้เพิ่มเติมคำขยายบางกิจกรรม หรือบางจุดมีคำที่ไม่สื่อความหมาย
การวัดและประเมินผล	ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะว่าควรเน้นการมีส่วนร่วมมากกว่าการประเมินจากค่าคะแนน ประเมินตามจริงจากการสังเกตการณ์

2.3 นำผลการประเมินจากขั้นตอน ที่ 2.2 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพิ่มเติม โดยศึกษา ค้นคว้า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากผลการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน ผู้วิจัยนำมาปรับแก้ไข เพิ่มเติม และศึกษาค้นคว้าเอกสาร งานวิจัยเพิ่มเติม และแก้ไขรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ดังภาพต่อไปนี้

รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

<p>หลักการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกุฎีจีน 2.สามารถบูรณาการรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษากับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนกุฎีจีน 	<p>วัตถุประสงค์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน 2. เพื่อวิเคราะห์ผลการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน 3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
<p>กระบวนการเรียนรู้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Participation (การมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน) 2. Analysis (การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์) 3. Design (การมีส่วนร่วมในการออกแบบ) 4. Implement (การมีส่วนร่วมในการนำไปใช้) 5. Evaluation (การมีส่วนร่วมในการประเมินผล) 	

การวัดและประเมินผล

วัดผลกิจกรรมการเข้าร่วมตามรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาและประเมินความพึงพอใจ

ผลที่ได้

สมาชิกชุมชนกุฎีจีนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน และมีองค์ความรู้ด้านศิลปศึกษาเพิ่มมากขึ้น

ภาพประกอบ 23 กระบวนการและขั้นตอนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

หลักการและแนวคิด

กุฎีจีน ชุมชนฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานครเป็นแหล่งรวมศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทูทางวัฒนธรรม แต่เนื่องด้วยการเติบโตทางสังคมเมืองทำให้ผู้คนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งการจะยังคงดำรงไว้ซึ่งศิลปะและวัฒนธรรม รวมถึงภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ร่วมกันพัฒนาให้ยังคงอยู่และเพิ่มสิ่งใหม่เข้ามาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน และอนาคต กระบวนการจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะปลูกฝังให้เด็ก เยาวชน คนในชุมชนเห็นความสำคัญ สอดคล้องกับ การจัดการกิจกรรมศิลปศึกษาแนวคิดทฤษฎีกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (สุวิมล คำนวน, 2561 และ วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์, 2561) สรุปได้ เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนการวางแผน/เตรียมการ ขั้นตอนการดำเนินการ และขั้นตอนการประเมินผล สามารถนำแนวคิดทฤษฎีนี้มาใช้ในการบูรณาการ ประยุกต์ใช้ในการออกสร้างรูปแบบ ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1) หลักการ เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอน โดยถูกกำหนดขึ้นมาให้มีรายละเอียดที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการนำไปใช้ออกแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับทิสนา แชมณี (2550) ที่กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ดีควรมีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานรองรับ สอดคล้องกับ Joyce & Weil (1996) ที่กล่าวว่าหลักการจะถูกใช้ในการกำหนดขั้นตอนการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอนที่กำหนดให้หลักการเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาไทยและการพัฒนาประเทศไทย (Thailand 4.0) ใน 12 อุตสาหกรรม ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนประเทศไทย

ด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564 – 2569 แผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนา กำลังคนและสอดคล้องกับปรัชญาอุดมศึกษาไทยและระบบอุดมศึกษาใหม่ด้านการสร้างบัณฑิตและ พัฒนากำลังคน ที่กำหนดไว้ว่า “การอุดมศึกษาไทย มุ่งเน้นสร้างบัณฑิตและพัฒนากำลังคนในทุก ช่วงวัย (Lifelong Learning) ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และสมรรถนะ (Competency) ที่ จำเป็น และรองรับสังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Disruption) ทั้งในปัจจุบันและ อนาคตได้เป็นอย่างดี รวมถึงเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (Competitiveness) ของประเทศ ในระดับสากล แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีความรัก และภูมิใจสถาบัน วัฒนธรรม และประเพณีที่ตั่งงาม ของชาติ ทั้งนี้ ในการสร้างบัณฑิตและพัฒนากำลังคนต้องร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ ภาครัฐ ภาควิชาเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชนอย่างใกล้ชิด”

2) วัตถุประสงค์ เป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายของรูปแบบการ เรียนการสอนและเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการกำหนดหลักการของรูปแบบการเรียนการสอน ให้มีความเป็นไปได้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกันกับ Joyce & Weil (1996) ที่ กำหนดให้วัตถุประสงค์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนที่ระบุถึง ความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งวัตถุประสงค์ของรูปแบบ คือ เพื่อป่มเพาะและเพิ่มขีดความสามารถของกำลังคนทุกช่วงวัยทำงานวิถีใหม่ที่สูงขึ้น และหรือ อาชีพวิถีใหม่ตอบสนองทันความต้องการของชุมชน ความร่วมสมัย (Contemporary) ของภาคการ ผลิตบริการ รัฐ และชุมชนและสังคม ที่เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน

3) เนื้อหา เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะที่ถูกใช้ในการถ่ายทอด ให้กับผู้เรียน เพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้และบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายที่ตั้งไว้ เนื้อหายังถูกใช้ใน การพิจารณาเพื่อออกแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอน รูปแบบกิจกรรม ชุมชนภูมิทัศน์ถือเป็น แหล่งของพหุทางวัฒนธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ความ เชื้อ ประวัติศาสตร์ การนำเนื้อหาเหล่านี้มาใช้ในการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการใช้สถานที่ ชุมชน เป็นฐาน เพื่อสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าพหุทางวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน การต่อยอด องค์ความรู้ด้านสื่อประชาสัมพันธ์ สื่อสร้างสรรค์ การออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่าย สร้าง รายได้ รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้ สวยงาม น่าสนใจ ทำให้เกิดความรักและภูมิใจในชุมชนของตนเอง

4) กระบวนการจัดการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับ Arends (1999) และ Joyce, Weil, & Calhoun (2004) ที่กำหนดให้วิธีการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน และสอดคล้องกับ Joyce & Weil (1996) ที่กำหนดให้กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินการเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอนซึ่งได้มาจากการนำเอาหลักการมาออกแบบเป็นขั้นตอนการเรียนการสอนและรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งนำเอาเนื้อหาและการวัดและประเมินผลมาร่วมพิจารณาเพื่อออกแบบด้วยเช่นกัน ซึ่งมีลักษณะกิจกรรมที่ผสมผสานกันระหว่างกิจกรรมแบบเผชิญหน้ากันในสถานที่จริงและกิจกรรมแบบออนไลน์และมีขั้นตอนการเรียนการสอนที่ได้จากการนำเอาหลักการและเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือมาประยุกต์ใช้ ซึ่งการนำเอาหลักการและเทคนิคของการเรียนรู้แบบร่วมมือมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสานนั้น สอดคล้องกับ Barnum & Paarmann (2002) ที่กำหนดให้การทำงานร่วมกัน (Collaboration) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการเรียนรู้แบบผสมผสาน และจัดการเรียนการสอนที่สามารถสนองต่อความต้องการ ลักษณะการเรียนรู้แบบตามอัธยาศัย การเรียนรู้ตลอดชีวิต

5) การวัดและประเมินผล เป็นองค์ประกอบที่จะแสดงให้เห็นถึงผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและทำให้ทราบว่าผลการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และยังใช้ในการพิจารณาเพื่อออกแบบรายละเอียดของขั้นตอนการเรียนการสอนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ Joyce & Weil (1996) ที่กำหนดให้การวัดและประเมินผลเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนที่จะทำให้เห็นถึงประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน ดูจากผลของการวัดและประเมินผล ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะมีการวัดและประเมินผลในแต่ละกิจกรรมจากผลงาน การสังเกตการณ์ การมีปฏิสัมพันธ์การโต้ตอบ หรือการประเมินตามสภาพจริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน
2. เพื่อวิเคราะห์ผลการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สาระการเรียนรู้

1) ศิลปะและวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ประวัติความเป็นมา ความหลากหลายทางด้านพหุศิลปะและวัฒนธรรม เชื้อชาติ การดำรงอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ของชุมชน งานศิลปกรรม ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม อาหาร เชื้อชาติ ฯ ตลอดจนที่อยู่อาศัย สถานที่ประกอบกิจกรรม สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ การแสดงออกทางด้านศิลปะ เป็นต้น

2) แหล่งเรียนรู้ของชุมชน คือสถานที่สำคัญหรือแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่รวบรวมองค์ความรู้ที่ได้รับการสั่งสม ถ่ายทอดและพัฒนาจากประสบการณ์ความรู้ความสามารถของคนในชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย

3) รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา คือรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มี 5 องค์ประกอบได้แก่ โดยรูปแบบการสอนเป็นการสอนแบบผสมผสาน การสอนแบบออนไลน์ (Onsite) และออนไลน์ (Online) โดยการใช้ศิลปะเป็นตัวหลักในการดำเนินการบูรณาการเข้ากับแนวคิดผสมผสานการใช้สถานที่เป็นฐานในการศึกษา (Place-Based Education) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาชุมชน ตลอดจนการสร้างคามยั่งยืนทั้งทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชน

4) สื่อสร้างสรรค์เพื่อต่อยอดเชิงพาณิชย์ การสอนศิลปศึกษาที่เป็นการต่อยอดเพื่อสร้างรายได้ เช่น การออกแบบลวดลายเพื่อนำเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าของชุมชน การสร้างเรื่องราว Story Telling จากงานศิลปะบนกำแพง ประชาสัมพันธ์ชุมชนโดยการทำสื่อในรูปแบบออนไลน์ และสร้างแผนที่ชุมชน Map ประชาสัมพันธ์ชุมชน และเชิญชวนให้ชุมชนจัดนิทรรศการเปิดบ้าน Open Home เกิดการเผยแพร่ชุมชนมีรายได้ จากการเข้ามาเรียนรู้ ศึกษา เยี่ยมชม เกิดการซื้อขายสินค้าหรือเกิดการกระจายรายได้ในชุมชน

การจัดการเรียนรู้

การออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐาน ดังนี้

1) เชื่อมโยงผู้เรียนกับชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและซาบซึ้งในคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม ผ่านการพูดคุยสอบถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน และในอนาคตที่ต้องการอนุรักษ์ สืบสานต่อไปของชุมชน

2) การค้นคว้าเกี่ยวกับชุมชน ให้ผู้เรียนสำรวจ เกี่ยวกับชุมชนซึ่งเป็นเนื้อหาสาระ และแนวคิดในการนำมาพัฒนา สร้างรูปแบบกิจกรรม เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและเปิดโอกาส ให้ตั้งคำถาม ตรวจสอบ และยืนยันความเข้าใจแนวคิดของผู้เรียน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม สำรวจพื้นที่ ชุมชนจริงและการทำแผนที่ชุมชนที่เป็นปัจจุบัน

3) ศึกษาค้นคว้าแบบองค์รวม วิทยากร/ผู้สอนตั้งคำถามเกี่ยวกับสถานที่ในชุมชน เพื่อให้ผู้เรียน/ผู้เข้าร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาท ประวัติศาสตร์ รายละเอียด การอธิบายชี้แจง และ ความต้องการของชุมชน ผู้เรียน/ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสำรวจเรื่องราว เอกลักษณะต่าง ๆ ของชุมชน แหล่งเรียนรู้ผ่านการออกแบบในรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา การออกแบบ การจัดนิทรรศการ การ ออกแบบสื่อ การออกแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบในเชิงพาณิชย์

4) การมีส่วนร่วมในชุมชน ผู้เรียน/ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วมกับคนในชุมชน เพื่อเสนอ ออกแบบ สร้าง สำรวจ และจัดการองค์ความรู้ เผยแพร่ความรู้ เพื่อต่อยอดสร้างรายได้ ต่อไป

สื่อและแหล่งเรียนรู้

ภาพตัวอย่าง สื่อโปสเตอร์ แผนที่ชุมชน การออกแบบบลวดลายบนบรรจุภัณฑ์ การ เพ้นท์บนกำแพงของชุมชนต้นแบบ และสถานที่สำคัญของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ ประเภท จิตรกรรม ศิลปะและวัฒนธรรมในชุมชน เช่น ชุมชนสามแพ่ง ชุมชนบางไส้ไก่ ชุมชนวัดประยุรวงศาวาส เป็นต้น ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ชุมชน การออกแบบเชิงพาณิชย์ การจัดนิทรรศการศิลปะ ชุมชน เช่น ชุมชนตลาดน้อย ชุมชนคลองบางหลวง เป็นต้น

การประเมินผล

การวัดผลประเมินผลทุกครั้งที่เกิดกิจกรรม การประเมินตามสภาพจริงเป็นการ ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ สอบถาม เป็นต้น ทักษะการทำงาน ความสามารถในการแก้ไขปัญหา และการแสดงออกที่เกิดจากการ ร่วมกันการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจากการปฏิบัติในสภาพจริง อยู่บนพื้นฐานแนวคิดการเรียนรู้ การใช้พื้นที่เป็นฐาน เน้นการเรียนรู้แบบนอกห้องเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

ลักษณะผู้เรียน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ชุมชนกุฎีจีน จำนวน 30 คน แบ่งออกเป็น (อายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป) ชุมชนกุฎีจีนตัวแทนของผู้ที่ดูแลแหล่งเรียนรู้ จำนวน 15 คน และนักศึกษาจากศูนย์การศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตธนบุรี (กศน.) จำนวน 15 คน (เป็นสมาชิกในชุมชนกุฎีจีน) โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งจะใช้ระยะเวลา ประมาณ 6 ชั่วโมง/วัน (เฉพาะวันเสาร์และวันอาทิตย์) จำนวน 5 สัปดาห์ รวมทั้งหมด 30 ชั่วโมง

ตาราง 18 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยอธิบายเกี่ยวกับ ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ วิธีการ ประเมินการเรียนรู้ ระยะเวลา (ชั่วโมง) ขึ้นงาน/ภาระงาน สถานที่ หมายเหตุ

ลำดับที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เนื้อหาสาระ	วิธีการ	ประเมินการเรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)	ขึ้นงาน/ภาระงาน	สถานที่	หมายเหตุ
1	เตรียมความพร้อม	- แนะนำ อธิบายชี้แจงการเข้าร่วมกิจกรรม/กิจกรรมศิลปะศึกษา	- อธิบายเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา (Online/Onsite)	- พูดคุย/อธิบาย/ชี้แจง และให้สอบถาม แสดงความคิดเห็น	-	30 นาที	-	ชุมชนภูฏิน	(Online/Onsite)
1	กิจกรรมที่ 1 รู้รอบศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภูฏิน (แผนที่ภูฏิน)	- รู้จักชุมชนของภูฏินมากขึ้นและการมีส่วนร่วม	- วัสดุ/อุปกรณ์ - ขั้นตอนการออกแบบ - ขั้นตอนการทำงานศิลปะ - การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเบื้องต้น	- พูดคุย - อธิบาย - สาธิต/ ยตัวอย่างผลงาน - ลงมือปฏิบัติจริง - สร้างสรรค์ชุมชนจริง	-	6	ชิ้นงานที่ 1 แผนที่ชุมชนภูฏิน	ชุมชนภูฏิน	(Onsite)

ตาราง 18 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เนื้อหาสาระ	วิธีการ	ประเมินการเรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)	ชิ้นงาน/ภาระงาน	สถานที่	หมายเหตุ
2	กิจกรรมที่ 2 ก่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์)	-ช่องทาง ประชาสัมพันธ์ ชุมชนให้เป็นที่รู้จัก มากขึ้น	-วัสดุ/อุปกรณ์ -ขั้นตอนการ ออกแบบ -ขั้นตอนการ ทำงานศิลปะ -ขั้นตอนการ ออกแบบสื่อ สร้างสรรค์	-พูดคุย -อธิบาย -สาธิต/ ยกตัวอย่าง ผลงาน -ลงมือ ปฏิบัติจริง	-สังเกต พฤติกรรม เช่น ถาม/ ตอบ	6	ชิ้นงานที่ 2 ก่อสร้างสรรค์	ชุมชนภูเก็จ	(Online/ Onsite)
3	กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้กราฟิก)	-เพื่อใช้ศิลปศึกษา ออกแบบได้	-วัสดุ/อุปกรณ์ -ขั้นตอนการ ออกแบบ -ขั้นตอนการ ทำงานศิลปะ -ออกแบบ ลวดลายเพื่อ สร้าง อัตลักษณ์ใน เชิงพาณิชย์	-พูดคุย -อธิบาย -สาธิต/ ยกตัวอย่าง ผลงาน -ลงมือ ปฏิบัติจริง	สังเกต พฤติกรรม ชิ้นงานการ ออกแบบ	6	ชิ้นงานที่ 3 ออกแบบ ลวดลาย	ชุมชนภูเก็จ	Onsite

ตาราง 18 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เนื้อหาสาระ	วิธีการ	ประเมินการเรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)	ชิ้นงาน/ภาระงาน	สถานที่	หมายเหตุ
4	กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์ บนงานศิลปะ ภูมิทัศน์ (เห็นทั้งกำแพง)	-เพื่อแนะนำชุมชน ร่วมกับศิลปะและ วัฒนธรรมภายใน ชุมชน	-วัสดุ/อุปกรณ์ -ขั้นตอนการ ออกแบบ -ขั้นตอนการ ทำงานศิลปะ -การจัด องค์ประกอบ ภาพ	-พูดคุย -อธิบาย -สาธิต/ ยกตัวอย่าง ผลงาน -ลงมือ ปฏิบัติจริง -เพนท์ภาพ พบกำแพง	สังเกต พฤติกรรม ชิ้นงานการ ออกแบบ	6	ชิ้นงานที่ 4 เพนท์ภาพบน กำแพง	ชุมชนภูมิทัศน์	Onsite
5	กิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะ กับชุมชนภูมิทัศน์	-เพื่อทัศนคติที่ต่อ ศิลปศึกษาและ ชุมชนภูมิทัศน์	-การจัด นิทรรศการศิลปะ -นำเสนอผลงาน ทั้งหมด -ประชาสัมพันธ์ เชิญชวน/ เผยแพร่แหล่ง เรียนรู้ในชุมชน รูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษา	-พูดคุย -อธิบาย -สาธิต/ ยกตัวอย่าง ผลงาน -ลงมือ ปฏิบัติจริง	สังเกต พฤติกรรม ชิ้นงานการ ออกแบบ แบบประเมิน ความพึง พอใจ	6	ชิ้นงานที่ 5 ภาพการจัด นิทรรศการ ชุมชน	ชุมชนภูมิทัศน์	(Online/ Onsite)

ตาราง 18 (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เนื้อหาสาระ	วิธีการ	ประเมินการเรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)	ชิ้นงาน/ภาระงาน	สถานที่	หมายเหตุ
	สรุป	สรุปองค์ความรู้ และสะท้อนกลับ ประเมินความพึงพอใจ	สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนปฏิทิน	พูดคุย สอบถาม และร่วมกัน สรุป อภิปราย	-แบบ ประเมินผล การจัด กิจกรรม -แบบ ประเมิน ความพึง พอใจ	30 นาที		ชุมชนปฏิทิน	(Online/ Onsite)

จากตาราง ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ตามขั้นตอนจัดกิจกรรมตามรูปแบบ “PADIE Model” รายละเอียดดังนี้ **ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกุฎีจีน (P = Participation)** คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกุฎีจีน ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย (Target/Goal) ร่วมกันกำหนดหลักการ **ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ (A=Analysis)** คือ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้ ลักษณะของผู้เข้าร่วมกิจกรรม สื่อ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา คือ **ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design)** คือ การมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษา เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เกี่ยวกับชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ รูปแบบการเรียนรู้ การประเมิน ระยะเวลา ชิ้นงาน และสถานที่เรียนรู้ ได้แผนกิจกรรมตามรูปแบบ “PADIE Model” ดังนี้ กิจกรรมที่ 1 รื้อฟื้นศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนกุฎีจีน (แผนที่กุฎีจีน) กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์) กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตราปั้ม) กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลป์กุฎีจีน (แฟนท์กำแพง) และกิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนกุฎีจีน **ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement)** คือ การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน และ **ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (E = Evaluation)** คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ประกอบด้วย ชิ้นงาน แบบประเมินผลการจัดโครงการวิจัย แบบประเมินความพึงพอใจ

การวิจัยระยะที่ 3 การใช้และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา

3.1 นำรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาใช้กับกลุ่มตัวอย่าง และประเมินผลการจัดกิจกรรม ประเมินผลความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และสอบถามความคิดเห็น สรุปได้ดังนี้

ผู้วิจัยนำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาไปทดลองใช้กับกลุ่มสมาชิกในชุมชนกุฎีจีนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน จำนวน 20 คนโดยจัดกิจกรรมจำนวน 1 กิจกรรม รายละเอียดการจัดกิจกรรม คือ

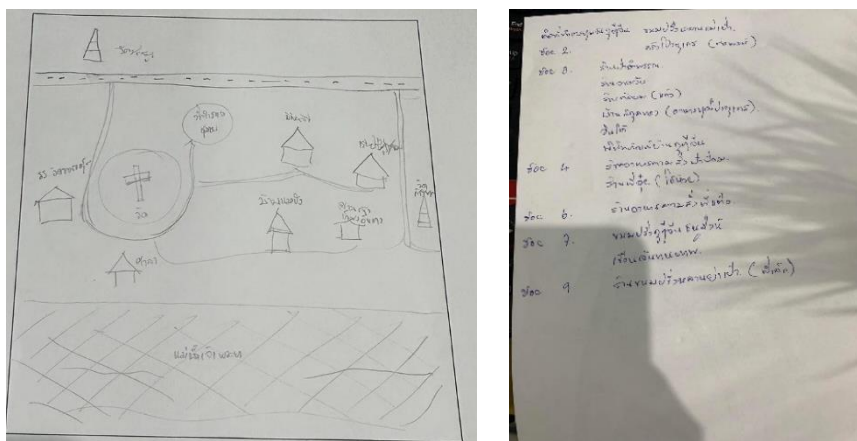
กิจกรรม : รอบรู้เรื่องชุมชนกุฎีจีน (แผนที่ชุมชน) ดำเนินการวิจัยตามแผนกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ประกอบไปด้วยขั้นตอน **สาระสำคัญ** เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนกุฎีจีน และสำรวจสถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนกุฎีจีน ได้แก่ 1) พิพิธภัณฑสถานกุฎีจีน 2) บ้านขนมฝรั่งกุฎีจีน 3) บ้านขนมปังขิง 4) เรือนจันทนภาพ 5) วัดช่างตาครุฑ 6) ศาลเจ้าเกียง

อันแกง เป็นต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อ รู้จักชุมชนของภูฏีจีนมากขึ้นและการมีส่วนร่วม เนื้อหาสาระ ประวัติศาสตร์ของชุมชนภูฏีจีนและความรู้ในเรื่องของการสร้างแผนที่ชุมชน หรือการออกแบบแผนที่ ความสำคัญของแผนที่ชุมชน **กิจกรรมการเรียนรู้** แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ช่วงเช้า และช่วงบ่าย (ชั่วโมงที่ 1-3) เป็น **ขั้นนำ** ในการทบทวนความรู้เดิม หรือทบทวนความรู้ความจำของผู้เข้าร่วม กิจกรรมเกี่ยวกับชุมชนภูฏีจีนในด้านความเป็นมา ประวัติศาสตร์ และในปัจจุบัน โดยวิทยากรและผู้เข้าร่วมร่วมกันพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ พร้อมทั้งเดินมสำรวจและเดินรอบ ๆ ชุมชนภูฏีจีนผ่านสถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน **ขั้นสอน** วิทยากรอธิบาย ชี้แจง สอนวิธีการร่าง ออกแบบสร้างแผนที่ อธิบายกระบวนการ ขั้นตอน และมอบหมายให้ผู้เข้าร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่มย่อย จากนั้นผู้เข้าร่วมลงมือปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายภายใต้การกำกับดูแลของวิทยากรและผู้วิจัย **ขั้นสรุป** วิทยากรและผู้เข้าร่วมนำผลงานที่สร้างสรรค์หรือออกแบบมาร่วมกันอภิปราย ร่วมกันสรุปกิจกรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะต่อผลงานของผู้เข้าร่วม และในขั้นตอนการประเมินผลงาน ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินและให้ข้อเสนอแนะ แสดงความคิดเห็น ดังภาพ

ภาพประกอบ 24 ภาพบรรยากาศกิจกรรมรอบรู้เรื่องชุมชนภูฏีจีน (แผนที่ชุมชน)

จากภาพ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้สำรวจชุมชนภูฏีจีน สำรวจสภาพแวดล้อม บริบท สิ่งแวดล้อม สำรวจสิ่งต่าง ๆ ภายในชุมชนภูฏีจีน ซึ่งทำให้เห็นภาพรวมของชุมชนที่เป็นสภาพปัจจุบันมากขึ้น ผู้เข้าร่วมจดบันทึกหรือร่างภาพ จากนั้นแต่ละคนช่วยกันระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการสำรวจชุมชน วาดร่างภาพเป็นแผนที่ชุมชนตามที่วิทยากรมอบหมายเป็นงานเดี่ยวลงบนกระดาษ โดยระบุแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญภายในชุมชน

ภาพประกอบ 25 ภาพ (ร่าง) วาดและออกแบบแผนที่ชุมชนกุฎีจีน

จากภาพ ผู้เข้าร่วมโครงการเก็บบันทึกภาพเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน นำมาใช้ในการออกแบบหรือวาดภาพเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการวาดภาพแผนที่ชุมชนกุฎีจีน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสื่อถึงความหมายเอกลักษณ์ สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญภายในชุมชนได้ แสดงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนและทักษะทางด้านการวาดภาพ การสื่อสารที่จะสามารถพัฒนาต่อด้านศิลปะได้ ซึ่งในตัวชิ้นงานพยายามจะสื่อออกมาในรูปแบบของภาพและข้อความ เห็นถึงความพยายามและตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้

จากการทดลองใช้การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน (Try-Out) พบว่า กิจกรรมรอบรู้เรื่องกุฎีจีน (แผนที่ชุมชน) กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถวาดและร่างภาพแผนที่ชุมชนได้ แต่อาจจะต้องใช้เวลาในการลงมือปฏิบัติและจะต้องมีวิทยากรหรือผู้สอนแนะนำอย่างใกล้ชิด ซึ่งทำให้เห็นว่า การลงมือปฏิบัติทางด้านศิลปะ เช่น การวาดภาพนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุจะค่อนข้างช้าและต้องใช้สมาธิจดจ่อกับสิ่งนั้นค่อนข้างมาก และข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมโครงการ ประเด็นที่ 1) จากการเข้าร่วมกิจกรรมสำรวจชุมชนกุฎีจีนเพื่อจัดทำแผนที่ชุมชน ทำให้เห็นภาพรวมของย่านกะดีจีน ชุมชนกุฎีจีนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผู้เข้าร่วมศึกษาและดูภาพแผนที่ออนไลน์มาแล้ว แต่พอมาเข้าร่วมสำรวจ เดินดูในสถานที่จริงทำให้เห็นภาพจริง บริบทของชุมชนจริงในปัจจุบัน เช่น สถานที่จริง แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน ชุมชน ถนน สภาพแวดล้อมตามท้องถนนทางเดิน ขยะ ลักษณะตามชอกชอย เป็นต้น ซึ่งทำให้ทราบรายละเอียดที่เป็นปัญหา หรือสิ่งที่สวยงามภายในชุมชนที่มีอยู่จริง 2) ผู้เข้าร่วมในโครงการนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยว นักศึกษา และผู้ที่สนใจเข้ามาเที่ยวชมในชุมชนกุฎีจีน

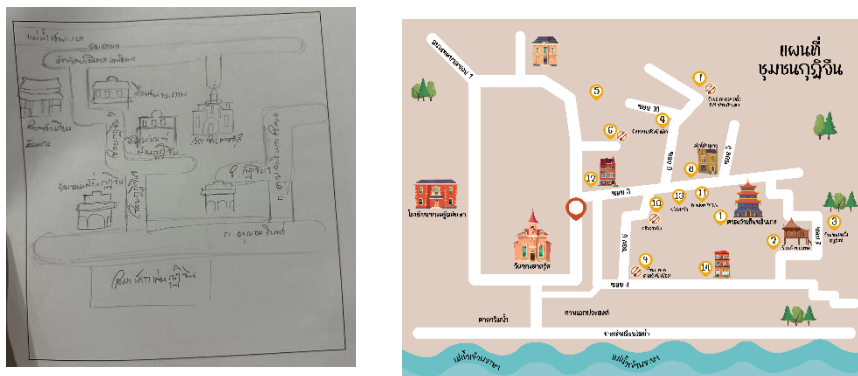
ซึ่งพบว่ามีหลากหลายทางด้านอายุ เพศ การศึกษา และความสนใจ 3) รูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษาที่ผู้เข้าร่วมได้ลงมือปฏิบัติจริงทั้ง 2 กิจกรรม นั้น ล้วนต้องใช้เวลาในการลงมือทำและ ระยะเวลาในการทำ ร่างภาพ วาดภาพ หรือออกแบบแผนที่ ออกแบบสติ๊กเกอร์ไลน์ชุมชนภูฏีจิ้น นั้นต้องใช้เวลา ซึ่งขั้นตอนในการร่าง การฝึกเขียน การนำความรู้จากการสำรวจมาต่อยอดในตัว ชิ้นงานกับกลุ่มตัวอย่าง ต้องใช้วิธีการสอนหรือการถ่ายทอดจากวิทยากร ที่ต้องเริ่มต้นจากรายละเอียดจากง่ายไปยาก หรือต้องมีการทำงานร่วมกันและไม่จำกัดเวลา ผู้เข้าร่วมเสนอแนะว่า เวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมต้องมีมากกว่า 1-2 ชั่วโมงหรือต้องมีความต่อเนื่อง และอาจจะต้องมีผู้ช่วยแนะนำตลอดเวลา และ 4) รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษามีความน่าสนใจ และผู้เข้าร่วม ต้องการให้มีการจัดการเรียนการสอนที่เป็นลักษณะแบบต่อเนื่อง ที่ไม่ยากมากสมาชิกทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย สามารถเข้ามาเรียนรู้หรือดูได้จากเพจของชุมชนชนได้ ปฏิบัติหรือนำมาใช้ในการต่อยอดเพื่อพัฒนาชุมชน ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ครอบคลุมและสร้างรายได้ในอนาคตได้ จะเป็นสิ่งที่ดีมาก

การใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

ผู้วิจัยได้นำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฏีจิ้นไปใช้กับสมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนภูฏีจิ้น ผู้นำชุมชน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้และนักศึกษาจากศูนย์ การศึกษานอกระบบการศึกษาตามอัธยาศัยเขตธนบุรี (กศน.) รวมจำนวน 30 คน โดยการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา เป็นระยะเวลา 5 สัปดาห์ จำนวน 30 ชั่วโมง (วันเสาร์และวันอาทิตย์) โดยมีรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาดังนี้

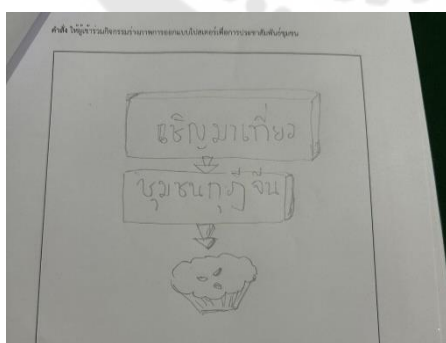
1. กิจกรรมรู้รอบศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภูฏีจิ้น (แผนที่ภูฏีจิ้น) :

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเดินสำรวจชุมชนภูฏีจิ้นโดยรอบเพื่อศึกษาข้อมูลพื้นที่ สำรวจชุมชนร่วมกันและพูดคุยแสดงความคิดเห็น จากนั้นนำข้อมูลมาใช้ในการร่างภาพแผนที่ชุมชนภูฏีจิ้นลงบนกระดาษใบงานกิจกรรม จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมนำเสนอภาพร่างของแผนที่ชุมชน และนำมาจัดทำเป็นแผนที่บนคอมพิวเตอร์ออกแบบมาในรูปแบบ Infographic เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการใช้งานได้จริง และสามารถนำไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชุมชนภูฏีจิ้นในสื่อออนไลน์ แหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ต่อไป

ภาพประกอบ 26 ภาพใบงานรู้ออบศิลปะและวัฒนธรรม (แผนที่ชุมชนกุฎีจีน)

2. กิจกรรมสื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์) : ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ออกแบบ ร่าง ภาพหรือข้อความที่ต้องการเกี่ยวกับชุมชนกุฎีจีน จากกิจกรรมที่ 1 เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบ โปสเตอร์หรือสร้างโปสเตอร์เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่กิจกรรมหรือโครงการที่จะเกิดขึ้นภายใน ของชุมชน กระตุ้นให้สมาชิกหรือผู้ที่สนใจสามารถเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนได้ โดยผ่านช่องทาง การออนไลน์และออนไลน์ สามารถนำไปต่อยอดในการทำสื่อเพื่อเผยแพร่เกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบที่ต้องการได้ เช่น เชิญชวนประชาชนทั่วไปเข้ามาท่องเที่ยวเรียนรู้ ศึกษา เชิญชวน ประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้และสถานที่สำคัญภายในชุมชนกุฎีจีน

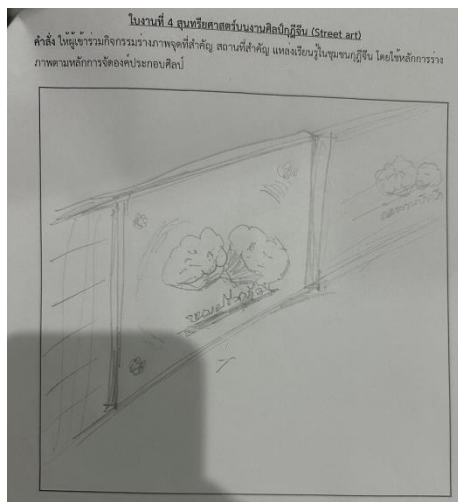
ภาพประกอบ 27 ภาพสื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์)

3. **กิจกรรมลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตราปั้ม)** : ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันร่างภาพหรือออกแบบโลโก้จากสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนภูฏีจีน แหล่งเรียนรู้ สถานที่สำคัญ เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบดังกล่าวอย่าง การนำลักษณะของขนมฝรั่งภูฏีจีนที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนภูฏีจีนมาใช้ สร้างรูปแบบและสิ่งทำโลโก้ตราปั้ม และนำมาใช้บนบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าความน่าใจในการจำหน่าย สร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ให้ดูน่าสนใจมากยิ่งขึ้นต่อยอดในเชิงเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

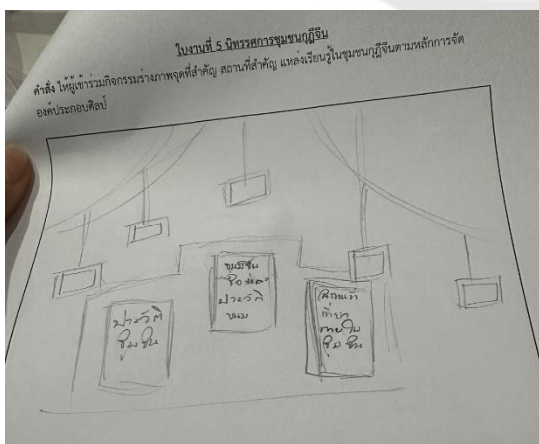
ภาพประกอบ 28 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตราปั้ม)

4. **กิจกรรมสุนทรียศาสตร์บนงานศิลป์ภูฏีจีน (เพ้นท์กำแพง)** : ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันร่างภาพออกแบบ หรือวางแผนร่วมกันในการหาภาพหรือจากการฟังเรื่องราวจากผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำมาร่างแบบภาพวาด จากนั้นนำแนวคิดจากภาพที่ร่าง รูปภาพหรือเรื่องเล่ามาวาดและเพ้นท์บนกำแพงภายในชุมชน จากภาพนำภาพแผนที่ชุมชนที่ร่างขึ้นและออกแบบมาวาดบนกำแพง โดยเป็นการเริ่มต้นการสร้างคามเข้าใจและบ่งบอกถึงเรื่องราวของชุมชนภูฏีจีน ความสำคัญของชุมชนผ่านแผนที่ชุมชน และต่อยอดด้วยเรื่องราวความเป็นจากเอกลักษณ์ในส่วนที่เป็นความงามด้านสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ เชื้อชาติ ศาสนา สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน

ภาพประกอบ 29 ศูนย์วิทยาศาสตร์บนงานศิลป์ภูเก็ต (พื้นที่กำแพง)

5. กิจกรรมนิทรรศการศิลปะกับชุมชนภูเก็ต : เป็นกิจกรรมสรุปและเป็นการนำเสนอศิลปะผ่านการจัดนิทรรศการศิลปะกับชุมชนภูเก็ต โดยจัดในซอยที่มีกวาดพื้นที่กำแพงที่มีเรื่องราวความเป็นมา ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และจัดตกแต่งสถานที่ให้เข้ากับกิจกรรมสำคัญหรืองานวันสำคัญของสมาชิกของชุมชนภูเก็ต ซึ่งจะเป็นการแสดงศิลปะผ่านกระบวนการนิทรรศการแบบหมุนเวียนโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้ดำเนินการ ซึมซับและเรียนรู้ผ่านกระบวนการเข้าร่วมกิจกรรม ตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญา ทนทางวัฒนธรรมภายในชุมชนมากขึ้น สามารถประยุกต์ใช้และถ่ายทอดในกิจกรรมของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ภาพประกอบ 30 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนภูเก็ต

จากการวิจัยในระยะที่ 3 สรุปผลจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน รายละเอียดดังนี้

1) ผลการประเมินชิ้นงานตามแผนกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา “PADIE Model “

2) ผลการประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

3) ผลแบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตาราง 19 สรุปผลการประเมินชิ้นงานตามแผนกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา “PADIE Model “ (n = 30)

ที่	กิจกรรม	ผลการประเมิน			
		N	\bar{X}	S.D.	ร้อยละ
1.	กิจกรรมที่ 1 ครอบศิลป์และวัฒนธรรมชุมชนกุฎีจีน (แผนที่กุฎีจีน)	30	7.77	1.58	77.67
2.	กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์)	30	8.13	1.32	81.33
3.	กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตรายาง)	30	8.03	1.39	80.33
4.	กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลป์กุฎีจีน (พื้นที่กำแพง)	30	8.57	1.01	85.67
5.	กิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนกุฎีจีน	30	8.60	0.99	86.00
	รวม	150	8.22	1.26	82.20

จากตาราง แสดงคะแนนเฉลี่ยของชิ้นงานทั้ง 5 กิจกรรมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ากิจกรรมที่ 1 ครอบศิลป์และวัฒนธรรมชุมชนกุฎีจีน (แผนที่กุฎีจีน) $\bar{X} = 7.77$ และ S.D. = 1.58 กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์) $\bar{X} = 8.13$ และ S.D. = 1.32 กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงาน

ศิลป์ (โลโก้ตรายาง) $\bar{X} = 8.03$ และ S.D. = 1.39 กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลป์กฏิจิน (พื้นที่กำแพง) $\bar{X} = 8.57$ และ S.D. = 1.01 และกิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนกฏิจิน $\bar{X} = 8.60$ และ S.D. = 0.99 โดยผลงานของผู้เข้าร่วมทุกคนมีคุณภาพของผลงานอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ที่กำหนดคือ $\bar{X} = 8.22$ และ S.D. = 1.26 แผนกิจกรรมทั้งหมดมีความเหมาะสมกับทักษะความสามารถของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ผู้เข้าร่วมสามารถทำผลงานได้ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดและเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง

ตาราง 20 สรุปประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกฏิจิน (n = 30)

ประเด็นการประเมิน	ผลการประเมิน			
	N	\bar{X}	S.D.	เกณฑ์การประเมิน
1. กระบวนการและความเป็นระบบ				
1.1 มีกระบวนการวางแผนการปฏิบัติงาน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ	30	4.97	0.18	มากที่สุด
1.2 มีการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ อย่างเป็นระบบ ชัดเจน	30	5.00	0.00	มากที่สุด
1.3 การกำหนดกิจกรรมศิลปศึกษามีความเหมาะสม	30	4.90	0.30	มากที่สุด
1.4 กิจกรรมปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษามีลำดับขั้นตอนที่เหมาะสม	30	4.97	0.18	มากที่สุด
1.5 กระบวนการดำเนินการปฏิบัติการบรรลุตามวัตถุประสงค์	30	4.83	0.37	มากที่สุด
1.6 กิจกรรมปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์	30	5.00	0.00	มากที่สุด

ตาราง 20 (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ผลการประเมิน			
	N	\bar{X}	S.D.	เกณฑ์การประเมิน
2. การตัดสินใจและความร่วมมือ				
2.1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแสดงความคิดเห็นทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการตามแผน การร่วมสังเกต	30	4.93	0.25	มากที่สุด
2.2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม	30	5.00	0.00	มากที่สุด
3. ความชัดเจน				
3.1 การสร้างความเข้าใจตรงกันต่อการกำหนดแผนปฏิบัติการ	30	4.90	0.30	มากที่สุด
3.2 การสร้างความเข้าใจตรงกันต่อการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ	30	4.97	0.18	มากที่สุด
4. กระบวนการเรียนรู้				
4.1 ได้รับความรู้ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา	30	4.87	0.43	มากที่สุด
4.2 ได้รับความรู้จากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา	30	5.00	0.00	มากที่สุด
4.3 มีความสามารถในการออกแบบหรือสร้างรูปแบบ	30	4.80	0.48	มากที่สุด
4.4 มีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมได้จากการเข้าร่วม	30	4.87	0.34	มากที่สุด
4.5 เกิดองค์ความรู้และเครือข่ายความร่วมมือภายในและภายนอก ชุมชนรอบข้าง	30	4.90	0.30	มากที่สุด
รวม	450	4.93	0.22	มากที่สุด

จากตาราง พบว่าผู้เข้าร่วมประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีนในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.90$ S.D. = 0.22

ตาราง 21 แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ เรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน” (n = 30)

ประเด็นการประเมิน	ผลการประเมิน			
	N	\bar{X}	S.D.	เกณฑ์การประเมิน
1. ด้านการให้บริการ				
1.1 วิทยากรมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด	30	4.53	0.50	มากที่สุด
1.2 สามารถชี้แจงและสร้างความเข้าใจในกิจกรรมได้อย่างชัดเจน	30	4.50	0.76	มากที่สุด
1.3 ความรู้ที่ได้มีประโยชน์ต่อชุมชน	30	4.50	0.50	มากที่สุด
2. ด้านกระบวนการและขั้นตอนของกิจกรรม				
2.1 การจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรม มีความเหมาะสม	30	4.47	0.85	มาก
2.2 ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสม	30	4.83	0.37	มากที่สุด
2.3 ด้านการประชาสัมพันธ์และบรรยากาศ				
- การประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับ	30	4.77	0.42	มากที่สุด
- บรรยากาศของการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับ	30	4.50	0.50	มากที่สุด
- รูปแบบของการจัดกิจกรรม สถานที่	30	4.83	0.37	มากที่สุด

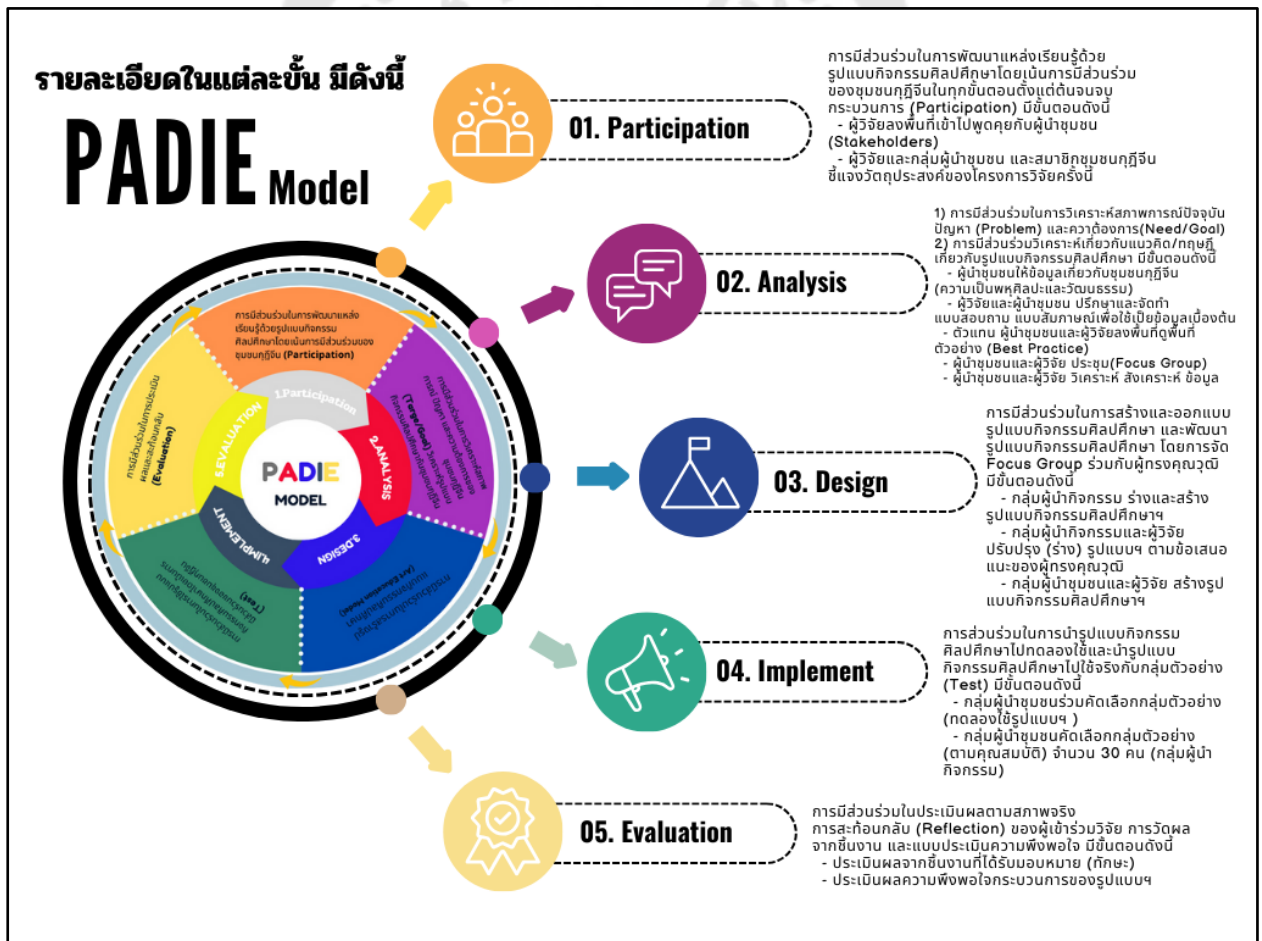
ตาราง 21 (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	ผลการประเมิน			
	N	\bar{X}	S.D.	เกณฑ์การประเมิน
3. ด้านผลของการจัดกิจกรรม				
3.1 กิจกรรมก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนในระดับ	30	4.83	0.45	มากที่สุด
3.2 กิจกรรมกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก รักและหวนแหนชุมชนระดับใด	30	4.87	0.34	มากที่สุด
3.3 กิจกรรมทำให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา	30	4.57	0.50	มากที่สุด
3.4 กิจกรรมทำให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา	30	4.80	0.40	มากที่สุด
3.5 กิจกรรมก่อให้เกิดการถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ในชีวิตหรือชุมชนของตนเอง	30	4.73	0.44	มากที่สุด
รวม	390	4.67	0.49	มากที่สุด

จากตาราง พบว่าผู้เข้าร่วมประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกวีจันในแต่ละด้านมีระดับความพึงพอใจ ดังนี้ 1) ด้านการให้บริการระดับความพึงพอใจมากที่สุด 2) ด้านกระบวนการและขั้นตอนของกิจกรรมระดับความพึงพอใจมากที่สุด และ 3) ด้านผลของการจัดกิจกรรมระดับความพึงพอใจมากที่สุด และผลรวมของผู้เข้าร่วมประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกวีจันระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.67$ S.D. = 0.49

3.2 นำเสนอรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษาฉบับสมบูรณ์

จากการบันทึกผลการสังเกตการณ์จากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น พบว่า รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาช่วยพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชนภูมิถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมศิลปศึกษาไปถ่ายทอด สอน หรือเผยแพร่ในรูปแบบของการบูรณาการ ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่น ภูมิปัญญา ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต่อยอดในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้จากรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ชุมชนตระหนักและเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาชุมชน แหล่งเรียนรู้อย่างยั่งยืนต่อไป ดังภาพสรุปรายละเอียดดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 31 สรุปรายละเอียดขั้นตอน “PADIE Model”

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เห็นความสำคัญของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน ได้รวบรวมเรื่องราวของความเป็นพหุทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และผลทางทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชนที่ยังคงอยู่และสืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องด้วยความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมไทยในปัจจุบันนี้มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในด้านต่าง ๆ อาทิ สังคม การเมือง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนหรือสถานที่เป็นฐานนั้น พบว่ามีการบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน แต่ปัญหาการสร้างจิตสำนึกหรือปลูกฝังความตระหนัก และเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนนั้นยังต้องมีการกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังรวมถึงปัญหาการบริหารจัดการด้านองค์ความรู้ กระบวนการ รูปแบบ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ ทุกส่วนล้วนมีความสำคัญในการพัฒนาควบคู่กับการจัดการศึกษา ดังนั้น การนำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษามาเป็นและแนวคิดการใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education) บูรณาการร่วมกับการใช้แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation) และแนวคิด DBAE (Discipline-Based Arts Education) เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนและสร้างองค์ความรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังคนในชุมชน เยาวชน ให้มีความรัก ความหวงแหนและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมชุมชน และเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถสร้างสรรค์ผลงาน ประยุกต์ใช้ความรู้ให้สอดคล้องกับพื้นฐานทางศิลปวัฒนธรรม ศิลปะศึกษากับชุมชนผู้วิจัยจึงได้นำมาเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยและพัฒนา (Research and development) มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน และ
3. เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาและทัศนคติต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ชุมชนฝั่งธนบุรี รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ประกอบไปด้วย การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ของชุมชน พื้นที่ฝั่งธนบุรี จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำหรือผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ชุมชน การสังเกตและการสอบถาม การศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาดูงานจากชุมชนต้นแบบ

การวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยนำข้อมูลพื้นฐานจากการใน ระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ จัดทำแผนกิจกรรมศิลปศึกษา นำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษามาที่ได้มาประชุม (Focus Group)

การวิจัยระยะที่ 3 การใช้และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ สมาชิกของชุมชนกุฎีจีน จำนวน 30 คน แบ่งออกเป็น (อายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป) ชุมชนกุฎีจีนตัวแทนของผู้ที่ดูแลแหล่งเรียนรู้ จำนวน 15 คน และนักศึกษาจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตธนบุรี (กศน.) จำนวน 15 คน (เป็นสมาชิกในชุมชนกุฎีจีน) ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยและผู้นำชุมชนร่วมกันกำหนดสร้างและออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาและแผนกิจกรรมศิลปศึกษา ซึ่งดำเนินการทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาที่สร้างและพัฒนาขึ้น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรม

ผู้วิจัยและผู้นำชุมชนร่วมกันดำเนินการทดลองเป็นระยะเวลา 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง (วันเสาร์และวันอาทิตย์) ครั้งละ 6 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 30 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาตามกระบวนการขั้นตอน PADIE Model ได้แผนกิจกรรมการเรียนรู้ คู่มือการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ใบบางในแต่ละแผนกิจกรรม แบบประเมินผลการดำเนินงานการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาและแบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมตามแผนกิจกรรมศิลปศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ เมื่อเสร็จสิ้นการวิจัยผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะได้ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน” ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ ชุมชนฝั่งธนบุรี รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ประกอบไปด้วย การศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพการณ์และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน พื้นที่ฝั่งธนบุรี จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้นำหรือผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ชุมชน การสังเกตและการสอบถาม การศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาดูงานจากชุมชนต้นแบบ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน กรรมการ และผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ และมุมมองของกลุ่มผู้ใช้บริการ (User) จากแบบสอบถามการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ชุมชนกุฎีจีนนั้น มีความเป็นพหุทางศิลปะและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ความเป็นมา สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของคนฝั่งธนบุรี แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง ความโดดเด่นของความงามวัดช้างตาครุฑ ศิลปะตามผนังกำแพง ศิลปะจากลวดลายศาลเจ้าเกียงอันแกง สถาปัตยกรรมจากเรือนจันทนภาพ บ้านขนมปังขิง และขนมฝรั่งกุฎีจีน สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญต่อสมาชิกทุกคนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนกุฎีจีน เมื่อเกิดปัญหาในด้านความต้องการปลูกฝังหรือต้องการให้กลุ่มเยาวชนหรือคนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทในการสืบทอด เผยแพร่ แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญภายในชุมชน และพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องให้เกิดความยั่งยืนต่อไป จึงควรริบดำเนินการหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตั้งแต่ตอนนี้เพื่อให้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

อีกทั้งผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน กรรมการ และผู้รับผิดชอบแหล่งเรียนรู้และแบบสอบถามจากผู้ใช้บริการ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) สามารถสรุปได้ว่า 1) สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน มีความต้องการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาสถานที่สำคัญภายในชุมชน แหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะและวัฒนธรรม อาหาร ขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย เชื้อชาติ ศาสนา รวมไปถึงการสร้างกลุ่มผู้นำกิจกรรมภายในชุมชนเนื่องด้วยผู้นำชุมชน กรรมการและนักกิจกรรมชุมชนใน

ปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และเนื่องด้วยมีภารกิจ งานในแต่ละวัน ช่วงเวลาที่มีการติดต่อประสานงานจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาจำนวนมาก ผู้นำชุมชนจึงมองเห็นปัญหาและโอกาสในการพัฒนาชุมชนกุฎีจีนในด้านของการพัฒนาสมาชิกในชุมชน เยาวชน หรือวัยรุ่น เพื่อให้เข้ามาดูแล พัฒนางานต่องานของชุมชน สืบสาน ตระหนักและเห็นคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมนั้น เพื่อการพัฒนาควบคู่กันไป 2) ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษา พบว่า ชุมชนกุฎีจีนนั้นต้องการพัฒนาชุมชนและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนควบคู่กับการต้องการทุนในการสนับสนุน ทุนทางองค์ความรู้จากการเข้ามาทำการวิจัย ศึกษาดูงาน รวมไปถึงการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ขนมฝรั่งกุฎีจีน ซึ่งประธานและกรรมการชุมชนมีความต้องการส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มร้านค้าในชุมชนให้มีการนำขนมฝรั่งกุฎีจีนออกไปจำหน่ายตามงานหรือสถานที่ต่าง ๆ ทางด้านงานทั่วไป และร่วมกับหน่วยงานสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน แต่กระบวนการหรือรูปแบบที่จะสามารถพัฒนาชุมชนกุฎีจีนที่เป็นรากฐานในการพัฒนา ต่อยอดในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชนนั้น ชุมชนกุฎีจีนก็ยังคงต้องการเรียนรู้และถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชนโดยผู้นำชุมชน กรรมการหรือนักกิจกรรมของชุมชนเองเพื่อการพัฒนาชุมชนกุฎีเองอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

จากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้จากชุมชนต้นแบบ (Best Practice) พบว่า การพัฒนาชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันนั้น ต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Participation) ซึ่งแนวคิดการมีส่วนร่วมภายในชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ ชุมชนจะขับเคลื่อนและเกิดความต่อเนื่องไปได้นั้นมาจากกลไกภายในและกระบวนการบริหารจัดการของชุมชน นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการใช้สถานที่ที่เป็นฐาน (Place-Based Education) เพื่อให้ชุมชนเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในของชุมชน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่มาจาก การนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการสร้างเนื้อหาในการเรียนรู้และพัฒนาไปพร้อม ๆ กันในเวลาเดียว ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ไม่ใช่แค่อยู่ภายในห้องเรียน หรือการเรียนรู้ตามอัธยาศัย เน้นผู้เรียนและเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ภายในชุมชนและสร้างองค์ความรู้จากการมีส่วนร่วมผ่านรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ซึ่งแนวคิดนี้มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง การแก้ไขปัญหา การเผชิญหน้า ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดการประยุกต์ใช้ความรู้ กระบวนการคิดแก้ไขอย่างลึกซึ้ง โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกุฎีจีน

รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา คือรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กระบวนการจัดการเรียนรู้ และ 5) การวัดและประเมินผล โดยรูปแบบการสอนเป็นการสอนแบบผสมผสาน การสอนแบบออนไซต์ (Onsite) และออนไลน์ (Online) โดยการใช้ศิลปะเป็นตัวหลักในการดำเนินการบูรณาการเข้ากับแนวคิดผสมผสานการใช้สถานที่เป็นฐานในการศึกษา (Place-Based Education) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participation) เพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาชุมชน ตลอดจนการสร้างควมยั่งยืนทั้งทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมโดยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาตามแนวคิด DBAE (Discipline-Based Arts Education) ได้แก่ แกนศิลปะปฏิบัติ (Art Production) แกนสุนทรียศาสตร์ (Art Aesthetics) แกนศิลปะวิจารณ์ (Art Criticism) และแกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History)

การวิจัยระยะที่ 2 สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยนำข้อมูลพื้นฐานจากการใน ระยะที่ 1 มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ จัดทำแผนกิจกรรมศิลปศึกษา นำรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาที่ได้มาประชุม (Focus Group) มีวัตถุประสงค์ดังนี้

2. เพื่อการพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิจีน จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พบว่า การพัฒนาชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันนั้น ต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน แนวคิดการใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ภายในชุมชนและสร้างองค์ความรู้จากการมีส่วนร่วมผ่านรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ซึ่งแนวคิดนี้มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง การแก้ไขปัญหา การเผชิญหน้า ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดการประยุกต์ใช้ความรู้ กระบวนการคิดแก้ไขอย่างลึกซึ้ง โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนภูมิจีน

ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน กรรมการ และผู้ดูแลห้องเรียน และแบบสอบถามจากผู้ให้บริการ มาวิเคราะห์ และสรุปประเด็นสำคัญเพื่อนำมาพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา พบว่า ในปัจจุบันชุมชนภูมิจีนเป็นชุมชนที่มีแหล่งเรียนรู้สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญและมีความเป็นพหุทางศิลปะและวัฒนธรรมย่านฝั่งธนบุรี และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แต่ชุมชนต้องการกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่หรือกลุ่มผู้นำกิจกรรมที่จะเข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการถ่ายทอดองค์ สืบสาน อนุรักษ์ รวมไปถึงตระหนักและเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชุมชน ซึ่งเห็นได้จากกลุ่มผู้นำชุมชน ประธาน กรรมการ และผู้ดูแลห้องเรียนนั้นเป็นผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ ชุมชนภูมิจีนจึงมี

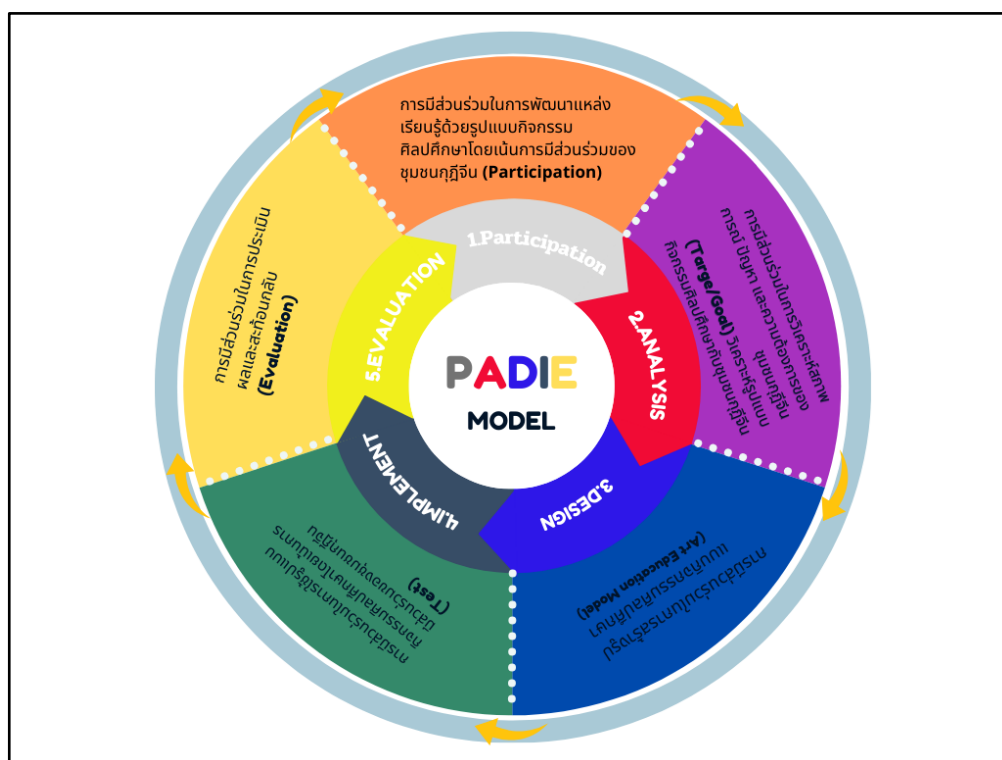
ความต้องการพัฒนากลุ่มคนเยาวชน กลุ่มคนรุ่นใหม่ในการพัฒนาชุมชนโดยผ่านรูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิด แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) ร่วมกับการ เรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education) และบูรณาการ DBAE (Discipline-based Art Education) มาใช้ในกระบวนการออกแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของ สมาชิกในชุมชนกุฎีจีน (P = Participation) ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมวิเคราะห์ (A=Analysis) ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design) ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมใช้รูปแบบ กิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement) และขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมประเมินผล (E = Evaluation) การ ประเมินผลจากกิจกรรมและการประเมินตามสภาพจริง ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ สอบถาม การตรวจชิ้นงาน โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปศึกษาประเมินผลงาน มีการสะท้อนความคิดของ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ลักษณะของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถนำองค์ความรู้ เกี่ยวกับรูปแบบ กระบวนการออกแบบรูปแบบและกิจกรรมศิลปศึกษาไปใช้ในการถ่ายทอด เผยแพร่ภายในและภายนอกชุมชน จำนวน 30 คน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ครั้งจะใช้ ระยะเวลาประมาณ 12 ชั่วโมง/สัปดาห์ รวมทั้งหมด 30 ชั่วโมง/5 สัปดาห์

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วม ของชุมชนกุฎีจีน มีขั้นตอนและจุดเด่นดังนี้ ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกุฎีจีน (P = Participation) ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ (A=Analysis) ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วม ในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design) ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมใช้รูปแบบ กิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement) และขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (E = Evaluation) ซึ่งสอดคล้องกับนิเวศน์ บุญสม (2556) พบว่า 1) รูปแบบการเรียนการสอนมี องค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบเชิงหลักการและวัตถุประสงค์ องค์ประกอบเชิงกระบวนการเรียนการสอน และองค์ประกอบเชิงเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ ซึ่งมี กระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การร่วมกันค้นหาปัญหา ขั้นที่ 2 การร่วมกันค้นหา แนวคิด ขั้นที่ 3 การร่วมกันสร้างนวัตกรรม และขั้นที่ 4 การร่วมกันสร้างการยอมรับ เป็นรูปแบบ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนหรือการสร้างรูปแบบ กิจกรรมได้ สอดคล้องกับ รุจิราพร รามศิริ (2556) พบว่า การสร้างรูปแบบ “RPSCSA Model” มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และ เงื่อนไขสำคัญในการนำรูปแบบไปใช้ ประสิทธิภาพการใช้รูปแบบพบว่า หลังเรียนผู้เรียนมีทักษะการ

แก้ไขปัญหอย่างสร้างสรรค์สูงกว่าก่อนเรียน ผู้เรียนที่มีความสามารถพื้นฐานและแบบเรียนรู้ต่างกันมีพัฒนาการด้านทักษะการวิจัย และทักษะการแก้ไขปัญหอย่างสร้างสรรค์สูงขึ้น

ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลจากการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบ 32 กระบวนการของ PADIE Model

จากภาพ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน มีแนวคิดมาจากการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education) บูรณาการ DBAE (Discipline-based Art Education) ร่วมกับเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน ผ่านการปฏิบัติจริง ลงมือทำกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนในทุกขั้นตอน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการต่อยอดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

การวิจัยระยะที่ 3 การใช้และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

3. เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาและทัศนคติต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

ผู้วิจัยได้การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีนใช้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 30 คน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1) ผลการประเมินชิ้นงาน ทั้ง 5 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 รั้วรอบศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนกุฎีจีน (แผนที่กุฎีจีน) $\bar{X} = 7.77$ และ S.D. = 1.58 กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์) $\bar{X} = 8.13$ และ S.D. = 1.32 กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตราขาย) $\bar{X} = 8.03$ และ S.D. = 1.39 กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลป์กุฎีจีน (พื้นที่กำแพง) $\bar{X} = 8.57$ และ S.D. = 1.01 และกิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนกุฎีจีน $\bar{X} = 8.60$ และ S.D. = 0.99 โดยผลงานของผู้เข้าร่วมทุกคนมีคุณภาพของผลงานอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ที่กำหนดคือ $\bar{X} = 8.22$ และ S.D. = 1.26

จากผลการประเมินผลงาน พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถเข้าร่วมกิจกรรมและสร้างสรรค์ผลงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างสรรค์ผลงานมีผลคะแนนผ่านเกณฑ์การตัดสินผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ผ่าน 70%) ระดับคะแนนที่ 7 – 10 หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนผ่านเกณฑ์การประเมิน ค่าเฉลี่ยของทั้ง 5 กิจกรรม 8.22 คะแนน และในแต่ละกิจกรรมมีข้อเสนอแนะ สรุปได้ดังนี้ กิจกรรมศิลปศึกษา มีความน่าสนใจและมีความหลากหลาย ในแต่ละกิจกรรมใช้เวลาค่อนข้างเหมาะสม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทั้งเยาวชน ผู้ใหญ่ วัยกลางคน และผู้สูงอายุ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการเรียนรู้ วิทยากรมีความรอบรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน วิทยากรที่มาร่วมในกิจกรรมมีความเป็นกันเอง ทำให้การเข้าร่วมมีความสนุกสนาน ในส่วนของการลงมือปฏิบัติผู้เข้าร่วมสามารถทำได้ตามที่วิทยากรมอบหมายแต่อาจจะต้องใช้เวลาค่อนข้างนาน แต่ก็สามารถทำงานได้สำเร็จผู้เข้าร่วมเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง ภาพรวมของการจัดกิจกรรมมีความประทับใจและพึงพอใจเป็นอย่างมาก

3.2) ผลการใช้รูปแบบกิจกรรมและผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน พบว่า แบบประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบ

กิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด $\bar{X} = 4.93$ และ S.D. = 0.22 และ แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน อยู่ในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.67$ และ S.D. = 0.49 ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ตื่นเต้นในวันแรกที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม และเมื่อได้ทราบรายละเอียดในวันแรกและผู้วิจัยร่วมกับวิทยากร และผู้นำชุมชนได้อธิบายชี้แจง ก็เกิดความสบายใจและเกิดความสุข สนุกในการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการครั้งนี้เป็นอย่างมาก บางคนมีการแจ้งก่อนล่วงหน้าว่า หากมีอาการปวดหลังหรือปวดขา หรืออยากเกินไปจะขอให้มีการช่วย แต่เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติจริง ๆ ก็สามารถทำตามได้จนสำเร็จ แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบที่มีมากและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ชุมชนกุฎีจีน บรรยากาศในการทำงานร่วมกันนั้นเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน เมื่อผลงานสำเร็จรู้สึกประทับใจ และภูมิใจกับผลงานของตนเองและผู้อื่น อีกทั้งยังได้รู้จักหรือพูดคุยกันภายในชุมชนมากขึ้น มีความรักความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันทำให้ผลงานออกมาดีเป็นที่น่าพอใจของทุกคน ผู้เข้าร่วมโครงการดีใจและภูมิใจที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน ได้ช่วยอนุรักษ์รักษาและพัฒนาควบคู่กับการเรียนรู้เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อในด้านการพัฒนาชุมชน การต่อยอดสร้างรายได้ให้กับชุมชนและสมาชิก การเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ให้เป็นที่รู้จักเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและเป็นสถานที่เรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่สำคัญในย่านฝั่งธนบุรีต่อไปอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน” อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

การอภิปรายผลข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน และ
3. เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาและทัศนคติต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

สิ่งสำคัญของการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน คือ การร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ชุมชน กระบวนการแก้ไขปัญหา ความต้องการของชุมชนที่เกิดขึ้นโดยเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชนขั้นตอนกระบวนการ ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ชุมชนกุฎีจีนมีความเป็นเอกลักษณ์ ความเป็นพหุทางศิลปะและวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน มีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญของคนย่านฝั่งธนบุรี แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงที่แฝงไปด้วยศิลปะ สถาปัตยกรรมแบบเก่า บ้านเรือนที่มีการสร้างและออกแบบที่สวยงาม ความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ที่รวมอยู่ด้วยกันอย่างกลมกลืนและเป็นเนื้อเดียวกันที่ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังรวมไปถึงความโดดเด่นของ ความงามวัดช่างตาครุฑ ศิลปะความงามในโบสถ์ที่สวยงามศิลปะตามผนังกำแพงที่มีเรื่องราวของชุมชนกุฎีจีน ศิลปะจากลวดลายศาลเจ้าเกียงอันเก่งที่นับว่าเป็นสถานที่สำคัญและมีชื่อเสียง สถาปัตยกรรมจากเรือนจันทนภาพ บ้านขนมปังขิง และขนมฝรั่งกุฎีจีนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนกุฎีจีน สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญและควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่ให้คงอยู่จากรุ่นสู่รุ่น

ดังนั้นเห็นว่า ชุมชนกุฎีจีนมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ประกอบไปด้วย 1) พิพิธภัณฑ์กุฎีจีน 2) บ้านขนมฝรั่งกุฎีจีน 3) บ้านขนมปังขิง 4) เรือนจันทนภาพ 5) วัดช่างตาครุฑ 6) ศาลเจ้าเกียงอันเก่ง แหล่งเรียนรู้เหล่านี้ตั้งอยู่ภายในชุมชนกุฎีจีนและยังเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์มีเรื่องราวความเป็นมา ในปัจจุบันยังคงมีการอนุรักษ์ มีกลุ่มนักวิจัย นักเรียน นักศึกษา อาจารย์และหน่วยงาน องค์กรภาครัฐและเอกชนเข้ามาเยี่ยมชม ศึกษา ค้นคว้าในสถานที่จริง ในเชิงการท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนมองเห็นและเกิดความตระหนักในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ศิลปะและวัฒนธรรม จากสิ่งเหล่านี้ผู้นำชุมชนร่วมกับสมาชิกภายในชุมชนจึงร่วมกันแก้ไขปัญหาโดยการร่วมกันกับผู้วิจัยในการออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อสร้างความสร้างความเข้าใจ ความตระหนัก เห็นคุณค่า สืบทอด ถ่ายทอดส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นต่อไปในอนาคต จากปัญหาขาดคนรุ่นใหม่ กลุ่มผู้นำกิจกรรมหรือผู้ที่ส่งต่อองค์ความรู้ ภูมิปัญญาทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชนกุฎีจีน ซึ่งต้องใช้เวลาและความต่อเนื่องในการดำเนินการต่อไปของชุมชนกุฎีจีน

ผู้วิจัยและกลุ่มผู้นำชุมชนร่วมกันวางแผน นำแนวคิดทฤษฎี ร่างรูปแบบกิจกรรม ศิลปะศึกษา แผนกิจกรรมศิลปะศึกษา จัดระบบข้อมูลเพื่อเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และอธิบายเกี่ยวกับกิจกรรมที่จัดขึ้นให้กับกลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่ และผู้นำกิจกรรมได้เกิดความเข้าใจตรงกัน และแนวทางในการดำเนินงานที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันของทุกคนภายในชุมชน และกำกับติดตามผลในแต่ละกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ มีแผนกิจกรรมจำนวน 5 กิจกรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้วิจัยและผู้นำชุมชนจะต้องเตรียมความพร้อมให้กับผู้นำชุมชนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในทุกขั้นตอน กระบวนการ และแผนกิจกรรม สมาชิกที่เข้าร่วมให้มีความร่วมมือ กระตือรือร้นในการให้ความร่วมมือ แสดงความคิดเห็นเป็นอย่างดี

จุดสำคัญของการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น นั้นต้องการแก้ไขปัญหา อนุรักษ์ สืบทอด ส่งต่อองค์ความรู้ภูมิปัญญา ขาดทรัพยากรกลุ่มคนรุ่นใหม่ ผู้นำกิจกรรมรุ่นต่อไป ในการเข้ามาร่วมกันพัฒนาชุมชนภูมิถิ่นภายในชุมชน สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม กระบวนการถ่ายทอดการจัดการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยแนวคิดกระบวนการใช้องค์ความรู้จากสถานที่เป็นฐาน เริ่มต้นจากสิ่งที่เป็นสำคัญภายในชุมชน และนำแนวคิด DBAE (Discipline-based Art Education) บูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เพื่อให้สามารถบรรลุตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ร่วมกันตั้งเป้าหมายไว้

2. ผลการพัฒนา รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น

ผลการพัฒนา รูปแบบการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการวัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล ผู้วิจัยและผู้นำชุมชนร่วมกันจัดรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาตามองค์ประกอบ โดยรูปแบบกิจกรรมจะผสมผสานการใช้เทคโนโลยีบูรณาการเข้ากับแผนกิจกรรมการสอนแบบออนไซต์ (Onsite) และออนไลน์ (Online) โดยใช้แนวคิดทฤษฎี แนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education) และบูรณาการ DBAE (Discipline-based Art Education) เพื่อให้เกิดความตระหนัก ซาบซึ้ง และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนการสร้างควมยั่งยืนทั้งทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมภายในชุมชนภูมิถิ่น ดังรายละเอียดรูปแบบ “PADIE Model” ต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกวีจีน (P = Participation)

คือ การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนกวีจีน ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย (Target/Goal) ร่วมกันกำหนดหลักการ วัตถุประสงค์ของการทำวิจัยครั้งนี้ในรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา แผนกิจกรรมศิลปศึกษา โดยผู้วิจัยอธิบาย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยในครั้งนี้ กลุ่มผู้นำชุมชนให้ข้อมูลของชุมชนกวีจีน สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของชุมชนในการพัฒนาชุมชนกวีจีนเรื่อง การขาดกำลังคนในการเป็นกลุ่มผู้นำกิจกรรม กลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนและเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความตระหนัก เห็นคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชน เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและส่งต่อในรูปแบบการถ่ายทอด สอน หรือเผยแพร่ให้กับคนรุ่นหลังต่อไป

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ (A=Analysis) คือ การมีส่วนร่วม

ในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้ ลักษณะของผู้เข้าร่วมกิจกรรม สื่อและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ประกอบไปด้วยแนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education) และบูรณาการ DBAE (Discipline-based Art Education) นำผลจากการวิเคราะห์สังเคราะห์ในการสัมภาษณ์ สอบถาม และศึกษาข้อมูลจากกลุ่มชุมชนต้นแบบ (Best Practice) มาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design) คือ การมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษา เป็นกิจกรรมการเรียนรู้

เกี่ยวกับชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ รูปแบบการเรียนรู้ การประเมิน ระยะเวลา ชิ้นงาน และสถานที่เรียนรู้ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ฐู้อบศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนกวีจีน (แผนที่กวีจีน)

กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์)

กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตราปั้ม)

กิจกรรมที่ 4 ศูนย์วิทยาศาสตร์บนงานศิลป์กวีจีน (แฟนท์กำแพง)

และกิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนกวีจีน

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement) คือ การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของ

ชุมชนกวี

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (E = Evaluation) คือ การมี

ส่วนร่วมในการประเมินผล ประกอบด้วย ชิ้นงาน แบบประเมินผลการจัดโครงการวิจัย แบบประเมินความพึงพอใจ

จากขั้นตอนการการดำเนินการวิจัยตามรูปแบบ “PADIE Model” คือ ในทุกกระบวนการและทุกขั้นตอนต้องมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกชั้นตอนในการดำเนินการผ่านการประสานงานกับกลุ่มผู้นำชุมชน และผ่านการพิจารณาตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งกลุ่มผู้นำชุมชนสามารถใช้หลักการสร้างรูปแบบ การออกแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาในการแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ และแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ ตัวอย่างที่ผู้วิจัยสังเกตในการดำเนินการวิจัยตามรูปแบบ “PADIE Model” ในขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (E = Evaluation) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยและกลุ่มผู้นำชุมชน ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญร่วมกันประเมินผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งในบางกิจกรรมผู้นำชุมชนติดภาระกิจหรือไม่สะดวกในการร่วมกิจกรรมจนครบเวลาที่กำหนด ผู้นำชุมชนจะมีการแจ้งและขอความร่วมมือจากปราชญ์ชุมชน หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ชุมชนให้ความนับถือเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินการวิจัย ร่วมสังเกตการณ์ และร่วมประเมินผลงานในแต่ละแผนกิจกรรมจนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของแผนกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรม สิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือและความตระหนักถึงความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน การสร้างกลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่ และผู้นำกิจกรรมที่เข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมจะเป็นกลุ่มที่เป็นกลุ่มที่ส่งต่อองค์ความรู้ ถ่ายทอด และเป็นผู้นำกิจกรรมที่เป็นกำลังสำคัญต่อจากกลุ่มผู้นำชุมชนในปัจจุบัน

จากแนวคิดของการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education) ร่วมกับแนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) และบูรณาการ DBAE (Discipline-based Art Education) มาใช้ในกระบวนการออกแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกชั้นตอน และในขั้นตอนกระบวนการออกแบบแผนกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรม มีรายละเอียดดังนี้ กิจกรรมที่ 1 ฐอรบศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนทุกชั้นตอน (แผนที่ทุกชั้นตอน) เน้นการเรียนรู้แกนประวัติศาสตร์ศิลป์และแกนปฏิบัติ กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์) เน้นการเรียนรู้แกนปฏิบัติ กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตราปั้ม) เน้นการเรียนรู้แกนประวัติศาสตร์ศิลป์และแกนปฏิบัติ กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลป์ทุกชั้นตอน (เพ้นท์กำแพง) เน้นการเรียนรู้แกนศิลปวิจารณ์และแกนปฏิบัติ และกิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนทุกชั้นตอน เน้นการเรียนรู้จากแกนประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ แกนศิลปวิจารณ์ และแกนปฏิบัติ ผลที่ได้จากการเข้าร่วมในแต่ละแผนกิจกรรมนั้น จะทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ซึมซับ ซาบซึ้งในเรื่องของสุนทรียศาสตร์จากความงามที่ปรากฏในรูปแบบของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ ผ่านการเข้าร่วมตามแผนกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรมที่สอดคล้ององค์ความรู้ เรื่องราวความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ศิลปะปฏิบัติ ศิลปวิจารณ์ สุนทรียศาสตร์ ซึ่งจะหล่อหลอมให้เกิดความเห็นคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนทุกชั้นตอนได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับ สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (2561)

กล่าวว่า การจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ ควรมีเป้าหมายในการพัฒนาคนในฐานะพลเมือง ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีทักษะจำเป็นและสามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข การรเรียนรู้เพื่อปลูกฝังจิตสาธารณะ ยึดประโยชน์ส่วนรวมและการเรียนรู้เพื่อการนำไปปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขต่อไป

จากผลการจัดกิจกรรมตามแผนกิจกรรมทั้ง 5 พบว่า จุดเด่นและจุดแข็งที่แตกต่างจากงานวิจัยทั่วคือ การนำแนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education) และบูรณาการร่วมกับ DBAE (Discipline-based Art Education) ซึ่งประกอบด้วยแกนทั้ง 4 แกน ได้แก่ แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ แกนปฏิบัติ แกนศิลปวิจารณ์ และแกนสุนทรียศาสตร์ โดยในแต่ละกิจกรรมศิลปศึกษาที่อยู่ในนวัตกรรมรูปแบบ PADIE Model จะบูรณาการ DBAE เข้าไปด้วยเน้นแกนปฏิบัติเป็นหลักและตามด้วยแกนประวัติศาสตร์ แกนศิลปวิจารณ์ และสุนทรียศาสตร์ เป็นการบูรณาการให้เชื่อมโยงกับแนวคิดการใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Education) ร่วมกับชุมชน ซึ่งกรนำ DBAE เข้ามาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษานั้นทำให้เกิดรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาจากการออกแบบร่วมกันของสมาชิกภายในชุมชน และสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จุดเด่นของ รูปแบบ PADIE Model คือ กระบวนการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยขั้นตอนในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดขึ้นนี้มีความสอดคล้องสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างมีระบบ สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการของชุมชนภูฏีจิ้นอย่างแท้จริง ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานซึ่งเป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฏีจิ้น เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ และองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบศิลปศึกษาให้สอดคล้องกับชุมชนภูฏีจิ้น แล้วทำการสังเคราะห์ได้รูปแบบศิลปศึกษามีชื่อว่า PADIE Model ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนภูฏีจิ้น (P = Participation) ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ (A=Analysis) ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design) ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement) และ ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (E = Evaluation) การประเมินผลจากกิจกรรมและการประเมินความพึงพอใจ ซึ่งในทุกขั้นตอนและกระบวนการนั้นเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฏีจิ้นในทุกมิติของกระบวนการดำเนินการวิจัย สอดคล้องกับทิตินา แชมมณี (2557) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกิดการเรียนรู้

ตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นั้น ต้องมีการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้เป็นระบบโดยต้องคำนึงถึงทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงต้องมีการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ของการเรียนรู้ให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันเพื่อการนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้

จากขั้นตอนการเรียนรู้ตามรูปแบบศิลปศึกษาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการวางรูปแบบการดำเนินการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องและมีความสัมพันธ์กันในแต่ละขั้นตอน ซึ่งมีการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญแล้วได้ค่าความสอดคล้องในระดับมากที่สุด จึงทำให้รูปแบบศิลปศึกษานั้นมีประสิทธิภาพ และจากการใช้รูปแบบ PAPIE Model ตามขั้นตอนและกระบวนการสามารถนำไปบูรณาการการเรียนรู้ศึกษาเข้ากับสถานการณ์ทางสังคมและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลก สอดคล้องกับ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ (2562) กล่าวว่า เครื่องมือการเข้าถึงความรู้ ความจริงใหม่ระหว่างวิทยาศาสตร์กับปรัชญาทางสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยา โดยให้วิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาเกี่ยวกับความจริงในธรรมชาติ ส่วนเครื่องมือทางปรัชญา มานุษยวิทยาศึกษาคำรับรู้โลก หรือโลกทัศน์ โดยมีความเชื่อว่าผู้คนแต่ละหน่วยสังคมมีวิธีการเข้าใจ รับรู้โลกที่ต่างกัน (Worldview) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Visual Culture ร่วมสมัย หมายถึง วิธีการที่จินตภาพและการเป็นตัวแทน เป็นตัวกำหนดวิธีที่เราเข้าใจโลกรอบตัว ผ่านเรื่องราวต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพถ่าย วิดีโอ สื่อดิจิทัล โดยเฉพาะเทคโนโลยีภาพรูปแบบอื่น ๆ ด้วย รวมไปถึงในงานศิลปะ Media Art แบบฉบับแนวคิดร่วมสมัยสิ่งที่สำคัญคือ การใช้ประเด็นทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมผ่านการใช้ภาษาภาพที่เกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและผลกระทบต่อสังคม

ผลจากการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน ที่พัฒนาขึ้นนี้ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว พบว่า รูปแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน มีคุณภาพความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับดี สามารถนำไปใช้ในการการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีนได้ มีความเหมาะสม และครอบคลุมตามความต้องการจำเป็นในการสร้างองค์ความรู้ สำหรับชุมชนกุฎีจีน

ผลการวิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน พบว่า รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษามีขั้นตอนการสอนที่ชุมชนกุฎีจีนสามารถประยุกต์ใช้กิจกรรมศิลปศึกษาให้สอดคล้องเหมาะสมกับการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ ลักษณะตามบริบท องค์

ความรู้ ความพร้อมของสถานที่หรือผู้เรียน ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดของการใช้สถานที่เป็นฐานการเรียนรู้ (Place-Based Education) ร่วมกับแนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) และบูรณาการเชื่อมกับ DBAE (Discipline-based Art Education) เป็นแนวทางในการพัฒนาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น สรุปได้ว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนภูมิถิ่นสามารถนำองค์ความรู้และทักษะที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมศิลปศึกษาไปถ่ายทอด เผยแพร่ให้กับสมาชิกภายในชุมชนได้และนอกจากนี้ยังสามารถสร้างหรือต่อยอดทักษะด้านศิลปศึกษาในการสร้างมูลค่าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชนภูมิถิ่นได้

นอกจากนี้ การใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ชุมชนอื่น ๆ หรือสามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรมในรูปแบบที่ต้องการตามบริบทที่ต้องการพัฒนา การแก้ไขปัญหาภายในชุมชน เพื่อให้การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่มีคุณภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น การนำแนวคิด DBAE มาใช้ในการสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญและเป็นพื้นฐานในการบูรณาการการเรียนรู้ที่เป็นการเรียนรู้อิสระ กว้างหรือองค์รวม (Broad-Based and Holistic Learning) เชื่อมโยงเนื้อหาสาระ และการบูรณาการความรู้ การแก้ไขปัญหา รวมไปถึงการใช้เทคโนโลยีที่เข้ามาเพื่อเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่เกี่ยวกับชีวิตจริงในสังคม ชุมชนและบริบทพื้นที่ท้องถิ่น การเรียนรู้โดยใช้บริบทสถานที่เป็นฐาน (Place-Based Learning: PBL) การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community – Based Learning: CBL) การบูรณาการศิลปศึกษาผ่านกระบวนการปฏิบัติโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น การนำศิลปศึกษาพัฒนาให้ชุมชนเห็นคุณค่าของท้องถิ่น ชุมชน เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลและความทันสมัยใหม่ ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

การดำเนินการตามรูปแบบ PADIE Model ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนภูมิถิ่น (P = Participation) ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ (A=Analysis) ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design) ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement) และ ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (E = Evaluation) นั้น ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมกันทุกฝ่าย ทั้งกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบไปด้วย กลุ่มเยาวชน กลุ่มคนรุ่นใหม่ และผู้นำกิจกรรมวิทยากร และผู้ที่เกี่ยวข้องที่คอยให้การช่วยเหลือสนับสนุน ดูแลตลอดในการเข้าร่วมกิจกรรม ส่งผลให้กลุ่มผู้นำกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา แผนกิจกรรมศิลปศึกษา กลุ่มผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วม รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา แผน

กิจกรรมศิลปศึกษา ขั้นตอนการเรียนรู้ตามแผนกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรม ตระหนัก เห็นคุณค่าของ
 ทักษะทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในชุมชนภูฏาน

3. เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาและทัศนคติต่อการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฏาน

ผลจากการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฏาน
 สามารถแบ่งได้ดังนี้ ประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรม
 ศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฏานในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.90$ S.D. = 0.22 และ
 ทัศนคติความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรม
 ศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฏานในระดับมากที่สุด $\bar{X} = 4.67$ S.D. = 0.49 ผู้เข้าร่วม
 กิจกรรมมีความพึงพอใจเป็นอย่างมาก ยินดีให้ความร่วมมือและเข้าร่วมในทุกกิจกรรมโดยที่ทำได้
 หน้าที่เยี่ยม แม้ในบางกิจกรรมสภาพบรรยากาศจะมีความร้อน หนื่อย และใช้เวลาในการทำ
 กิจกรรมมากบ้าง แต่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยพบเห็น ในการดำเนินการวิจัยตามรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาตามแผน
 กิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรมนั้น ผู้เข้าร่วมให้ความร่วมมือร่วมกับวิทยากร ประชาชนชุมชน ผู้ดูแลแหล่ง
 เรียนในการสนทนาแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาภายในชุมชนเป็นอย่างดี
 ในทุกกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างมีความกระตือรือร้นในการสอบถาม พูดคุยในประเด็นที่เป็นข้อมูล
 หรือขอค้นพบใหม่ สังเกตได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับวิทยากรที่ให้ความรู้ในแต่ละกิจกรรม ทำให้
 บรรยายภาคในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปด้วยดี ผู้เข้าร่วมเกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าของ
 วัฒนธรรม สามารถหยิบยกตัวอย่าง เหตุการณ์ที่ตนพบเจอหรือสงสัย และแสดงความคิดเห็น
 ร่วมกับวิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างภาคภูมิใจ ดังนี้ กิจกรรมที่ 1 รู้รอบศิลปะและ
 วัฒนธรรมชุมชนภูฏาน (แผนที่ภูฏาน) กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมมีความสนใจ ตื่นเต้นกับกิจกรรมใน
 การเดินสำรวจชุมชน ทำให้ได้เห็นสภาพชุมชนที่เป็นภาพปัจจุบัน รู้จักสถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้
 รวมถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่มีรายละเอียดจากการอธิบาย บอกเล่าของวิทยากร ผู้ดูแล
 แหล่งเรียนรู้ สถานที่สำคัญทั้งหมดภายในชุมชน สังเกตได้ว่าในช่วงที่เป็นการลงมือปฏิบัติงาน
 การร่างแผนที่ชุมชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสื่อสารผ่านภาพ สัญลักษณ์ เอกลักษณ์ของชุมชน
 ได้เป็นอย่างดี ผู้เข้าร่วมมีความเข้าใจ สนุกกับการทำกิจกรรมร่วมกัน พูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมอง
 และเรื่องราวที่ได้พบเจอ กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์) พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมี
 ความคิดริเริ่มในการนำสิ่งที่ตนเองมีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมนิยมประเพณี ความ
 เป็นมา สถานที่สำคัญ เอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวาด ร่างแบบ

โปสเตอร์เพื่อจะใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี ในกิจกรรมนี้กลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่ นำร่างที่มีการออกแบบวาดเป็นรูปร่างจัดทำและลองเผยแพร่ในช่องทางออนไลน์ของชุมชนกุฎีจีน เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในทุกขั้นตอนของการทำกิจกรรม ผู้เข้าร่วมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากช่วงวัยที่แตกต่างกัน กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตราयाง) กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นว่า ชุมชนกุฎีจีนมีขนมฝรั่งกุฎีจีนที่เป็นขนมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมา มีชื่อเสียงเป็นอย่างมาก ซึ่งหากจะลองชิมหรือทานต้องมาที่ชุมชนกุฎีจีนเท่านั้น ในปัจจุบันบางครอบครัวที่ส่งต่อการทำงานขนมฝรั่งกุฎีจีนมีการพัฒนาและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงช่องทางสื่อออนไลน์เข้ามา มีบทบาทในชีวิตของเรามากขึ้น มีการจำหน่าย ขายสินค้าผลิตภัณฑ์ผ่านช่องทางนี้อย่างมากมาย ดังนั้น ในบางร้านที่ยังเน้นการจำหน่ายแค่กายชุมชนมองว่า ควรมีการส่งเสริมหรือสนับสนุนช่องทางออนไลน์ให้ทุกร้านภายในชุมชนได้เข้าถึงเพื่อให้สามารถยังคงอยู่ได้ รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาในครั้งนี้ทำให้มองเห็นโอกาสและการนำองค์ความรู้ที่ได้มา ประสบการณ์ การร่วมกันลงมือปฏิบัติทำให้เห็นภาพของการนำมาประยุกต์ใช้ภายในชุมชนอย่างแท้จริง เป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนอย่างได้ผลจริง กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลปะกุฎีจีน (พื้นที่กำแพง) พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสนใจ สนุกสนานกับกิจกรรมนี้มาก ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ทางด้านทฤษฎีและการเรียนรู้การสอน ถ่ายทอดจากวิทยากรในการพื้นที่ วาดภาพ วาดภาพ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างใช้เวลาานสถานที่เรียนรู้อยู่กลางแจ้ง อากาศร้อน และบริเวณซอยที่ใช้เป็นสถานที่นั้นมีความเล็กและค่อนข้างจำนวนสมาชิกท่านอื่นภายในชุมชน นักท่องเที่ยว ประชาชนทั่วไปใช้ในการเดินทางสัญจร แต่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมก็ให้ความร่วมมือการลงมือปฏิบัติร่วมกันพื้นที่กำแพงจนสำเร็จร่วมกัน ทำให้เกิดภาพบรรยากาศที่มีความสุข และผ่านไปได้อย่างดี และในกิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนกุฎีจีน กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมกันพูดคุยแลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นร่วมกันในช่วงของการเรียนรู้กิจกรรมนี้เพื่อร่วมกันนำผลงานจากกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรมมาร่วมกันวางแผนเพื่อจัดเป็นนิทรรศการ วิทยากร ปราชญ์ชาวบ้าน ได้เข้ามาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทำให้บรรยากาศมีความเป็นกันเองเป็นอย่างมาก มีการนำเสนอในมุมมองของการจัดตกแต่งสถานที่ภายในชุมชน ทุกส่วนร่วมด้วยเพื่อให้ทุกซอยทุกเส้นทางมีความสอดคล้องกัน และนอกจากนี้ยังมีการนำเสนอในมุมมองของการสอนหรืออบรมให้ความรู้กับผู้ที่อยู่ภายในชุมชน สมาชิกที่อยู่ภายในชุมชนให้สามารถให้ความรู้จากนิทรรศการ วาดภาพ เรื่องราว หรือสถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนเพิ่มขึ้น เพราะมองว่า

ควรมีการสร้างตระหนักรู้ เห็นคุณค่า ทักษะทางวัฒนธรรม รวมไปถึงภูมิปัญญาของชุมชนให้ทุกคนภายในชุมชนได้รู้ เข้าใจ ตระหนักร่วมกันด้วย

การนำแนวคิดการใช้สถานที่ที่เป็นฐาน (Place-Based Education) สอดคล้องกับ Amy B. Demarest (2015) กล่าวว่า การเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นที่รู้จักในฐานะการศึกษาโดยใช้สถานที่ที่เป็นฐานหรือชุมชนเป็นฐาน (Place-or community-based Education) สิ่งสำคัญคือการนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่ของชุมชนท้องถิ่นมาดำเนินการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้กับสมาชิกภายในชุมชน สถานการณ์จริง ลงมือปฏิบัติและแก้ไขปัญหาจริง ทำให้เห็นคุณค่า ตระหนักในศิลปะและวัฒนธรรมด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยมีหลักเกณฑ์พื้นฐานการนำ DBAE เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดความซาบซึ้งในคุณค่างานศิลปะ ศิลปะปฏิบัติ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และศิลปะวิจารณ์ สอดคล้องกับ ประติมา อัญมรินทร์ตระกูล และคณะ (2560) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในงานศิลปวัฒนธรรมชุมชนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ทางศิลปะศึกษาและการศึกษาโดยใช้สถานที่ที่เป็นฐานนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก พบว่ากิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะศึกษาแบบมีหลักเกณฑ์เป็นพื้นฐาน (DBAE) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดความซาบซึ้งในคุณค่างานศิลปะ ศิลปะปฏิบัติ ประวัติศาสตร์ศิลป์ และศิลปะวิจารณ์ ผสมกับการศึกษาโดยใช้สถานที่ที่เป็นฐาน (PBE) ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ภายในชุมชน และสร้างองค์ความรู้จากการมีส่วนร่วมในชุมชน อีกทั้งมีแนวทางในการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่และศักยภาพของผู้เรียน โดยควรให้ผู้เรียนได้สำรวจ และฝึกปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดประสบการณ์ ทักษะ ทักษะคิดในการทำงานกลุ่ม การมีมนุษยสัมพันธ์ และการเรียนรู้แบบสืบเสาะจากแหล่งข้อมูล (สถานที่และชุมชน) เพื่อเป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรัก ความหวงแหนและภาคภูมิใจในอดีตลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ตนอยู่ และสอดคล้องกับ ออมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาร (2558) แนวคิดการใช้สถานที่ที่เป็นฐาน เป็นแนวคิดเชิงบูรณาการที่ได้มาจากชุมชนท้องถิ่น เป็นกระบวนการใช้ชุมชนและสิ่งแวดล้อมเป็นจุดเริ่มต้นในการสอนความรู้ความเข้าใจในภาษา ศิลปะ สังคม ฯ รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนนั้น ๆ โดยมุ่งเน้นประสบการณ์เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติในโลกแห่งความเป็นจริง เป็นการใช้อยู่อาศัยจากสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัยทั้งที่เป็นมนุษย์ ชุมชน สังคม และธรรมชาติเป็นบริบทสำหรับการบูรณาการ สอดคล้องกับ วุฒิชัย เทียมยศ และอนันต์ ปันอินทร (2565) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ชุมชนเป็นแหล่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในองค์ความรู้ที่กำหนดจากชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งด้านกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล สอดคล้องกับ บุญสืบ ไส

โสม (2553) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ซึ่งมีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียน ได้เกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับ หลักการภายใต้ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่ง วุฒิชัย เทียมยศ และอนัน ปันอินทร (2565) พบว่าได้กำหนดไว้ 4 ขั้นตอนประกอบไปด้วย 1) การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้สัมผัส “ธรรมชาติที่แท้จริงขององค์ความรู้นั้น เช่น การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การพูดคุย การประชุม การมีปฏิสัมพันธ์กัน เป็นต้น 2) การสะท้อนการเรียนรู้/ ทบทวนการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนจะมีการสะท้อนคิด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน 3) การสรุปองค์ความรู้ ที่ผู้เรียนจัดวางองค์ความรู้ใหม่ผสมกับองค์ความรู้เก่าด้วยตนเอง เช่น การเขียนแผนภาพมโนทัศน์ การสรุปการเรียนรู้ออกมาเป็นรูปแบบหรือกรอบความคิดการนำเสนอผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเอง 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ ผู้เรียนจะลงมือปฏิบัติอีกครั้งเพื่อพิสูจน์การเรียนรู้ของตนเอง

นอกจากนี้ การใช้กิจกรรมศิลปะศึกษาดูงานจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ต้องมีกระบวนการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนตนเอง เอกลักษณ์ ศิลปะและวัฒนธรรมภายในชุมชน ทำให้ผู้เรียนได้เห็นสภาพจริงในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศิลปะศึกษาทำให้ผู้เรียนได้ซึมซับและเห็นคุณค่า ทั้งในเรื่องสุนทรียศาสตร์ทางด้านความงาม ศิลปะและวัฒนธรรม นำไปสู่ความภาคภูมิใจและการสืบทอด ถ่ายทอดอนุรักษ์ให้คงอยู่จากรุ่นสู่รุ่นต่อไป ดังงานวิจัยของ ประติมา ธัญบุรณ์ตระกูล และคณะ (2562) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในชุมชนในการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาที่เกิดจากการเรียนรู้สภาพจริงนั้นทำให้ซึมซับและเห็นคุณค่าจากสิ่งที่ตั้งถามที่มีอยู่ นำไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและนำมาแก้ไขให้เกิดการพัฒนาชุมชนในประเด็นที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับ รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม (2560) ศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดนครปฐม พบว่า มีประเด็นสำคัญในการบริหารจัดการภายในชุมชน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการองค์กร 2) ด้านการบริหารจัดการด้านการตลาด 3) ด้านการบริหารจัดการและบริการ และ 4) ด้านการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน

แหล่งเรียนรู้ในชุมชนภูฏีจันมีความเป็นเอกลักษณ์ ชุมชนมีความเป็นพหุทางศิลปะและวัฒนธรรม ประกอบไปด้วยแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนี้ พิพิธภัณฑ์บ้านภูฏีจัน โบสถ์ชาวตาครู้ส ศาลเจ้าเกียงอันแกง เรือนจันทนภาพ บ้านขนมปังขิง ขนมฝรั่งภูฏีจัน และผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่มีเฉพาะของชุมชนแต่ละท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาศิลปะและวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและการดำเนินชีวิตให้มีความ

สะดวกสบายในชีวิตมากยิ่งขึ้น หรือก้าวทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจได้โดยมีอัตลักษณ์หรือจุดเด่นของท้องถิ่น แล้วพัฒนาจัดตั้งเป็นกลุ่มชุมชนเพื่อการผลิตขายให้เกิดการสร้างรายได้ภายในชุมชนขึ้นมาอย่างถาวร และยั่งยืน เป็นการเพิ่มมูลค่าของสิ่งที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่น เพิ่มมูลค่าทุนทางวัฒนธรรมที่ดั่งาม เกิดความรักสามัคคี การมีส่วนร่วมในชุมชน สอดคล้องกับ กรวิทย์ ต่ายกระทิก (2565) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ชุมชนชนมฝรั่งภูจี่น ตรานูสูงินท์ มีเอกลักษณ์และมีองค์ประกอบของตราสินค้าอย่างชัดเจน ซึ่งมีความเหมาะต่อการสร้างคุณค่าตราสินค้าผลิตภัณฑ์ประเภทอาหารแห้งเป็นอย่างมาก และด้านการรู้จักและจดจำตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้า ด้านความผูกพันกับตราสินค้า ด้านการรับรู้คุณภาพของสินค้าจากตราสินค้า และด้านสินทรัพย์อื่น ๆ

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. เนื่องจากการปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดความรักและหวงแหน และเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่มีต้องใช้เวลาานาน แต่งานวิจัยมีระยะเวลาที่ค่อนข้างจำกัด จึงจำเป็นต้องคัดเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนที่สำคัญและสามารถต่อยอดในด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์หรือสร้างรายได้ต่อชุมชนก่อน
2. ชุมชนภูจี่นเป็นเขตพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางพหุศิลปะและวัฒนธรรม ทำให้บางกิจกรรมทางด้านศิลปะมีการเริ่มหรือทำก่อนแล้ว หากเพียงขาดความต่อเนื่องหรือการนำการสอนศิลปะศึกษาเข้าใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูจี่นมาใช้ในชุมชนมากยิ่งขึ้นและมีความต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความรู้และสามารถต่อยอดด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่น่าสนใจต่อไป
2. สามารถนำรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจเอกลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ สถานที่สำคัญ ทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดความรักหวงแหนและความยั่งยืนต่อไป
3. ควรมีการประสานงานเตรียมความพร้อมในการการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ วิทยากร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้าใจหน้าที่ตรงกันก่อนการจัดกิจกรรมทุกครั้ง เพื่อให้เกิดการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผลมากที่สุด

4. การดำเนินงานควรมีการเลือกช่วงวันและเวลาที่ไม่กระทบต่อการทำงานของกลุ่มตัวอย่างในชุมชนและผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันมากที่สุด

5. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกครั้งจะต้องมีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน สมบูรณ์มากที่สุดเนื่องจากงานวิจัยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

6. ในแต่ละพื้นที่ชุมชนมีเอกลักษณ์เฉพาะทางศิลปะและวัฒนธรรม ดังนั้น ก่อนการจัดกิจกรรม ผู้สอนหรือวิทยากรต้องทำการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่นั้น ๆ ก่อนการดำเนินกิจกรรมการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากข้อจำกัดในด้านของเวลา การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการเชิญวิทยากรที่เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ ของชุมชนมาทุกกิจกรรม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการสร้างการเรียนรู้และรายได้ให้กับชุมชนมากที่สุด

2. การวิจัยครั้งนี้ศึกษากลุ่มชุมชนภูฎีเงินจำนวน 30 คน จึงควรมีการศึกษาขยายผลเพื่อเพิ่มปริมาณชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ หรือชุมชนใกล้เคียง โรงเรียน สถานศึกษาในชุมชนที่ต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฎีเงิน

3. จากผลการประเมินรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาซึ่งเป็นต้นแบบกิจกรรมยังไม่ได้มีการเผยแพร่ ในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการนำเสนอผลงานที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสร้างขึ้นไปต่อยอดเชิงพาณิชย์ สร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนและออกท่องตลาดได้อย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- Ash, S. L., & Clayton, P. H. (2004). The articulated learning: An approach to guided reflection and assessment innovative. *Higher Education*, 29(2), 137-154.
- Allen, I. E. and Seaman, J. (2005). *Growing by Degrees: Online education in the United States, 2005*. The Sloan Consortium. [Online] Available from http://www.sloan-c.org/publications/survey/pdf/growing_by_degrees.pdf
- Amy B. Demarest. (2015). *Place-based Curriculum Design*. New York: Routledge.
- Bednar, S., & Simpson, N. B. (2013, December). Incorporating community-based learning in a course on the economics of poverty. <https://www.aeaweb.org/conference/2014/retrieve.php?pdfid=214>
- Bedri, Z, De Frein, R., & Dowling, G. (2017). Community-based learning: A primer. *Irish Journal of Academic Practice*, 6(1), 1-26.
- Bernath, R. (2012) *Effectives Approaches to Blended Learning for Independent Schools*. (online). Available from <http://www.testden.com/partner/blended%20learn.html>. (February 2, 2022)
- Barnum C, Paarmann W. (2002). Bringing introduction to the teacher: A blended learning model. *Technical Communication* 30, 56-64.
- Coghlan, D. and Brannick, T. (2001), *Doing Action Research in Your Own Organization*, Sage, London
- Conrad, D.H. (2015). Education and Social Innovation: The Youth Uncensored Project—A Case Study of Youth Participatory Research and Cultural Democracy in Action. *Canadian Journal of Education/Revue Canadienne De l'éducation*, 38(1), 1–25. Retrieved from <https://journals.sfu.ca/cje/index.php/cje-rce/article/view/1774>
- Demarest, B. A. (2015). *Place-based Curriculum Design Exceeding Standards through Local Investigations*. <https://www.routledge.com/Place-based-Curriculum-Design-Exceeding-Standards-through-Local-Investigations/Demarest/p/book/9781138013469#>

- Flecky, K. (2011). Foundations of service learning. Jones and Bartlett. Retrieved on May 20, 2022, from http://samples.jbpub.com/9780763759582/59582_CH01_FINAL.pdf
- Graham , C.R. ; Allen , S. & Ure , E. (2003). Blended Learning Environments : A Review of the Research Literature. Unpublished Manuscript , Provo , UT.
- Geekiyanage, D & Fernando, T and Keraminiyage, K. (2020). Assessing the state of the art in community engagement for participatory decision-making in disaster risk-sensitive urban development. *International Journal of Disaster Risk Reduction* 51.
- Grodach, C. (2010). Art spaces, public space, and the link to community development. *Community Development Journal*, 45 (4), 474–493.
- Good, C. v. (1993). Dictionary of Education. (3rd.ed). New York: McGraw Hill.
- Hsieh, C.Y. (2018). Developing Design through a Creative Problem-Solving Process: A Group Community Art Project. *The Journal of Creative Behavior*.
- Holden, M. and Conelly, S. (2004). The Learning City: Urban sustainability education and building toward WUF legacy. In H. P. Oberlander (ed.) *The Vancouver Working Group Discussion Papers for the World Urban Forum*. Ottawa: Government of Canada.
- Horn. B.M. & Staker. H. (2011) *The Rise of K-12 Blended Learning*. Unpublished Paper. : Innosight Institute
- Johnson, A. P. (2008). *A Short Guide to Action Research* (3rd ed.). Boston : Pearson Education.
- Joyce, B., & Weil, M. (1996). *Models of teaching*. (5th ed.). London: Allyn and Bacon.
- Kemmis, S & McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planer* (3rd ed.). Victoria : Deakin University.
- Kotler, P. (2009). *Marketing Management*. N.J. : Pearson Prentice Hall.
- Melaville, A, Berg, A. C. and Blank M. J. (2015, May 20). Community-based learning: Engaging students for success and citizenship. *Partnerships/Community*. Paper 40.
Retrieved on May 23, 2023, from <http://digitalcommons.unomaha.edu/slcepartnerships/40>

- Ministry of Education New Zealand. (1997). The Key Concepts Underlying Environmental Education. Retrieved May 25, 2021 from <http://efs.tki.org.nz/Curriculum-resources-and-tools/>
- Oliver, M. & Conole, G. (2002) Supporting Structured Change: toolkits for design and evaluation, in R. Macdonald (Ed.) Academic and Educational Development: research, evaluation and changing practice in higher education, pp. 62-75. SEDA Research Series. London: Kogan Page.
- Stringer, E. (1999). Action Research (2nd ed.). California : Sage
- Sue, W. (2013). Knowing your place in the world: How place and culture support and obstruct educational aims. *Cambridge Journal of Education*, 43(3), 413 – 433.
- Steinke, P. & Fitch, P. (2007). Assessing service-learning. Research & Practice in Assessment. Retrieved on Jan 14, 2022, from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1062690>.
- Social Work Degree Guide. (2017). The 25 Most Amazing Community Arts Projects. Retrieved May 11, 2021 from <http://www.socialworkdegreeguide.com/25-mostamazing-community-arts-projects/>
- Shelley, M. H. (2012). Turning community stories into community art. *International Journal of Education through Art*, 8(2), 135-150.
- Stribling J. B. and Davie S.R., (2005) "Design of an environmental monitoring programme for the Lake Allatoona/Upper Etowah river watershed." Proceedings of the 2005 Georgia Water Resources Conference, April 25–27, 2005.
- The Yukon Department of Education. (2017). Place-based Activities :Engaging educational projects for community and school. Whitehorse, Yukon Canada Y1A 2C6 Retrieved May 14, 2021 from <http://placebasedbasics.weebly.com/>
- UNDP. (2016). Changing Policy and Practice from Below : Community Experiences in Poverty. Reduction A, Krishna (Ed.) Available from <http://www.Undp.org/governance/marrakechcdrom/concepts/rabinvitch.Pdf>.

Wittich, W., A. & Schuller, F. (1962). Audo-Visual Materials, Their Nature and Use. 3.ed.

New York : Harper and Brothers Publishers.

กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). ร่างกรอบทิศทางการยุทธศาสตร์ 20 ปี ด้านวัฒนธรรม ตามกรอบทิศทางการยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2559). สถานที่ท่องเที่ยว. สืบค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2564, จาก <http://thai.tourismthailand.org>

กิตติพร ใจบุญ, อนงค์รัตน์ ศักดิ์ภักดิ์, ยูพา เรืองพุ่ม, และจุลภัสสร พนมวัน ณ ออยุธยา. (2544).

โครงการวิจัย เพื่อการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของประชาชน : กรณีศึกษา ย่านภูฏีจิ้นและพื้นที่ใกล้เคียง(รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

กนกวรรณ หิรัญรัตน์. (2547). *เอกลักษณ์และความหมายเรื่องถิ่น ในย่านชุมชนคลองไผ่อย่างสะพานหัน*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ม.ป.ท.

กุลฉัตร ฉัตรกุล ณ ออยุธยา. 2549. "Chapter 2 e – Marketing Principle & Management."

[ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://mkpayap.payap.ac.th/course/MK424/Content2Ch2e-Marketing.ppt> (2 มิถุนายน 2565).

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. (2562). เขียนชนบทให้เป็นชาติ : กำเนิดมานุษยวิทยาไทยในยุคสงครามเย็น (ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

กำธร กุลชล. (2545). การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร-การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี.

นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กรวิทย์ ต่ายกระทึก.(2565). รายงานการวิจัย การสร้างคุณค่าตราสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นประเภทอาหารแห้งในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). แนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. : ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระศิลปะตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดี และความสุขของผู้เรียน*. กองวิจัยทางการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ.

- กรมวิชาการ. (2540). สุนทรียภาพทางศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- คณะกรรมการการศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2560). รายงานผล การดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ของคณะกรรมการการศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. สำนักงานพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาปฏิบัติหน้าที่ สำนักงานเลขาธิการสภานิติบัญญัติแห่งชาติ.
- จันทรา อ่อนระหง. (2550). ผลการสอนแบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นสื่อ การเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หน่วยการเรียนรู้ “บ้านหลวงของเรา” สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหลวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงราย เขต 4 วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- จุฬาลักษณ์ จารุจฑารัตน์ และวงศ์ทอง เขียนวงศ์. (2560). การพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ขนมฝรั่ง กุ๊กจิ้นด้วยการประยุกต์เอกลักษณ์ ของชุมชนแขวงกัลยาณิ เขตธนบุรี จังหวัด กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร.
- จิตติมา วงศ์อาษา. (2547). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเอกชน ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไตรภรณ์ พิรุณรัตน์. (2546). พัฒนาการของบางกอกฝั่งตะวันตก พ.ศ. 2325-2369. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชัชวาล ทัดศิริข. (2552). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research- PAR) : มิติใหม่ของรูปแบบวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนระดับท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชุตติมา เวทการ. (2551). การจัดการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์บนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โชติกา ใจทิพย์ และ กฤษดา เขียววัฒนสุข. (2561). ศักยภาพของผู้นำองค์กรธุรกิจ ในสถานการณ์โลกที่มีความผันผวนความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ. วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 7(1), 1-14.
- ฐิตียา เนตรวงษ์. (2561). ห้องเรียนดิจิทัลเพื่อการเรียนร่วมและพัฒนาทักษะการอยู่รอดในยุควารสารพัฒนาเทคนิคศึกษา, 31(108), 15-24.
- ธนัทภัสร์ ันตรภักดิ์, ชุตติวัฒน์ สุวัตติพงษ์, วิฑูรย์ วงษ์อำมาตย์. (2561). การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอด

- ชีวิตของประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ณัฐธาดาญจน์ อนันทรวัน. (2559). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือของนักเรียนในห้องเรียนรวมระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น. ปรินญาครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิตสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณชนก หล่อสมบุญ. (2562). การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับกระบวนการคิดเชิงออกแบบใน ระบบการศึกษาสู่วัฒนกรรมการสอนศิลปะ. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 31(2), 1-11.
- ดิษยุทธิ์ บัวจุม, อังศิรินทร์ อินทรกำแหง, พรรณี บุญประกอบ, และ สุภาพร ธนะชานันท. (2557). การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างความสนใจและทักษะในอาชีพท้องถิ่นของนักเรียนโรงเรียนบ้านพะเนางวิทยา. วารสารพฤกษศาสตร์, 20 (2), 19-36.
- ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2555). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชน. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ถวิลวดี บุรีกุล และพิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ. (2546). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและความคิดเห็นต่อการทำงานของรัฐบาลและองค์กรอิสระ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ไพนเน็กซ์.
- ทิตนา แคมมณี. (2553). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนัทธัญญ์ ฉัตรภักดิ์, ชุตติวัฒน์ สุวัตติพงษ์, วิฑูรย์ วงษ์อามาตย์. (2561). การพัฒนารูปแบบแหล่งการเรียนรู้ชุมชนอัจฉริยะในศตวรรษที่ 21 เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ธีรพันธ์ ช่างพิชิต. (2564). นักโบราณคดีและผู้นำชุมชนโรงคราม. สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2564.
- ธงชัย เลิศกัญญาพร และสุวัฒนา ธาดานิต. (2563). การถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการคิดเชิงออกแบบ :กรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนย่านตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร.วารสารการบริหารและจัดการ, 10(1), 1-11.
- นันทรัตน์ สันติณิรัตน์. (2564). Tactical Urbanism แนวคิดเบื้องหลังการออกแบบถนน “ชิบูย่าแห่งอุดรฯ” สืบค้น 8 ธันวาคม 2564, จาก

<https://becommon.co/world/udonthani-tactical-urbanism/>

- นิชกานต์ เตมียศิลป์. (2559). *ศิลปะชุมชนสามแพร่ง*. ปริญญาศิลปบัณฑิต. สาขาวิชาทัศนศิลป์ (ทฤษฎีศิลป์) ภาควิชาทฤษฎีศิลป์ คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิวัฒน์ บุญสม. (2556). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมนวัตกรรมด้านสุขภาพของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาหลักสูตรและวิธีการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นวลอนงค์ บุญฤทธิ์พงศ์. (2556). *ระเบียบวิธีวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : จุดทอง.
- เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ์. (2544). “แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนสร้างเพื่อเด็ก มิได้สร้างเพื่อใคร”. *วารสารวิชาการ*. 4, 26 – 37.
- บุญสืบ โสโสม. (2553). การเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้. นนทบุรี: โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข.
- ประจักษ์ บุญอารีย์. (2545). การใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อการศึกษา. *วารสารคุรุทัศน์*. 16(1), 46-47.
- ประติมา ธัญบุรณัตระกุล อภิชาติ พลประเสริฐ และวีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา. (2562). การพัฒนา หลักสูตร ศิลปศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานเพื่อสร้างนวัตกรรมศิลปวัฒนธรรมชุมชนเมือง. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 12 (4), 1-18.
- ประติมา ธัญบุรณัตระกุล ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ และชนบพร แสงวณิช. (2560). ศิลปศึกษากับการใช้สถานที่เป็นฐานเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)*, 10(3), 2731-2749.
- ประเวศ วะสี. (2561). ระบบการศึกษาในอุดมคติของหมอประเวศ. Retrieved วันที่ค้นข้อมูล 10 กรกฎาคม 2562 เข้าถึงได้จาก <https://www.trf.or.th/education-youth-news/12110-thailandeducation-partnership-tep2018>
- ประยูร บุญใช้ และ ภูมิพงศ์ จอมหงส์พิพัฒน์. (2558). การวิจัยและพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบ บูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นฐาน สำหรับสถานศึกษาในชุมชนรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 1 (58), 185–193.

- ประยูร บุญประเสริฐ. (2555). แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวพำนักระยะยาว. สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 11-14.
- ปรีชา วงศ์ทิพย์. (2555). การพัฒนาชุมชนประยุกต์ : แนวคิดการบูรณาการ. พระมหาสุทิตย์ อากาศโร บรรณารักษ์. กรุงเทพฯ : สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)
- ปิ่นทอง วงษ์สกุล. (2564). ผู้นำชุมชนภูมิถิ่น. สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2564.
- พยอม ธรรมบุตร. (2560). เอกสารประกอบการเรียนการสอนเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: วิทยาลัย การจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา.
- พอเพียง ทรัพย์อินทร์.ไพบุลย์ อ่อนมั่ง และสุภาพร สุกสีเหลือง.2550 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในวัด:กรณีศึกษาวัดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารจันทร์เกษมสาร, 14(26) 128-134.
- พอฤทัย อดใจ และกนิษฐา ชิตช่าง. (2558). ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวไทย เชื้อสายโปรตุเกส: กรณีศึกษาวัดช้างค้ำคุรุส ย่านภูมิถิ่น กรุงเทพมหานคร. วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา, 4 (1), 1-9.
- พรรณวลัย ศิริวงศ์วัฒนา และสมหมาย แจ่มกระจ่าง. (2549).การพัฒนาศิลปะ วัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.วารสาร การศึกษาและการพัฒนาสังคม, 2(1), 93-107.
- พยุ่ง ไบแย้ม. (2558). การพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อการจัดการศึกษาในระดับ ประถมศึกษา. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารเพื่อการพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2564). การเมืองกรุงเทพฯ การเมืองกทม.2564. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2565 https://www.matichon.co.th/columnists/news_3097037
- พีระพงษ์ กุลพิศาล. (2546). มโนภาพและการรับรู้ทางศิลปะและศิลปศึกษา. ธารอักษร.
- ภาคย์ ฮวดศรี. (2553) ผลกระทบของทางเดินเลียบบแม่น้ำต่อชุมชนริมน้ำ กรณีศึกษาย่านภูมิถิ่น กรุงเทพมหานคร . จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มะลิฉัตร เชื้ออานันท์. (2545). กระบวนการเรียนการสอนทัศนศิลป์ในระดับประถมศึกษาสำหรับครูยุคใหม่. สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- มะลิวัลย์ จันทนการ. 2561. แหล่งการเรียนรู้. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2565 http://nmk.ac.th/maliwan2/page/4_2librarysource.html (11 สิงหาคม 2561)

- มรุต มากขาว. (2565). การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะจากกระดาษโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าศิลปะพื้นบ้าน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ปรินญาครุศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. (2562). ฐานข้อมูล. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2564 จาก <https://dru1.dru.ac.th/>
- มณฑล จันทร์แจ่มใส. (2558). โครงการถอดชุดประสบการณ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานกรณีศึกษา การบูรณาการการจัดการเรียนรู้วิชาออกแบบสถาปัตยกรรมกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร. 10 (1), 143-156.
- ยุพิน อินทะยะ และวีระศักดิ์ ชมภูคำ. (2559). รายงานผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบวค่างอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม. (2560). การพัฒนารูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการสร้างความเข้มแข็งสู่ชุมชน. ปรินญาปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รุจิราพร รามศิริ. (2556). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างทักษะการวิจัย ทักษะการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และจิตวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เรื่องศิลป์ หนูแก้ว. (2546). ความเป็นสังคมนานาชาติของกรุงธนบุรี ระหว่าง พ.ศ. 2310-2325. ปรินญานิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์ไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รจเรศ ปรีกราน และฉัตรวิทย์ องคสิงห์. (2563). นวัตกรรมจัดการตลาดชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ปากคลองตลาด. วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา, 8 (2), 125-133.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). นวัตกรรมสู่การเป็นประเทศแห่งการศึกษา. GotoKnow. จาก <https://www.gotoknow.org/posts/565909>
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2549). พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม: ข้อมูลฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบและวางแผน (ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2539). ศิลปศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วลิดา อุ่นเรือน. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยการ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกับแนวคิดการเรียนรู้ตามสภาพจริง เพื่อส่งเสริม

- ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลสำหรับนักศึกษาครู.
หลักสูตรการศึกษาคุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยนเรศวร.
วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์. (2561). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน :กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ ของคุณในศตวรรษที่ 21. บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. 11(3) :
179 – 191.
- วีระพันธุ์ ชินวัตร. (2554). จั้วง - ไทย ในมิติบ้านพักอาศัย : ความทรงจำร่วม จากประสบการณ์การ
เดินทางดูงาน วัฒนธรรมร่วม ไทย-จีน. วารสารตำหนัก มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,
1(1), 1-21.
- วีระยุทธ์ ชาตะกาญจน์. (2558). การวิจัยเชิงปฏิบัติการ Action Reseach. วารสารราชภัฏ.
สุราษฎร์ธานี. 2(1): 29-49.
- วุฒิชัย เทียมยศ. (2563). การจัดการเรียนรู้ท้องถิ่นศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานร่วมกับสื่อ
อิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.
หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและวิธี
สอนบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วุฒิชัย เทียมยศ และอนัน บันอินทร์.(2565). การจัดการเรียนรู้ท้องถิ่นศึกษา โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
ร่วมกับสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำหรับนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 4.วารสาร บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรม
ราชูปถัมภ์, 16(3), 195- 211.
- วรชัย โจรนพรทิพย์. (2548). *ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์ชุมชน และการพัฒนาการท่องเที่ยว
เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ม.ป.ท.
- วรเทพ อรรถบุตร. (2548). *เข้านอก/ออกใน: รวมนบทสัมผัสภาษาและบทความคิดประร่วมสมัย (พ.ศ.
2546-48)*. กรุงเทพฯ: สเกล.
- ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวัจนัง. (2545). *แหล่งการเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้และ
หลักสูตรสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: เมธีทีปส์.
- ศรীরวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์. (2557). *กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริม
ความสามารถ ด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับ
นักเรียนระดับ ประถมศึกษา*. [วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].
วิทยานิพนธ์ออนไลน์ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิกษก บันลือฤทธิ และจิราภรณ์ กาญจนสุพรรณ. (2561). *เรื่องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม:*

- กรณีศึกษาผู้นำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร
สยาม อรุณศรีมรกต และยงยุทธ วัชรกุล. (2559). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17
ประการของสหประชาชาติเพื่อโลกอนาคต. *วารสารวิจัยสหวิทยาการไทย*, 11 (2), 1-7.
สามารถ รอดสำราญ. (2546). การใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเรียนการสอน ของ
โรงเรียน มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี.
สุธิดา ยุณยะดิศย์. (2558). *ภูมิปัญญาการทำนาในทะเลสาบของชุมชนบ้านปากประ ตำบลลำบัว
อำเภอ เมือง จังหวัดพัทลุง*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร
วัฒนธรรม บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
สุนัน โบราณประสิทธิ์. (2554). การบริหารแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา
ในเขตบางขุนเทียน. วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
กรุงเทพมหานคร.
สุชาติ ทองสีมา. (2020). การพัฒนานวัตกรรมการหลักสูตรศิลปศึกษาบนฐานบริบทร่วมสมัย. ปริญญา
ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษาคณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สุภางค์ จันทวานิช. (2561). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
สุมาลี ชัยเจริญ. (2557). การออกแบบการสอน. สาขาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์:
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
สุไม บิลโบ. (2557). เอกสารประกอบการสอน นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา.
สุทธิชัย ปัญญาโรจน์. (2556). การตลาดเชิงสร้างสรรค์. *วารสาร TPA News*, 119(7), 43-44.
สุธิดา มนทิวรักษ์. (2554). การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษา
เส้นทางคลองด่าน บางขุนเทียน. มหาบัณฑิตสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและ
นาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สุรภัช ชุนทอง และสินีนารถ ศุภรัตน์เมธี. (2563). ความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่เปิดโล่งริมคลอง
โอบอ้อมกับชุมชนบริเวณโดยรอบ. *วารสารวิชาการสถาปัตยกรรมศาสตร์*, 70, 17-36.
สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2545). 21 วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด.
กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
สุวรรณ ก้อนทอง (2547). ผลการจัดกิจกรรมศิลปะประกอบเสียงดนตรีคลาสสิกที่มีต่อความคิด
สร้างสรรค์ ของเด็กปฐมวัย. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุวิมล คำนวน. (2561). การจัดการเรียนรู้วรรณคดีวิจักษ์ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : กรณีศึกษา เรื่อง
ลิลิตตะเลงพ่ายกับวัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, โรงเรียนสาธิต มศว
ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม), 168-188.

สโรชา ทรงสถาพร และธีระวัฒน์ จันทร์ทิ. (2560). แนวทางการสืบทอดการท านนมฝรั่งกวีจิ้นจาก
ผู้สูงอายุในชุมชนกวีจิ้น จังหวัดกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปกร เพชรบุรี.

สมถวิล วิจิตรวรรณมา และคณะ. (2556). การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: บริษัท.
เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

สมปอง พะมุลิลา. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการ. (ออนไลน์). แหล่งข้อมูล :

<http://www.nurse.ubu.ac.th/new/?q=node/740> (14 พฤษภาคม 2565)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564). ส านักนายกรัฐมนตรี. Retrieved วันที่ค้น
ข้อมูล 20 เมษายน 2564 จาก <http://www.idd.go.th/www/files/78292.pdf>

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่ม
สาระศิลปะ. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2544). พิมพ์ลักษณ์,
กรุงเทพมหานคร.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง
(พ.ศ. 2552-2559) : ฉบับสรุป. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). สภาวะการศึกษาไทย ปี 2560/2561 ฐานข้อมูลกับ
การบรรลุ เป้าหมายแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 – 2579. 21 เส้นจู่รี.

สำนักงานเขตธนบุรี. (2563). ข้อมูลเกี่ยวกับเขตธนบุรี. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม
2564. จาก <https://webportal.bangkok.go.th/thonburi>

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้น
ผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

อภิชาติ พลประเสริฐ และสาริตา เจือศรีกุล. (2559). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ศิลปะเพื่อ
ส่งเสริม จิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในบริบทการเรียนรวมระหว่างนักเรียนไทยและนักเรียน
ข้ามชาติ. *วารสารครู ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 46 (4), 419-438.

อนุชาติ พวงสำลี, วีรบุรุษ วิสารทสกุล. (2541). ประชาสังคม คำ ความคิด และความหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

อุคร หลักทอง. (2558). แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพหุวัฒนธรรม. วารสารสารสนเทศ, 14(2), 37-45.

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2548). รายงานการวิจัยการจัดแหล่งการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : สวนสาธารณะ. กรุงเทพฯ: วิ.ที.ซี.คอมมิวนิตี้เคชั่น.

ออมสิน จตุพร และอมรรัตน์ วัฒนาธร. (2558). แนวคิดการศึกษาสถานที่: การพัฒนาความเป็นพลเมืองดีให้แก่เยาวชน โดยใช้บริบทชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 21(1), 81-112.

บุคลากรกรม

เชียวหวาน อาจประจักษ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2564.

จรรยา จันทนภาพ (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.

ธีรนนท์ ช่วงพิชิต (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนโรงคราม แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2564.

ปิ่นทอง วงษ์สกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2564.

นาวิณี พงษ์ไทย (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2566.

นุชนาถ สุขสันต์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2564.

บุญยนิษฐ์ สิมะเสถียร (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2564.

ผจงลักษณ์ ทรรทรานนท์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2564.

วิสิณี มณีประสิทธิ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2565.

สวัสดิ์ สิงห์ทนต์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2564.

สุดาร่า สุจฉายา (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัด
กัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2564.

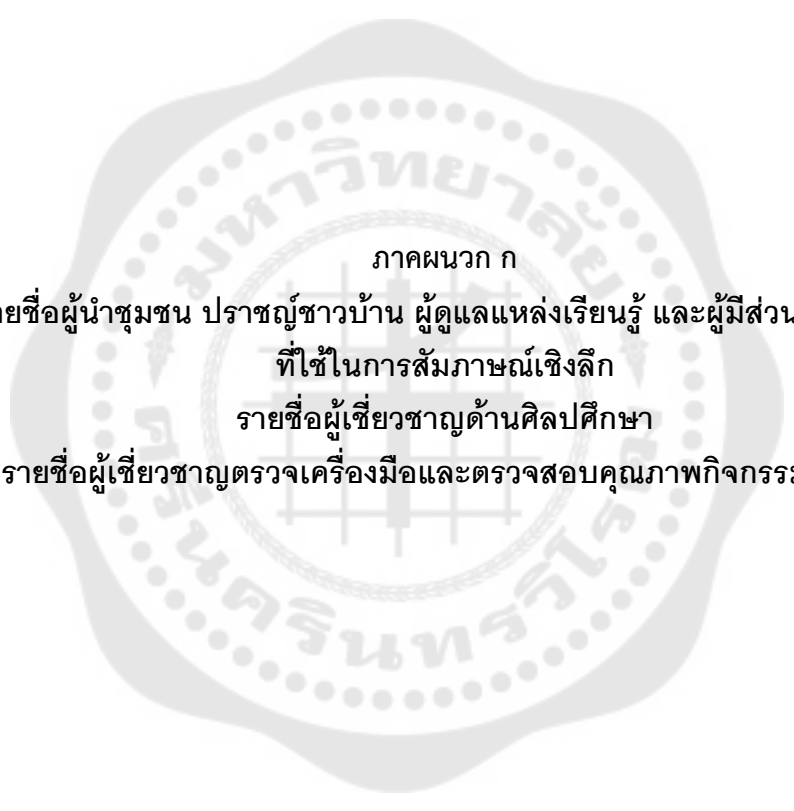
สรทอง สรกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัดกัลยาณ์
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2564.

อรุณรัตน์ นรเศรษฐ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัด
กัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2564.

อำพรรณ นิมเขียง (ผู้ให้สัมภาษณ์) สุปราณี ชมจุมจั่ง (ผู้สัมภาษณ์). ณ ชุมชนกุฎีจีน แขวงวัด
กัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2564.

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา
และรายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพกิจกรรมศิลปศึกษา

รายนามผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
สำหรับ การสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา จำนวน 15 คน

- 1) ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน กรรมการชุมชน
 1. คุณปิ่น ปิ่นทอง วงษ์สกุล ประธานชุมชนกุฎีจีน
 2. คุณธีรพันธ์ ช่างพิชิต ประธานมูลนิธิประชาคมย่านกะดีจีน-คลองสาน
 3. คุณสุตาร่า สุขฉายา ปราชญ์ชาวบ้าน กรรมการมูลนิธิประชาคมย่านกะดีจีน-คลอง
- สถาน
 4. คุณอำพรพรณ นิ้มเชียง รองประธานกรรมการ
 5. คุณนุชนาถ สุขสันต์ เลขานุการ
 6. คุณอรุณรัตน์ นรเศรษฐ์ เหมรัญญิก
 7. คุณผจญลักษณ์ ทรรทวานนท์ ปฏิคม
 8. คุณนายสรทอง สรกุล นายทะเบียน
 9. คุณเชียวหวาน อาจประจักษ์ ฝ่ายกิจกรรมจิตอาสา
- 2) ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
 1. คุณหม่อม วิสินี มณีประสิทธิ์ ผู้สืบทอดขนมฝรั่งกุฎีจีน
 2. คุณตอง นาวิณี พงษ์ไทย ผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานบ้านกุฎีจีน
 3. คุณสวัสดิ์ สิงห์ทัต ผู้บรรเลงเพลงจากกระซังการีย้อย โบสถ์วัดช่างตาครู้ส
 4. คุณป้าแดง จารภา จันทนภาพ ผู้ดูแลเรือนจันทนภาพ
 5. คุณสมสุข จุฑะโยธิน ผู้ดูแลบ้านขนมปังขิง
 6. คุณด้วง บุญยนิธย์ สิมะเสถียร ผู้ดูแลศาลเจ้าเกียงอันแกง

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

1. ศาสตราจารย์ปิยะแสง จันทรวงศ์ อาจารย์ประจำภาควิชาทฤษฎีศิลป์ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. รองศาสตราจารย์ประภากร สุคนธมณี สาขาวิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. รองศาสตราจารย์โกเมศ คันธิก อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา วิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อินทิรา พรมพันธุ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. อาจารย์ ดร.กรกฎ แพทย์หลักฟ้า อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปสัมพันธ์ ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญประชุม (Focus Group) และตรวจสอบคุณภาพรูปแบบกิจกรรม
ศิลปศึกษา

1. ศาสตราจารย์ปิยะแสง จันทร์วงศ์ไพศาล อาจารย์ประจำภาควิชาทฤษฎีศิลป์ คณะ
จิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
2. รองศาสตราจารย์ประภากร สุขคนธมนี่ สาขาวิชาประยุกต์ศิลปศึกษา คณะ
มัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิธรรม โรหิตะสุข อาจารย์สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะ
ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนิวัฒน์ ทองสีดา อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
5. อาจารย์ ดร.ประติมา รัตนบุรณิตระกูล อาจารย์สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะ
ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี

ภาคผนวก ข
หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

MF-04-version-2.0

วันที่ 18 ต.ค. 61

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย SWUEC-G- 190/2565E

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและ ข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อโครงการวิจัยเรื่อง: การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้น การมีส่วนร่วมของชุมชนผู้วิจัย
ชื่อผู้วิจัยหลัก: นางสาว สุปราณี ชมจุมจัน
สังกัด: คณะศิลปกรรมศาสตร์
เอกสารที่รับรอง: 1. แบบเสนอโครงการวิจัย
2. โครงการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

เอกสารที่พิจารณาบทวน

1. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2-วัน/เดือน/ปี 18 พฤษภาคม 2565
2. โครงร่างการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 18 พฤษภาคม 2565
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 18 พฤษภาคม 2565
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วัน/เดือน/ปี 18 พฤษภาคม 2565

(ลงชื่อ).....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หัตถแพทย์หญิงณปภา เอี่ยมจิตรกุล)

กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....

(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/E/G-190/2565

วันที่ให้การรับรอง : 18/05/2565

วันหมดอายุใบรับรอง : 18/05/2566

ที่ อว 8718/

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

31 พฤษภาคม 2565

เรื่อง ขอนแจ้งผลการพิจารณาโครงการวิจัยเลขที่ SWUEC-G-190/2565E
เรียน นางสาว สุปราณี ชมจุมจิ่ง
สิ่งที่ส่งมาด้วย ใบรับรองโครงการวิจัย SWUEC/E/G-190/2565

ตามที่ท่านได้ส่งโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้น การมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎิเงิน โครงการวิจัยเลขที่ SWUEC-G 190/2565E เพื่อรับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ นั้น

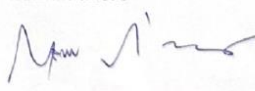
คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ ได้พิจารณาโครงการวิจัยดังกล่าว บัดนี้ คณะกรรมการฯ ให้การรับรองโครงการวิจัยดังกล่าวแล้วเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2565 รายละเอียดดังนี้

Certificate Number	SWUEC/E/G-190/2565
Date of Approval	18 พฤษภาคม 2565 (อายุใบรับรองโครงการวิจัย 12 เดือน)
Date of Expiration	18 พฤษภาคม 2566
Continuing Review	ทุก 12 เดือน (ครบกำหนดส่งรายงานครั้งแรก วันที่ 18 พฤษภาคม 2566)

ในการนี้ คณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ ใคร่ขอความกรุณาให้ผู้วิจัย ส่งรายงานความก้าวหน้าของการวิจัยและต่ออายุการรับรองก่อนกำหนดวันหมดอายุ 30 วัน เพื่อให้เป็นไปตามวิธีดำเนินการมาตรฐาน (SOPs version 2.0) ของคณะกรรมการฯ ทั้งนี้รายละเอียดของเอกสารที่ให้การรับรองตามที่ปรากฏใน Certificate of Approval (Certificate Number SWUEC/E/G-190/2565) ที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
โทรศัพท์ 0-2649-5000 ต่อ 12430
โทรสาร 0-2259-1822

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและหาคุณภาพ

แบบสอบถามโครงการวิจัย

ของนิสิตปริญญาเอก สาขาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง จงทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. เพศ

1. ชาย

2. หญิง

2. อายุ

1. ต่ำกว่า 25 ปี

2. 25 – 35 ปี

3. 36 – 45 ปี

4. 46 – 55 ปี

5. สูงกว่า 55 ปี

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการของชุมชนกุฎีจีน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน โดยมีโครงสร้างเกี่ยวกับประเด็นคำถาม ดังนี้

คำชี้แจง : กรุณาเขียนเครื่องหมาย (✓) ลงใน ในแต่ละข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดช่องเดียวเท่านั้น โดยแต่ละช่องจะแสดงระดับความต้องการดังนี้

✓ = เห็นด้วย

✓ = ไม่เห็นด้วย

ที่	รายละเอียด	ระดับความคิดเห็น	
		เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
1.	ชุมชนกุฎีจีนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต		
2.	ท่านต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน		
3.	ท่านต้องการนำศิลปะมาใช้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน		
4.	ท่านต้องการปลูกฝังให้คนในชุมชนตระหนักและเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม		
5.	ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน		

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้น

คำชี้แจง : กรุณาเขียนเครื่องหมาย (✓) ลงใน ในแต่ละข้อที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด
ช่องเดียวเท่านั้น โดยแต่ละช่องจะแสดงระดับความต้องการดังนี้

5 = มีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด 4 = มีส่วนร่วมในระดับมาก

3 = มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 2 = มีส่วนร่วมในระดับน้อย

1 = มีส่วนร่วมระดับน้อยที่สุด

ความพึงพอใจกิจกรรม/โครงการที่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนภูฎิจีน	ระดับความพึงพอใจ				
	5 มากที่สุด	4 มาก	3 ปาน กลาง	2 น้อย	1 น้อย ที่สุด
1. ท่านสนใจและให้ความสำคัญกิจกรรมของชุมชนที่ผ่านมา					
2. สถานการณ์โควิด-19 ทำให้กิจกรรมภายในชุมชนลดลง					
3. ท่านสนใจเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนผ่านรูปแบบออนไลน์					
4. ท่านมีความพึงพอใจในการจัดและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน					
5. ท่านมีความรู้สึกอย่างไรในภาพรวมของการจัดกิจกรรมของชุมชนที่ผ่านมาทางแก้ไขปัญหาในการประกันคุณภาพการศึกษาของหน่วยงาน					

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ/ข้อค้นพบอื่น ๆ

ขอเสนอแนะในการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตารางที่ ค่าความสอดคล้องของแบบสอบถามโครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรม
ศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎจีน

ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					ค่า IOC	สรุปผล
	1	2	3	4	5		
ตอนที่ 2							
1.ชุมชนกุฎจีนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
2.ท่านต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
3.ท่านต้องการนำศิลปะมาใช้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
4.ท่านต้องการปลูกฝังให้คนในชุมชนตระหนักและเห็นคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
5.ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	+1	0	+1	+1	+1	0.80	สอดคล้อง
ตอนที่ 3							
6.ท่านสนใจและให้ความสำคัญกิจกรรมของชุมชนที่ผ่านมา	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
7.สถานการณ์โควิด-19 ทำให้กิจกรรมภายในชุมชนลดลง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
8.ท่านสนใจเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนผ่านรูปแบบออนไลน์	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
9.ท่านมีความพึงพอใจในการจัดและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
10.ท่านมีความรู้สึกอย่างไรในภาพรวมของการจัดกิจกรรมของชุมชนที่ผ่านมาทางแก้ไขปัญหาในการประกันคุณภาพการศึกษาของหน่วยงาน	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง

แบบสัมภาษณ์ (Interview)

เรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

ผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้นำชาวบ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่อาศัยอยู่และมีบทบาทในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนกุฎีจีน

วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้นำชาวบ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปในการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 การดำเนินการด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนกุฎีจีน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเชิงโครงสร้าง (ผู้นำชุมชน / ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ชุมชน)
เรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

ชื่อผู้วิจัย นางสาวสุปราณี ชมจุมจัง

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สัมภาษณ์

1. การดำเนินการสัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์ เวลา

สถานที่

2. ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์
 รหัส ผู้ให้สัมภาษณ์.....
 ตำแหน่ง
 หน่วยงาน
 อายุ ปี ประสบการณ์ทำงาน ปี วุฒิการศึกษาสูงสุด
 สาขาวิชา คณะ
 สถาบัน
3. ระบุความเชี่ยวชาญ
-
 บทบาท/หน้าที่ต่อชุมชน.....

ตอนที่ 2 การดำเนินการด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชนภูเก็ต

กรอบแนวทางการสัมภาษณ์สำหรับตอบคำถามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภูเก็ต โดยมีโครงสร้างเกี่ยวกับประเด็นคำถาม ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของชุมชน ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ กิจกรรมของชุมชน ศิลปวัฒนธรรม และถ่ายทอดองค์ความรู้
2. ความต้องการจำเป็น ได้แก่ การปลูกฝังคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการต่อยอดองค์ความรู้
3. รูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะในชุมชน กิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน

(ผู้นำชุมชน / ปราชญ์ชาวบ้าน / ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ชุมชน)	
1.	ในชุมชนที่ท่านอยู่มีแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมอะไรบ้าง แหล่งเรียนรู้มีจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่ชัดเจนของชุมชนคืออะไรบ้าง
2.	แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของท่านมีอะไรบ้าง แบ่งออกเป็นกี่ประเภท อย่างไร และมีระบบการบริหารจัดการอย่างไรบ้าง
3.	ถ้าต้องการนำเอกลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมมาสร้างพัฒนาเป็นรูปแบบหรือนวัตกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ควรทำรูปแบบอย่างไร
4.	ในปัจจุบันแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ที่ยังคงรักษาสืบสานอยู่มีรูปแบบลักษณะอย่างไรบ้าง
5.	ในชุมชนมีการจัดการ องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร และจัดให้กับบุคคลประเภทใดบ้าง อย่างไรบ้าง
6.	การจัดการองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนมีความสำคัญและจำเป็นหรือไม่ อย่างไร และสิ่งสำคัญที่ต้องการให้คนในชุมชนและประชาชนทั่วไปเข้าถึงข้อมูลมีอะไรบ้าง
7.	ผู้นำชุมชน/ผู้นำกิจกรรมมีการติดต่อประสานงานกับชุมชนอย่างไรเพื่อให้ความรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมกับผู้เข้ามาเยี่ยมชมหรือท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง
8.	การที่ผู้นำชุมชน/ผู้นำกิจกรรมพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อให้สถานที่เกิดกระบวนการเรียนรู้ เป็นสถานที่เรียนรู้ของประชาชนทั่วไปไม่มีความจำเป็นหรือสำคัญอย่างไรบ้าง
9.	ถ้าต้องการจัดทำรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนภูมิถิ่น ท่านควรคำนึงถึงสิ่งใดบ้างและมีแนวคิดในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมอย่างไรบ้าง
10.	เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ควรทราบมีอะไรบ้าง องค์ความรู้หรือรูปแบบทฤษฎีในการออกแบบการพัฒนาควรมีอะไรบ้าง
11.	ถ้าต้องการให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเสนอแนะ ผู้นำชุมชนควรมีรูปแบบกิจกรรมอย่างไรได้บ้าง
12.	วิธีการหรือรูปแบบกิจกรรมศิลปะที่เชื่อมโยงกับชุมชนเพื่อให้สมาชิกเกิดองค์ความรู้ในเรื่องกระบวนการจัดกิจกรรมควรมีลักษณะอย่างไร และทำอย่างไร

13.	ชุมชนของท่านมีการนำศิลปะเข้ามาช่วยพัฒนาหรือส่งเสริมการจัดกิจกรรมในรูปแบบใดบ้าง มีลักษณะอย่างไร และในการบริหารจัดการมีการนำเสนอแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างไรบ้าง
14.	ชุมชนของท่านมีการดำเนินกิจกรรม/โครงการในการส่งเสริมให้คนในชุมชนคิดแก้ปัญหาและสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขอย่างไรบ้าง หรือแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจตอนนี้อย่างไรบ้าง
15.	แหล่งเรียนรู้ของท่านมีกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมร่วมกันหรือไม่ อย่างไร
16.	แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของท่านมีการจัดประชุม เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
17.	แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของท่านได้รับผลกระทบอย่างไรบ้างในสถานการณ์ของการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ท่านมีแนวคิดในการพัฒนาอย่างไรบ้าง
18.	ท่านต้องการนำศิลปะมาใช้ในการออกแบบหรือจัดกิจกรรมศิลปะในชุมชนลักษณะอย่างไรได้บ้าง และลักษณะควรเป็นอย่างไรบ้าง
19.	การประเมินผลรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาและกิจกรรมศิลปะศึกษาจากโครงการนี้ควรเป็นเช่นไร
20.	ท่านคิดว่ารูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาที่จะนำมาใช้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจะสามารถสร้างองค์ความรู้ ต่อยอดทางการตลาดหรือการท่องเที่ยวของชุมชนได้หรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ/ข้อค้นพบอื่น ๆ

.....

.....

.....

ตาราง ค่าความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเชิงโครงสร้าง (ผู้นำชุมชน / ประชาชนชาวบ้าน / ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ชุมชน)

ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					ค่า IOC	สรุปผล
	1	2	3	4	5		
1. ในชุมชนที่ท่านอยู่มีแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมอะไรบ้าง แหล่งเรียนรู้มีจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่ชัดเจนของชุมชนคืออะไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
2. แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของท่านมีอะไรบ้าง แบ่งออกเป็นกี่ประเภท อย่างไร และมีระบบการบริหารจัดการอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
3. ถ้าต้องการนำเอกลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมมาสร้างพัฒนาเป็นรูปแบบหรือนวัตกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรม ชุมชนให้ดีขึ้น ควรทำรูปแบบอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
4. ในปัจจุบันแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ที่ยังคงรักษาสืบสานอยู่มีรูปแบบลักษณะอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
5. ในชุมชนมีการจัดการ องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและวัฒนธรรมหรือไม่ อย่างไร และจัดให้กับบุคคลประเภทใดบ้าง อย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
6. การจัดการองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนมีความสำคัญและจำเป็นหรือไม่ อย่างไร และสิ่งสำคัญที่ต้องการให้คนใน	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง

ชุมชนและประชาชนทั่วไปเข้าถึงข้อมูลมีอะไรบ้าง							
7. ผู้นำชุมชน/ผู้นำกิจกรรมมีการติดต่อประสานงานกับชุมชนอย่างไรเพื่อให้ความรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมกับผู้เข้ามาเยี่ยมชมหรือท่องเที่ยวอะไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
8. การที่ผู้นำชุมชน/ผู้นำกิจกรรมพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อให้สถานที่เกิดกระบวนการเรียนรู้ เป็นสถานที่เรียนรู้ของประชาชนทั่วไปมีความจำเป็นหรือสำคัญอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
9. ถ้าต้องการจัดทำรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนภูฎีจัน ท่านควรคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง และมีแนวคิดในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
10. เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ควรทราบมีอะไรบ้าง องค์ความรู้หรือรูปแบบทฤษฎีในการออกแบบการพัฒนาควรมีอะไรบ้าง	+1	+1	+1	0	+1	0.8	สอดคล้อง
11. ถ้าต้องการให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และเสนอแนะ ผู้นำชุมชนควรมีรูปแบบกิจกรรมอย่างไรได้บ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
12. วิธีการหรือรูปแบบกิจกรรมศิลปะที่เชื่อมโยงกับชุมชนเพื่อให้สมาชิกเกิดองค์ความรู้ในเรื่องกระบวนการจัดกิจกรรมควรมีลักษณะอย่างไร และทำอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง

13.ชุมชนของท่านมีการนำศิลปะเข้ามาช่วยพัฒนาหรือส่งเสริมการจัดกิจกรรมในรูปแบบใดบ้าง มีลักษณะอย่างไร และในการบริหารจัดการมีการนำเสนอแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
14.ชุมชนของท่านมีการดำเนินกิจกรรม/โครงการในการส่งเสริมให้คนในชุมชนคิดแก้ปัญหาและสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขอย่างไรบ้าง หรือแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจตนเองอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
15.แหล่งเรียนรู้ของท่านมีกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมร่วมกันหรือไม่อย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
16.แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของท่านมีการจัดประชุม เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนหรือไม่ อย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
17.แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของท่านได้รับผลกระทบอย่างไรบ้างในสถานการณ์ของการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ท่านมีแนวคิดในการพัฒนาอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
18.ท่านต้องการนำศิลปะมาใช้ในการออกแบบหรือจัดกิจกรรมศิลปะในชุมชนลักษณะอย่างไรได้บ้าง และลักษณะควรเป็นอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
19.การประเมินผลรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาและกิจกรรมศิลปะศึกษาจากโครงการนี้ควรเป็นเช่นไร	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง

20. ท่านคิดว่ารูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา ที่จะนำมาใช้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จะสามารถสร้างองค์ความรู้ ต่อยอดทาง การตลาดหรือการท่องเที่ยวของชุมชนได้ หรือไม่ อย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
--	----	----	----	----	----	---	----------

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเชิงโครงสร้าง (ชุมชนต้นแบบ Best Practice)
เรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้สัมภาษณ์

1. การดำเนินการสัมภาษณ์

วันที่สัมภาษณ์ เวลา

สถานที่

2. ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ - สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง

หน่วยงาน

อายุ ปี ประสบการณ์ทำงาน ปี วุฒิการศึกษาสูงสุด

สาขาวิชา

สถาบัน

3. ระบุความเชี่ยวชาญ

.....

บทบาท/หน้าที่ต่อชุมชน.....

.....

ตอนที่ 2 การดำเนินการด้านการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

กรอบแนวทางการสัมภาษณ์สำหรับตอบคำถามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีโครงสร้างเกี่ยวกับประเด็นคำถาม ดังนี้

1. ความต้องการจำเป็น ได้แก่ การปลูกฝังคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการต่อยอดองค์ความรู้
2. รูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะในชุมชน กิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. แนวคิด ทฤษฎี รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

(ชุมชนต้นแบบ Best Practice)	
1.	ท่านคิดว่าศิลปะชุมชนมีลักษณะพิเศษอย่างไรบ้างในสภาพสังคมปัจจุบันขณะนี้
2.	ประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมสร้างศิลปะชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้างโปรดช่วยอธิบาย
3.	ในการทำงานศิลปะชุมชนแต่ละครั้งมีการศึกษาข้อมูลของชุมชนอย่างไรบ้าง
4.	แหล่งเรียนรู้หรือผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับศิลปะวัฒนธรรมมีอะไรบ้าง
5.	ชุมชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับงานศิลปะวัฒนธรรมให้ท่านอย่างไรบ้าง
6.	ถ้าต้องการนำเอกลักษณ์ดังกล่าวมาสร้างหรือพัฒนาเป็นนวัตกรรมทางศิลปะวัฒนธรรมชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ควรทำอย่างไร
7.	การติดต่อประสานงานกับชุมชนมีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไรบ้าง
8.	ท่านมีหลักการคัดเลือกหรือนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างสรรค์อย่างไรบ้าง
9.	วิธีการหรือขั้นตอนในการออกแบบเกี่ยวกับการทำงานศิลปะชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง
10.	ถ้าต้องการจัดการบริหารชุมชนให้สามารถเข้าถึงหรือเป็นฐานขององค์ความรู้ ท่านมีรูปแบบการทำอย่างไรบ้าง
11.	อุปสรรคในการจัดการพัฒนาหรือสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนมีอะไรบ้าง
12.	ถ้าต้องการจัดทำรูปแบบกิจกรรมศิลปะ เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ควรคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง
13.	เนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับศิลปะวัฒนธรรมชุมชนที่ท่านต้องการเผยแพร่หรือพัฒนามีอะไรบ้างที่ควรทราบ หรือในส่วนตัวบ้าง
14.	ถ้าต้องการให้คนในชุมชนตระหนัก เห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน จะทำอย่างไรได้บ้าง
15.	ขั้นตอน วิธีการและกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน หรือตระหนักร่วมกันมีอะไรบ้างและทำอย่างไรได้บ้าง
16.	มีกิจกรรมใดบ้างที่ชุมชนทำร่วมกันที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ และตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่น
17.	ถ้าต้องการให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศิลปะวัฒนธรรม และความต้องการของชุมชนจะทำอย่างไรได้บ้าง
18.	ชุมชนเคยมีกิจกรรมในการมีส่วนร่วมหรือไม่ และหากต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนมีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไรได้บ้าง

19.	สื่อ การเผยแพร่ และแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนมีอะไรบ้าง ใช้รูปแบบใดในปัจจุบัน
20.	การประเมินผลของการจัดกิจกรรมมีลักษณะอย่างไร

ตอนที่ 3 ข้อค้นพบอื่น ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์

.....

.....

ตาราง แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเชิงโครงสร้าง (ชุมชนต้นแบบ Best Practice)

ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					ค่า IOC	สรุปผล
	1	2	3	4	5		
1. ท่านคิดว่าศิลปะชุมชนมีลักษณะพิเศษอย่างไรบ้างในสภาพสังคมปัจจุบันขณะนี้	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
2. ประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมสร้างศิลปะชุมชนของท่านเป็นอย่างไรบ้าง โปรดช่วยอธิบาย	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
3. ในการทำงานศิลปะชุมชนแต่ละครั้งมีการศึกษาข้อมูลของชุมชนอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
4. แหล่งเรียนรู้หรือผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมมีอะไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
5. ชุมชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับงานศิลปวัฒนธรรมให้ท่านอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
6. ถ้าต้องการนำเอกลักษณ์ดังกล่าวมาสร้างหรือพัฒนาเป็นนวัตกรรมทางศิลปวัฒนธรรมชุมชนให้ดี	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง

ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					ค่า IOC	สรุปผล
	1	2	3	4	5		
ยิ่งขึ้น ควรทำอะไร							
7.การติดต่อประสานงานกับชุมชนมีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
8.ท่านมีหลักการคัดเลือกหรือนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาสร้างสรรค้อย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
9.วิธีการหรือขั้นตอนในการออกแบบเกี่ยวกับการทำงานศิลปะชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
10.ถ้าต้องการจัดการบริหารชุมชนให้สามารถเข้าถึงหรือเป็นฐานขององค์ความรู้ ท่านมีรูปแบบการทำอย่างไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
11.อุปสรรคในการจัดการพัฒนาหรือสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนมีอะไรบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
12.ถ้าต้องการจัดทำรูปแบบกิจกรรมศิลปะ เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ควรคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
13.เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมชุมชนที่ท่านต้องการเผยแพร่หรือพัฒนามีอะไรบ้างที่ควรทราบ หรือในส่วนใดบ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
14.ถ้าต้องการให้คนในชุมชนตระหนักเห็นคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ ทูทางวัฒนธรรมของชุมชน จะทำอย่างไรได้บ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
15.ขั้นตอน วิธีการและกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันหรือตระหนักร่วมกันมีอะไรบ้างและทำอย่างไรได้บ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง

ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					ค่า IOC	สรุปผล
	1	2	3	4	5		
16. มีกิจกรรมใดบ้างที่ชุมชนทำร่วมกันที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ และตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่น	+1	+1	+1	+1	+1	0.80	สอดคล้อง
17. ถ้าต้องการให้สมาชิกในชุมชนเกิดความเข้าใจประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และความต้องการของชุมชนจะทำได้บ้าง	+1	+1	+1	+1	+1		สอดคล้อง
18. ชุมชนเคยมีกิจกรรมในการมีส่วนร่วมหรือไม่ และหากต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนมีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไรได้บ้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
19. สื่อ การเผยแพร่ และแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนมีอะไรบ้าง ใช้รูปแบบใดในปัจจุบัน	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
20. การประเมินผลของการจัดกิจกรรมมีลักษณะอย่างไร	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง

**ประเมินผลของการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา เรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรม
ศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน**

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล ของผู้ตอบแบบสอบถาม

.....

2. อาชีพ อายุ..... เพศ

3. กิจกรรม ครั้งที่ ชื่อเรื่อง/กิจกรรม

.....

4. วันที่ เดือน พ.ศ.

ตอนที่ 2 แบบประเมินผลการดำเนินการการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้น
การมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

กรอบแนวทางการสัมภาษณ์สำหรับตอบคำถามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา เรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วย
รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน โดยมีโครงสร้างเกี่ยวกับประเด็นคำถาม ดังนี้

1. ผลของการจัดกิจกรรมศิลปศึกษา
2. ด้านเนื้อหา องค์ความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วม
3. การนำไปถ่ายทอดหรือประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง

คำชี้แจง

ให้ท่านประเมินผลของการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษา เรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา ในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบ กิจกรรม ความเป็นระบบ การตัดสินใจ และความร่วมมือ ความชัดเจน และกระบวนการเรียนรู้ว่าผลของการดำเนินการประสบความสำเร็จในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

- 1 หมายถึง ผลการดำเนินการประสบความสำเร็จน้อยที่สุด
- 2 หมายถึง ผลการดำเนินการประสบความสำเร็จในระดับน้อย
- 3 หมายถึง ผลการดำเนินการประสบความสำเร็จในระดับปานกลาง
- 4 หมายถึง ผลการดำเนินการประสบความสำเร็จในระดับดี
- 5 หมายถึง ผลการดำเนินการประสบความสำเร็จในระดับดีมาก

ประเด็นการประเมิน	ระดับความสำเร็จของผลการดำเนินการ				
	ดีมาก	ดี	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ด้านการให้บริการ					
1.1 วิทยากรมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด					
1.2 สามารถชี้แจงและสร้างความเข้าใจในกิจกรรมได้อย่างชัดเจน					
1.3 ความรู้ที่ได้มีประโยชน์ต่อชุมชน					
2. ด้านกระบวนการและขั้นตอนของกิจกรรม					
2.1 การจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรม มีความเหมาะสม					
2.2 ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสม					
2.3 ด้านการประชาสัมพันธ์และบรรยากาศ					
- การประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับ					
- บรรยากาศของการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับ					

- รูปแบบของการจัดกิจกรรม สถานที่					
3. ด้านผลของการจัดกิจกรรม					
3.1 กิจกรรมก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนในระดับ					
3.2 กิจกรรมกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก รักและหวงแหนชุมชนระดับใด					
3.3 กิจกรรมทำให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา					
3.4 กิจกรรมทำให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา					
3.5 กิจกรรมก่อให้เกิดการถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ในชีวิตหรือชุมชนของตนเอง					

1. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับความรู้ เนื้อหาในด้านใดบ้าง

.....

.....

2. กิจกรรมใดที่ท่านชื่นชอบมากที่สุด เพราะเหตุใด

.....

.....

3. รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษามีความน่าสนใจอย่างไรบ้าง

.....

.....

4. รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษามีความเหมาะสมกับการนำมาประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันมากน้อยเพียงใด

.....

.....

5. ท่านสามารถนำองค์ความรู้ไปต่อยอด หรือถ่ายทอดกับชุมชนท่านในรูปแบบใดได้บ้าง

ตาราง ค่าความสอดคล้องขอแบบประเมินผลของการจัดกิจกรรมศิลปะศึกษา เรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น

ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					ค่า IOC	สรุปผล
	1	2	3	4	5		
1. กระบวนการและความเป็นระบบ 1.1 มีกระบวนการวางแผนการปฏิบัติงาน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดย การมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
1.2 มีการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ อย่างเป็นระบบ ชัดเจน	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
1.3 การกำหนดกิจกรรมศิลปะศึกษามีคามเหมาะสม	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
1.4 กิจกรรมปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปะศึกษามีลำดับขั้นตอนที่เหมาะสม	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
1.5 กระบวนการดำเนินการปฏิบัติการบรรลุตามวัตถุประสงค์	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
1.6 กิจกรรมปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
2. การตัดสินใจและความร่วมมือ 2.1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแสดงความคิดเห็นทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการตามแผน การร่วมสังเกตและการท้อนผล	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
2.2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใน ทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง

3. ความชัดเจน	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
3.1 การสร้างความเข้าใจตรงกันต่อการกำหนดแผนปฏิบัติการ							
3.2 การสร้างความเข้าใจตรงกันต่อการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
4. กระบวนการเรียนรู้	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
4.1 ได้รับความรู้ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปะศึกษา							
4.2 ได้รับความรู้จากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปะศึกษา	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
4.3 มีความสามารถในการออกแบบหรือสร้างรูปแบบ	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
4.4 มีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมได้จากการเข้าร่วม	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
4.5 เกิดองค์ความรู้และเครือข่ายความร่วมมือ ภายในและภายนอก ชุมชนรอบข้าง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง

แบบประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบกิจกรรม เรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วย
รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ - สกุล ของผู้ตอบแบบประเมิน
2. อาชีพ อายุ เพศ
3. วันที่ เดือน พ.ศ.

ตอนที่ 2 แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบ
กิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

กรอบแนวทางการสัมภาษณ์สำหรับตอบคำถามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบ
กิจกรรมศิลปศึกษา โดยมีโครงสร้างเกี่ยวกับประเด็นคำถาม ดังนี้

1. ขั้นตอนและกระบวนการออกแบบ สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา
2. แนวคิด ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรม รวมไปถึงตัวอย่างของชุมชนต้นแบบ
3. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน การตัดสินใจ การสร้างและออกแบบเพื่อพัฒนาแหล่ง
เรียนรู้ในชุมชน

คำชี้แจง

ให้ท่านประเมินความพึงพอใจในด้านการให้บริการ ด้านกระบวนการและขั้นตอนของกิจกรรม ว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจในระดับใด โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

- 1 หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด
- 2 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อย
- 3 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง
- 4 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับดี
- 5 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับดีมาก

ประเด็นการประเมิน	ระดับความสำเร็จของผลการดำเนินการ				
	ดีมาก	ดี	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. กระบวนการและความเป็นระบบ					
1.1 มีกระบวนการวางแผนการปฏิบัติงาน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ					
1.2 มีการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ อย่างเป็นระบบ ชัดเจน					
1.3 การกำหนดกิจกรรมศิลปะศึกษามีความเหมาะสม					
1.4 กิจกรรมปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปะศึกษามีลำดับขั้นตอนที่เหมาะสม					
1.5 กระบวนการดำเนินการปฏิบัติการบรรลุตามวัตถุประสงค์					
1.6 กิจกรรมปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้บรรลุวัตถุประสงค์					

2. การตัดสินใจและความร่วมมือ					
2.1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแสดงความ คิดเห็นทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ ตามแผน การร่วมสังเกตและการทบทวนผล					
2.2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกขั้นตอนของ การจัดกิจกรรม					
3. ความชัดเจน					
3.1 การสร้างความเข้าใจตรงกันต่อการกำหนด แผนปฏิบัติการ					
3.2 การสร้างความเข้าใจตรงกันต่อการดำเนินการ ตามแผนปฏิบัติการ					
4. กระบวนการเรียนรู้					
4.1 ได้รับความรู้ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปะศึกษา					
4.2 ได้รับความรู้จากการมีส่วนร่วมในการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปะศึกษา					
4.3 มีความสามารถในการออกแบบหรือสร้างรูปแบบ					
4.4 มีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมได้จากการ เข้าร่วม					
4.5 เกิดองค์ความรู้และเครือข่ายความร่วมมือ ภายใน และภายนอก ชุมชนรอบข้าง					
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ					
.....					
.....					
.....					

ตาราง ค่าความสอดคล้องของแบบประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบกิจกรรม

ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					ค่า IOC	สรุปผล
	1	2	3	4	5		
1. ด้านการให้บริการ	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
1.1 วิทยากรมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอด							
1.2 สามารถชี้แจงและสร้างความเข้าใจในกิจกรรมได้อย่างชัดเจน	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
1.3 ความรู้ที่ได้มีประโยชน์ต่อชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
2. ด้านกระบวนการและขั้นตอนของกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
2.1 การจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรม มีความเหมาะสม							
2.2 ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม มีความเหมาะสม	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
2.3 ด้านการประชาสัมพันธ์และบรรยากาศ	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
- การประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับ							
- บรรยากาศของการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับ							
- รูปแบบของการจัดกิจกรรม สถานที่							
3. ด้านผลของการจัดกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
3.1 กิจกรรมก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนในระดับ							
3.2 กิจกรรมกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึก รักและหวนแหนชุมชนระดับใด	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง

3.3 กิจกรรมทำให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
3.4 กิจกรรมทำให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกิจกรรมศิลปศึกษา	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
3.5 กิจกรรมก่อให้เกิดการถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ในชีวิตหรือชุมชนของตนเอง	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง

แบบบันทึกการสังเกต

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. การประชุมปฏิบัติการวิจัยปฏิบัติการมีส่วนร่วม รอบที่
- ชื่อหัวข้อ
2. วันที่ เดือน พ.ศ. เวลา
3. สถานที่ประชุม
4. ผู้เข้าร่วมประชุม
 - 1)
 - 2)
 - 3)
 - 4)
 - 5)
5. ความพร้อมและบรรยากาศในการจัดสถานที่ประชุม

ตอนที่ 2 ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการประชุมปฏิบัติการการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

1. ชั้นการวางแผน
 - 1.1 ความสัมพันธ์
 - การสร้างความสัมพันธ์

- การสร้างความไว้วางใจ

- ข้อมูลอื่น ๆ

1.2 การมีส่วนร่วม

- ความสามารถในการสื่อสาร

- การเปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น

- การมองประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน

- กระบวนการตัดสินใจร่วมกัน

- การมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการ

- ระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมและความเต็มใจในการปฏิบัติงาน

- ข้อมูลอื่น ๆ

1.3 ภารกิจที่เป็นความผูกพันร่วมกัน

- ผลการดำเนินงานกิจกรรมก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

- ผลการจัดกิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดเอาไว้หรือไม่ อย่างไร และกิจกรรมมีลักษณะเป็นอย่างไร

.....

.....

- ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นอย่างไร

.....

.....

1.4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

ตาราง ค่าความสอดคล้องของแบบบันทึกการสังเกต

ประเด็นการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญคนที่					ค่า IOC	สรุปผล
	1	2	3	4	5		
1. ขั้นการวางแผน	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
1.1 ความสัมพันธ์							
- การสร้างความสัมพันธ์							
- การสร้างความไว้วางใจ							
1.2 การมีส่วนร่วม	+1	+1	+1	+1	+1	1	สอดคล้อง
- ความสามารถในการสื่อสาร							
- การเปิดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น							
- การมองประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน							
- กระบวนการตัดสินใจร่วมกัน							
- การมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการ							
- ระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมและความเต็มใจในการปฏิบัติงาน							

ภาคผนวก ค
ตาราง สรุปผลการประเมินรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา
โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูฏิจิน

ข้อ	รายการประเมิน	ผลการประเมิน		
		\bar{x}	S.D.	แปลความหมาย
ด้านบริบท (Context) ของรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา				
1	รูปแบบมีความสอดคล้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนภูมิถิ่น	4.80	0.40	มากที่สุด
2	รูปแบบมีความสอดคล้องกับเป้าหมายความต้องการชุมชนภูมิถิ่น	4.40	0.49	มาก
3	รูปแบบมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา	4.20	0.40	มาก
ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา				
4	วัตถุประสงค์สอดคล้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น	4.60	0.49	มากที่สุด
5	หลักการ แนวคิด ทฤษฎี มีความชัดเจน และครอบคลุมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น	4.40	0.49	มาก
ด้านกระบวนการ (Process) รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา				
6	กระบวนการแสดงลำดับขั้นตอนได้ชัดเจน	4.40	0.49	มาก
7	กระบวนการแต่ละขั้นตอนสอดคล้องกับเป้าหมาย	4.80	0.40	มากที่สุด
8	กระบวนการเหมาะสมกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น	4.20	0.40	มาก
9	กระบวนการเหมาะสมกับมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น	4.00	0.63	มาก
10	กระบวนการเหมาะสมกับชุมชนภูมิถิ่น	4.20	0.40	มาก
11	กระบวนการเหมาะสมในการแก้ไขปัญหา ความต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น	4.80	0.40	มากที่สุด
ด้านผลผลิต (Product) รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา				
12	รูปแบบมีกระบวนการครบถ้วนตามรายการลำดับที่กำหนด	4.80	0.40	มากที่สุด
13	รูปแบบสามารถบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้	4.40	0.49	มาก
14	รูปแบบตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนภูมิถิ่น	4.40	0.49	มาก
ด้านผลลัพธ์ (Outcomes) รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา				
15	ผู้เข้าร่วมโครงการได้รับความรู้ กระบวนการสร้างรายได้	4.20	0.40	มาก
16	ผู้เข้าร่วมเกิดกระบวนการเรียนรู้	4.20	0.75	มาก

ข้อ	รายการประเมิน	ผลการประเมิน		
		\bar{x}	S.D.	แปล ความหมาย
17	รูปแบบตอบสนองการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น	4.60	0.49	มากที่สุด
		4.44	0.47	มาก

ภาคผนวก ง
ภาพการเข้าร่วมกิจกรรมศิลปศึกษา

ภาพการเข้าร่วมกิจกรรมศิลปศึกษาและผลงานกิจกรรมศิลปศึกษา

ภาคผนวก จ
เล่มคู่มือการใช้งานรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

เล่มคู่มือการใช้งานรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

คำนำ

รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎิจีนเล่มนี้จัดทำขึ้นสำหรับชุมชนกุฎิจีน เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎิจีน ปลุกฝังให้สมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความรัก ความหวงแหนและความภาคภูมิใจในความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นพหุทางวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น พร้อมกับการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา ประกอบไปด้วย ขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ PADIE Model โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกุฎิจีน (P = Participation)

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกุฎิจีน ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย (Target/Goal) ร่วมกันกำหนดหลักการ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ (A=Analysis)

การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ สารการเรียนรู้ ลักษณะของผู้เข้าร่วมกิจกรรม สื่อ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการสร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design)

การมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เกี่ยวกับชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ รูปแบบการเรียนรู้ การประเมิน ระยะเวลา ชิ้นงาน และสถานที่เรียนรู้ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 รู้รอบศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนกุฎิจีน (แผนที่กุฎิจีน)

กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (โปสเตอร์)

กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงานศิลป์ (โลโก้ตราปั้ม)

กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลป์กุฎิจีน (เพ้นท์กำแพง)

กิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะกับชุมชนกุฎิจีน

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement)

การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎิจีน

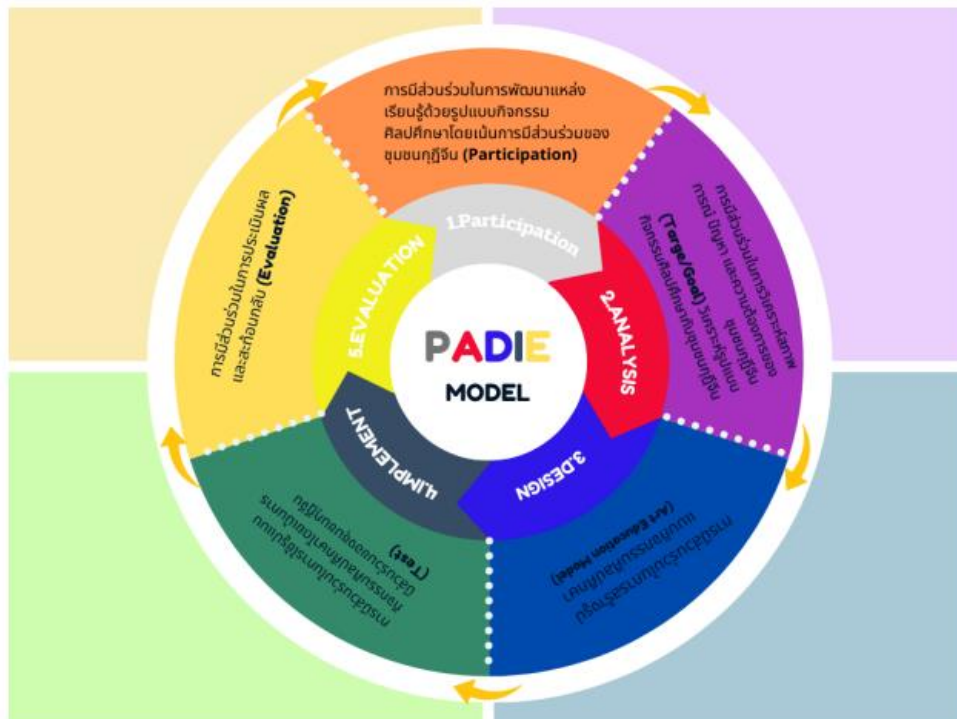
ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (E = Evaluation)

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ประกอบด้วย ชิ้นงาน แบบประเมินผลการจัดโครงการวิจัย แบบประเมินความพึงพอใจ

ผู้จัดทำมีความมั่นใจว่า รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎิจีนเล่มนี้ จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนกุฎิจีนสามารถนำไปใช้ในการถ่ายทอด เผยแพร่ การเรียนการสอน และประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุปราณี ชมจุมจั่ง

รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกวีจีน

ภาพที่ 1 PADIE Model

จากภาพ แสดงลักษณะขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้รูปแบบ PADIE Model โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกวีจีน (P = Participation)
- ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ (A=Analysis)
- ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (D = Design)
- ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา (I = Implement)
- ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (E = Evaluation)

รายละเอียดดังนี้

หลักการและแนวคิด

มูลนิธิชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร เป็นแหล่งรวมศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทูทางวัฒนธรรม แต่เนื่องด้วยการเติบโตทางสังคมเมืองทำให้ผู้คนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งการจะยังคงดำรงไว้ซึ่งศิลปะและวัฒนธรรม รวมถึงภูมิปัญญา แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ ร่วมกันพัฒนาให้ยังคงอยู่และเพิ่มสิ่งใหม่เข้ามาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน และอนาคต การบวนการจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะปลูกฝังให้เด็ก เยาวชน คนในชุมชนเห็นความสำคัญ สอดคล้องกับ การจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาแนวคิดทฤษฎีกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (สุวิมล คำนวน, 2561 และ วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์, 2561) สรุปได้ เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนการวางแผน/เตรียมการ ขั้นตอนการดำเนินการ และขั้นตอนการประเมินผล สามารถนำแนวคิดทฤษฎีนี้มาใช้ในการบูรณาการ ประยุกต์ใช้ในการออกสร้างรูปแบบ ซึ่งองค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1) หลักการ เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอน โดยถูกกำหนดขึ้นมาให้มีรายละเอียดที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการนำไปใช้ออกแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับทศนา แชมณี (2550) ที่กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่ดีควรมีแนวคิดหรือหลักการพื้นฐานรองรับ สอดคล้องกับ Joyce & Weil (1996) ที่กล่าวว่าหลักการจะถูกใช้ในการกำหนดขั้นตอนการเรียนการสอนของรูปแบบการเรียนการสอน และสอดคล้องกับ Arend (1999) ที่กำหนดให้หลักการเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาไทยและการพัฒนาประเทศไทย (Thailand 4.0) ใน 12 อุตสาหกรรม ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. 2564 – 2569 แผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนและสอดคล้องกับปรัชญาอุดมศึกษาไทยและระบบอุดมศึกษาใหม่ด้านการสร้างบัณฑิตและพัฒนากำลังคน ที่กำหนดไว้ว่า “การอุดมศึกษาไทย มุ่งเน้นสร้างบัณฑิตและพัฒนาากำลังคนในทุกช่วงวัย (Lifelong Learning) ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และสมรรถนะ (Competency) ที่จำเป็น และรองรับสังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน (Disruption) ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้เป็นอย่างดี รวมถึงเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (Competitiveness) ของประเทศในระดับสากล แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีความรัก และภูมิใจสถาบัน วัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงามของชาติ ทั้งนี้ ในการสร้างบัณฑิตและพัฒนาากำลังคนต้องร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชนอย่างใกล้ชิด”

2) วัตถุประสงค์ เป็นองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายของรูปแบบการเรียนการสอนและเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการกำหนดหลักการของรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความเป็นไปได้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกันกับ Joyce & Weil (1996) ที่กำหนดให้วัตถุประสงค์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนที่ระบุถึงความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งวัตถุประสงค์ของรูปแบบคือ เพื่อบ่มเพาะและเพิ่มขีดความสามารถของกำลังคนทุกช่วงวัยทำงานวิถีใหม่ที่สูงขึ้น และหรืออาชีพวิถีใหม่ตอบสนองทันความต้องการของชุมชน ความร่วมสมัย (Contemporary) ของภาคการผลิตบริการ รัฐ และชุมชนและสังคม ที่เปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน

3) เนื้อหา เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะที่ถูกใช้ในการถ่ายทอดให้กับผู้เรียน เพื่อให้

เกิดผลการเรียนรู้และบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายที่ตั้งไว้ เนื้อหายังถูกใช้ในการพิจารณาเพื่อออกแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอน รูปแบบกิจกรรม ชุมชนภูมิถิ่นถือเป็นแหล่งของพหุทางวัฒนธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ การนำเนื้อหาเหล่านี้มาใช้ในการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการใช้สถานที่ ชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน การต่อยอดองค์ความรู้ด้านสื่อประชาสัมพันธ์ สื่อสร้างสรรค์ การออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่าย สร้างรายได้ รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สวยงาม น่าสนใจ ทำให้เกิดความรักและภูมิใจในชุมชนของตนเอง

4) กระบวนการจัดการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบที่แสดงถึงขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับ Arends (1999) และ Joyce, Weil, & Calhoun (2004) ที่กำหนดให้วิธีการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน และสอดคล้องกับ Joyce & Weil (1996) ที่กำหนดให้กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินการเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งได้มาจากการนำเอาหลักการมาออกแบบเป็นขั้นตอนการเรียนการสอนและรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งนำเอาเนื้อหาและการวัดและประเมินผลมารวมพิจารณาเพื่อออกแบบด้วยเช่นกัน ซึ่งมีลักษณะกิจกรรมที่ผสมผสานกันระหว่างกิจกรรมแบบเผชิญหน้ากันในสถานที่จริงและกิจกรรมแบบออนไลน์และมีขั้นตอนการเรียนการสอนที่ได้จากการนำเอาหลักการและเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือมาประยุกต์ใช้ ซึ่งการนำเอาหลักการและเทคนิคของการเรียนรู้แบบร่วมมือมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสานนั้น สอดคล้องกับ Carman (2005) และ Bamum & Paarmann (2002) ที่กำหนดให้การทำงานร่วมกัน (Collaboration) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการเรียนรู้แบบผสมผสาน และจัดการเรียนการสอนที่สามารถสนองต่อความต้องการลักษณะการเรียนรู้แบบตามอัธยาศัย การเรียนรู้ตลอดชีวิต

5) การวัดและประเมินผล เป็นองค์ประกอบที่จะแสดงให้เห็นถึงผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและทำให้ทราบว่าการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และยังใช้ในการพิจารณาเพื่อออกแบบรายละเอียดของขั้นตอนการเรียนการสอนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ Joyce & Weil (1996) ที่กำหนดให้การวัดและประเมินผลเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนที่จะทำให้เกิดถึงประสิทธิภาพของรูปแบบการเรียนการสอน ดูจากผลของการวัดและประเมินผล ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะมีการวัดและประเมินผลในแต่ละกิจกรรมจากผลงาน การสังเกตการณ์ การมีปฏิสัมพันธ์การโต้ตอบ หรือการประเมินตามสภาพจริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น
2. เพื่อวิเคราะห์ผลการใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนภูมิถิ่น
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อกระบวนการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สาระการเรียนรู้

- 1) ศิลปะและวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ประวัติความเป็นมา ความหลากหลายทางด้านพหุศิลปะและวัฒนธรรม เชื้อชาติ การดำรงอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ของชุมชน งานศิลปกรรมทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม อาหาร เชื้อชาติ ฯ ตลอดจนถึงที่อยู่อาศัย สถานที่ประกอบกิจกรรม สถานที่ที่

เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ การแสดงออกทางด้านศิลปะ เป็นต้น

- 2) แหล่งเรียนรู้ของชุมชน คือสถานที่สำคัญหรือแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่รวบรวมองค์ความรู้ที่ได้รับการสั่งสม ถ่ายทอดและพัฒนาจากประสบการณ์ความรู้ความสามารถของคนในชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย
- 3) รูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา คือรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล โดยรูปแบบการสอนเป็นการสอนแบบผสมผสาน การสอนแบบออนไซต์ (Onsite) และออนไลน์ (Online) โดยการใช้ศิลปะเป็นตัวหลักในการดำเนินการบูรณาการเข้ากับแนวคิดผสมผสานการใช้สถานที่เป็นฐานในการศึกษา (Place-Based Education) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาชุมชน ตลอดจนการสร้างคามยั่งยืนทั้งทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม
- 4) สื่อสร้างสรรค์เพื่อต่อยอดเชิงพาณิชย์ การสอนศิลปศึกษาที่เป็นการต่อยอดเพื่อสร้างรายได้ เช่น การออกแบบลวดลายเพื่อนำเพิ่มมูลค่า ให้กับสินค้าของชุมชน การสร้างเรื่องราว Story Telling จากงานศิลปะบนกำแพง ประชาสัมพันธ์ชุมชนโดยการทำสื่อในรูปแบบออนไลน์ และสร้างแผนที่ชุมชน Map ประชาสัมพันธ์ชุมชน และเชิญชวนให้ชุมชนจัดนิทรรศการเปิดบ้าน Open Home เกิดการเผยแพร่ชุมชนมีรายได้ จากการเข้ามาเรียนรู้ ศึกษา เยี่ยมชม เกิดการซื้อขายสินค้าหรือเกิดการกระจายรายได้ในชุมชน

การจัดการเรียนรู้

การออกแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐาน ดังนี้

- 1) เชื่อมโยงผู้เรียนกับชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและซาบซึ้งในคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรม ศิลปะและวัฒนธรรม ผ่านการพูดคุยสอบถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน และในอนาคตที่ต้องการอนุรักษ์ สืบต่อต่อไปของชุมชน
- 2) การค้นคว้าเกี่ยวกับชุมชน ให้ผู้เรียนสำรวจ เกี่ยวกับชุมชนซึ่งเป็นเนื้อหาสาระและแนวคิดในการนำมาพัฒนา สร้างรูปแบบกิจกรรม เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและเปิดโอกาสให้ตั้งคำถาม ตรวจสอบ และยืนยันความเข้าใจแนวคิดของผู้เรียน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม สำรวจพื้นที่ชุมชนจริงและการทำแผนที่ชุมชนที่ถือเป็นปัจจุบัน
- 3) ศึกษาค้นคว้าแบบองค์รวม วิทยากร/ผู้สอนตั้งคำถามเกี่ยวกับสถานที่ในชุมชนเพื่อให้ผู้เรียน/ผู้เข้าร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาท ประวัติศาสตร์ รายละเอียด การอธิบายชี้แจง และความต้องการของชุมชน ผู้เรียน/ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสำรวจเรื่องราว เอกลักษณ์ต่าง ๆ ของชุมชน แหล่งเรียนรู้ผ่านการออกแบบในรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษา การออกแบบ การจัดนิทรรศการ การออกแบบสื่อ การออกแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบในเชิงพาณิชย์
- 4) การมีส่วนร่วมในชุมชน ผู้เรียน/ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วมกับคนในชุมชน เพื่อเสนอ ออกแบบ สร้าง สำรวจ และจัดการองค์ความรู้ เผยแพร่ความรู้ เพื่อต่อยอดสร้างรายได้ต่อไป

สื่อและแหล่งเรียนรู้

ภาพตัวอย่าง สื่อโปสเตอร์ แผนที่ชุมชน การออกแบบลวดลายบนบรรจุภัณฑ์ การเพ้นท์บนกำแพงของชุมชนต้นแบบ และสถานที่สำคัญของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ ประเภทจิตรกรรม ศิลปะและวัฒนธรรมในชุมชน เช่น ชุมชนสามแพร่ง ชุมชนบางไผ่ไก่ ชุมชนวัดประยูรวงศาวาส เป็นต้น ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ชุมชน การออกแบบเชิงพาณิชย์ การจัดนิทรรศการศิลปะชุมชน เช่น ชุมชนตลาดน้อย ชุมชนคลองบางหลวง เป็นต้น

การประเมินผล

การวัดผลประเมินผลทุกครั้งที่เกิดกิจกรรม การประเมินตามสภาพจริงเป็นการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ สอบถาม เป็นต้น ทักษะการทำงาน ความสามารถในการแก้ไขปัญหา และการแสดงออกที่เกิดจากการร่วมกันการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจากการปฏิบัติในสภาพจริง อยู่บนพื้นฐานแนวคิดการเรียนรู้การใช้พื้นที่เป็นฐาน เน้นการเรียนรู้แบบนอกห้องเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

ลักษณะผู้เรียน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ชุมชนกุฎีจีน จำนวน 30 คน แบ่งออกเป็น (อายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป) ชุมชนกุฎีจีนตัวแทนของผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ จำนวน 15 คน และนักศึกษาจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เขตธนบุรี (กศน.) จำนวน 15 คน (เป็นสมาชิกในชุมชนกุฎีจีน) โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งจะใช้ระยะเวลาประมาณ 6 ชั่วโมง/วัน (วันเสาร์และวันอาทิตย์) จำนวน 5 สัปดาห์ รวมทั้งหมด 30 ชั่วโมง

ตารางจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยอธิบายเกี่ยวกับ ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ วิธีการเรียนรู้ การประเมินการเรียนรู้ ระยะเวลา ชิงงานและสถานที่ ดังตาราง

ลำดับที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เนื้อหาสาระ	วิธีการ	ประเมินการเรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)	ชิงงาน/ภาระงาน	สถานที่	หมายเหตุ
1	เตรียมความพร้อม ความรู้ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภูเก็ต (แผนกผู้จีน)	- แนะนำ อธิบาย ชี้แจงการเข้าร่วม กิจกรรม/กิจกรรม ศิลปศึกษา	- อธิบายเกี่ยวกับ รูปแบบกิจกรรม ศิลปศึกษา (Online/Onsite)	- พูดคุย/ อธิบาย/ ชี้แจง และ ให้อบรมตาม แสดงความคิดเห็น	-	30 นาที	-	ชุมชนภูเก็ต	(Online/ Onsite)
	กิจกรรมที่ 1 วิวัฒนาการศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภูเก็ต (แผนกผู้จีน)	- รู้จักชุมชนของภูเก็ต - ที่มาของศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภูเก็ตมีส่วนร่วม	- วัสดุ/อุปกรณ์ - ขั้นตอนการ ออกแบบ - ขั้นตอนการทำงานศิลปะ - การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเบื้องต้น	- พูดคุย - อธิบาย - ศิลปะ/ ยกตัวอย่าง ผลงาน - รมมือปฏิบัติจริง - ดำรงพื้นที่ชุมชนจริง	-	6	ชิ้นงานที่ 1 แผนที่ชุมชนภูเก็ต	ชุมชนภูเก็ต	(Onsite)

สัปดาห์ที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เนื้อหาสาระ	วิธีการ	ประเมินการ เรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)	ชิ้นงาน/ ภาระงาน	สถานที่	หมายเหตุ
2	กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์ (ใบเสตอร์)	-ช่องทาง ประชาสัมพันธ์ ชุมชนให้เป็นที่รู้จัก มากขึ้น	-วิสัย/อุปกรณ์ -ขั้นตอนการ ออกแบบ -ขั้นตอนการ ทำงานศิลปะ -ขั้นตอนการ ออกแบบสื่อ สร้างสรรค์	-พูดคุย -อธิบาย -สาธิต/ ยกตัวอย่าง ผลงาน -ลงมือ ปฏิบัติจริง	-สังเกต พฤติกรรม เช่น ถาม/ ตอบ	6	ชิ้นงานที่ 2 สื่อสร้างสรรค์	ชุมชนภูมิจีน (Online/ Onsite)	
3	กิจกรรมที่ 3 สวดสายงานศิลป์ (สวดไหว้พระ)	-เพื่อใช้ศิลปะศึกษา ออกแบบได้	-วิสัย/อุปกรณ์ -ขั้นตอนการ ออกแบบ -ขั้นตอนการ ทำงานศิลปะ -ออกแบบ สวดสายเพื่อ สร้าง อัตลักษณ์ใน เชิงพาณิชย์	-พูดคุย -อธิบาย -สาธิต/ ยกตัวอย่าง ผลงาน -ลงมือ ปฏิบัติจริง	-สังเกต พฤติกรรม ชิ้นงานการ ออกแบบ	6	ชิ้นงานที่ 3 ออกแบบ สวดสาย	ชุมชนภูมิจีน Onsite	

ลำดับที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เนื้อหาสาระ	วิธีการ	ประเมินการ เรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)	ชิ้นงาน/ ภาระงาน	สถานที่	หมายเหตุ
4	กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์ บนงานศิลปะ ภูมิจีน (พื้นที่กำแพง)	-เพื่อนำเสนอ ร่วมกับศิลปะและ วัฒนธรรมภายใน ชุมชน	-วัสดุ/อุปกรณ์ -ขั้นตอนการ ออกแบบ -ขั้นตอนการ ทำงานศิลปะ -การจัด องค์ประกอบ ภาพ	-พูดคุย -อธิบาย -สาธิต/ ยกตัวอย่าง ผลงาน -ลงมือ ปฏิบัติจริง -พื้นที่ภาพ พบกำแพง	สังเกต พฤติกรรม ชิ้นงานการ ออกแบบ	6	ชิ้นงานที่ 4 เห็นภาพบน กำแพง	ชุมชนภูมิจีน	Onsite
5	กิจกรรมที่ 5 นิทรรศการศิลปะ กับชุมชนภูมิจีน	-เพื่อทัศนคติที่ดีต่อ ศิลปะศึกษาและ ชุมชนภูมิจีน	-การจัด นิทรรศการศิลปะ -นำเสนอผลงาน ทั้งหมด -ประชาสัมพันธ์ เชิญชม/ เผยแพร่แหล่ง เรียนรู้ในชุมชน รูปแบบกิจกรรม ศิลปะศึกษา	-พูดคุย -อธิบาย -สาธิต/ ยกตัวอย่าง ผลงาน -ลงมือ ปฏิบัติจริง	สังเกต พฤติกรรม ชิ้นงานการ ออกแบบ แบบประเมิน ความพึง พอใจ	6	ชิ้นงานที่ 5 ภาพการจัด นิทรรศการ ชุมชน	ชุมชนภูมิจีน	(Online/ Onsite)

ลำดับที่	ชื่อกิจกรรม	วัตถุประสงค์	เนื้อหาสาระ	วิธีการ	ประเมินการ เรียนรู้	ระยะเวลา (ชั่วโมง)	ชิ้นงาน/ ภาระงาน	สถานที่	หมายเหตุ
	สรุป	สรุปองค์ความรู้ และสะท้อนกลับ ประเมินความพึง พอใจ	สรุปองค์ความรู้ที่ ได้จากบทเข้า ร่วมกิจกรรมใน ชุมชนผู้ใจ	พูดคุย สอบถาม และร่วมกัน สรุป อภิปราย	-แบบ ประเมินผล การจัด กิจกรรม -แบบ ประเมิน ความพึง พอใจ	30 นาที		ชุมชนผู้ใจ	(Online/ Onsite)

แผนการจัดการเรียนรู้
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎจีน

กิจกรรมที่ 1 รื้อศิลปปะและวัฒนธรรมชุมชนกุฎจีน (แผนที่กุฎจีน)
สาระสำคัญ (Concept)
<p>การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปศึกษาในศตวรรษที่ 21 ทั้งผู้สอนและผู้เรียนจะต้องการปรับเปลี่ยนวิธีการให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งเป็นการใช้รูปแบบและแนวคิดผสมผสานการใช้สถานที่เป็นฐานในการศึกษา (Place-Based Education) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และสร้างองค์ความรู้จากการมีส่วนร่วมในชุมชนผ่านกิจกรรมศิลปศึกษา</p> <p>ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนกุฎจีน</p> <p>กุฎจีน เป็นแหล่งรวมมรดกทางวัฒนธรรมคือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย โดยคนกลุ่มแรกที่จะไม่กล่าวถึงไม่ได้เลยคือ กลุ่มคนจีน ย่านกุฎจีน ถือได้ว่าเป็นย่านของคนจีนที่ใหญ่และเก่าแก่ที่สุดหนึ่งในฝั่งธนบุรี ชาวจีนที่นี่ส่วนใหญ่เดิมเป็นชาวจีนฮกเกี้ยนในหนังสือ ธนบุรี เมื่อเจ้าพระยากรุงธนบุรีตั้งเมืองธนฯ เป็นราชธานี รวบรวมผู้คนที่แตกต่างกันกระจายให้มาอยู่ที่กรุงธนฯ จึงโปรดให้พวกจีนพระนครหรืออยุธยาที่บ้านเรือนอยู่ข้างเหนือคลองกุฎจีนตรงที่วัดกัลยาณมิตร มีจีนอีกพวกหนึ่งดูเหมือนจะเข้ามาจากเมืองเขมรเพราะหัวหน้าเป็นพระยาราชาเศรษฐี โปรดให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำทางฝั่งตะวันตก ตรงที่สร้างพระบรมมหาราชวัง แล้วย้ายลงไปอยู่สำเพ็งเมื่อสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ (ณรงค์ชัย เจริญสุข, 2557) เกิดความเป็นพหุทางศิลปะและวัฒนธรรมที่หลากหลาย เกิดเป็นงานศิลปะทางทัศนศิลป์ งานสถาปัตยกรรม เช่น บ้านเรือน การแกะสลักไม้บนศาลเจ้าเกียนอันเกงซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์จนได้รับการขึ้นชื่อเป็นโบราณสถาน เป็นต้น</p>
วัตถุประสงค์
<ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้ 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับแผนที่แหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้ 3) สามารถบอกการนำงานศิลปะไปใช้พัฒนาในชุมชนได้
เนื้อหาสาระ
<p>ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนกุฎจีน</p> <p>กุฎจีนเป็นชุมชนเก่าแก่มากครั้งอยุธยาและสืบเนื่องมาโดยตลอดมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีกลุ่มคนจีนกลุ่มคนต่างศาสนาอาศัยอยู่ปะปนกันไป และยังเชื่อมต่อกับถิ่นฐานชุมชนขุนนางตระกูลขุนนาง จึงมีสถานที่สำคัญหลายแห่ง ประกอบไปด้วย โบสถ์ฝรั่ง ชมมฝรั่งกุฎจีน ศาลเจ้า</p>

พิพิธภัณฑ์ รวมไปถึงบ้านเรือนของผู้ที่มีตระกูลที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ ได้แก่ วัดขวางตากุ้ง (กุฎีจีน) ชนม์ฝรั่งกุฎีจีน ร้านหลนยาเป่า ร้านป่าอำพรธรณ ร้านป่าเล็ก บ้านสกุลทอง พิพิธภัณฑ์บ้านกุฎีจีน ร้านอนุสิงห์ เรือนจันทนภาพ เรือนชนมบังซิง และศาลเจ้าเกียนอันเกง

วิธีการจัดทำแผนที่ชุมชนโดยการสำรวจชุมชน

1. ลงพื้นที่พูดคุยและสำรวจ สัมภาษณ์ชุมชนเกี่ยวกับสถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนอยู่ที่ใดบ้าง เช่น พิพิธภัณฑ์กุฎีจีน ศาลเจ้าเกียนอันเกง โบสถ์ขวางตากุ้ง บ้านชนมบังซิง เรือนจันทนภาพ ชนม์ฝรั่งกุฎีจีน เป็นต้น
2. ลงข้อมูลหรือจดบันทึกพื้นฐานว่าจะต้องเดินทางไปเส้นทางใดบ้าง
3. ถ่ายภาพและจดบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดในพื้นที่ชุมชน
4. ร่างภาพ บันทึกข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจ พร้อมทั้งทำสัญลักษณ์พร้อมคำอธิบาย เช่น สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ ถนน เป็นต้น
5. นำภาพที่ร่างมาออกแบบในโปรแกรมเพื่อสร้างเป็นภาพรูปแบบ Infographic/ออกแบบ
6. นำเสนอผลงานที่ร่วมกันออกแบบ เผยแพร่บนสื่อออนไลน์ เช่น facebook page เพ้นท์บนกำแพง แผ่นพับแผนที่ เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ 1-3 **รอบรู้ทั่วกุฎีจีน** (การใช้คำถามกระตุ้นการคิด, การอธิบาย, สาธิตการถ่ายภาพ, วิดีโอ, ลงมือปฏิบัติจริง ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน)

ขั้นนำ เป็นการเล่าเพื่อทบทวนหรือทวนความจำ ความรู้เดิมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. วิทยากรเล่าเรื่องเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนกุฎีจีน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. วิทยากรและผู้เข้าร่วมร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ เกี่ยวกับชุมชนกุฎีจีน
3. วิทยากรแนะนำแหล่งเรียนรู้ หรือร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาด้วย

รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา

ขั้นสอน เป็นขั้นที่เชื่อมโยงความรู้เดิมกับการส่งเสริมองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้

4. วิทยากรอธิบายเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ความสำคัญ การพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สนใจกับผู้คนทั้งในและภายนอกชุมชน
5. วิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรมเดินชมรอบ ๆ ชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเก็บภาพถ่าย วิดีโอ
6. นำภาพถ่ายและวิดีโอที่บันทึกไว้ มาร่วมกันอภิปราย

<p>7. ร่างภาพสถานที่สำคัญของชุมชน กำหนดจุดและสถานที่ต่าง ๆ เช่น แหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะ ด้านสถาปัตยกรรม ด้านศิลปะและวัฒนธรรม เป็นต้น</p> <p>8. วิจัยการสาธิต อธิบาย และยกตัวอย่างผลงานของแผนที่ชุมชน พร้อมทั้งให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่างภาพแผนที่ชุมชนร่วมกัน</p> <p>ขั้นสรุป เป็นการสรุปสิ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ในกิจกรรมและการนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนของตนเอง</p> <p>9. นำภาพร่างแผนที่ชุมชนมาร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เสนอแนะ เพิ่มเติม</p> <p>10. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ข้อคิดเห็น สรุปผลการจัดกิจกรรมร่วมกันเกี่ยวกับการจัดทำกิจกรรมแผนที่ชุมชน นำภาพร่างไปออกแบบในคอมพิวเตอร์และส่งโรงพิมพ์จัดพิมพ์เป็นแผนที่ชุมชน ต่อไป</p>			
การวัดและประเมินผลการเรียนรู้			
<p>ชิ้นงานสำหรับผลการประเมิน ชิ้นงานที่ 1 รื้ออบศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภูมิถิ่น (แผนที่ภูมิถิ่น)</p> <p>เกณฑ์การประเมิน</p>			
ประเด็น	วิธีการวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์
วัตถุประสงค์			
1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้	- สังเกตจากการตอบคำถาม	- คำถาม	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70
2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับแผนที่แหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้	- ตรวจสอบงาน	- แบบประเมินชิ้นงาน	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70
3) สามารถบอกการนำงานศิลปะไปใช้พัฒนาในชุมชนได้	- สังเกตจากการตอบคำถาม	- คำถาม	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70

เครื่องมือวัดและประเมิน

เกณฑ์การให้คะแนน

ชิ้นงานที่ 1 เรื่อง รูบศิลป์และวัฒนธรรมชุมชนภูเก็ต (แผนที่ภูเก็ต)

ประเด็นการประเมิน	เกณฑ์การให้คะแนน			
	4	3	2	1
ความถูกต้องสมบูรณ์ (4 คะแนน)	เนื้อหาและ ผลงานมี ความสัมพันธ์กัน ตรงประเด็น ถูกต้องสมบูรณ์ ครบถ้วน	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน และถูกต้อง สมบูรณ์	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน บางส่วน	เนื้อหาและผลงาน ไม่มีความสัมพันธ์ กัน
ความประณีตสวยงาม (3 คะแนน)		ผลงานมีความ ประณีต เรียบร้อย สวยงาม	ผลงานมีความ ประณีตสวยงาม เป็นบางส่วน	ผลงานเรียบร้อย เล็กน้อย
ความน่าสนใจของ ผลงาน (3 คะแนน)		เป็นงานทัศนศิลป์ ที่ดี มีรูปร่างรูปทรง น่าสนใจ	เป็นงานทัศนศิลป์ ที่ดี	เป็นงานทัศนศิลป์

เกณฑ์การตัดสินผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ผ่าน 70%)

ระดับคะแนน 10 – 7 หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนผ่านเกณฑ์การประเมิน

ระดับคะแนน 6 – 0 หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

บันทึกผลหลังการจัดการเรียนรู้

ชุมชน	ผลการจัดการเรียนรู้	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางแก้ไข/ ข้อเสนอแนะ
.....
.....

สื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้

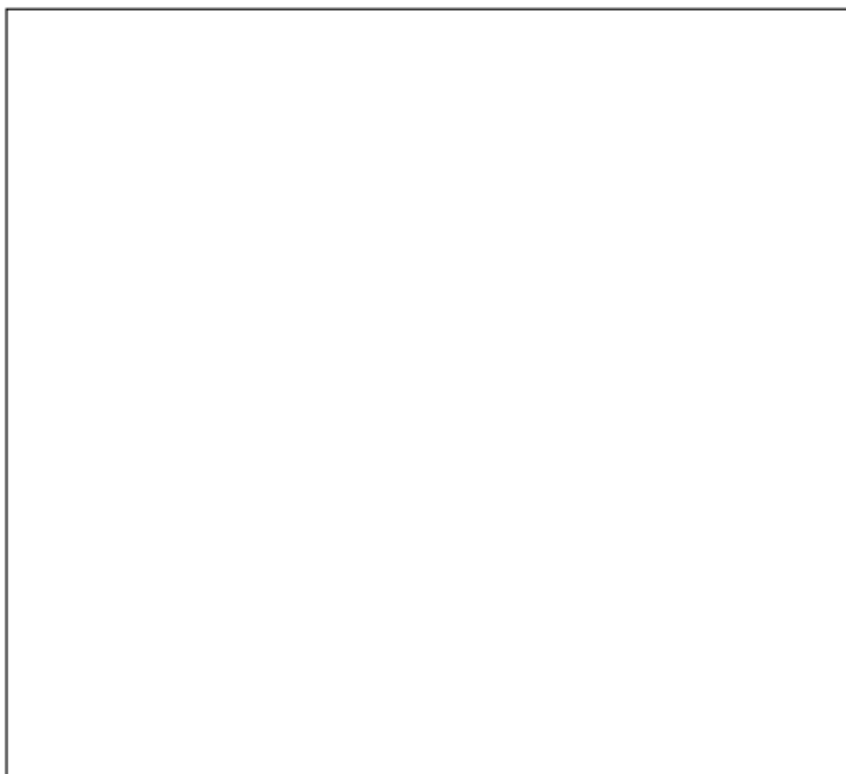
1. ภาพถ่ายตัวอย่างเกี่ยวกับสถานที่สำคัญของชุมชน
2. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการวาดภาพระบายสี ได้แก่ ดินสอ ยางลบ สีต่าง ๆ
3. สมุดจดบันทึก

แหล่งเรียนรู้

1. สถานที่สำคัญในชุมชนที่เกี่ยวกับศิลปะ
2. คนในชุมชน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้

ใบงานที่ 1 รื้อศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภูเก็ต (แผนที่ภูเก็ต)

คำสั่ง ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่างภาพจุดที่สำคัญ สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนภูเก็ต โดยใช้หลักการทำงานศิลปะและหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์

ชื่อผลงาน

แผนการจัดการเรียนรู้
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

กิจกรรมที่ 2 สื่อสร้างสรรค์
สาระสำคัญ (Concept)
- สื่อ/สื่อประสม (Multimedia) เทคโนโลยีที่ช่วยให้คอมพิวเตอร์สามารถผสมผสานระหว่างข้อความ ข้อมูล ตัวเลข ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง ตลอดจนระบบโต้ตอบกับผู้ใช้งาน (Interactive) มาผสมผสานเข้าด้วยกัน
วัตถุประสงค์
1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับสื่อ/สื่อประสม การผลิตสื่อหรือเผยแพร่ได้ 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับการผลิตสื่อโปสเตอร์และเผยแพร่บนช่องทางออนไลน์ของชุมชนได้ 3) สามารถบอกการนำเรื่องสื่อประสมและการผลิตโปสเตอร์เพื่อเผยแพร่ไปใช้พัฒนาในชุมชนและในชีวิตประจำวันได้
เนื้อหาสาระ
<p>สื่อสร้างสรรค์กับชุมชน</p> <p>สื่อ/สื่อประสม (Multimedia) เป็นเทคโนโลยีที่ช่วยให้การสื่อสาร การเข้าถึง หรือการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง เข้าถึงง่าย สะดวก ด้วยข้อมูล ข้อความ ตัวเลข ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง ตลอดจนระบบโต้ตอบกับผู้ใช้ (Interactive) ผสมผสานเข้าด้วยกัน</p> <p>โปสเตอร์ (Poster) คือ ภาพหรือสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่เพื่อการประชาสัมพันธ์โดยเฉพาะการโฆษณา งานแสดงศิลปะ งานดนตรี หรือภาพยนตร์ การโฆษณาชวนเชื่อ หรือในการสื่อสารของผู้ประท้วงที่ต้องการสื่อสารความเชื่อต่อคนกลุ่มใหญ่และบางครั้งก็นำมาใช้ในด้านการศึกษา หรือเป็นสื่อการสอนต่าง ๆ</p> <p>ลักษณะของโปสเตอร์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. นำสิ่งที่ต้องการโฆษณามาเผยแพร่ให้เป็นที่สะดุดตา 2. ต้องสามารถสื่อสารเข้าสู่การรับรู้และการปลุกเร้าความสนใจของผู้พบเห็นได้ 3. ต้องสามารถเล่าเรื่องราวจากภาพให้ได้ เพื่อช่วยให้ผู้ที่พบเห็นเข้าใจได้ทันที เกิดการรับรู้และปลุกเร้าความสนใจต่อไป <p>องค์ประกอบของภาพโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. รูปภาพ (Picture) 2. พาดหัว (Headline) 3. พาดหัวรอง (Sup Headline) 4. ประโยชน์หรือรายละเอียด (Body text) 5. ข้อความปิดท้าย (Closing) 6. ผู้รับผิดชอบ หรือเจ้าของประชาสัมพันธ์

กิจกรรมการเรียนรู้
<p>ชั่วโมงที่ 1-3 สื่อสร้างสรรค์ (การใช้คำถามกระตุ้นการคิด, การอธิบาย, สาธิตการถ่ายภาพ, วิดีโอ, ลงมือปฏิบัติจริง)</p> <p>ขั้นนำ เป็นการเล่าเพื่อทบทวนหรือทวนความจำ ความรู้เดิมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. วิทยากรบรรยายเกี่ยวกับสื่อ/โพสต์เตอร์ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ชุมชนสู่สาธารณะภายนอกและเทคโนโลยีในสมัยใหม่ ช่องทางออนไลน์ทางการตลาดสร้างสรรค์ 2. วิทยากร และผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การรับสารในรูปแบบต่าง ๆ เช่น Facebook, Tiktok, Instagram, เว็บไซต์อื่น ๆ เป็นต้น 3. วิทยากรนำตัวอย่าง/สาธิต การเผยแพร่สื่อในรูปแบบต่าง ๆ และใช้คำถามกระตุ้นความสนใจ การนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชน แนวทางการพัฒนาร่วมกับชุมชน เป็นต้น <p>ขั้นสอน เป็นขั้นที่เชื่อมโยงความรู้เดิมกับการส่งเสริมองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. วิทยากรพูดคุยสนทนากับผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยีในปัจจุบันว่ามีอะไรบ้าง 5. วิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันสรุปเกี่ยวกับกิจกรรม เช่น การออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ในช่องทางออนไลน์ 6. วิทยากรอธิบายเกี่ยวกับ สื่อสร้างสรรค์ ที่หมายถึงการใช้เทคโนโลยีที่ช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างข้อความ ข้อมูล ตัวเลข ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง ตลอดจนการโต้ตอบกับผู้ใช้ (Interactive) มาผสมผสานเข้าด้วยกัน 7. ผู้สอนอธิบายพร้อมทั้งสาธิตการใช้สื่อ การออกแบบ การสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์ เช่น การออกแบบสื่อโพสต์เตอร์ในเว็บไซต์ Canva โดยนำหัวข้อ เนื้อหา รายละเอียดเข้ามาใช้ในการออกแบบ <p>ขั้นสรุป เป็นการสรุปสิ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ในกิจกรรมและการนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนของตนเอง</p> <ol style="list-style-type: none"> 8. วิทยากรให้ตัวแทนผู้เข้าร่วมออกมาแสดงตัวอย่างการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ให้ทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรมดู และนำเสนอ 9. วิทยากรและผู้เข้าร่วมช่วยกันสรุปเกี่ยวกับกิจกรรม สื่อสร้างสรรค์ และการนำไปใช้ในการออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ โพสต์เตอร์ประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชนต่อไป

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้			
ชิ้นงานสำหรับผลการประเมิน ชิ้นงานที่ 2 สื่อสร้างสรรค์			
เกณฑ์การประเมิน			
ประเด็น	วิธีการวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์
วัตถุประสงค์ 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้	- สังเกตจากการตอบคำถาม	- คำถาม	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70
2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับแผนที่แหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้	- ตรวจสอบงาน	- แบบประเมินชิ้นงาน	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70
3) สามารถบอกการนำงานศิลปะไปใช้พัฒนาในชุมชนในได้	- สังเกตจากการตอบคำถาม	- คำถาม	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70

**เครื่องมือวัดและประเมิน
เกณฑ์การให้คะแนน
ชิ้นงานที่ 2 เรื่อง สื่อสร้างสรรค์**

ประเด็นการประเมิน	เกณฑ์การให้คะแนน			
	4	3	2	1
ความถูกต้องสมบูรณ์ (4 คะแนน)	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันตรงประเด็นถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วน	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันและถูกต้องสมบูรณ์	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันบางส่วน	เนื้อหาและผลงานไม่มีความสัมพันธ์กัน
ความประณีตสวยงาม (3 คะแนน)		ผลงานมีความประณีต เรียบร้อยสวยงาม	ผลงานมีความประณีตสวยงามเป็นบางส่วน	ผลงานเรียบร้อยเล็กน้อย

ความสะอาด (3 คะแนน)		ผลงานมีความ สะอาด	ผลงานมีความ สะอาดปานกลาง	ผลงานมีความ สะอาดเล็กน้อย
------------------------	--	----------------------	-----------------------------	------------------------------

เกณฑ์การตัดสินผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ผ่าน 70%)

ระดับคะแนน 10 – 7 หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนผ่านเกณฑ์การประเมิน

ระดับคะแนน 6 – 0 หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

บันทึกผลหลังการจัดการเรียนรู้

ชุมชน	ผลการจัดการเรียนรู้	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางแก้ไข/ ข้อเสนอแนะ
.....
.....

สื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้

1. ภาพถ่ายตัวอย่างเกี่ยวกับโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบออนไลน์ ไลน์ ป้าย/วิดีโอ
2. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการวาดภาพระบายสี ได้แก่ ดินสอ ยางลบ สีต่าง ๆ
3. สมุดจดบันทึก
4. กล้องถ่ายภาพโทรศัพท์

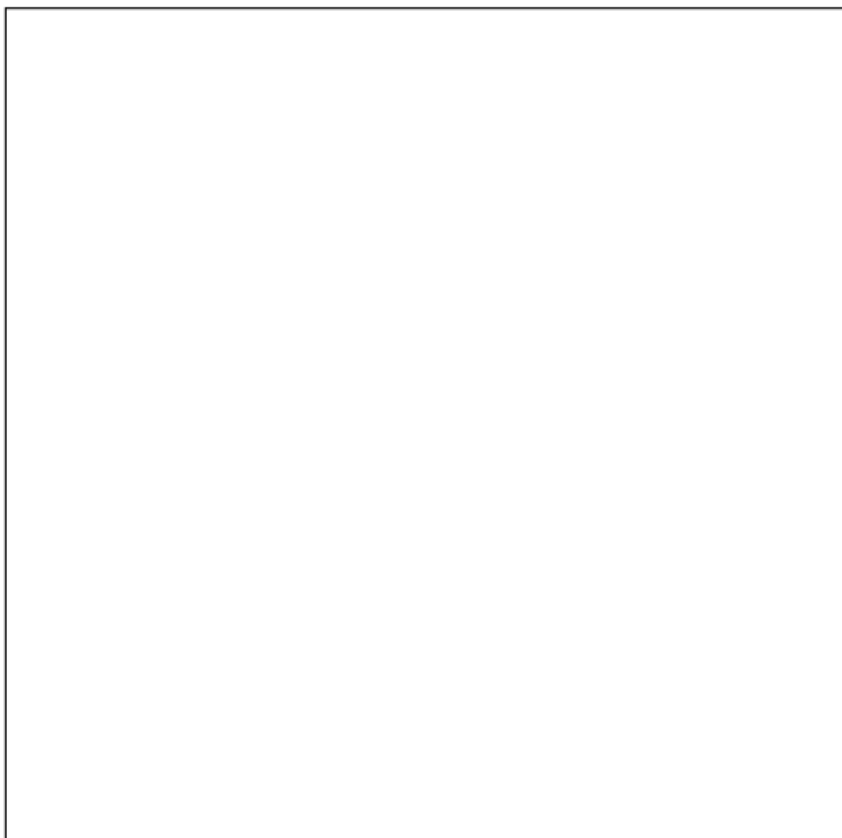
แหล่งเรียนรู้

1. สถานที่สำคัญในชุมชนที่เกี่ยวกับศิลปะ
2. คนในชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้

ใบงานที่ 2 สื่อสร้างสรรค์

คำสั่ง ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่างภาพการออกแบบโปสเตอร์เพื่อการประชาสัมพันธ์ชุมชน

ชื่อผลงาน

แผนการจัดการเรียนรู้
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกุฎีจีน

กิจกรรมที่ 3 ลวดลายงานศิลป์
สาระสำคัญ (Concept)
<p>การออกแบบ</p> <p>ออกแบบกราฟิก (Graphic Design) คือ การออกแบบตัวอักษร รูปภาพ ลงบนพื้นผิวแนวราบ 2 มิติ และซึ่งเป็นการออกแบบเกี่ยวกับสื่อสิ่งพิมพ์ ความสวยงามขึ้นอยู่กับความสามารถของนักออกแบบที่สามารถจัดวางภาพหรือตัวอักษรได้อย่างมีศิลปะ การออกแบบกราฟิกมีหลายรูปแบบ เช่น</p> <p>การออกแบบงานสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ ออกแบบจัดหน้าหนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือนิตยสาร รวมถึงการออกแบบตัวอักษร</p> <p>การออกแบบงานพิมพ์ เช่น การออกแบบแผ่นพับบรรจุภัณฑ์ หรือแผ่นโปสเตอร์</p> <p>การออกแบบสื่อเคลื่อนไหว เช่น งานตัดต่อภาพยนตร์ หรือวิดีโอ</p> <p>การออกแบบโฆษณา เช่น ออกแบบป้ายสินค้า โลโก้สินค้า</p> <p>การออกแบบงานวาดภาพประกอบ เช่น งานวาดภาพ งานตกแต่งภาพ</p> <p>การออกแบบภาพเคลื่อนไหว เช่น งานออกแบบภาพ 3 มิติ</p> <p>การออกแบบเว็บ ได้แก่ การออกแบบหน้าเว็บ และทำสื่อมัลติมีเดีย</p>
วัตถุประสงค์
<ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้ 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ลวดลายงานศิลป์ในชุมชนได้ 3) สามารถบอกการนำงานศิลปะไปใช้พัฒนาในชุมชนในได้
เนื้อหาสาระ
<p>หลักการออกแบบ</p> <p>องค์ประกอบของการออกแบบประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ด้านรูปลักษณ์ และด้านประโยชน์ใช้สอย ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. องค์ประกอบของการออกแบบด้านรูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์ เกี่ยวกับองค์ประกอบศิลป์ ได้แก่ ความเป็นเอกภาพ ความสมดุล จุดเด่น ความตรงกันข้ามและความกลมกลืน ทิศนธาตุ ได้แก่ จุด เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และที่ว่าง 2. องค์ประกอบของการออกแบบด้านประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ การใช้สอย ความปลอดภัย ความแข็งแรงทน ความสะดวกสบายในการใช้สอย ราคาที่เหมาะสม วัสดุและการผลิตที่หาได้ง่ายในชุมชน
กิจกรรมการเรียนรู้
<p>ชั่วโมงที่ 1-3 ลวดลายงานศิลป์ (การใช้คำถามกระตุ้นการคิด, การอธิบาย, สาธิตการถ่ายภาพ, วิดีโอ, ลงมือปฏิบัติจริง ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน)</p> <p>ขั้นนำ เป็นการเล่าเพื่อทบทวนหรือทวนความจำ ความรู้เดิมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม</p>

<p>1. วิทยากรบรรยายถึงประเภทงานศิลปะ เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เป็นต้น</p> <p>2. วิทยากรใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมได้สังเกตลักษณะของงานศิลปะประเภทต่าง ๆ รวมถึงความงามและความเป็นมา ร่วมกันแลกเปลี่ยนพูดคุย</p> <p>3. วิทยากรและผู้เข้าร่วมสำรวจพื้นที่ เก็บภาพถ่าย/วิดีโอ เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบลวดลาย ขั้นสอน เป็นขั้นที่เชื่อมโยงความรู้เดิมกับการส่งเสริมองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้</p> <p>4. วิทยากรนำภาพถ่ายที่เกี่ยวกับชุมชนในด้านศิลปะ นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อร่างและออกแบบลวดลายของชุมชนภูเก็ต</p> <p>5. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันร่างออกแบบลวดลาย ที่ได้จากการสำรวจชุมชน สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน</p> <p>6. วิทยากรนำลวดลายอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับลวดลาย การเพิ่มเติมสี การใส่รายละเอียดเพื่อการดึงดูด ความน่าสนใจ</p> <p>7. วิทยากรนำตัวอย่างการออกแบบลวดลายของชุมชนอื่น ๆ หรือลวดลายมาเป็นตัวอย่างอธิบายเพิ่มเติม</p> <p>8. วิทยากรสอนและร่างภาพการออกแบบจากลวดลายในงานศิลปะที่พบในชุมชนภูเก็ต อธิบายขั้นตอนการออกแบบ และสีที่ใช้ในงานออกแบบ</p> <p>ขั้นสรุป เป็นการสรุปสิ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ในกิจกรรมและการนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนของตนเอง</p> <p>9. วิทยากรนำลวดลายที่ออกแบบมาร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น</p> <p>10. วิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ร่วมกันสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อนำเอาลวดลายที่ออกแบบไปใช้ในการผลิตหรือสร้างรายได้ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ลวดลายบนกระเป๋าผ้า หมวก เสื้อ ลวดลายบนถุงขนมฝรั่งภูเก็ต เป็นต้น</p>			
การวัดและประเมินผลการเรียนรู้			
<p>ชิ้นงานสำหรับผลการประเมิน ชิ้นงานที่ 3 ลวดลายงานศิลปะ</p> <p>เกณฑ์การประเมิน</p>			
ประเด็น	วิธีการวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์
วัตถุประสงค์			
1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้	- สังเกตจากการตอบคำถาม	- คำถาม	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70
2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงาน	- ตรวจสอบงาน	- แบบประเมินชิ้นงาน	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70

เกี่ยวกับแผนที่แหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้ 3) สามารถบอกการนำงานศิลปะไปใช้พัฒนาในชุมชนในได้	- สังเกตจากการตอบคำถาม	- คำถาม	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70
---	------------------------	---------	----------------------

**เครื่องมือวัดและประเมิน
เกณฑ์การให้คะแนน
ชิ้นงานที่ 3 เรื่อง ลวดลายงานศิลป์**

ประเด็นการประเมิน	เกณฑ์การให้คะแนน			
	4	3	2	1
ความถูกต้องสมบูรณ์ (4 คะแนน)	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันตรงประเด็นถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วน	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันและถูกต้องสมบูรณ์	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันบางส่วน	เนื้อหาและผลงานไม่มีความสัมพันธ์กัน
ความประณีตสวยงาม (3 คะแนน)		ผลงานมีความประณีต เรียบร้อยสวยงาม	ผลงานมีความประณีตสวยงามเป็นบางส่วน	ผลงานเรียบร้อยเล็กน้อย
ความน่าสนใจ (3 คะแนน)		ผลงานมีความน่าสนใจ เด่น	ผลงานมีความน่าสนใจ น้อย	ผลงานไม่มีความน่าสนใจ

เกณฑ์การตัดสินผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ผ่าน 70%)

ระดับคะแนน 10 – 7 หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนผ่านเกณฑ์การประเมิน

ระดับคะแนน 6 – 0 หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

บันทึกผลหลังการจัดการเรียนรู้

ชุมชน	ผลการจัดการเรียนรู้	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางแก้ไข/ ข้อเสนอแนะ
.....
.....

สื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้

1. ภาพถ่ายตัวอย่างเกี่ยวกับสถานที่สำคัญ/อัตลักษณ์/ศิลปะและวัฒนธรรมในชุมชน
2. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการวาดภาพพระบายสี ได้แก่ ดินสอ ยางลบ สีต่าง ๆ
3. ใบงานที่ 3 ลวดลายศิลป์
4. สมุดจดบันทึก
5. กล้องถ่ายภาพ/โทรศัพท์

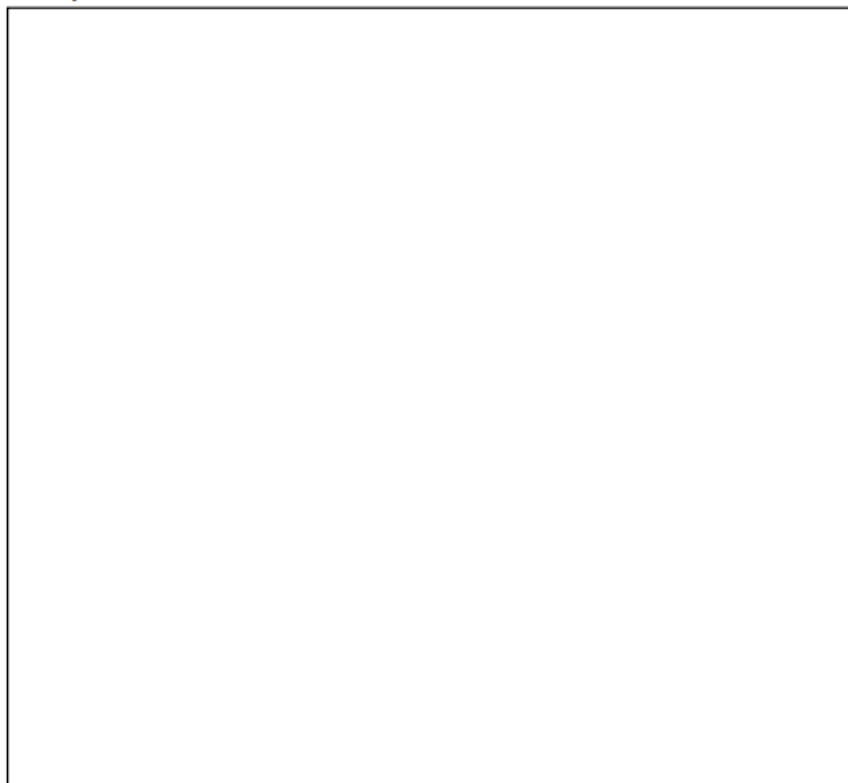
แหล่งเรียนรู้

1. สถานที่สำคัญในชุมชนที่เกี่ยวกับศิลปะ/ขนมฝรั่งเศส
2. คนในชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้

ใบงานที่ 3 สวดลายงานศิลป์

คำสั่ง ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่างภาพลักษณะของลวดลายบนผลิตภัณฑ์ โลโก้เพื่อต่อยอดในเชิงพาณิชย์

ชื่อผลงาน

แผนการจัดการเรียนรู้
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกวีจีน

กิจกรรมที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลปะกวีจีน (Street art)
สาระสำคัญ (Concept)
<p>สร้างรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาตามแนวคิดศิลปะศึกษาเชิงแบบแผน (Discipline-based Arts Education) คือ การพัฒนาแกนสำคัญในการสอน 4 แกน ประกอบด้วย 1) แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History) 2) แกนสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) 3) แกนศิลปะวิจารณ์ (Art Criticism) และ 4) แกนศิลปะสร้างสรรค์ (Art Production) สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการกิจกรรม ดังนี้</p> <p>ศิลปะกับชุมชน เป็นกิจกรรมทางศิลปะที่ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยมีปฏิสัมพันธ์หรือสนทนากันกับชุมชน อาจเกิดจากศิลปินที่ทำงานร่วมกับคนในชุมชน ซึ่งศิลปะในชุมชน อาจมองได้ในแง่มุมมองที่ว่า สวยงาม เมื่อผสมผสานกับวิถีชุมชน ความเป็นมา ศิลปะเป็นดั่งแม่เหล็กดึงดูดทุกสิ่งทุกอย่างเข้ามาด้วยกัน รวมไปถึงขอบเขตระหว่างวัฒนธรรมสูงและต่ำเพื่อให้เกิดงานศิลปะทำให้เข้าถึงผู้คนได้ง่ายขึ้น ลดช่องว่างระหว่างศิลปินกับผู้ชม พื้นที่จัดงานศิลปะจากหอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์มาสู่ผนังและพื้นที่ในชุมชน ดังนั้นศิลปะชุมชน คือ การนำศิลปะเป็นสื่อกลางเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างชุมชน ศิลปิน และผู้เข้าร่วมโครงการ การนำเอาประเด็นปัญหา สภาพการณ์ ประวัติความเป็นมา ศิลปะและวัฒนธรรมในชุมชน รวมไปถึงความจำเป็นของชุมชนเป็นตัวกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติการเพื่อให้เกิดผลประโยชน์กับชุมชน และทำให้เกิดสุนทรียศาสตร์เชิงสัมพันธ์ กล่าวคือ สุนทรียศาสตร์เชิงสัมพันธ์เป็นเรื่องราวของความสมบูรณ์ของชีวิตในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมแบบเคลื่อนไหวแทนที่จะพยายามเสียบแบบ หรือประสบการณ์ของผู้ชมในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นกลายเป็นศิลปะ</p>
วัตถุประสงค์
<ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับศิลปะ ความงาม ในชุมชนกวีจีนได้ 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับการเขียนภาพบนผนังกำแพงของชุมชนได้ 3) สามารถบอกการนำงานศิลปะไปใช้พัฒนาในชุมชนได้
เนื้อหาสาระ
<p>ศิลปะกับสุนทรียศาสตร์</p> <p>สุนทรียะเป็นเรื่องของการเรียนรู้ การสร้างประสบการณ์โดยอาศัยความรู้ประกอบ ซึ่งมีขั้นตอนที่ควรคำนึงถึง คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประสบการณ์ทางสุนทรียะต้องมีความศรัทธาต่องานศิลปะ ความตั้งใจหรือความศรัทธามีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเข้าถึงงานศิลปะ และในทำนองเดียวกันความตั้งใจที่ไร้ศรัทธาเป็นการปิดกั้นสุนทรียะของศิลปะตั้งแต่แรก 2. ประสบการณ์ทางสุนทรียะต้องอาศัยการรับรู้ การรับรู้เป็นความรู้ที่จะรู้ว่า สิ่งนั้น ๆ คืออะไร คุณภาพดีไหม และมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร เป็นเรื่องของความรู้ไม่ใช่เรื่องของความจำหรือจินตนาการ การรับรู้เป็นการรวบรวมความรู้ลึกทั้งภายนอกและภายในที่มีผลต่อสิ่งเร้า แล้วเอามาสร้างเป็นความคิดรวบ

<p>ยอดต่องานศิลปะนั้น ๆ ซึ่งสามารถแยกออกเป็นขั้นตอนได้ว่าเป็นความรู้ถึงการรับรู้และการหยั่งรู้เป็นการสร้างโน้ภาพ</p> <p>3. ประสบการณ์ทางสุนทรียะต้องอาศัยความกินใจ หรือประทับใจในการสร้างประสบการณ์ทางสุนทรียะนั้น อารมณ์ที่กระทบต่องานศิลปะสามารถแยกออกเป็น ๒ ขั้นตอนด้วยกัน คือ สภาพของจิตที่เปลี่ยนไปกับความรู้สึกที่สนองต่อจิต เกิดขึ้นตามลำดับต่อมา ความกินใจต่อเหตุการณ์และเสียงที่ได้ยิน ทั้งเหตุการณ์และเสียงที่กินใจจะจารึกจดจำไว้ในสมอง ถ้ามีโอกาสหวนกลับมาอีก ความกินใจที่เคยจดจำไว้จะปรากฏขึ้นในความรู้สึกอีก</p> <p>4. ประสบการณ์ทางสุนทรียะต้องอาศัยความรู้ การเรียนรู้ของคนต้องอาศัยประสบการณ์ และสุนทรียะเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจเป็นประสบการณ์ที่สามารถแยกแยะหรือวิเคราะห์ การนำมาประติดประต่อ หรือการสังเคราะห์ การสรุปขยาย การจัดหมวดหมู่ หรือแม้แต่การประเมินผล สิ่งเหล่านี้อาศัยประสบการณ์ความรู้ความเข้าใจเป็นตัวสำคัญ</p> <p>5. ประสบการณ์ทางสุนทรียะต้องอาศัยความเข้าใจวัฒนธรรมที่เป็นองค์ประกอบของศิลปะนั้น ๆ เพราะศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม การที่เราเข้าใจวัฒนธรรมเป็นผลให้เราเข้าใจศิลปะอีกโสดหนึ่งด้วย เพราะศิลปะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งย่อมเหมาะกับชนกลุ่มนั้น</p> <p>ศิลปะชุมชนที่มาพร้อมกับการพัฒนาเมืองอย่างสร้างสรรค์ ผ่านงานสตรีทอาร์ต (Street art) ถือเป็นความเคลื่อนไหวทางศิลปะที่กำลังได้รับความนิยมอย่างสูงในการนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการเขาไปมีส่วนร่วมในชุมชน ในประเทศไทยมีการนำสตรีทอาร์ต เขามาเชื่อมโยงในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวยกระดับเศรษฐกิจฐานรากให้มีโอกาสในการหารายได้จากพื้นที่ที่อยู่ของตนเอง โดยเปลี่ยนพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่า เปลี่ยนเป็นพื้นที่ทางศิลปะเพื่อดึงดูดผู้คนในชุมชนเขามามีส่วนร่วม และยังดึงดูดผู้คนทั่วประเทศและทั่วโลกเขามาชมผลงานนั้น ๆ งานสตรีทอาร์ตในชุมชนเป็นการนำเสนอเรื่องราวบริบทในพื้นที่ทุก ๆ มิติ เสนอวิถีชีวิตวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ของชุมชนสะท้อนผ่านภาพชีวิตของคุณ</p> <p>ขั้นตอนการดำเนินการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เลือกภาพที่สื่อถึงเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน ประวัติศาสตร์ด้านศิลปะ 2. ร่างภาพบนกระดาษหรือสเก็ตภาพออกมา จัดองค์ประกอบภาพตามทฤษฎีศิลปะ 3. ร่างภาพบนผนังหรือกำแพง จัดองค์ประกอบภาพให้สวยงามและมีเรื่องราว 4. ลงสีบนภาพที่ร่างไว้ให้เกิดมิติ แสงเงา ความสมจริง และตรวจสอบความเรียบร้อยของผลงาน 5. เก็บรายละเอียดภาพ
<p>กิจกรรมการเรียนรู้</p>
<p>ชั่วโมงที่ 1-3 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลปะวิถีถิ่น (การใช้คำถามกระตุ้นการคิด, การอธิบาย, สาธิตการถ่ายภาพ, วิดีโอ, ลงมือปฏิบัติจริง)</p> <p>ขั้นนำ เป็นการเล่าเพื่อทบทวนหรือทวนความจำ ความรู้เดิมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ชั่วโมงที่ 1-3)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. วิทยากรอธิบายถึงความเป็นมาของภาพที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม ความงามในเรื่องราว เป็นต้น

<p>2. วิทยากรและศิลปินคัดเลือกภาพและร่างภาพในกระดาษ หรือจากภาพถ่ายเกี่ยวกับชุมชน นำเสนอผลงานในด้านศิลปะ ทศนศิลป์ สุนทรียะ และความงาม</p> <p>3. ร่วมกันอภิปราย เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับงานศิลปะที่จะร่วมกันสร้างสรรค์บนผนัง/กำแพง ภายในชุมชนกุฎีจีน</p> <p>4. ร่วมกันสรุป คัดเลือกภาพที่จะใช้เป็นต้นแบบในการพิมพ์ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ</p> <p>ขั้นสอน เป็นขั้นที่เชื่อมโยงความรู้เดิมกับการส่งเสริมองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้ (ชั่วโมงที่ 4-6)</p> <p>5. วิทยากร ศิลปิน ร่วมกันร่างภาพบนผนัง กำแพงในชุมชน โดยใช้หลักองค์ประกอบศิลป์ในการสร้างสรรค์ผลงาน</p> <p>6. วิทยากร อธิบายขั้นตอนการลงสีและการใช้สีในการพิมพ์ภาพ และสาธิตการลงสี</p> <p>7. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมมือกันสร้างสรรค์ผลงานบนผนัง/กำแพง</p> <p>8. วิทยากร ศิลปิน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันเก็บรายละเอียดภาพในงาน และเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์</p> <p>ขั้นสรุป เป็นการสรุปสิ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ในกิจกรรมและการนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนของตนเอง</p> <p>9. วิทยากร ศิลปิน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่ได้จากการสร้างสรรค์ผลงานร่วมกัน</p> <p>10. วิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันสรุปเกี่ยวกับกิจกรรม และการนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนและแหล่งเรียนรู้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไรบ้าง</p>			
การวัดและประเมินผลการเรียนรู้			
<p>ชิ้นงานสำหรับผลการประเมิน ชิ้นงานที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลปะกุฎีจีน (Street art)</p> <p>เกณฑ์การประเมิน</p>			
ประเด็น	วิธีการวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์
วัตถุประสงค์			
1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับศิลปะ ความงาม ในชุมชนกุฎีจีนได้	- สังเกตจากการตอบคำถาม	- คำถาม	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70
2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับการเขียนภาพบนผนังของชุมชนได้	- ตรวจใบงาน	- แบบประเมินชิ้นงาน	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70
	- สังเกตจากการตอบคำถาม	- คำถาม	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70

3) สามารถบอกการนำงานศิลปะไปใช้พัฒนาในชุมชนในได้			
---	--	--	--

เครื่องมือวัดและประเมิน

เกณฑ์การให้คะแนน

ชิ้นงานที่ 4 เรื่อง สุนทรียศาสตร์บนงานศิลปะก๊วจีน (Street art)

ประเด็นการประเมิน	เกณฑ์การให้คะแนน			
	4	3	2	1
ความถูกต้องสมบูรณ์ (4 คะแนน)	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันตรงประเด็นถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วน	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันและถูกต้องสมบูรณ์	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันบางส่วน	เนื้อหาและผลงานไม่มีความสัมพันธ์กัน
ความประณีตสวยงาม (3 คะแนน)		ผลงานมีความประณีต เรียบร้อยสวยงาม	ผลงานมีความประณีตสวยงามเป็นบางส่วน	ผลงานเรียบร้อยเล็กน้อย
ความน่าสนใจของผลงาน (3 คะแนน)		เป็นงานทัศนศิลป์ที่มีรูปแบบ สีสันเด่น และแปลก	เป็นงานทัศนศิลป์ที่มีรูปแบบ สีสันน่าสนใจ	เป็นงานทัศนศิลป์ทั่วไป

เกณฑ์การตัดสินผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ผ่าน 70%)
 ระดับคะแนน 10 – 7 หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนผ่านเกณฑ์การประเมิน
 ระดับคะแนน 6 – 0 หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

บันทึกผลหลังการจัดการเรียนรู้

ชุมชน	ผลการจัดการเรียนรู้	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางแก้ไข/ ข้อเสนอแนะ
.....
.....

สื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้

1. ภาพถ่ายตัวอย่างเกี่ยวกับสถานที่สำคัญของชุมชน/ประวัติความเป็นมา/งานศิลปะในชุมชน
2. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการวาดภาพระบายสี ได้แก่ สี พู่กัน ดินสอ ยางลบ สีต่าง ๆ
3. กล้องถ่ายภาพ/โทรศัพท์

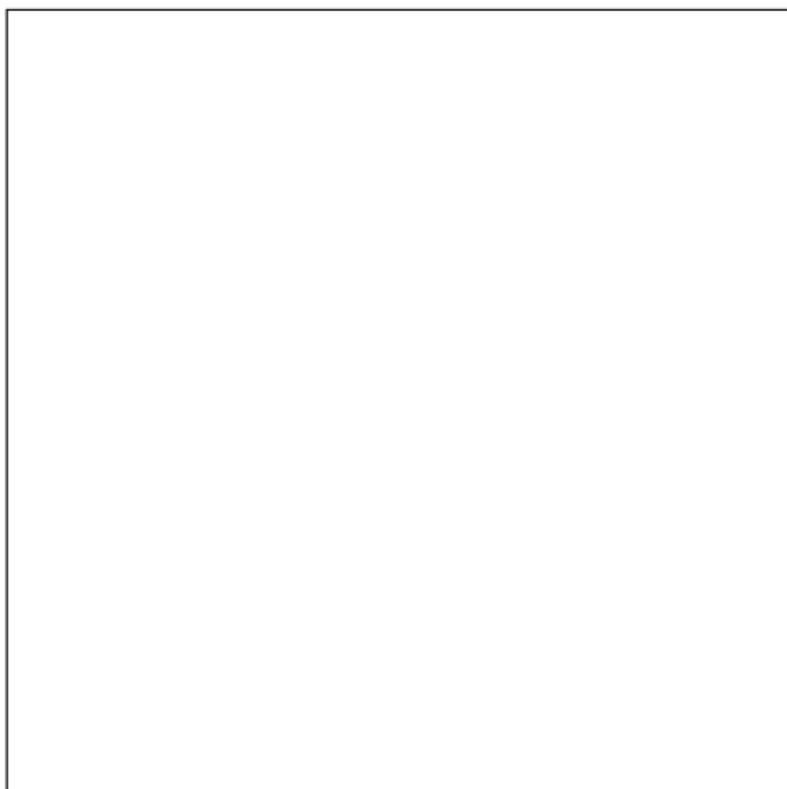
แหล่งเรียนรู้

1. สถานที่สำคัญในชุมชนที่เกี่ยวกับศิลปะ

ใบงานที่ 4 สุนทรียศาสตร์บนงานศิลปะก๊วจีน (Street art)

คำสั่ง ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่างภาพจุดที่สำคัญ สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนก๊วจีน โดยใช้หลักการร่างภาพตามหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์

ชื่อผลงาน

แผนการจัดการเรียนรู้
การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนกวีจีน

กิจกรรมที่ 5 นิทรรศการชุมชนกวีจีน (Online/Onsite)
สาระสำคัญ (Concept)
<p>- การจัดนิทรรศการศิลปะ เป็นกิจกรรมที่เป็นการนำเอาผลงานจากกการศึกษาผู้อื่นได้ชื่นชมในรูปแบบของการเขียนสื่อความหมาย ภาพประกอบ และผลงานจริง</p> <p>- ชุมชนกวีจีนเป็นพื้นที่รวมความเป็นพหุทางศิลปะและวัฒนธรรม ความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา การแต่งกาย เป็นต้น พื้นที่ชุมชนมีความงดงามทั้งทางด้านศิลปะทัศนศิลป์ สถาปัตยกรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาใช้ในการจัดแสดงเรื่องราวความเป็นมาถ่ายทอดเผยแพร่แก่ผู้ที่สนใจ นักท่องเที่ยว ประชาชนทั่วไปเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญ ความสวยงาม และยังคงอยู่เพื่อการศึกษา ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ต่อไป</p>
วัตถุประสงค์
<ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้ 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถจัดนิทรรศการในพื้นที่ชุมชนได้ 3) สามารถบอกการนำเรื่องนิทรรศการด้านศิลปะศึกษาไปประยุกต์ใช้ในชุมชนได้
เนื้อหาสาระ
<p>นิทรรศการชุมชน (Exhibition) เป็นการรวบรวมความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาจัดแสดงในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ความรู้และผลงาน</p> <p>รูปแบบการจัดนิทรรศการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จัดเตรียมสถานที่ เตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ผลงานศิลปะ ผลงานการออกแบบ โปสเตอร์ ป้าย หรือเอกสาร เป็นต้น 2. รวบรวมผลงาน และแยกจัดเป็นหมวดหมู่ เช่น การจัดนิทรรศการศิลปะ การวาดภาพ การออกแบบ เป็นต้น 3. คณะผู้จัดนิทรรศการควรแบ่งหน้าที่ในการทำงาน ดูแลแต่ละส่วนให้ชัดเจน <p>ประโยชน์จากการชมนิทรรศการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และได้เห็นสิ่งใหม่ ๆ เกิดกระบวนการเรียนรู้ - กระตุ้นความคิด และรู้จักการแสดงความคิดเห็น การรับรู้ทางสุนทรียศาสตร์ - การฝึกเป็นคนช่างสังเกต และการตั้งคำถาม การแสดงความคิดเห็นหรือหาคำตอบในสิ่งที่ตนสนใจ
กิจกรรมการเรียนรู้
<p>ชั่วโมงที่ 1-6 นิทรรศการชุมชนกวีจีน (สาธิตการถ่ายภาพ, วิดีโอ, ลงมือปฏิบัติจริง ใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน)</p> <p>ขั้นนำ เป็นการเล่าเพื่อทบทวนความรู้เดิมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม</p>

<p>1. วิทยากรพูดคุยกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับประสบการณ์ในการจัดงานนิทรรศการ หรือชมงานนิทรรศการ การจัดตั้งผลงานนิทรรศการผลงานต้องทำอะไรบ้าง ผลงานประกอบด้วยงานประเภทใดบ้าง</p> <p>2. วิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันสรุปเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะในชุมชน</p> <p>3. วิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันกำหนดวันเวลา ข้อตกลง หากมีข้อสงสัยให้รับสอบถามหรือแจ้ง</p> <p>ขั้นสอน เป็นขั้นที่เชื่อมโยงความรู้เดิมกับการส่งเสริมองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้</p> <p>4. วิทยากรอธิบายเกี่ยวกับกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมต้องมีบทบาท การจัดนิทรรศการศิลปะ โดยเป็นการนำผลงานศิลปะ การออกแบบฯ มาแสดงให้ผู้อื่นได้ชื่นชมในรูปแบบของการรวบรวมจัดสื่อความหมาย เพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นโดยใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะศึกษา โดยเป็นการจัดนิทรรศการในชุมชนภูฎิจีน และการนำเสนอในรูปแบบออนไลน์โดยการทำคลิปเผยแพร่</p> <p>5. วิทยากรนำตัวอย่างการจัดนิทรรศการศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ พร้อมทั้งอธิบายรายละเอียด</p> <p>6. วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันจัดนิทรรศการงานศิลปะ จัดเตรียมสถานที่ เตรียมอุปกรณ์เสริม</p> <p>7. วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแบ่งหน้าที่ในการทำงาน และรับผิดชอบดูแลผลงานและให้ความรู้กับผู้เข้าชมงานศิลปะ แหล่งเรียนรู้หรือการจำหน่ายสินค้าจากการออกแบบ เป็นต้น</p> <p>ขั้นสรุป เป็นการสรุปสิ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ในกิจกรรมและการนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนของตนเอง</p> <p>8. วิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรมช่วยกันสรุปเกี่ยวกับกิจกรรม “การจัดนิทรรศการศิลปะในชุมชนภูฎิจีน” รวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรม ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ</p> <p>9. วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมเขียนสะท้อนความคิดที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม และข้อเสนอแนะ</p>															
การวัดและประเมินผลการเรียนรู้															
<p>ชิ้นงานสำหรับผลการประเมิน ชิ้นงานที่ 5 นิทรรศการชุมชนภูฎิจีน</p> <p>เกณฑ์การประเมิน</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>ประเด็น</th> <th>วิธีการวัด</th> <th>เครื่องมือ</th> <th>เกณฑ์</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>วัตถุประสงค์ 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้</td> <td>- สังเกตจากการตอบคำถาม</td> <td>- คำถาม</td> <td>- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70</td> </tr> <tr> <td>2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงาน</td> <td>- ตรวจสอบงาน</td> <td>- แบบประเมินชิ้นงาน</td> <td>- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70</td> </tr> </tbody> </table>				ประเด็น	วิธีการวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์	วัตถุประสงค์ 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้	- สังเกตจากการตอบคำถาม	- คำถาม	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70	2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงาน	- ตรวจสอบงาน	- แบบประเมินชิ้นงาน	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70
ประเด็น	วิธีการวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์												
วัตถุประสงค์ 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้	- สังเกตจากการตอบคำถาม	- คำถาม	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70												
2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างสรรค์ผลงาน	- ตรวจสอบงาน	- แบบประเมินชิ้นงาน	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70												

เกี่ยวกับแผนที่แหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้ 3) สามารถบอกการนำงานศิลปะไปใช้พัฒนาในชุมชนในได้	- สังเกตจากการตอบคำถาม	- คำถาม	- ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70
---	------------------------	---------	----------------------

เครื่องมือวัดและประเมินการเรียนรู้

เกณฑ์การให้คะแนน

ชั้นงานที่ 5 เรื่อง นิทรรศการชุมชนกุฎีจีน

ประเด็นการประเมิน	เกณฑ์การให้คะแนน			
	4	3	2	1
ความถูกต้องสมบูรณ์ (4 คะแนน)	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันตรงประเด็นถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วน	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันและถูกต้องสมบูรณ์	เนื้อหาและผลงานมีความสัมพันธ์กันบางส่วน	เนื้อหาและผลงานไม่มีความสัมพันธ์กัน
ความประณีตสวยงาม (3 คะแนน)		ผลงานมีความประณีต เรียบร้อยสวยงาม	ผลงานมีความประณีตสวยงามเป็นบางส่วน	ผลงานเรียบร้อยเล็กน้อย
ความสะอาด (3 คะแนน)		ผลงานมีความสะอาด	ผลงานมีความสะอาดปานกลาง	ผลงานมีความสะอาดเล็กน้อย

เกณฑ์การตัดสินผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ผ่าน 70%)

ระดับคะแนน 10 – 7 หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนผ่านเกณฑ์การประเมิน

ระดับคะแนน 6 – 0 หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีคะแนนไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

บันทึกผลหลังการจัดการเรียนรู้

ชุมชน	ผลการจัดการเรียนรู้	ปัญหาและอุปสรรค	แนวทางแก้ไข/ข้อเสนอแนะ
.....
.....

สื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้

1. ภาพตัวอย่าง/วิดีโอ เกี่ยวกับการจัดนิทรรศการศิลปะในรูปแบบ Online / Onsite
2. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการวาดภาพระบายสี ได้แก่ ดินสอ ยางลบ สีต่าง ๆ
3. กล้องถ่ายภาพ/โทรศัพท์

แหล่งเรียนรู้

1. สถานที่สำคัญในชุมชนที่เกี่ยวกับศิลปะ
2. คนในชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้

ใบงานที่ 5 นิทรรศการชุมชนภูมิถิ่น

คำสั่ง ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่างภาพจุดที่สำคัญ สถานที่สำคัญ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนภูมิถิ่นตามหลักการจัดองค์ประกอบศิลป์

ชื่อผลงาน

เกณฑ์การประเมินชิ้นงาน

ชิ้นงานที่ 1 เรื่อง

ประเด็นการประเมิน	เกณฑ์การให้คะแนน			
	4	3	2	1
ความถูกต้องสมบูรณ์ (4 คะแนน)	เนื้อหาและ ผลงานมี ความสัมพันธ์กัน ตรงประเด็น ถูกต้องสมบูรณ์ ครบถ้วน	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน และถูกต้อง สมบูรณ์	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน บางส่วน	เนื้อหาและผลงาน ไม่มีความสัมพันธ์ กัน
ความประณีตสวยงาม (3 คะแนน)		ผลงานมีความ ประณีต เรียบร้อย สวยงาม	ผลงานมีความ ประณีตสวยงาม เป็นบางส่วน	ผลงานเรียบร้อย เล็กน้อย
ความน่าสนใจของ ผลงาน (3 คะแนน)		เป็นงานทัศนศิลป์ ที่ดี มีรูปร่างรูปทรง สื่อความหมายได้ดี น่าสนใจ	เป็นงานทัศนศิลป์ ที่ดี มีรูปร่าง	เป็นงานทัศนศิลป์

ชิ้นงานที่ 2 เรื่อง

ประเด็นการประเมิน	เกณฑ์การให้คะแนน			
	4	3	2	1
ความถูกต้องสมบูรณ์ (4 คะแนน)	เนื้อหาและ ผลงานมี ความสัมพันธ์กัน ตรงประเด็นถูก ต่อสมบูรณ์ ครบถ้วน	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน และถูกต้อง สมบูรณ์	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน บางส่วน	เนื้อหาและผลงาน ไม่มีความสัมพันธ์ กัน
ความประณีตสวยงาม (3 คะแนน)		ผลงานมีความ ประณีต เรียบร้อย สวยงาม	ผลงานมีความ ประณีตสวยงาม เป็นบางส่วน	ผลงานเรียบร้อย เล็กน้อย
ความสะอาด (3 คะแนน)		ผลงานมีความ สะอาด	ผลงานมีความ สะอาดปานกลาง	ผลงานมีความ สะอาดเล็กน้อย

ชิ้นงานที่ 3 เรื่อง

ประเด็นการประเมิน	เกณฑ์การให้คะแนน			
	4	3	2	1
ความถูกต้องสมบูรณ์ (4 คะแนน)	เนื้อหาและ ผลงานมี ความสัมพันธ์กัน ตรงประเด็นถูก ต่อสมบูรณ์ ครบถ้วน	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน และถูกต้อง สมบูรณ์	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน บางส่วน	เนื้อหาและผลงาน ไม่มีความสัมพันธ์ กัน
ความประณีตสวยงาม (3 คะแนน)		ผลงานมีความ ประณีต เรียบร้อย สวยงาม	ผลงานมีความ ประณีตสวยงาม เป็นบางส่วน	ผลงานเรียบร้อย เล็กน้อย
ความน่าสนใจ (3 คะแนน)		ผลงานมีความ น่าสนใจ เต็ม	ผลงานมีความ น่าสนใจ น้อย	ผลงานไม่มีความ น่าสนใจ

ชิ้นงานที่ 4 เรื่อง

ประเด็นการประเมิน	เกณฑ์การให้คะแนน			
	4	3	2	1
ความถูกต้องสมบูรณ์ (4 คะแนน)	เนื้อหาและ ผลงานมี ความสัมพันธ์กัน ตรงประเด็นถูก ต้องสมบูรณ์ ครบถ้วน	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน และถูกต้อง สมบูรณ์	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน บางส่วน	เนื้อหาและผลงาน ไม่มีความสัมพันธ์ กัน
ความประณีตสวยงาม (3 คะแนน)		ผลงานมีความ ประณีต เรียบร้อย สวยงาม	ผลงานมีความ ประณีตสวยงาม เป็นบางส่วน	ผลงานเรียบร้อย เล็กน้อย
ความน่าสนใจของ ผลงาน (3 คะแนน)		เป็นงานทัศนศิลป์ ที่มีรูปแบบ สี สัน เด่น และแปลก	เป็นงานทัศนศิลป์ ที่มีรูปแบบ สี สัน น่าสนใจ	เป็นงานทัศนศิลป์ ทั่ว ๆ ไป

ชิ้นงานที่ 5 เรื่อง

ประเด็นการประเมิน	เกณฑ์การให้คะแนน			
	4	3	2	1
ความถูกต้องสมบูรณ์ (4 คะแนน)	เนื้อหาและ ผลงานมี ความสัมพันธ์กัน ตรงประเด็น ถูกต้องสมบูรณ์ ครบถ้วน	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน และถูกต้อง สมบูรณ์	เนื้อหาและผลงาน มีความสัมพันธ์กัน บางส่วน	เนื้อหาและผลงาน ไม่มีความสัมพันธ์ กัน
ความประณีตสวยงาม (3 คะแนน)		ผลงานมีความ ประณีต เรียบร้อย สวยงาม	ผลงานมีความ ประณีตสวยงาม เป็นบางส่วน	ผลงานเรียบร้อย เล็กน้อย
ความสะอาด (3 คะแนน)		ผลงานมีความ สะอาด	ผลงานมีความ สะอาดปานกลาง	ผลงานมีความ สะอาดเล็กน้อย

ประวัติผู้เขียน

